

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

KADIN DERGİLERİNDE KADIN İMAJI: HANİMELİ, FAMİLYA, EV-İŞ, YELPAZE (1945- 1960)

Yüksek Lisans Tezi

Yağmur Buket PEKER

Ankara-2024

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**KADIN DERGİLERİNDE KADIN İMAJI:
HANİMELİ, FAMİLYA, EV-İŞ, YELPAZE (1945-
1960)**

Yüksek Lisans Tezi

YAĞMUR BUKET PEKER

DANIŞMAN: DOÇ. DR. FATMA UYGUR

ANKARA-2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**KADIN DERGİLERİNDE KADIN İMAJI: HANİMELİ,
FAMİLYA, EV-İŞ, YELPAZE (1945-1960)**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatma UYGUR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....(Başkan)
..... (Danışman)
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi:

Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmada 1945-1960 yılları arasında Türkiye’de yayımlanan kadın dergilerinde kadın imajı incelenmiştir.

Kadın tarihi araştırmacılarının yararlandıkları en önemli kaynaklardan biri olan kadın dergileri genel olarak Türk kadınlarının tarihsel dönüşüm sürecini ve tarihsel rolünü anlamamız açısından tek başına yeterli olmasalar da vazgeçilmez bir öneme sahiptirler. Bu çalışmada, kadın konusunda yapılan araştırmalara bir altyapı hazırlamak amacı ile derlenen kadın dergilerinde kadın imajının nasıl çizildiğine dair çıkarımlar yapılarak 1945-1960 arası dönemin kadın sorunsalına ışık tutmak istenmiştir.

Hanımeli (1948-1953), Familya (1949-1954), Ev-İş (1937-1952) ve Yelpaze (1952-1967) dergileri dönemin en çok okunan kadın dergilerinden olup bu dergilerde eğlencenin yanı sıra yemek tarifleri, kıyafet dikimi, ilk yardım bilgileri, çocuk terbiyesi, güzellik ve makyaj tavsiyeleri gibi her türlü bilgi yer almıştır. Sözü edilen dergilerin hemen hemen tüm sayılarının kapak sayfasında kadın imajı yer almıştır.

Çalışmamızda incelenen dergilerde çoğunlukla kadınları bilgilendirme amacı güdüldüğü, kadınlara her alanda var olabilmeleri için pek çok misyon yüklendiği, onlara her konuda tavsiyeler verildiği görülmüştür.

Tezimizin 1. Bölümünde II. Meşrutiyet Dönemi’nden Cumhuriyet’e, Cumhuriyet’in ilk yıllarından II. Dünya Savaşı sonuna kadar kadın dergiciliğinde kadın imajı, 2. Bölümünde Hanımeli, Familya, Ev-İş ve Yelpaze dergilerinde kadın imajı, 3. Bölümünde ise söz konusu bu dergilerde işlenen konuların temaları anlatılmıştır. Kadın dergileri incelenirken arka planda toplumun nasıl etkilendiği analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu minvalde toplumun değişen yapısı dergilerin incelenirken bakılan perspektifte önem arz etmektedir. Dergilerin analizi neticesinde Türkiye’de 1945-1960 yılları arasında kadın imajının nasıl şekillendiği ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Dergileri, Kadın İmajı, Hanımeli, Familya, Ev-İş, Yelpaze.

ABSTRACT

In this study, the image of women in women's magazines published in Turkey between 1945 and 1960 was examined.

In general women's magazines, which are one of the most important resources used by women's history researchers, are of indispensable importance, although they are not sufficient on their own in terms of understanding the historical transformation process and historical role of Turkish women. In this study, it was aimed to shed light on the women's problematic of the period between 1945 and 1960 by making inferences about how the image of women was drawn in women's magazines compiled with the aim of laying the groundwork for research on women.

Hanımeli (1948-1953), Familya (1949-1954), Ev-İş (1937-1952) and Yelpaze (1952-1967) magazines were among the most read women's magazines of the period, and in addition to entertainment, these magazines also included recipes, clothing sewing, first aid, bringing up, beauty, make-up and more. A female image appeared on the cover page of almost all issues of the mentioned magazines.

It was observed that the magazines examined in our study mostly aimed to inform women, assigned many missions to women so that they could exist in every field, and gave them advice on every subject.

In the first part of our thesis the image of women in women's magazines from the II. Constitutional Monarchy Period to the Republic, from the first years of the Republic to the end of the Second World War, in the second part the image of women in Hanımeli, Familya, Ev-İş and Yelpaze magazines and in the third part the themes of the subjects covered in these magazines are explained. While examining women's magazines, we will try to analyze how society is affected in the background. In this regard, the changing structure of society is important in the perspective when examining magazines. The goal of the magazine analysis is to shed light on how Turkey's perception of women changed from 1945 to 1960.

Key Words: Women's Magazines, Female Image, Hanımeli, Familya, Ev-İş, Yelpaze.

ÖN SÖZ

Kadın dergileri Kadın Çalışmaları alanında pek çok çalışmanın ana malzemesi olmuş çıkarıldıkları dönemden daha sonraki dönemlere ışık tutmuş önemli kaynaklardır. Üzerinde çalışmış olduğum bu konu hem Kadın Çalışmaları'nın hem de Tarih biliminin ortak araştırma alanına girmektedir.

Bu çalışmada 1945-1960 yılları arasında Türkiye'de çıkarılan kadın dergilerinde kadınlara çizilen imaj çok yönlü olarak incelenmeye çalışılmıştır. Osmanlı şehirli kadınları Avrupa'daki hemcinslerinin hak, eşitlik mücadelesinden haberdar oldukça yaşadıkları eşitsizliği eleştirmeye hatta sorgulamaya başlamışlardır. Bu süreçte kadınların kamuda görünür hale gelmesi, hak arama mücadelelerinin tırmanarak artması seslerini duyurmak, taleplerini iletmek için gazete, dergi gibi matbuat çalışmalarına yön vermelerini kaçınılmaz kılmıştır. Bu bağlamda kadın çalışmaları ilgi duyulan alanlardan biri haline gelmiştir.

Mevcut çalışmamızın ele alındığı tarih aralığında Türkiye'de iki farklı siyasi yönetime rağmen (İnönü-Menderes yönetimi) matbuatta bu değişimin kadınlara yönelik bakış açısına yansıyor yansımadığı irdelenmiştir.

Çalışmamızı sürdürürken bilgi ve tecrübesini benimle paylaşan, bana her konuda destek olan, yol göstericiliği ve yapıcı yorumlarıyla doğru sonuca ulaşmamı sağlayan ve de en önemlisi hoşgörüsünü hiçbir zaman benden esirgemeyen değerli tez danışmanım Doç. Dr. Fatma Uygur'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ders dönemim sırasında bana kattıkları her şey için Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün bütün hocalarına tek tek teşekkür ederim. Tez jürisinde yer alan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Sedef Bulut ve Prof. Dr. Olcay Özkaya'ya katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunmak isterim. Tezimi hazırladığım bu süreçte kapısını aşındırdığım T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun tüm çalışanlarına, Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk Kültür Merkezi, Türk Tarih Kurumu ve Milli Kütüphane çalışanlarına yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Atatürk Araştırma Merkezi İnsan Kaynakları ve Destek Hizmetleri Müdürü Hüseyin Tosun'a gerek değerli yorumları gerek yayın konusundaki desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

Yağmur Buket Peker

2024, Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM	8
KADIN DERGİCİLİĞİNDE KADIN İMAJI (1945-1960).....	8

1.1. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Matbuatında Kadın Algısı	8
1.2. 1945-1960 Yılları Arasında Kadın Dergileri	15
1.2.1. 1945-1960 Arası Dönemde Türkiye'de Siyasi, Sosyo-Ekonomik Gelişmeler	16
1.2.2. Kadın Dergileri (1945-1960)	23
1.2.2.1. Hanımelî Dergisi	28
1.2.2.2. Famîlya Dergisi	30
1.2.2.3. Ev-İş Dergisi	31
1.2.2.4. Yelpeze Dergisi	34

İKİNCİ BÖLÜM	36
HANİMELİ, FAMİLYA, EV-İŞ VE YELPAZE DERGİLERİNDE KADIN İMAJI	36

2.1. Geleneksel Kadın İmajı	37
2.1.1. Ev Kadını	40
2.1.2. Anne	48
2.1.3. Başarılı Eş	51
2.2. Çalışan Kadın İmajı	54

2.2.1. Köylü Kadın	68
2.2.2. Şehirli Kadın	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	78
HANİMELİ, FAMİLYA, EV-İŞ VE YELPAZE DERGİLERİNDE İŞLENEN	
KONULARIN TEMALARI	78

3.1. Güzellik ve Cilt Bakım Tavsiyeleri	78
3.2. Moda, Elişi ve Örgü Tavsiyeleri	81
3.3. Giyim	83
3.4. Reklam Bölümleri	86
3.5. Sağlık ve Spor	87
3.6. Yemek Tarifleri	89
3.7. Sosyo-Kültürel Yaşam	90
3.8. Okuyucu Mektupları, Bilmece-Bulmaca, Anketler, Testler, Karikatürler	102

SONUÇ	105
KAYNAKÇA.....	109
EKLER	118

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Cm	: Santimetre
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
Ed.	: Editör
Kg	: Kilogram
M.Ö.	: Milattan Önce
S.	: Sayı
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
syf	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayıncılık

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu, Türkiye’de II. Dünya Savaşı sonrası dönemde (1945-1950) ve Demokrat Parti (DP) iktidarı döneminde (1950-1960) çıkarılan kadın dergileri referans alınarak kadın imgesinin incelenmesi oluşturmaktadır. Bu incelemedeki temel amaç, Türkiye’nin II. Dünya Savaşı’nın yarattığı olumsuz ekonomik etkiden sıyrılma çabasını çok partili hayata geçiş aşamasında kadın dergilerinde vurgulanan temalar üzerinden anlamaya çalışmak iken öte yandan Türkiye Cumhuriyeti tarihinde iktidardaki tek partinin tahtını Demokrat Parti iktidarına devretmesi sonucu DP iktidarında geçen 10 yıllık süreçte kadınlara bakış açısının dergilere yansımalarını analiz etmektir. Bu amaçla, 1945-1960 yılları arasında yayımlanan kadın dergilerinde kadının nasıl algılandığı, nasıl sunulduğu, dergilerde nasıl bir kadın imajı çizildiği değerlendirilecektir. II. Dünya savaşı sonrası ve DP döneminin sosyo-ekonomik uygulamalarının kadın dergilerindeki yazıları ne ölçüde etkilediği, kadın dergilerindeki ideolojinin dönemsel uygulamaları nasıl şekillendirdiği ortaya konmaya çalışılacaktır.

Üzerinde çalışılan dergilerde atılan başlıklar, yazılardaki puntolar, köşe yazıları, çerçeve içinde yazılan kısımlar dikkatle incelenmiş seçilen dergilerde ve 20. Asır Dergisi’nde hangi konulara ağırlık verildiği, içinde bulunulan dönemde kadınlara olan bakış açısıyla ve kadınlara verilen tavsiyelerin niteliğiyle değerlendirilmiştir. Bu bağlamda kadın imajının nasıl çizildiği yorumlanmaya çalışılmıştır. Çalışmamıza konu olan Hanımeli, Familya, Ev-İş ve Yelpaze dergilerindeki genel ve ortak kadın profili evi ve ailesi ile ilgilenen, bilgili, dış görünüşüne dikkat eden ve kültürlü Türk kadını profilidir.

Geleneksel temeller üzerinde yükselen Osmanlı Devleti’nin özellikle II. Meşrutiyet ile birlikte geçirdiği yapısal dönüşümler, modernleşme çabaları, özgürleşme hareketleri toplumun her alanında geniş yankılar uyandırırken Osmanlı kadını buna paralel olarak gelişip dönüşmeye başlamıştır. Daha o dönemden itibaren kadınlar taleplerini, sorunlarını kurdukları dernekler, düzenledikleri konferanslar ve çıkardıkları gazete ve dergiler aracılığıyla duyurmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda kadın dergileri kadınların kendilerini ifade etme şekillerinin somut bir tezahürüdür. Aynı zamanda yayımlandıkları dönemin konjonktürünü de yansıtmaktadırlar. Sadece dönemin kadın dergilerine bakmak bile toplumun kültür anlayışı hakkında bizleri fikir sahibi yaparken ilgili dönemlerdeki hükümetlerin de kadınların çalışma şekillerine, ev hayatına dair tavırlarını, politikalarını ortaya koymaktadır.

Meşrutiyet Dönemi kadın dergilerinin yazarları çoğunlukla kadinken incelediğimiz dönem aralığında neşredilen dergilerin yazarlarının çoğunun erkek olması kadın hareketlerinin ilk görüldüğü dönemlerde amaca yönelik ideallerin daha güçlü olduğunu daha

sonra ise giderek zayıfladığını göstermiştir. Kadınlar dergi yayıncılığında ne kadar aktiflerse kadın haklarının gelişmesi o kadar hızlı olabilir. İncelediğimiz dergilerde yazarların çoğunun erkek olması, kadınların aktif rol oynamaması o dönem ilginin kadın hareketlerinden çok ekonominin düzeltilmesi hususunda olduğunu da gösterir niteliktedir.

Türk kadınlarına Batılı kadınların özellikle de Amerikan kadınlarının örnek gösterilmesi Osmanlı'da II. Meşrutiyet döneminde başlamış gibi görünse de cumhuriyetin ilk yıllarında İngiliz, Fransız ve Alman kadınlara hayranlık kendini gösterirken asıl Amerikan hayranlığının ve Türk kadınlarının Amerikan kadınlarına özendirilmesi 1945 sonrası döneme rast gelir.¹ II. Dünya Savaşı sonrası dönemde kadınlar toplum yönetiminde bir nebze de olsa söz sahibi olurken dayanışma içinde kurdukları kadın derneklerinde yardım kampanyaları düzenlemişler, yardım balolarında boy göstermişler, kadın dergileri aracılığıyla nasıl yemek yapılır, çocuğa nasıl bakılır, evde kendi kendinin doktoru nasıl olunur, nasıl dikiş-nakış yapılır kitlelere bunların bilgisini vermeye çalışmışlardır. Bilhassa Amerikan kadınlarının moda anlayışından etkilenecek özellikle onların balo kıyafetlerini birebir uyarlamaya çalışmışlardır.² Bu bağlamda Amerikan giyim modasını takip eden ve bunu Türk kadınlar için diktikleri kıyafetlere uyarlayabilen terzilerin sayısı da artmıştır. İlgili dönemde kadınlar arasında kullanılan kozmetikler popülerleşmiş, aralarında adeta bir güzellik yarışı başlamış, kim daha çok Amerikan kadınları gibi giyinmiş, daha çok onlar gibi görünmeye başlamış bu tarz telaşlar baş göstermiştir. Öyle ki İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde “İstanbul’un en asil ve en güzel kadını”, “Ankara’nın en asil ve en güzel kadını” olabilmenin yarışı vardır.³ Öyle ki 20. Asır Dergisi’nde “İstanbul Hanımı” başlıklı yazıda İstanbul Hanımı’nın zarafeti, terbiyesi, kendine yakışan alım ve endamıyla Türk kadınları arasında müstesna bir mevki işgal ettiğinden bahsedilir.⁴

Şüphesiz savaşlar tarih boyunca kadın hareketliliğini tetiklemiştir. II. Dünya Savaşı da Amerika, İngiltere, Almanya gibi ülkeleri bu bağlamda etkiledikten sonra nihayet Türkiye’de de kadına dair eylemlerde hareketi tetiklemiştir. Savaştan sonra çıkarılan kadın dergileri bu hareketliliğin en yaygın sonucudur.

1950-1960 arasında Amerikanvari kadın tiplmesiyle Türk kadınları başta moda olmak üzere “asrileşme” adını verdikleri propaganda aracılığıyla Amerikan kültürünü benimsemeye sevk edilmiştir. Genellikle Demokrat Parti mensubu olan zengin kadınların

¹ Dilara Nergishan Koçer, *Demokrat Parti Döneminde Kadın: 1950-1960 Arası Kadın Dergilerinde Kadın İmajı*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, 3.

² Hanımeli, Sayı 7, 1948, s. 28.

³ Aytunç Altındal, *Türkiye’de Kadın*, İstanbul: Birlik Yayınları, 1975, 251.

⁴ 20. Asır, Sayı 44, 1953, s. 5.

özendikleri bu Amerikan kadın tiplmesi kadın haklarını elde etmek için uğruna en çetin savaşlardan geçmiş, yine de özgürlüklerini elde etmeye çalışmaktan vazgeçmemiş idealist kadın tiplmeleridir. O dönemin konjonktüründe mevcut bulunan Amerikan kültürel emperyalizmi modadan giyim-kuşama, sinemadan sanata, ev yaşamından dışarıdaki yaşama kadar Türkiye’de kadın yaşamını etkilemiştir.⁵

Çalışmamızda, temel olarak II. Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkilerinden sonra ekonomik yönden tükenme noktasına gelmiş olan Türkiye’de kötüye giden ekonomik koşullardan ötürü tüm halkın tasarrufa yönlendirilmesi, bunun için aile içinde en temel görevleri üstlenen kadının bilinçlendirilmesi, dönemin kadın dergilerinde Türk kadınına örnek gösterilen Amerikan kadınlar, dergilerde kadınları bilinçlendirmeye yönelik verilen bilgiler, evin idaresinin nasıl yapılması gerektiği, ev hayatında olması gereken kadın tiplmesi, çalışma hayatına özendirilen Türk kadını ve toplumsal üretim sürecindeki Türk kadını belli kuramsal çerçevelerde işlenmeye çalışılmıştır. Çalışmamızın temel varsayımı 1945-1960 yılları arasında çıkarılan kadın dergilerinde kadınlara iyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir ev kadını, tasarruf yapan, ev idaresini iyi yapabilen aynı zamanda da çalışıp evin bütçesine katkıda bulunan bir kadın imajı çizildiğidir.

Tezimizin konusu Hanımelı, Familya, Ev-İş ve Yelpaze mecmuaları/dergilerinde kadınlara yönelik çalışma hayatına dair düşünceler, ev yaşamına dair tavsiyeler, evliliğe dair farkındalık yaratma çabası, tasarruf önerileri ve dergilerde bahsi geçen tüm konuların toplumsal analizi ve dönemin kadına bakış açısındaki perspektiftir.

Bu çalışmada anlatılması amaçlanan konu çok partili hayata geçiş yapan Türkiye’de kadın kimliğinin inşasının kadın dergileri aracılığıyla nasıl yapıldığının farkına varmaktır. Kadın dergilerinde hangi konulara yer verildiği, hangi konuların üzerinde daha fazla durulduğu, araştırmaya yön vermek, araştırmayı kolaylaştırmak amacıyla analiz edilmiştir. Bunun için arşiv araştırması yapılmış, dergilerin yanı sıra dönemin gazetelerinde kadın imajının nasıl çizildiğine dair analizler de yapılarak dönemin kadın anlayışı çözümlenmeye çalışılmıştır. Önce de belirtildiği üzere Hanımelı, Familya, Ev-İş ve Yelpaze dergileri araştırmamızın ana malzemesini oluşturmaktadır.

Kuşkusuz kadın dergilerinin içeriği incelendiğinde, konular çeşitlilik gösterirken öte yandan da birbirine benzemektedir. Dergilerde bir kadının faydalanabileceği, öğrenebileceği, eğlenebileceği, güleceği, düşüneceği her konuda içerik bulunmaktadır. Dergilerde kadınların ev kadını rolü, eş olarak kadınlık rolü, anne olarak kadınlık rolü gibi 3 ana tema üzerinde

⁵ Seda Uçar, *Kadın Düşün Dünyasında Türk Modernleşmesi ve Kadın İmgesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2020, 95.

durulmuştur. Evli kadınlara verilen tavsiyelerin yanı sıra evlilik çağına gelmiş genç kızlara müstakbel eş adaylarıyla ilgili uyarılar, moda ve güzellik⁶, cilt bakımı⁷, elişî-örgü tasarımları, kıyafet dikimi, magazin, kadınların çalışma hayatı, eğitim-siyaset-hukuk sayfaları, ürün reklamları, okuyucu mektupları-okuyucuya tavsiyeler, röportajlar, bulmaca-bilmece-karikatür-fal köşeleri gibi temalara da yer verilerek dergilere çok yönlü bir nitelik getirilmiştir.

Medya, toplumda kadın algısını şekillendiren önemli bir araçtır. Kadının nasıl temsil edildiği, kadın algısının nasıl inşa edildiği medya araçlarının, özellikle kadınlara hitap eden kadın gazetelerinin, kadın dergilerinin içeriklerinde açıkça ortaya konulmaktadır.⁸ Dergiler insanların kolaylıkla ulaştığı, muhteviyatında barındırdığı imgelerle insanlar için ilham verici bir medya kaynağını oluşturmaktadır. Dergilerde kadınlar için rol model olabilecek kadın tiplerini dikkat çeker. Söz konusu bu rol modellerin sözleri, davranış şekilleri, giyim kuşamları, hayat tarzları önemlidir çünkü bunlar hem dergileri okuyan kadınlar için yol göstericidir hem de sosyo-kültürel olarak kadının o dönemdeki yerini anlamaya yardımcıdır. Dergilerde kadınların ev kadını, eş, anne, genç kız, çalışan kadın rollerinde karşımıza çıkması kadınların sosyal ilişkilerinde nerede, ne şekilde konumlandığının ipucunu vermektedir. Bu nedenle dergiler çok yönlü gözlemlenerek titizlikle incelenmiştir.

Tezimizde incelenen dergilerin tümü Türkiye’de basılan, okuyucuya Türkçe yayın yapan dergilerdir. Her ne kadar dergiler Türkçe yayın yapsa da özellikle dergi kapaklarında yabancı kadınların boy gösterildiği görülmektedir. Dergilerin içeriğinde Batılı kadınların ilham verici hayat hikayeleri, başarı öyküleri, fotoğrafları, röportajları yer almaktadır. (Bkz. EK-2, EK-6, EK-7, EK-14)

1946 yılında çok partili hayata geçiş ve 1950 yılında da Demokrat Parti’nin iktidara gelişiyle birlikte kadının geçirdiği siyasal, sosyo-ekonomik dönüşümün kadın dergilerinde kendini gösterip göstermediği, dönemin kadına bakış açısı, kadın imajının nasıl çizildiği gibi sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır.

Cumhuriyet döneminde kadının göz önünde olmasını sağlayan kamusal etkinliklerden biri de şüphesiz güzellik yarışmalarıdır.⁹ 20. Asır Dergisi’nde “Bütün Türk Güzelleri” başlığında güzellik yarışmasında dereceye giren kadınlarımız anlatılmıştır.¹⁰ Kadın dergileri

⁶ Bkz. EK-4

⁷ Bkz. EK-11

⁸ Özge Demirel, “Osmanlı Basınında Kadın Temsili: Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinden Bir Değerlendirme”, s. 241-264, (2020), 244, DOI: 10.21798/kadem.2021266730, Erişim 16.04.2024.

⁹ 1932 yılında dünya güzeli kraliçesi seçilen Keriman Halis bu duruma örnek verilebilir. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/keriman-halis-ece-1913-2012/>. Erişim 12.01.2024.

¹⁰ 20. Asır, Sayı 5, 1952, s. 29.

bu güzellik yarışmalarında 1. olan kadınlarımıza  n kapak¹¹ sayfalarında yer vererek, onlarla röportajlarını yayımlayarak kadınlarımızın başarılarını kitlelere duyurmayı başarmışlardır. Bu anlamda kadın dergileri gazeteler gibi okuyucu kitlesine hem bilgi veren hem de farkındalık geliştiren kitle iletişim araçlarından olmayı başarmıştır. Demokrat Parti iktidara geldiğinde parti ideolojisinin, eğitim, siyaset gibi alanlara nasıl etki ettiği, kadınların bu ideolojiden nasıl etkilendiği de çalışmamızın bir parçasıdır.

Çalışmamızda savaşın kadın giyimini ve modayı nasıl şekillendirdiği, kıyafet tercihlerinin nasıl ve neye göre yapıldığı daha çok vurgulanmıştır. Bahsi geçen kadın dergilerinde Türk kadınına örnek gösterilen kadın tiplerleri, kadınların çalışma hayatına katılmaları, kadınların çalışma hayatlarında karşılaştığı zorluklar, onlara yüklenen sorumluluklar da bilhassa vurgulanmıştır.

1945-1960 aralığındaki kadın dergileri Cumhuriyet  ncesi kadın dergileri gibi bir ideolojiyi bir fikri kanıtlamak, kadının varlığını Batı karşılarında ispatlamak yerine kadının fiziki görünümünü daha çok konu edinmiş, daha çok kadının çalışma hayatında var olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu anlamda dergilerde moda ve güzellik anlayışı en önemli temayken kendi ayakları üzerinde durabilen,  zg r,  ağdaş kadın modeli de bir o kadar dergilerde yer alan temalardan biridir. Bu sayede kadın dergileri günümüz kadınlarının da moda ve güzelliğe kulak vermesine, çalışma hayatının önemli olduğunun farkındalığının yerleşmesine katkı sağlamıştır.¹²

Çalışmamızda “II. Dünya Savaşı’nın Türk ekonomisi üzerindeki etkileri nelerdir?”, “Günlük yaşamdan ev yaşamına tasarruf etkisini nasıl göstermiştir?”, “Savaş sonrası çıkarılan kadın dergilerinde tasarruf vurgusu ne şekilde tezahür etmiştir?”, “Dönemin kadın dergilerinde ev hayatına dair kadınlara nasıl tavsiyeler verilmiştir?”, “Evde kıyafet dikiminden, yemek yapımına,  ocuk bakımına kadar neler tavsiye edilmiştir?”, “Dönemin kadın dergilerinde kadına atfedilen güzellik anlayışı nasıldır?”, Dönemin kadın dergilerinde Türk kadınına hedef gösterilen kadın tipleri nasıldır?”, “1950’li yıllarda köyden kente göç başladığında kadınların çalışma hayatındaki yeri ne şekilde değişmiştir? Bu durum toplumda kültürel bir değişime yol açmış mıdır?” gibi sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın yöntemi öncelikli olarak teorik alt yapının oluşturulmasına dönük bir yöntemdir. Bu yöntem hem ana konunun araştırılmasında yol gösterici olacak hem de literatürdeki önemli bir eksikliği kapatacaktır. Öte yandan öncelikli olarak dönemin kadın

¹¹ Bkz. EK-7

¹² Kılıç, Selda Malkoç, Yılmaz, Duygu Vefikuluçay. “Cumhuriyet Dönemi Kadın Dergileri (1923-1992)”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 17/10 (2019), 2152, Erişim 23.02.2024.

dergileri ve Türkçe kaynaklardan araştırma yapılmış, Türk kadını ve ev hayatına dair daha önceden yazılmış telif eserleri, makaleler detaylıca araştırılmıştır.

Dergiler çalışmamızın önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Bu bağlamda öncelikli olarak Türkiye'deki kadın dergileri, dönemin gazeteleri, toplumsal cinsiyet ve kadın odaklı kitaplar, makaleler, tezlerden faydalanılmıştır.

Kaynak araştırmamız iki aşamada gerçekleşmiştir. İlk olarak ilgili döneme ait süreli yayınlar, araştırma eserleri daha sonra Türkiye'de çıkarılan Hanımeli, Familya, Ev-İş, 20. Asır ve Yelpaze Dergileri araştırılmış, ikinci aşamada da dergilerde yer alan yazılar, öneriler dönemin konjonktürü çerçevesinde kadına bakış açısı, politika, üretim bağlamında değerlendirilmiştir. Bu noktada konuyla alakalı kitap, makale, gazete küpürü ve tezlerin tümü derlenmiştir.

Bu çalışma, tarih bilimi alanında yürütülmüş ve tarih metodolojisinin gereksinimlerini karşılamıştır. Öncelikle konu tespit edilmiştir. Ardından, tezi oluşturmak için gerekli olan birincil ve ikincil kaynaklar belirlenmiştir. Bu kaynakların temini, tasnifi, değerlendirilmesi ve istifade edilmesine ilişkin aşamalar daha sonra birer birer yerine getirilmiştir. Konunun temel kaynağı olan kadın dergileri Milli Kütüphane'den temin edilmiştir. Ek olarak, çalışmanın sonuçlarını ve iddialarını destekleyip kanıtlayacak niteliklere sahip diğer süreli yayınlardan da yararlanılmıştır. Kitaplar, makaleler, gazete küpürleri ve tezler ikincil kaynaklar olarak kullanılmıştır. Çalışmanın birincil kaynakları, başta Milli Kütüphane olmak üzere çeşitli araştırma merkezlerinden sağlanmıştır. Sonuç olarak, araştırmanın hipotezlerini ve sonuçlarını destekleyen veriler elde edilmiştir.

Çalışmamızda verilen örneklerin bir kısmı incelenen yılların daha öncesindeki bir tarihe ait dergi sayısının içeriğinden verilmiştir. İlk neşriyatı 1937 olan Ev-İş Dergisi'nin bu yılları da incelememize dahil edilmiştir. Bunun sebebi incelenen yıl aralığında çıkarılan dergilerin bazılarının daha önceki yıllarda çıkarılmaya başlanmış olmasıdır. Ayrıca incelenen dergilerden 20. Asır Dergisi doğrudan kadın dergisi olarak sayılmayıp aktüel mecmua olarak anılmaktadır. Derginin tüm sayıları temin edilip incelendiğinde aslında derginin kadınlara ithafen çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Derginin içeriği kadın dergisi içeriğinden farksızdır. Bu sebeple çalışmamıza dahil edilmiştir.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Millet Kütüphanesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kütüphanesi, Atatürk Araştırma Merkezi Kütüphanesi, Atatürk Kültür Merkezi Kütüphanesi, Tarih Kurumu Arşivi ve Kütüphanesi'nden elde edilen birinci el kaynaklarla ve araştırma eserleriyle çalışmamız desteklenmiştir.

Tez sürecinde teze konu edilecek dergilerin araştırılması ve tüm sayılarının temin edilmesi gerekmiştir. Dergilerin orijinal sayılarının temin edilmesi noktasında şehir dışındaki sahaflar tek tek gezilmiş, farklı farklı sahaflardan, kitabevlerinden bulunan dergiler derlenmiştir. Karşılaşılan sorunlardan bir tanesi de araştırmanın ikinci safhası olan kitap, makale, gazete küpürü gibi eserlerin araştırılmasında yaşanmıştır. Kütüphanelerde araştırmacıya mahdut sayıda kaynak verildiği için çok kez müracaat etmek zorunluluğu doğmuştur. Kaynakların kütüphane yönetimi tarafından mahdut sayıda verilmesi engel teşkil etmiştir. Söz konusu kadın dergilerinin çeşitli sebeplerle bazı sayılarına ulaşılamamıştır. Tüm bu olumsuz durumlar kaynak araştırma sürecinin uzamasına neden olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KADIN DERGİCİLİĞİNDE KADIN İMAJI (1945-1960)

1945-1960 yılları arasında çıkarılan kadın dergilerinin kadın kimliğinin oluşmasına nasıl katkı sağladığını inceleyebilmek için modernleşme sürecinde kurgulanan kadın kimliğinin ve rolünün toplumun demokrasiye geçiş aşamalarında nasıl şekillendiğine bakmak gerekmektedir. Osmanlı döneminde yenileşme hareketi Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde başlamış olup kadın hakları, kadın sorunları, kadının sosyal yaşantısı, kadın özgürlüğüne dair konular konuşulmaya başlanmıştır. İlgili dönemlerde gerçekleşen kadın hareketleri kadınların özgürlüğü, kadınların sosyal yaşantısı ve kadın haklarına dair köklü değişimler sağlamasa da cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması, kadın kıyafetlerine uygulanan katı kuralların yumuşatılması, kadınlara belli başlı alanlarda özgürlük tanınması noktasında önemli gelişmeler kaydedilmiştir.¹³

Kadın dergicilik hareketi Türkiye’de ilk olarak II. Meşrutiyet Dönemi’nde ortaya çıktığından II. Meşrutiyet Dönemi kadın dergiciliğine ayrı bir başlık açmak gerekir.

1.1. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türk Matbuatında Kadın Algısı

Batıda Rönesans, Reform Hareketleri ile başlayan dönüşüm süreçleri düşünürler arasında *humanistas (insan)* kavramının ön plana çıkmasını sağlamış, bireyin varlığını ve bireyin özgürlüğünü temele koyan bu kavramla birlikte tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı’da da modernleşme süreci başlamıştır. Osmanlı’da 19. yüzyılın başlarında başlayan modernleşme hareketleri askeri, siyasi ve nihayet toplumsal alanda değişimi zorunlu kılmıştır. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat ile birlikte kadınların yaşamında önemli değişimler olmuş, yapılan düzenlemelerle kadınlar için özgürlüğün kapıları aralanmıştır.¹⁴

Tanzimat döneminde aydınların toplumda kadınların farklılaşan rollerinin farkına vardıkları gibi bu aydınların kadınların görev ve sorumluluklarını gündeme getirmek için bazı yayınlar çıkarmışlardır. 1868 yılında yayımlanan Terakki Gazetesi’nde kadınların gazeteye gönderdikleri mektuplar kimlikleri açık edilmeden paylaşılmıştır. İlk kadın dergisi de Terakki Gazetesi tarafından çıkarılmıştır. Terakki-i Mukadderat adı verilen bu dergiye gönderilen mektuplarda kadınlar mahlaslar kullanmışlardır. Daha sonra Vakit Yahud Mürebbi-i Muhedderât, Aile, İnsaniyet, Hanımlar dergileri ile sahibi ve yazar kadrosunun tamamı kadın olan Şukûfezar gibi dergiler yayımlanmıştır. Önceki dergilerde kendilerini baba ve koca

¹³ Filiz Gülsevin Ersöz, “Tanzimat ve Meşrutiyet Döneminde Kadın Haklarına İlişkin Basın Odaklı Genel Değerlendirme”, *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, Gürsoy Akça Özel Sayısı, 5, s. 225-234. (2020), 225, Erişim 31.03.2024.

¹⁴ <https://www.tuicakademi.org/osmanlida-kadin-hareketleri-kadin-mecmualari/>. Erişim 16.06.2024.

adıyla tanıtın veya çeşitli mahlaslar kullanan kadın yazarlar dışında Şukûfezar dergisinin sahibi Arife, Münire, Fatma Nevber, Fatma Nigar gibi sadece kendi adlarını kullanan yazarların bulunduğu da görölmektedir. Bunların dışında Mürüvvet, Parça Bohçası, Hanımlara Mahsus Gazete vs. Osmanlı kadın basınında yer almıştır.¹⁵

Tanzimat Dönemi aydın kadınlardan olan Fatma Aliye¹⁶, 1895-1908 yılları arasında yayınlanan Hanımlara Mahsus Gazete’de de yazarlık yapmıştır. Tercüman-ı Hakikat Gazetesi’nde 11, Hanımlara Mahsus Gazete’de 21, Servet-i Fünun Mecmuası, İnkılab, Mahasin ve Ümmet Gazete’lerinde 5 makalesi yayınlanan Fatma Aliye eğitime verdiği önemin ve “iyi anne” vurgusunun ötesinde, gelecek nesillerin sağlıklı bir toplum oluşturması ve Osmanlı toplumunun ilerlemesi idealinde olan aydın bir yazardır. Tanzimat dönemi aydınlarının Batı’dan edindiğı bir düşünce biçimi olan ilerleme ideali, Fatma Aliye’nin düşünce yapısına da yansımıştır.¹⁷

1908 yılında Kanun-i Esasi’nin yürürlüğe girmesinden sonra aydın kesim toplumun modernleşmesine ivme kazandırmak amacıyla, batıda gerçekleşen yeniliklerin Osmanlı toplumunda hayata geçirilmesi için çabalamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti öncülüğünde konulan yeni yasalar, Batılı tarzda açılan yeni okullar ve yine bu dönemde yayınlanmaya başlayan dergi ve gazeteler II. Meşrutiyet Dönemi modernleşme sürecini oluşturan bir bütündür.

II. Meşrutiyet ile birlikte artık sokağa özgürce çıkan, giyim kuşamda birtakım serbestilere kavuşan, dışarıda etkinliklere katılan kadınların sayısı gittikçe artmıştır. Kadının evin içindeki özel alandan dışarıdaki sosyal hayata katılması, toplum içinde kendilerini göstermeye başlaması ile birlikte kadın dernekleri kurulmuştur. 1916 yılında çıkarılan bir nizamnameye göre “Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi” adını taşıyan bir dernek kurulmuştur. Bu derneğin amacı kadınlara iş bulup kendilerini namuskarane geçimlerini sağlamaya alıştırmak ve korumaktır.¹⁸ Kadınların toplumsal üretime katılması kadın haklarında

¹⁵ Songül Keçeci Kurt, “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadın Dergilerinde Aile ve Evlilik Algısı”, *Belleten Dergisi*, 79/286, 2015, 1073-1098.

¹⁶ Fatma Aliye, 19 Ekim 1862 yılında; tarihçi, edip ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa’nın kızıdır. İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Çok küçük yaşlarda okumayı öğrenen Fatma Aliye, çocukluğu boyunca özel dersler alarak çok iyi bir eğitimle yetiştirilmiştir. Yabancı dile, felsefeye, edebiyata ve bilimin her dalına ilgi duyan Fatma Aliye, tüm çocukluğunu ve gençliğini kitaplar okuyarak geçirmiştir. Devlet adamı bir babanın evladı olmak, Fatma Aliye’nin kültürel birikimi açısından büyük bir öneme sahiptir. Yabancı dil seviyesini günden güne ilerleten Fatma Aliye, farklı ülkelerden gelen devlet adamlarının eşleri ile tanışma ve sohbet etme fırsatı bulmuş; farklı kültürlerle yaşamının çok erken dönemlerinde tanışmıştır. 1879 yılında padişah Abdülhamit’in yaverlerinden Faik Paşa ile evlenmiş, bu evlilikten Hatice, Ayşe, Nimet ve İsmet isimli dört çocuk dünyaya getirmiştir. Gizem Parsova, “Tanzimat Dönemi Aydınlarından Fatma Aliye”, *Akademik Bakış Dergisi*, 68, 2018, 124-139, 131.

¹⁷ Parsova, “Tanzimat Dönemi”, 132.

¹⁸ Altınbaş, “Anayasalarımızda Kadın Hakları”, 458.

önemli gelişmeler katedilmesi ile birlikte kapitalist toplumlarda kadınlara erkeklerle beraber siyasal eşitlik hakkı tanınması ve sosyalist toplumlarda kadınların yasal eşitliğe sahip olmaları ile mümkün olmuştur. Şüphesiz kadın haklarının kazanılması kadınların özgürlüğe kavuşmasının ön koşuludur. Kadınlara sağlanan yasal eşitlikler kadınların yasal durumunu belirlemesi, realitede kadınların mevcut durumunu yansıtmaması nedeniyle gündelik yaşama sirayet etmiş bir kadın-erkek eşitliğinden söz etmek ne yazık ki mümkün değildir.

Kadın derneklerinin kurulmasının ardından nihayet kadın dergiciliği başlamıştır. Yine II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra kadın dergilerinin sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Kadın, Mehâsin, Demet ve Kadınlar Dünyası¹⁹, dönemin en önemli dergileridir. Bunların dışında çoğu kısa ömürlü olan Musavver Kadın, Kadın (İstanbul), Erkekler Dünyası, Güzel Prenses, Kadınlık, Siyanet, Seyyale, Hanımlar Alemi, Kadınlar Alemi, Kadınlık Hayatı, Bilgi Yurdu Işığı, Türk Kadını, Genç Kadın, Kadın Duygusu, İnci, Diyanet, Kadınlar Saltanatı, Hanım vs. pek çok kadın dergisi yayın hayatına girmiştir.²⁰

II. Meşrutiyet kadın hareketinin merkezi Selanik'tir. Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyyesi, Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Osmanlı Cemiyet-i Hayriyye-i Nisvaniyyesi merkezi Selanik olan kadın hareketlerine yön veren üç önemli kadın derneğidir.²¹

II. Meşrutiyet döneminde kadının statüsünü arttırdığına dair yapılan evliliklerin çok önemli olduğu vurgusu vardır. II. Meşrutiyet Dönemi kadın dergilerinden *Mehâsin*'de evlilik “iki kişi arasında bir hayat ve ahenk” olarak tanımlanmış, karı kocanın beraber tırmanacağı bir dağa benzetilmiş ve basite alınmaması gerektiği anlatılmıştır.²² Toplumun iyi olabilmesi evliliklerin iyi olması önkoşuluna bağlıdır. Milletin kudreti evliliklerin artmasıyla doğru

¹⁹ Kadınlar Dünyası Dergisi'nin 55. Sayısında Osmanlı feministlerinin kadın haklarını savunmak için 28 Mayıs 1913 tarihinde kurulacak olan Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti'nin kuruluşu duyurulmuş, sonrasında dergi ve cemiyetin çalışmaları birlikte yürütülmüştür. Söz konusu bu cemiyetin faaliyetlerinde etkin rol üstlenen Saide Hanım'ın kızı İffet Halim Oruz da daha sonra 1947 yılında yayın hayatına başlayacak olan Kadın Gazetesi'nin başkanlığını üstlenmiştir. İffet Halim Oruz 1904 yılında Bağdat caddesinde bir köşkte, eğitilmiş bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir, 1940 yılında İktisat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Fiyat Murakabe Teşkilatı'nda çalışmaya başlamış ve uzun yıllar burada görev yapmıştır. Fiyat Murakabe Teşkilatı'nda çalışırken diğer taraftan da Kadıköy Halkevi'nin kültür bölümünde başkanlık yapmıştır. Daha sonra eşinin generalliğe yükselmesi üzerine kendisine görevinden ayrılması talebi gelmiş ve büyük istekle başladığı Fiyat Murakabe Teşkilatı'ndaki görevinden ayrılmıştır. Ancak işinden ayrılması onu kamusal alanda aktif ve üretken bir kadın olmasına engel olmamıştır. Gerek sosyal gerekse de siyasal alandaki çalışmalarına devam etmiştir. Oroz, Özel Gazetecilik Lisesi'ne öğretmen olarak atanmış ve burada basın tarihi, basın ahlakı ve basın tekniği gibi dersler okutmuştur. Sezen Karabulut, “Bir Cumhuriyet Kadını: Yazılarında Tanımak: İffet Halim Oruz ve Kadın Gazetesi'ndeki Yazıları (1947-1963)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:21, Sayı:3, 2019, 703-719, 708.

²⁰ Kurt, “II. Meşrutiyet Dönemi”, 1073-1098.

²¹ Zafer Toprak, *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016, 20.

²² Kurt, “II. Meşrutiyet Dönemi”, 1073-1098.

orantılıdır. Evlilikler sağlam temele dayandırılıp bireyler yetiştirildikçe milletin gücü artmaktadır.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Milli Mücadele'nin bir sonucu olarak kahraman kadın imajlarıyla karşılaşırız. Bu kadınlar ya bizzat cephede ya da cephe gerisinde erkeklerle omuz omuza savaşmışlardır. Yardım faaliyetleri yapan organizasyonlarda, mitinglerde boy gösteren kadınlar Milli Mücadele sonrasında Türk kadınının gelmesi gereken statünün temellerini oluşturmuştur. Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra 1930-1934 yılları arasında siyasi haklarını elde etmişlerdir. Kadınlar bu dönemde kimlik ve hak kaygısı taşımadan, dini esasların yerine daha seküler değerlerle baş başa kalacaklardır. Artık çağdaş eğitilmiş Cumhuriyetin ideal kadını olarak iyi bir anne, iyi bir eş olacaktır. Bu süreçte her ne kadar hukuki olarak kadın-erkek eşitliği sağlansa da matbuatta hala kadına ataerkil toplumdaki rol biçilmeye de devam edilmiştir.

Dergilerin yazar kadrosunda kadınların olması ve dergi yayıncılığında kadınların aktif rol oynaması II. Meşrutiyet döneminde kadın algısının modernleşme çerçevesinde şekillendiğinin kanıtıdır. Önce I. Dünya Savaşı, sonra da Milli Mücadele II. Meşrutiyet döneminde temelleri atılan kadın dergiciliğini şüphesiz sekteye uğratmıştır. Atatürk'ün kadınlara verdiği önemle birlikte Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadın algısı yeni bir görünüm kazanmıştır.

Atatürk ile birlikte Türkiye'de kadınlar hem siyasal haklar elde etmiş hem de Atatürk'ün söylevleriyle hak ettikleri değeri ve özgürlüğü tatma imkanı bulmuşlardır. Dergilerin incelendiği döneme giden yolda Atatürk'ün kadınlarla ilgili sarf ettiği sözleri, kadın milletvekillerinin sözleri aslında bir sonraki dönemin kadın algısını etkiler niteliktedir.

1935-1960 tarihleri arasında Türkiye Büyük Millet Meclislerinde kadın milletvekillerimiz sağlık, eğitim, aile ve kadın hakları, kültür, gençlik, çalışma, sosyal güvenlik, emeklilik, sigorta, ulaşım, milli ve sosyal konular²³ hakkında konuşmalar yapmışlardır. Eğitim ve kültürden sağlığa, kadınların annelik vazifesinden çocuk yetiştirmesi gibi konulara, tasarruftan israfa kadar pek çok konuda konuşma yapan kadın milletvekillerimizin sözleri elbette o dönemde toplumun düşüncelerini yansıtmaktaydı. Şüphesiz bu düşünceler dergilerde kadınlar hakkındaki düşüncelere benzer nitelikteki düşüncelerdir. VI. ve VII. Dönem İzmir Milletvekili Şehime Yunus (1898-1978)²⁴, kız çocuklarının eğitilmesi hakkında yaptığı konuşmada kız çocuklarının her ne kadar yüksek

²³ Leyla Kaplan, *Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1998, 210.

²⁴ Siyasetçi Şehime Yunus, İstanbul Darülfünun Fen Şubesi Ulum-u Hayatiye bölümü mezunudur. <https://vekillerimiz.com/vekil/sehime-yunus-2128/>, Erişim 16.04.2024.

eğitim yaparlarsa yapsınlar, mesleklerinde ne kadar başarılı olurlarsa olsunlar günün birinde “Anne” olacaklarını unutmamaları gerektiğini belirtmiş, kadınların bir toplum geleceğindeki en önemli unsur olduğunu, kız çocuklarının eğitilmesine dikkat edilmesi gerektiğini, onların hayata ancak iyi bir eğitimle hazırlanacağını da eklemiştir.²⁵

Mecliste kadın hakları ile ilgili meseleler konuşulurken herhangi bir suistimal söz konusu olduğunda kadın milletvekillerinin söz aldığı ve sataşmalara cevap verdikleri görülmektedir. Tasarruf ve israf gibi konuların görüşüldüğü bir esnada V., VI. ve VII. Dönem Bursa, VIII. Dönem TBMM Ankara milletvekili Naci Tınaz (1882-1964)’ın²⁶ “Efendim israfın menbaı bizde kadın israfıdır” sözleriyle kadınları suçlamasına karşılık V., VI. ve VII. dönem Erzurum milletvekili Nakiye Elgün (1881-1954)²⁷ “İstiklal Harbi’nde malının yüzde kırkını millete hediye eden Türk camiası içinde kadınlar da vardır, beraberdir. Küçük bir zümrenin kendi zevki için bunu kullanması ve israf etmesi bütün Türk kadınına mal edilemez. Bu yüzden ekonomik mücadeleden ayrı kalınacağını delili olamaz. Onlar da sizinle beraber yürüyecek, onlar da bu mücadeleyi yapacaktır”²⁸ diyerek düşüncelerini ortaya koymuştur. Türk kadınının israftan yana olmadığını, ekonomik mücadeleyi erkeklerle birlikte yürüttüğünü dile getirmiştir.

Büyük Millet Meclisi’nin 20 Mart 1930 tarihli oturumunda İçişleri Bakanı Şükrü Kaya yaptığı konuşmasında “Türk tarihinin her safhasında ve her sayfasında erkeğiyle yan yana her fedakarlığı yapan millet ve vatan işlerinde büyük feragatle her mahrumiyete, her cefaya ve her acıya katlanan milletin, vatanın felaket ve saadetlerine aynı hisle iştirak eden büyük kalpli ve yüksek faziletli Türk kadını müşterek eseri olan Cumhuriyette elbette ve elbette, kendi evinin işlerinde olduğu gibi belediye işlerinde de temiz ve ciddi mevkiini alacaktır. İstibdat ve cehalet devirlerinden arta kalan kötü ve sakat zihniyetlerin sakil ve sakim mülhazaların Cumhuriyet ve İnkılabın temiz ve faziletli muhitinde yeri yoktur. Kadınlarımızın yakın senelerde teşrii meclislerde de faziletkar mevkilerini ihraz edeceklerine şüphe yoktur.”²⁹ diyerek kadınların ev işlerinin yanı sıra ileride siyasi haklar elde edeceğinin sinyalleri de verilmiştir.

1926 yılında Trabzon Türk Ocağı’nda yaptığı bir konuşmasında Süreyya Hulusi Hanım Türk kadınının tarihte siyasi rol oynadığını belirterek, “Kadın ekonomik hayatta etki

²⁵ Kaplan, *Cemiyetlerde*, 211.

²⁶ Asker ve siyasetçi Ahmet Naci Tınaz Milli Mücadele’ye katılan mirliva rütbesinde askerdir. <https://www.msb.gov.tr/DevletBuyuklerimizDetay/ahmet-naci-tinaz>. Erişim 16.04.2024.

²⁷ Nakiye Elgün önce Osmanlı kadın hareketleri içinde yer almıştır, Milli Mücadele’de Anadolu hareketine katılmıştır. 1930’da İstanbul Belediye Meclisi’nde ilk kadın üye olarak seçilmiş eğitimci bir kadın milletvekilidir. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nakiye-elgun-1880-1954/>, Erişim 16.04.2024.

²⁸ Kaplan, *Cemiyetlerde*, 218.

²⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, 20, Mart 1930, devre: 3, c: 17, İctima: 3, s. 24.

sahibi olursa neden memleket işlerinde geri kalsın?” demiş ve (Herkes kadından vatan dersi alır da niçin o, vatan idaresi ve mukadderatı söz konusu olduğu zaman ihmal edilir?) diye sormuştur.³⁰

Atatürk, kadınların vatandaş bile sayılmadığı bir haleti ruhiyeye sahip memleketin çeşitli yerlerinde adeta bir kadın devriminin ayak seslerini duyuracak şekilde konuşmalar yaparak bilhassa kadınlara seslenmiştir. İstiklal Harbi’nde Türk kadınının mücadelesini, savaşın kazanılmasındaki payını gördükten sonra Türk kadınının gerçek bir hazine olduğuna derinden inanmaktadır. Türk kadını bağımsızlık savaşında silah kuşanarak erkekler gibi düşmanla göğüs göğüse çarpışmış, bir yandan da analık vazifesini en kutsal şekilde yerine getirmiştir. Atatürk bir Türk kadınının evladı olmaktan duyduğu gururu ömrü boyunca yüreğinde taşımıştır.³¹ Kadınlar Milli Mücadele döneminde erkeklerle beraber vatani savunurken bir taraftan da analık vazifesini yerine getirmişlerdir. Tıpkı II. Dünya Savaşı sonrası dönemde kadınların çalışma hayatında daha fazla yer almasıyla beraber dergilerde ev kadınlığı ve annelik rollerine yapılan vurgunun eş zamanlı gerçekleştirilmesi gibi Milli Mücadele döneminde de kadınlar aynı anda pek çok vazifeyi yerine getirmişlerdir.

Atatürk’ün Türk kadının çalışkanlığına dair şu sözleri de unutulmamalıdır. “Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir yabancı milletinde Anadolu köylü kadını fevkinde kadın mesaisi zikretmek imkanı yoktur.” Atatürk hem bu sözleriyle hem de Türk anasını, Türk kadını her koşulda överek kadınların toplumda gerçek yerini almalarından yana olduğunu belli etmiştir. Dergilerde kadınlara atfedilen önemle birlikte Atatürk’ün şu sözlerini hatırlamak gerekir: “Şuna inanmak lazımdır ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir.”³² “Kadınlarımızın her millette olduğu gibi, bizim milletimiz için de ne kadar yüksek önemi olduğunu söylemeğe gerek yoktur. Bizim milletimizde kadın, eskiden bu önemi, gerçekten en yüksek derecede kazanmıştır. Büyük atalarımız ve onların anaları, tarihin, olayların tanıklığıyla kanıtlamıştır ki, cidden yüksek erdemler göstermişlerdir.”³³ Kadınlık ve annelik görevinin yanı sıra, kadının her alanda erkekler kadar başarılı olacağını savunan Atatürk, “Daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Türk kadınlarını işimize, çalışmamıza ortak ederek hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadını ilmi, ahlakî, sosyal, ekonomik, hayatta şerikî muavin ve muzahiri yapmak yoludur” demektedir.³⁴

³⁰ Zehra Altınbaş, “Anayasalarımızda Kadın Hakları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:V 14 (1989), 461.

³¹ Burhan Göksel, “Türk Kadının Siyasî Haklarını Kazanışının 50. Yıldönümü Nedeniyle Atatürk ve Kadın Hakları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 213-235, 222-226, Erişim 16.04.2024.

³² Burhan Göksel, *Yaşadığımız Yüzyılda Türk Kadınının Yeri*, Ankara, 1976, 77.

³³ <https://www.atam.gov.tr/duyurular/turk-kadini-ve-kadin-hukukunda-devrim->. Erişim 22.04.2024.

³⁴ Kaplan, *Cemiyetlerde*, 172.

Atatürk Türk toplumundaki başarısızlığın nedeninin kadınlara karşı gösterilen ilgisizlik ve kusur olduğunu vurgulamıştır. “Bir sosyal toplumun bir organı faaliyette bulunurken diğer bir organı işlemezse, bu sosyal toplum felçlidir.” der.³⁵ Atatürk aklın, mantığın, tabiatın emrettiği şeyin kadın ve erkek eşitliği olduğunu her fırsatta dile getirmiş, kadınların erkeklerle ilimde, fende eşit olacağını aynı olgunluk seviyesine ulaşacağını, kadın ve erkeğin aynı eğitimi alması gerektiğini, kadınların erkekler gibi aynı tahsil derecelerinden geçeceğini, toplumun kadınlardan bekleyeceği vazifeleri yapmaya güçlerinin yeteceğini, kadınların alim ve teknik bilgi sahibi olacağını ve en nihayetinde kadınlarla erkeklerin sosyal hayatta beraber yürüyerek birbirlerinin koruyucusu olacaklarını söylemiştir. Tüm dünyada kadınlar zaten kendisine tanınması gereken haklar için savaşlar verirken Türk kadını bu hakları zahmetsiz şekilde uğruna savaşlar vermeden elde edebilmiştir. Bu noktada Halide Edip Adıvar’ın “Atatürk’ün kadınlar için yapmış olduğu şey, değil Türk kadınları, bütün dünya kadınları üzerinde tesir yapmıştır.”³⁶ sözünü de hatırlamak gerekir.

Atatürk halka telkinlerinde cehlin ortadan kaldırılmasını ister, fakat kadın ve erkeğin aynı eğitim ve öğretimden geçmesini telkin ederek der ki: “Bir içtimai heyet aynı gayeye bütün kadınları ve erkekleriyle beraber yürümezse terakki, temeddün etmesine fennî imkân, ilmî ihtimal yoktur.”³⁷ II. Dünya Savaşı’ndan sonra çıkarılan dergilerde örnek gösterilen kadınlar erkeklerle aynı eğitimden geçerek başarılı iş kadını olmuşlardır.

Dergilerde ev hayatına yapılan vurgu esasında Atatürk’ün aile yaşamı hakkında Türk milletine bıraktığı mirastan ileri gelmektedir. Atatürk ailenin toplum hayatındaki önemini “Uygarlığın temeli, ilerlemenin dayanağı, gücün kaynağı aile yaşamındadır. Eksik bir aile yaşamı, mutlaka belli bir toplumsal, ekonomik ve politik zayıflama doğurur.” sözleriyle anlatmıştır.³⁸

Çağlar boyunca kadın gerek doğurganlığı, gerek dayanıklılığı, gerek cefakarlığı, gerek sevgisiyle toplumun iyi bir yere gitmesinde hep yön verici kimse olmuştur. Kadının topluma yön verdiğine dair kanıtları bir ulusun kültüründe, mizahında, folklorik unsurlarında bulmak mümkündür. Başta aileyi olmak üzere tüm toplumu yönlendiren kadındır. Kadın, ilk öğreticidir. Kadın ne kadar öğrenirse çocuklarına da onu öğretir. Çocukları öğrendikçe de bilgi nesiller boyu aktarılır. Unesco’ya ait bir raporda kadının öğreticiliği ile alakalı “Eğer bir erkeğe öğretirseniz yalnız bir şahsa öğretmiş olursunuz, eğer bir kadına öğretirseniz bir

³⁵ Altınbaş, “Anayasalarımızda Kadın Hakları”, 459.

³⁶ Kaplan, *Cemiyetlerde*, 218.

³⁷ *Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Aylık Konferanslar 1953-1964*, Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları:9, 1967, 90.

³⁸ Kaplan, *Cemiyetlerde*, 172.

millete öğretmiş olursunuz.”³⁹ denilmektedir. Kadınlar bu yönüyle nesillerin devamlılığını sağlayan bitip tükenmeyen yaşamsal bir kaynak gibidirler. Atatürk bu konuyla ilgili “Kadının en büyük vazifesi, analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti lâıyıkıyla anlaşılır. Milletimiz, kuvvetli bir millet olmaya karar vermiştir. Bugünün gereklerinden biri de, kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Bu sebeple kadınlarımız da okumuş ve bilgi sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün tahsil derecelerinden geçeceklerdir. Sonra, kadınlar sosyal hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı ve koruyucusu olacaklardır.” demiştir.⁴⁰

1.2. 1945-1960 Yılları Arasında Kadın Dergileri

Genellikle yayımlandıkları dönemin siyasal, toplumsal, tarihsel özelliklerini yansıtan dergiler popüler kültürün bir parçasıdır.⁴¹ Kadın dergileri ise kadınların kendilerini en iyi ifade ettikleri, kadınlara modadan giyim kuşama, ev hayatından evliliğe dair sırlara, ev idaresinden yemek yapımına kadar her türlü tavsiyenin verildiği dergilerdir. Kadın dergileri aynı zamanda çıkarıldıkları dönemin tarihi, siyasal ve hatta ekonomik olaylarından esinlenip kadınların duygu ve düşüncelerini, istek ve taleplerini okuyucuya iletmek üzere yayımlanmış kaynaklardır. Dergilerin içeriğindeki yazılar genellikle kadınlara tanınan haklar konusunda Türk kadınına bilinçlendirmek ve sosyal hayatta daha aktif kılma amacıyla yazılmıştır.⁴²

Popüler kültür metinlerinde kadına ilişkin söylemler, onu yalnızca geleneksel Türk kadını olarak temsil etmekle kalmamaktadır, aynı zamanda pasif kadın algısını ortadan kaldırarak hem özel hem de kamusal alanda aktif, özgür ve üreten bir kadın olarak göstermeyi de mümkün kılmaktadır.⁴³

Tabiatıyla dergiler ait olduğu döneme dair toplumun kültürel değerlerini yansıtır.⁴⁴ Bir ülkenin en çok okunan gazete ve dergilerinde yer alan kadın haberlerinin medyaya yansısı biçiminin kadının toplumdaki değerini belirlediği savunulmaktadır.⁴⁵ Bu bağlamda,

³⁹ Göksel, *Yaşadığımız Yüzyılda*, 33.

⁴⁰ Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999, 64.

⁴¹ İnuğur'a göre, “Zira bir ülkenin basın ve yayın hareketleri daima o ülkenin siyasal rejimine paralel olarak düzenlene gelmiştir.” M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, 2005, 13.

⁴² Sezen Karabulut, “1950’lerde Kadının Sosyalleşmesinde Basının Önemi: Kadın Gazetesi Örneği”, *Belgi Dergisi*, Sayı 1 (Kış 2011/I), 88. Erişim 16.04.2024.

⁴³ Süheyla Kırca, “Kadın Dergileri: Popüler ve Politik Söylemin Buluştuğu Yer”, *Kurgu Dergisi*, Sayı:17, s. 143-155, (2000), 143, Erişim 16.04.2024.

⁴⁴ Sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik, teknik alandaki tüm gelişmeler basına daima yön vermiştir. Özellikle siyasal tarihin konusu olan bütün olaylar yayın organlarını geniş ölçüde etkilemiştir. İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, 13.

⁴⁵ Fahriye Nur Yüksel, *Türk Dergiciliğinde Kadın İmgesi*, Mezuniyet Projesi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, 2021, 5.

toplumda kadının konumunu ve rollerini anlayabilmek için o toplumun en çok okunan gazetelerini, dergilerini incelemenin yerinde bir tutum olacağı rahatlıkla söylenebilir.

1.2.1. 1945-1960 Arası Dönemde Türkiye’de Siyasi, Sosyo-Ekonomik Gelişmeler

1945-1950 yılları arasında halkın sosyo-ekonomik yaşam düzeyi II. Dünya Savaşı’nın olumsuz etkilerine göre şekillenmiştir. Türkiye II. Dünya Savaşı’na katılmayıp denge politikası izlemesine rağmen savaş ekonomisi ülkenin zaten toparlanamayan ekonomisini iyice çökertmiştir. Türkiye’nin denge politikası izlemesi siyasi yalnızlığı da beraberinde getirmiştir.⁴⁶ Siyasi anlamda yalnızlaşan Türkiye dış politikada ekonomik anlamda aradığı desteği bulamamıştır. Öte yandan savaş zamanı her an savaşa girecekmiş gibi yaklaşık 1,5 milyona yakın kişinin silah altında tutulması, silah altında tutulan erkeklerin tarım alanında işgücünden faydalanılamaması tarımsal üretimin düşmesine, kıtlığa, tüketimin artmasına ve dolaylı yoldan her şeyin pahalılaşmasına sebep olmuştur. CHP Hükümeti Milli Korunma Kanunu (1940)⁴⁷, Varlık Vergisi (1942)⁴⁸, Toprak Mahsulleri Vergisi (1942)⁴⁹ gibi Türkiye’nin savaşa girme olasılığı nedeniyle ortaya çıkabilecek ekonomik sorunları çözmek, fiyatların yükselmesine engel olmak vb. gerekçelerle ekonomiyi toparlamaya yönelik sert tedbirler uygulamaya başlamıştır. Bulut, Milli Korunma Kanunu’nun yürürlüğe girdiği süre boyunca, temel tüketim maddelerinin karne ile satışa sunulmasından, işgücünün ve piyasa fiyatlarının denetlenmesine kadar çeşitli konularda hükümetin büyük ölçüde müdahale edebilmesine imkan tanıdığını belirtmektedir.⁵⁰

⁴⁶ Dönemin bazı önemli şahsiyetlerinden edebiyatçı, bürokrat ve siyasetçi Memduh Şevket Esendal Türkiye’nin savaş dışı kalmasını eleştirmiştir. “Dünyanın ucu uzun, yarın ne olacağı bilinmez. Ama bugünün gidişine bakarsan galiba biz savaşa girme fırsatını kaçırdık. Ucundan, kıyısından biraz bulaşsak iyi olacaktı” diyerek Türkiye’nin yalnızlığa sürükleneceği endişesini dile getirmiştir. Cevdet Teke, *Türk Siyasi Hayatında Memduh Şevket Esendal*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2023, 220.

⁴⁷ Milli Korunma Kanunu, dönemin ekonomisi sebebiyle Ocak 1940’ta Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının çıkarttığı ve hükümete olağanüstü hâllerde fiyatları saptamada, ürünlere el koymada, zorunlu çalışma yükümlülüğü getirmede birtakım yetkiler veren kanundur. Korkut Boratav, *Türkiye’de Devletçilik*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006, 321.

⁴⁸ Varlık Vergisi Kanunu 9 Kasım 1942 tarihinde Başbakanlık tarafından TBMM’ye sunulmuş, 11 Kasım 1942 tarihli 4305 sayı ile kanunlaşmıştır. Verginin çıkarılış amacıyla ilgili olarak dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu ve Maliye Bakanı Fuat Ağralı temelde şu hususların gerçekleştirilmesinin amaçlandığını belirtmiştir:

- I. Enflasyonla mücadele için tedavülde para çekmek
- II. Savaş yıllarında “çok para kazanmış olanlardan” vergi almak.
- III. Devlet gelirlerini artırmak.

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/varlik-vergisi/>. Erişim 12.01.2024.

⁴⁹ Toprak Mahsulleri Vergisi (1942), savaş yıllarında sıkışan devlet ekonomisine vergi geliri sağlamak için, köylünün toplam ürününün %10’luk kısmı üzerine uygulanan bir aynı vergidir.

Mehmet Ertan, “Toprak Mahsulleri Vergisinin Esasları ve Sonuçları: Toprak Mahsulleri Vergisi II. Aşar mıydı?”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14/2 (2018), 253, Erişim 12.01.2024.

⁵⁰ Sedef Bulut, “Milli Korunma Kanunu Çerçevesinde Türkiye’de Kira Denetimi Meselesi (1940-1960)”, *Belgi Dergisi*, C.2, S.20, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2020/II, ss. 2627-2656, Erişim 16.04.2024.

Alınan bu tedbirlerin yanı sıra CHP'nin kendi tabanına yönelik bürokrat kesimini koruması onlara çeşitli yardımlarda bulunması da halkın hükümete cephe almasına neden olmuştur. II. Dünya savaşı esnasında hükümetin sayıları 1.600.000'i bulan ve yüksek enflasyon sebebiyle maaşları yetmeyen devlet memuru kesimine pirinç, yağ, şeker, elbise, kömür gibi yardımlarda bulunması tepkileri tırmandırmıştır.⁵¹ Tüm bunların neticesinde halkın CHP'ye olan tepkisini arttırmış, halkı yeni bir iktidar partisi arayışına itmiştir. Demokrat Parti⁵², devletin ekonomik hayata müdahalesini yoğun olarak eleştirmiş, ekonomik kalkınmanın özel sektör eliyle gerçekleşeceğini savunmuştur.⁵³

Armaoğlu, II. Dünya Savaşı sürerken savaşın taraflarının Türkiye'yi savaşa sokmak için harcadıkları çabaya karşılık Türkiye'nin politikasının savaşın dışında kalmak ve memleketi savaşın yıkıntılarından korumak olduğunu, Türkiye'nin idarecilerinin de bu gayenin gerçekleşmesinde değerli bir başarı elde ettiklerini dile getirmektedir.⁵⁴ Her ne kadar Türkiye savaşa girmemekte dirense de en az savaşın tarafları kadar, ekonomisi de olumsuz yönde etkilenmiştir. Savaşla birlikte tüm ülke ekonomileri, askeri alt yapıları çökme noktasına gelmiş, böylece savaş aile yapısını bozmuş, kadına ve erkeğe bu zorlu sürecin üstesinden gelebilmeleri için çok fazla görevler yüklemiştir.

Savaşla beraber erkeklerin silah altına çağrılmasıyla birlikte kadınlar ve çocuklar çalışma hayatına daha çok atılmaya başlamış, bu durum kadınlara daha fazla görev atfetmiş, çocuklar ise sosyal gelişimlerini tamamlayamadan kendilerini hayat mücadelesinin tam ortasında bulmuşlardır.⁵⁵

Türkiye'de II. Dünya Savaşı, etkisini üretimin düşmesi ve tüketimin artması olarak gösterirken savaş şartlarında ekonominin kaçınılmaz olarak gerektirdiği çeşitli politikalar uygulanmıştır. Millî Korunma Kanunu kapsamında halkın temel gıdası olan ekmek karneye bağlanmıştır. Bu uygulamaya en temelde tahıl üretimindeki yetersizlik neden olmuştur.

⁵¹ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, 2004, 25.

⁵² II. Dünya Savaşı sonrasında demokratik kapitalist kanadı temsil eden Amerika Türkiye'nin demokrasiye yönelmesinde temel dış etken olmuştur. Türkiye'de yeni siyasi partilerin kurulması gerektiği ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet rejiminin demokratik prensiplerle Türkiye'de yerleşmesi amacıyla savaşın getirdiği olağanüstü şartların ortadan kalkmasıyla İnönü'nün de siyasi söylemleriyle bu süreç hızlanmıştır. Çiftçiye topraklandırma Kanunu ile ilgili bir tasarıya karşı çıkan başta Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü, Refik Koraltan gibi dönemin tanınmış siyasetçilerinin imzasını taşıyan Dörtlü Takrir, bu süreci hızlandırmıştır. Adı geçen tanınmış siyasetçiler CHP'den ihraç ve istifa yoluyla uzaklaştırılınca yeni bir parti kurmuşlardır. Mevcut hükümetin politikalarına muhalefet etmeleri sonucu Demokrat Parti adıyla Celal Bayar'ın başkanlığında 7 Ocak 1946'da kurulmuştur. Kısaca Demokrat Parti'nin programı siyasal alanda demokrasiye, ekonomik ve toplumsal alanda da liberalizmi esas almaktadır. Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, Cilt II, 442-445.

⁵³ Abdullah Takım, "Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67/2 (2012), Erişim 16.04.2024.

⁵⁴ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayıncılık, 2019, 310.

⁵⁵ Fatma Polat, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de Kadının Günlük Yaşamda Yeri (1939-1945)*, Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 51.

Ekmekğin karne ile dağıtıldığı dönemde ekmeklik un ve kişi başına düşen ekmek miktarı sık sık değişmiştir. Türkiye’de doğrudan insan ölümüne yol açmasa da II. Dünya Savaşı pek çok toplumsal, ekonomik soruna yol açmış, savaş sona erdikten sonraki süreçte bile izleri Türk toplumundan silinmemiştir.⁵⁶

Savaş politikalarının halkın üzerinde bıraktığı olumsuz etkiye tepki olarak ülke siyasetine giren DP, siyasal hayatın gerektirdiği demokrasiyi tesis etmeye çalışmıştır. Çiftçiye Topraklandırma Kanunu’nun çıktığı dönemde daha sonra “Dörtlü Takrir”⁵⁷ olarak anılacak yönergeyi CHP grubuna sunan Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü “Milli hakimiyetin tek tecelli yeri olan Büyük Millet Meclisi’nde hakiki bir murakabenin sağlanmasına, demokratik müesseselerin serbestçe doğup yaşamasına engel olan ve Anayasanın halkçı ruhunu takyid eden bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ve parti tüzüğünde de yine bu maksatların icap ettirdiği tâdillerin hemen icrasını” istemişlerdir.⁵⁸ Dörtlü Takrir hem geçmişte yaşanan olayları o günün koşullarıyla değerlendirmesi hem de siyasi koşulların geldiği noktayı gözler önüne sermesi bakımından Türkiye’nin demokrasi tarihinde önemli bir siyasi belgedir. Belge, bir yandan içinde bulunulan dönemden önceki siyaset ve demokrasi konularına atıf yaparken bir yandan da Cumhuriyet tarihinde siyasi açıdan önemli bir yer tutmaktadır. Takirde, parti içinde muhalif bir grup oluşturmaya yönelik veya parti dışından muhalif bir grubun parti kurmasına yönelik bir yol açıldığından bu

⁵⁶ Boratav, *Türkiye’de Devletçilik*, 332, 342; Korkut Boratav, *İktisat tarihi (1908-2007)*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008, 85; Tevfik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1830-1950)*, c. I, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999, 403; Oral Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2008, 186, 187; Kadri Unat, “Atatürk Sonrası Türkiye: İnönü Dönemi’nden 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine”, *Başlangıcından Günümüze Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Ed. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2022, 251-278.

⁵⁷ Çiftçiye Topraklandırma Kanunu ile başlayıp, bütçe görüşmeleri ile hızlanan CHP’ye ve Hükümete karşı ortaya çıkan muhalefet, Çiftçiye Topraklandırma Kanunu’nun TBMM’de oylanması sırasında da kendini göstermiştir. CHP’ye karşı gerek parti ve gerekse TBMM’nde başlayan muhalefet hareketinin belirginleşmesine yol açan önemli bir gelişme “Dörtlü Takrir” olarak bilinen belgenin CHP Meclis Grubu’nda görüşülmesidir. 7 Haziran 1945’te CHP Meclis Grubu Başkanlığı altında bilâhare Demokrat Parti’nin kurucuları olacak olan dört milletvekilinin imzası olan bir takrir verilmiştir. Bu takirde imzası olan muhalif milletvekilleri; İzmir milletvekili Celâl Bayar, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, İçel Milletvekili Refik Koraltan ve Kars Milletvekili Fuat Köprülü. Bu milletvekillerinin 1945 başlarından beri CHP içinde ve TBMM’nde tek parti yönetimine karşı ortaya çıkmaya başlayan muhalefet hareketinin temsilcileri olduğu hemen görülecektir. Bu dört milletvekilinin CHP Meclis Grubu Başkanlığına verdikleri belgeye “Dörtlü Takrir” isminin verilmesi, bu belgenin dört milletvekili tarafından verilmesi ve imzalanmış olmasındandır. Dörtlü Takrir’i veren milletvekillerinin liderliğini İzmir milletvekili ve eski Başbakanlardan Celâl Bayar yapmaktadır. Takrir sahipleri bu takirle millî egemenlik anlayışına ulaşmayı hedeflediklerini ve takrirleriyle aynı zamanda CHP’nin ve bütün Türk milletinin isteklerini de yansıttıklarını söylemekteydiler. Ayrıca Cumhurbaşkanı İnönü’nün 19 Mayıs 1945’te yayınladığı konuşmasında belirttiği “politika ve düşünce hayatımızda demokrasi prensiplerinin daha geniş ölçüde hüküm süreceği” şeklindeki ifadesinin bu takiririn verilmesindeki haklılığı ortaya koyduğunu belirtmişlerdir. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/dortlu-takrir/>. Erişim 12.01.2024.

⁵⁸ Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, 409.

yolculuğun Müstakil Grup⁵⁹,un başarısız siyasi serüvenine benzememesi, bu süreçte geçildiğinde demokratik yaklaşımdan da sapılmaması gerektiği açık açık ifade edilmiştir.⁶⁰

II. Dünya Savaşı yıllarında yüksek enflasyonu ciddi bir pahalılık dönemi takip ederken ve bu durumdan herkes etkilenirken yaşam ve çalışma koşulları bozulan işçiler de olumsuz etkilenmiştir.⁶¹ Zaten şikayetçi olan halkın yüzünü yeni bir partiye dönmesi için huzursuz toplumda var olan olumsuzlukları kendi lehine çevirmeye çalışmıştır. Nihayet 14 Mayıs 1950’de seçimleri kazanarak iktidara gelebilmiştir. Demokrat Parti iktidara gelirken programında işçilerin menfaatlerini muhafaza etmeye dair olumlu ve önemli ilkelere yer vermiştir. Şur’a göre, “Erken Cumhuriyet döneminde devletçilik çok partili hayata geçişten sonra yerini liberal bir anlayışa bırakmaya başlamıştır. Demokrat Parti’nin devletçiliği ekonomiye yön veren “korumacı devlet” formundan ekonomik faaliyetlerin kurumsallaşmasında etkili olduğu halde bu kurumsallaşmanın bağımsız bir form oluşturmaya ehemmiyet veren “vasıta devleti” olarak dikkat çekmektedir. Fakat 1950-1960 yılları arasında devlete yüklenen bu rol, karşılıklı bir çıkar sağlama anlamında “patronaj” ilişkileri de beraberinde getirmiştir. Bu politikanın amacı, hem partiye geniş bir halk tabanı oluşturmak hem de belirli güç odaklarının desteğini çekmek olmalıdır.”⁶² Bu ilkeler çerçevesinde yabancı sermayenin ülkeye gelmesi için serbest bölgeler kurulması amaçlanmıştır. İktisadi uygulamalarda siyasi kaygılar ön plana çıktığından amaçlanan sonuca ulaşamamıştır.

Demokrat Parti’nin ilk döneminde (1950-1954) yapılan düzenlemeler örneğin Arapça ezan yasağının kaldırılması gibi radikal adımlar atmıştır, genel af ilan edilmiştir. Demokrat Parti döneminde laiklik anlayışı⁶³ Atatürk dönemi laiklik anlayışını temel alarak laikliğin din aleyhtarlığı şeklinde yorumlanmasını reddetmiştir.

⁵⁹ “Terakkiperver ve Serbest Cumhuriyet Fırkasıyla umulan demokratikleşme süreci gerçekleşmeyince ülkeyi çok partili hayata hazırlamak, hükümeti denetlemek ve kontrol etmek üzere bir çözüm arayışlarına gidilmiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasından sonra bağımsız milletvekili uygulamasıyla da denetim işlemi sağlanamamıştır. Bu durumda CHP kendi kendi güdümünde ve iktidar partisine tehlike yaratmayacak bir formül bulmak istemiştir. Atatürk’ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü 29 Mayıs 1939’da CHP’nin V. Kurultayı’nda ülkenin durumunu değerlendirirken ‘Müstakil Grubun’ kurulmasına yönelik konuşma yapmıştır. Volkan Payaslı, “Tek Parti İktidarı’ndan Doğmuş Bir Denetim Organı: Müstakil Grup (1939-1946)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIV/28 (2014-Bahar/Spring), s. 175-197, 179.

⁶⁰ Ömer Ali Keskin, “Türk Siyasi Tarihinde Dörtlü Takrir ve Takrire Kaynaklık Etmesi Bakımından Serbest Cumhuriyet Fırkası”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/2 (2021), s. 718-737, 731.

⁶¹ Osman Cenk Kanca, “1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/19 (2012), s. 47-63, Erişim 16.04.2024.

⁶² Şükrü Şur, “Demokrat Parti ve Atatürk’ün Üç İlkesi: Cumhuriyetçilik, Laiklik ve Devletçilik (1950-1960)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 56, Bahar 2015, s. 147-176, 159.

⁶³ DP Parti programında partinin laiklik anlayışıyla alakalı olarak “Dinin siyaset aleti olarak kullanılmasına, yurttaşlar arasında sevgi ve dayanışmayı bozacak şekilde propaganda yapılmasına, serbest tefekküre karşı taassup duygularını harekete geçirmesine müsamaha olunmamalıdır.” denilmektedir. Şur, “Demokrat Parti ve Atatürk’ün Üç İlkesi”, 166.

Bu dönemde demokrasi, kamu özgürlükleri, insan hakları, grev hakkı gibi kavramların kısa sürede hayata geçirilmesi için birtakım demokratik adımlar atılmıştır. 15 Temmuz 1950’de çıkarılan Basın Kanunu⁶⁴ buna örnek teşkil etmektedir. Böylece gazete veya dergi çıkarmak herhangi bir izne bağlı olmadan kolaylaşmıştır. Basın suçlarına verilen cezalarda indirimde gidilmiştir. Demokrat Parti dönemi, daha ziyade halk nezdinde kabul gören veya görmeyen devrimlerin tartışmalarının yoğunlaştığı bir süreçtir. Zira CHP’nin din politikalarını terk etmesi, bu konuda bazı düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiş. Bu durum bazı dini çevreleri cesaretlendiği için toplumda yeni tartışmalar doğmuştur. Menderes anti-devletçi bir söylemle toplumun desteğini kazanmıştı ve özel sektöre (basın da buna dahil) müdahaleleri asgariye indirmiştir. Bu dönemde ilk, ortaokul döneminde öğretmen sayısındaki artışlar gibi eğitimde gelişmeler olmuştur.⁶⁵

Demokrat Parti iktidarının ilk döneminde tarım, hayvancılık ve bunlara dayalı endüstri kollarında ekonomik canlılık gözlenmiştir. Fakat bu politikalar bilimsel dayanaktan ziyade popülist nitelikte olduğundan kısa sürede olumsuzluklar baş göstermiştir. 1955 yılının sonuna gelindiğinde hayat pahalılığı, vurgunculuk, karaborsa gibi olumsuzluklar iyiden iyiye kendini göstermeye başlamıştır. Dış ticaret açıkları bu süreçte artmış, bu açıklar kredilerle kapatılmaya çalışılmış ancak başarılı olunamamıştır. Nihayet Demokrat Parti döneminde uygulanan liberal, ekonomik, kapitalist model geçici bir rahatlama sağlasa da uzun vadede yapısal değişimi sağlayamamıştır.⁶⁶

Demokrat Parti iktidarının II. Döneminde (1954-1957) ise halkın büyük bir teveccühü ile (%58,42) iktidar olmasına rağmen, II. Döneminin 2. yılına doğru artık baskılar başlayacaktır. Bu dönemde gazetecilere ciddi para ve hapis cezalarının verildiği, iktidar ve muhalefet ilişkileri gerilmeye başlamıştır. Bu yüzden 1954-1957 yılları toplum açısından kazançlarla kayıpların iç içe geçtiği yıllar olmuştur. 1956’dan sonra da Demokrat Parti politikaları halkı hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu dönemde 1955’teki 6-7 Eylül olayları⁶⁷ adı geçen kadın dergilerinde yer almazken Türkiye’yi uluslararası kamuoyunda zor durumda

⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, C. 1, 726-771.

⁶⁵ Unat, “Atatürk Sonrası Türkiye”, *Başlangıcından Günümüze*, 269.

⁶⁶ Şur, “Demokrat Parti ve Atatürk’ün Üç İlkesi”, 164.

⁶⁷ 6 Eylül 1955 günü Ekspres Gazetesi “Atamızın evi bomba ile hasara uğradı.” şeklindeki bir haberi üzerine İstanbul’da yaşayan Rumlara ve Yunanistan temsilcilerine karşı saldırılar düzenlenmiştir. Azınlıkların evleri, işyerleri, mezarlıkları ve kiliselerinin yağmalandığı bir süreç yaşanmıştır. 6-7 Eylül Olayları’nı Güz Sancısı olarak nitelendiren İlber Ortaylı Türkiye’nin uluslararası kamuoyunda sert tepkiler almasına sebep olmuştur. İlber Ortaylı, *Türkiye’nin Yakın Tarihi*, Timaş Yay., İstanbul, 2010, 105-110.

bırakmıştır. Bu dönemde ekonomi iyice bozulmaya başlamıştır. Demokrat Parti siyasetinin gün geçtikçe sertleşmesine yol açacaktır.⁶⁸

Bundan böyle DP'nin, vaatlerinin aksine anti-demokratik uygulamalarla gündeme gelmesi, muhalefetle arasında sürekli soğuk bir hava estirmesi ve çekişmeli bir politikayı halka hissettirmesi basın organlarının yayınlarını kısıtlamasına sebep olmuştur. Bu anlamda kadın dergilerinde de politik hava kendini unutturmaya başlamış, dergilerde politik ve düşünsel içerikler gittikçe azalmaya başlamıştır. Benzer şekilde Amerikan kadın dergilerinde de politik ve düşünsel konulara yer verilmediğinden Türkiye'de de dergilerin içi boşalmaya başlamıştır. Türk kadın dergi kültüründe Amerikan tipi dergicilik anlayışı kendini hissettirmeye başlamıştır.

Demokrat Parti'nin iktidara gelirken yenileşmeye dair verdiği taahhütlere karşılık gerçekleştirebildiği demokratik ve yenilikçi uygulamalar kısıtlı kalmıştır. Çolak, DP'nin on yıllık iktidarı döneminde TBMM'ye giren kadın milletvekili sayısını pek iç açıcı bulmaz. 1950-1954 arasında 3, 1954-1957 arasında 4 ve 1957-1960 arasında ise 8 olmak üzere toplam 15, tekrar seçilenleri (Nazlı Tılabar 3 dönem ve Nuriye Pınar 2 dönem) çıkarıldığında toplam 12 kadın milletvekilinin parlamentoda görev aldığını söylemiştir.⁶⁹ DP'nin yalnızca 1 kadın milletvekili çıkarabildiği 1950 seçimleri düşüşün en ciddi yaşandığı dönemdir.⁷⁰

DP kongrelerinde kadının sosyal statüsünü belirlemeye yönelik yapılan teklifler kadına bakış açısını ortaya koyar niteliktedir. Memur kadınların görevden alınması, evde çocuk yetiştirmeleri, çocuk yapmayan kadınlardan senede 250 lira vergi alınması teklif edilmiştir. Üstelik DP'nin iktidara geldiği sene kadınların okuma-yazma oranı %19,45, 1960'ta ise ancak %24,84 olmuştur. Ayrıca kadınların siyasete katılım oranı %5 civarı hatta milletvekili oranı %1'in bile altındadır.⁷¹

Cumhuriyetin ilanından 1950'li yıllara kadar, bu dönem reformist bir özellik göstermiştir ve temel tarımsal yapıların oluşturulmasına yönelik politikalar ağırlık kazanmış ve bu politikaların uygulanmasıyla da gelişme sağlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemin en önemli özelliği, diğer üretim araçlarına göre toprak faktörünün daha fazla olmasıdır. Bu

⁶⁸ Kadri Unat, "Atatürk Sonrası Türkiye: İnönü Dönemi'nden 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine", *Başlangıcından Günümüze Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Ed. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2022, 266-270.

⁶⁹ Filiz Çolak, "Demokrat Parti Dönemi'nde TBMM'deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960)", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 10/32 (2017), 115, DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1132>, Erişim 16.04.2024.

⁷⁰ Olcay Özkaya Duman, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yüzüncü Yılında Tek ve Çok Partili Dönemde Kadın Temsiliyetinin Karşılaştırmalı Analizi (1935-1960)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:67, 2020, 369-401, 376.

⁷¹ Duman, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yüzüncü Yılında", 387.

çerçevede Demokrat Parti'nin önceliği tarım sektörüne verdiği, sanayileşmeyi özel sektöre bıraktığı ve liberal bir dış politika izlediği dönemdir. II. Dünya savaşı yıllarında üretimin düşmesiyle yaşanan kriz boş arazilerin tarıma açılmasıyla Demokrat Parti'nin de vaktiyle karşı çıktığı çiftçiye topraklandırma kanununun etkisiyle bu süreç yaşanmıştır. Yani çiftçiye ucuz kredi imkanı sağlanmıştır. Tarım ürünleri Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından yüksek fiyatla alındığı için çiftçinin yüzü gülmüştür. Öte yandan Marshall yardımları sayesinde tarım makineleşmiştir.⁷² Devletin tarıma daha önce görülmemiş bir şekilde müdahale etmesi, yönetimde yeni teşvik politikaları uygulaması ve tarıma yönelik çok sayıda kanun çıkarması, halkın bu konuda daha çok bilinçlendirilmesinde, dolayısıyla kadın dergilerinde tarım vurgusunun daha fazla yapılmasında rol oynamıştır. Örnek vermek gerekirse Ev-İş Dergisi'nin küçük kitap boyutundaki özel sayısında tarıma ilişkin bilgiler yer almıştır.⁷³

DP kurulduğunda programında yer alan demokratik yasalar kağıt üzerinde kalmıştır. Son dönemlerinde despotik bir devlet yapısına bürünmüştür. Mesela işçilere grev hakkının verilmediği; muhalefete sert eleştirilerin yöneltildiği; siyasette kapalılık anlayışının hakim olduğu, düşüncede çoğulculuğun reddedildiği, basın özgürlüğünün kısıtlandığı; örgütlenme hakkının kullandırılmadığı; temel insan haklarının, can mal güvenliğinin sağlanamadığı; insan hakları ihlallerinin, iktisadi bakımdan dışarıya bağımlılığın arttığı bir dönem olmuştur. Ülkede kutuplaşma yaşanmıştır. Ülke sorunları günlük çözümlerle geçiştirilmeye çalışılmıştır. Önceleri önem verilen bireysellik anlayışı katı bir devletçiliğe dönüşmüştür. Ekonomide altyapıya yönelik yatırımlar yapılamamıştır. Bu yüzden de pahalılık, işsizlik hat safhaya ulaşmıştır. Bu çözümsüzlük iktidarı daha da hırçınlaştırmıştır. Böylece demokrasinin yerleşmesi istenilen ölçüde mümkün olmamıştır.⁷⁴

Sonuç olarak 1950 yılında seçimle iktidara gelen Demokrat Parti 10 yıllık iktidarlığı döneminde “millet iradesi” kavramına sığınmasına rağmen Batılı anlamda demokratik hayat standartlarını yakalayamamıştır. Ülke çıkarlarını siyasi kaygılarla göz ardı ettiği düşünülen politikalar yürütülmüştür. 1954'ten sonra ülke iç ve dış sebeplerle kaotik bir ortama doğru sürüklenmiştir. Halka vadedilen plan ve programlar uygulanamamıştır. DP iktidarının üçüncü döneminde muhalefete demokratik olmayan Milli Koruma Kanunu, Vatan Cephesi, Tahkikat

⁷² Kadri Unat, “Atatürk Sonrası Türkiye: İnönü Dönemi'nden 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine”, *Başlangıcından Günümüze Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Ed. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2022, 268.

⁷³ Filiz Balta Peltekoğlu, “Dergiciliğin Gelişimi ve Türkiye’de Kadın Dergileri”, *Mamara İletişim Dergisi*, Sayı:9, Ocak 1995. Erişim 12.01.2024.

⁷⁴ Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, 86-89.

Komisyonu gibi uygulamalarla katı politikalar uygulanmıştır. Batı’da yükselen demokrasi anlayışını ekonomik ve kültürel çizgiye taşıyamamıştır.⁷⁵

1.2.2. Kadın Dergileri (1945-1960)

Çalışmamızda incelenen tarih aralığında Türkiye’de önemli bir siyasi gelişme kaydedilmiş ve ülke CHP iktidarından Demokrat Parti iktidarına geçmiştir. Her ne kadar ülkede siyasi anlamda önemli bir değişim olsa da Demokrat Parti’nin iktidara geliş süreci II. Dünya Savaşı’ndan artakalan ekonomik sancılarının yoğun olarak görüldüğü bir döneme rast geldiğinden bu süreçte kadına dair çok bir gelişme yaşanmamıştır. Dolayısıyla kadın konusu 1945-1950 ve 1950-1960 yılları arasında değişkenlik göstermemiştir. Bu sebeple çalışmamızda kadın dergileri 1945-1960 yılları arasında bir bütün olarak incelenmiştir.

1945-1960 yılları arasında çıkarılan kadın dergilerinde, genellikle kadınların evin içindeki rollerine odaklanılmış ve geleneksel cinsiyetçi bakış açısıyla evin içindeki rolleri vurgulanmıştır. O dönemin toplumsal değerlerine ve beklentilerine paralel olarak bir kadın imgesi yaratılmaya çalışılmıştır.

Dergilerde, genellikle ev işleri, yemek pişirme, çocuk bakımı gibi konular başta olmak üzere aile yaşamına dair günlük rutinlerle ilgili yazılar paylaşılmıştır. Mutlu bir yuva kurmak ve bu yuvanın sürekliliğini sağlamak da dergilerdeki ortak temalardan biridir. Okuyucuya mutlu bir evliliğin, iyi bir eşe sahip olmanın, başarılı bir anne olmanın idealini yansıtan röportajlar, hikayeler, anketler sunulmuştur. Kadınların, romantik bir ilişki ve mutlu bir yaşamın peşinde oldukları, bu konuda hem kendilerinin yapması ve yapmaması beklenen davranışları hem de erkeklerin dikkat etmesi gereken davranışları da bir bir anlatılmıştır.⁷⁶

Dergilerde güzellik standartları da ilgi çekmektedir. Öyle ki şişmanlık konusunda kadınlar uyarılmış, bedenlerini hareket ettirmeleri istenmiş, jimnastik dersleri verilmiştir. Makyaj tüyoları⁷⁷, giyim önerileri, cilt bakımları geniş ölçüde yer almış, kadınların güzel ve bakımlı olmalarının önemli olduğu her fırsatta okuyucuya vurgulanmıştır.⁷⁸

Kadınlara moda da dair haberler de verilmiş, nasıl giyinmelerine dair ipuçları sunulmuştur. Dergilerde moda haberlerinde okuyucuya son moda modeller yani daha çok Avrupai modeller verilmiştir. Dergilerde yerel modellerin göze çarpmadığını, genellikle Batı tarz modellerin göze çarptığı görülmektedir. Okuyucuların modayı takip etmeleri teşvik

⁷⁵ Tevfik Çavdar, “Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1950-1995”, İmge Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, 2000, 75-79.

⁷⁶ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 19.

⁷⁷ Bkz. EK-3

⁷⁸ Tezin 3. Bölümünde bu konularla ilgili daha geniş bilgi verilecektir.

edilmiştir. Kıyafet kombinasyonları verilmiş, kadınların kendi kıyafetlerini kendilerinin dikmesi için kıyafet dikimleri anlatılmıştır.⁷⁹

Dergilerde genellikle evli olduğu düşünülüp evli kadınlara ithafen öğüt verilen, evinin ve ailesinin sorumluluğunun bilinci ile hareket eden ve sağlıklı çocuklar yetiştirme görevi ile yüceltilen aydın Türk kadını imajı çizildiği görülür. Her ne kadar kadınların farklı dallardaki başarılarından bahsedilse de kadına öncelikli vazifesi olan annelik ve eş rolü her seferinde hatırlatılmıştır.⁸⁰

Yine 1945-1960 yılları arasındaki dergilerde kadınlar genellikle evcimen rolüyle ön plana çıkarılmış, erkeklerin ihtiyaçlarını karşılama ve aile için sorumluluk alma rolüne odaklanılmıştır. DP Hükümeti her ne kadar yenilikçi ideolojisini kadınlara olan bakış açısına sirayet ettireceğine dair vaatlerle başa geçse de realitede durum böyle olmamış ve kadınların evdeki görevlerinin merkeze koyulduğu bir dergicilik anlayışı hüküm sürmüştür.

Kadınlara iş hayatına katılmaları gerektiği, çalışma hayatında olan kadınların bu konudaki teşvikleri de dergilerde yerini almıştır. Fakat her ne kadar kadınların çalışma hayatında yer almaları istense de ev kadınlığı ve anne rolleri dergide kadınlara yüklenen en geniş çaplı misyonlardandır. Bu dergiler her ne kadar kadınları çalışma hayatına sokmaya teşvik etse de çalışan kadının kocası, çevresi tarafından tahkir edilmektedir.⁸¹ Bu konuyla ilgili karikatürler görmek de mümkündür. Türk toplumunun kadınların çalışmasına dair tam olarak hazır olmadığını da bu karikatürler vasıtasıyla görmekteyiz. Öyle görülmektedir ki karikatürlerde kadın bir milletvekili hakkında bile hicveden yazılar bile bulunduğunu göz önünde bulundurursak bu düşüncenin sıradan kadınlara da yansıtılması ve dergilerde de açık çalışma hayatına teşvik etmek yerine ev kadınlığı rolünün aksatılmaması kaydıyla çalışma hayatına katılabileceklerinin mesajının verilmesi de tam da bu yüzdendir.⁸²

1945-1960 arası çıkarılan dergilerde kapak sayfalarında kadın fotoğrafları yer almaktadır.⁸³ O döneme dair dergilerin ön kapağında ağırlıklı olarak Sabiha Gökçen, Günseli Başar, Gönül Yazar, Safiye Ayla, Ayten Genç, Sibel Göksel gibi ünlü Türk kadınlar yer alırken ağırlık olarak da çoğu Amerikan olmak üzere ünlü İngiliz, Fransız kadınları Martha

⁷⁹ 20. Asır Dergisi'nde kıyafete dair çok görsel malzeme olmamasıyla beraber diğer dergilerde bu tarz görseller çoğunlukla bulunmaktadır.

⁸⁰ Esra Işık, "Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Dergilerinde Kadın İmajı: Ev Kadın Dergisi Örneği", (2021), 222, DOI: 10.22559/folklor.1740, Erişim 16.04.2024.

⁸¹ Çalışan kadın bir milletvekilinin çalışma hayatının karikatürler üzerinden hicvedildiği görülmektedir. Bengül Salman Bolat, "1930- Kadınlara İntihap (Seçme- Seçilme) Hakkı Verilmesine Yönelik Tutumlar", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 10, Sayı 19 (Bahar 2014), s. 34.

⁸² Bolat, "1930- Kadınlara", s. 34.

⁸³ Bkz. EK-2, EK-6

Hyer, Ava Gardner, Ann Miller, Virginia Mayo, Lana Turner, Ann Blyth, Elizabeth Taylor, Leslie Caron gibi aktris, şarkıcı ve dansçı kadınlar yer almışlardır. Bu noktada Sabiha Gökçen'i (1913-2001) özellikle vurgulamak gerekmektedir. Sabiha Gökçen hem ülkemizin hem de dünyanın ilk kadın savaş pilotudur. Ülkemiz için gurur kaynağı olan Sabiha Gökçen'in fotoğraflarıyla başarı öyküsü, dönemin dergilerinde bol bol yerini alırken Türk kadını için hedef gösterilen yüksek medeniyet seviyesi için de kadınlarımızca bir ölçüt olmuştur.

Unutulmamalıdır ki Cumhuriyetin ilanından sonra kadınların erkekler gibi kamusal alanda varlıklarını kabul ettirmeleri, onlarla aynı mesleki idealleri taşıyabilmeleri, devletin her alanında görünürlüklerini arttırmaları, mesleklerini özgüvenle sürdürebilmeleri için toplumda laikliğin ve demokrasinin yerleşmiş olması şarttır.⁸⁴

Sonuç olarak 1945-1960 yılları arasında çıkarılan kadın dergileri hem kadınları hem kamuoyunu bilgilendirme amacı gütmüştür. Dergilerin çoğu kadınların eğitilmesini, kılık kıyafetlerinin modernleştirilmesini, feminizm temelinde bilgiler vererek kadınların daha iyi koşullarda yaşamasını amaçlamıştır.

Demokrat Parti iktidarlığında geçen 1950-1960 yılları arasında çıkarılan kadın dergilerinde kurgulanmaya çalışılan kadın imajı ile toplumsal gerçeklik arasındaki bağ kuvvetli değildir. Amerikan kadınlarına evin içinde biçilen rol Türkiye'de çıkarılan bu dergilerde de tezahür etmiştir. Türk kadınlarının yaşamları Amerika etkisinde şekillendirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla dergiler muhteviyatında Türk kadınlarının ideallerine yok denecek kadar az miktarda yer vermişlerdir.⁸⁵

Kadına yönelik çıkarılan ilk magazin dergileri giderek modaya, örgüye, yemek yapımına, dedikoduya, kılık kıyafete değinmeye başlamıştır. Kadının toplumsal yaşamdaki rolünün farklılaşmasıyla birlikte kadına özellikle de ev kadınına yönelik çıkarılan dergilerin sayısı artmıştır. Hanımeli, Familya, Ev-İş ve Yelpaze dergilerinin yanı sıra Sizin İçin, Elele,

⁸⁴ “Türkiye’de laiklik iki boyut üzerinden yükselmiştir. Birincisi devletle ilgili olan siyasal boyut; ikincisi ise toplumla ilgili olan sosyo-kültürel boyuttur. Siyasal anlamda laiklik devletin akıl ve bilimle yönetilmesi [...] sosyo-kültürel anlamda ise toplumda din ve vicdan hürriyetinin sağlanması [...] laiklik hem demokrasinin yerleşmesinin hem de ulusal devletin varlığını korumasının bir anahtar olarak görülmüş ve bütün devrimlerin temelinde oturtulmuştur [...] Belki de gelenekçiliğin en güçlü ideolojik dayanağı olan din olgusu günümüz koşullarında insan yaşamını en fazla kuşatan değer haline gelmiştir [...] Din başta olmak üzere toplumsal değerler üzerinden bireyi kısıtlama ve hareket alanını daraltma girişimlerine karşı da demokrasi ve laikliğin anlamına uygun olarak vitrine çıkarılması zorunluluk olarak görülmektedir.” Ertan, “Atatürk İlkeleri”, s. 244.

⁸⁵ Duygu Yılmaz, Ebru Demircioğlu, “Demokrat Parti Dönemi Kadın Dergileri”, *Kuruluşundan Darbeye Demokrat Parti (1946-1960)*, Ed. Dilşen İnce Erdoğan, İsmail Hakkı Demircioğlu, Serpil Seda Şimşek, Yeditepe Yayınevi, 3. Cilt, 2021, 1971.

Hafta Sonu, Haftanın Sesi, Kadınca Örgü, Tat, Genç Kadın, Kadın Dünyası, Ev Kadını, Hayat, Resimli Hayat dönemin sayıca artan kadın dergilerine örneklerdir.

Bazı dergiler kadın dergisi olmayıp adeta kadın dergisi gibi içerikler üretmiştir. Dönemin kadın algısına ışık tutmak amacıyla 20. Asır Dergisi de çalışmaya dahil edilmiştir.

20. Asır Dergisi ile alakalı Özlük, 16 Ağustos 1952 tarihinden 29 Ağustos 1960'a kadar 8 yıl boyunca 15 ciltte toplam 419 sayı ile dönemin önde gelen yazar/şairlerinin duygu ve düşüncelerini okuyucularıyla paylaşmasına imkân tanıyan, Türk matbuat hayatının uzun soluklu süreli yayınlarından biri olduğundan, Osman Nebioğlu tarafından İstanbul'da haftalık olarak çıkarıldığından bahsetmiştir. Mecmuanın ismi Resimli 20. Asır, Resimli Yirminci 20. Asır, Resimli Yirminci Asır, Yirminci Asır olarak farklılık göstermiştir.⁸⁶

Resimli Yirminci Asır'ın ilk 6 sayısının serlevhasında "Haftalık Mecmua" olduğu yazmaktadır. 7. sayıdan itibaren "Türkiye'nin En Çok Okunan Dergisi" ibaresi eklenir. Derginin ilk 66 sayısı haftada bir yayımlanmıştır, 67. sayı 19-26 Kasım 1953 tarihli basılır, bunun sebebini Özlük, matbaada bir çırağın dikkatsizliği yüzünden çıkan yangının kısa zamanda bütün matbaayı yakarak harap etmesi, bir önceki hafta için hazırlanan mecmuanın da yanması olarak gösterildiğini belirtmektedir. 280. sayıya kadar haftalık çıkarılan derginin ilgili sayısı 26 Aralık 1957 tarihli iken 281. sayısı 9 Ocak 1958 tarihli'dir. 410 ve 411. Sayılar Haziran 1960, 412. sayı ise 4 Temmuz 1960 tarihli'dir. Yani 281 ve 412. sayılar 15 gün sonra neşredilmiştir. Son sayısı 29 Ağustos 1960'ta çıkarılmıştır.⁸⁷ Söz konusu yangın gibi birkaç aksaklık dışında genel itibariyle haftalık çıkarıldığını söyleyebiliriz.

Derginin başlangıç fiyatı 50 kuruştur. 186. sayıdan itibaren kâğıt, çinko ve mürekkep tedariğinin zorlaşması ve fiyatların yükselmesi nedeniyle fiyatı 75 kuruşa, aynı sebepten dolayı 320. sayıdan itibaren 100 kuruşa çıkmıştır. Neşredildiği süre boyunca sayfa sayısı azalmıştır. Arka kapak dahil 36 sayfa yayımlanan dergi, 146. sayıdan itibaren 28 sayfa, 375. sayıdan itibaren ise 20 sayfa basılmıştır.⁸⁸

Derginin 1, 2, 5, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 29, 31, 33, 44, 45, 51, 52. sayılarına erişilmiş, çalışmamızda faydalanılması için titizlikle incelenmiştir. Derginin diğer sayıları ile ilgili bilgilere literatürdeki ikincil kaynaklar aracılığıyla erişilmiştir.

Derginin 21. Tiyatro Sayısı, 329. Yahya Kemal Sayısı, 169. Atatürk Sayısı, 40. 19 Mayıs Fevkalade Sayısı gibi özel sayıları da çıkarılmıştır. Mecmuanın verdiği tek ilave "Fatih

⁸⁶ Nuran Özlük, "Resimli Yirminci Asır'ın Türk Siyasi, Kültür, Düşünce ve Edebî Hayatındaki Yeri", *Turkish Studies*. 6/3 Summer 2011, 1487-1508.

⁸⁷ Özlük, "Resimli Yirminci Asır'ın", 1488.

⁸⁸ Özlük, "Resimli Yirminci Asır'ın", 1488. Daha detaylı bilgi için Bkz. EK-19

Sayısı”nda Münif Fehim’in çizdiği Fatih Sultan Mehmet’in Ayasofya önünden geçişini tasvir eden “Fatih’in İstanbul’a Girişi” tablosudur.⁸⁹

Aynı dergide yine saat saat İstanbul ve Ankara radyolarının programları, gıda markalarından reklamlar, ilaç markalarının reklamları, doktorlardan tavsiyeler, örnek olarak vermek gerekirse baş ağrısı konusunda sağlıkla ilgili yazılar görülmüştür. Ayrıca eğlence-bulmaca-bilmece, konfeksiyon reklamları da görülmektedir.

Bunun yanı sıra derginin bir başka sayfasında modaya uygun kreasyonlar, kıyafetlerde yılın moda renkleri, çocuk elbiseleri, yazlık kıyafetlerle giyilebilecek şapka modelleri, kışlık kıyafet modelleri, balolarda davetlerde giyilebilecek kıyafetler görsellerle çarpıcı hale getirilmiştir. 20. Asır Dergisi sözde bir kadın dergisi olmadığı halde örnek verilen diğer tüm kadın dergilerinde olduğu gibi güzellik maskelerinin yapımı, güzellik tavsiyeleri, evlilik hayatına dair tavsiyeler, karı-koca ilişkilerinin dinamikleri, çocukların ne zaman ve hangi aşıları olması gerektiğine dair büyüklere bilgiler, pürüzsüz bir cilt için yapılması gerekenler, yemek tarifleri, aşk ve kadınla alakalı özlü sözler, Türkiye’de ilk televizyon hakkında yazılar da yer almıştır.⁹⁰

Dergide yerli tiyatro, sinema, ses sanatçılarının fotoğrafları, güzellik kraliçelerinin de fotoğrafları ile beraber güzellik sırları yer almıştır. Derginin ön kapağında zaman zaman Türk ve Avrupalı ünlü kadınların fotoğraflarını görmek mümkündür. Bir sayısının kapağında Sabiha Gökçen gibi Türk kadını, bir başka sayısının kapağında Ava Gardner, Elizabeth Taylor gibi yabancı ünlü şarkıcı, dansçı, aktris kadınlar da yer almıştır.⁹¹

Dergide 1952 yılında Napoli’de opera ilanlarının bir Türk ismiyle verildiğinden bahsedilir: Ferhan Onat. Bir İtalyan opera sanatçısından daha fazla bir ilgi görmektedir. Aynı zamanda Leyla Gencer, İdil Biret, Suna Kan, Ajda Pekkan, Ayla Erduran gibi nice gurur kaynağı kadın sanatçılarımız dergide anılmıştır.⁹²

Derginin 5. sayısında “Milli Mücadelenin Halide Onbaşı” başlıklı yazıda Halide Edip Adıvar⁹³’la yapılan bir röportaj ele alınmıştır. Yazıda Halide Edip Sakarya Zaferi’ni şu sözlerle anlatır: “Sakarya Harbi’nin Zaferi deyince bu büyük dramı içinden seyretmiş herhangi bir ferdin gözlerinin önünde en evvel Sakarya sahnesi dirilir. Burada ön safta göze

⁸⁹ Özlük, “Resimli Yirminci Asır’ın”, 1489.

⁹⁰ 20. Asır, Sayı 44, 1953.

⁹¹ Özlük, “Resimli Yirminci Asır’ın”, 1489.

⁹² 20. Asır, Sayı 24, 1953.

⁹³ Halide Edip, ilklerin kadınıdır: “İlk Amerikan Koleji mezunu genç kız olduğu gibi, ilk kadın hatibimizdir. Cumhuriyet devrimizin ilk kadın romancısıdır, ilk kadın profesörümüzdür. Her halde, cepheden cepheye koşan entelektüel ilk Türk kadınıdır. Belki, sürgün acısını iki defa yaşamış ilk Türk kadını da odur. Ayfer Yılmaz, “Halide Edip’te Kadın Hakları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 20, 1, 2013, 119-134, 120.

çarpan üç büyük asker vardır: Mustafa Kemal, Fevzi Çakmak ve İsmet İnönü. Mustafa Kemal, askerliğin sayılı dâhilerindendir. O, askerliği Güzel Sanatların bir klasiği haline getirmişti. Bundan dolayıdır ki o günleri düşünürken, insanın gözünün önünde daima ‘O’nun harita üzerinde üstlerine küçük kağıttan kelekler ilâştirilmiş iğnelerle bu sahnenin planını tespit ettiğı mütevazı köy evi ve odaları canlanır...”⁹⁴

Dergide Kraliçe Süreyya’nın Hayatı, Amerika’ya kaçırılan ve daha sonra Türkiye’ye iadesi yapılan Nermin Aysel’in hikayesi verilmiştir. Ayrıca dergide ilk Kadın Banka Müdürü İclal Ersin, sinema oyuncusu Bedia Muvahhit, ünlü tiyatrocu ve aktris Heyecan Başaran, şehir tiyatrosunun genç aktrislerinden Neşe Yulaç ve devlet tiyatrosu ve opera sanatçılarında Nermin Akagündüz ile röportajlar ilgi uyandırmıştır.

Dergide röportajı yapılan ve hikayeleri anlatılan kişilerin özellikle kadınlar olması, söz konusu kadınların başarılarından ilham alınması, kadınların başarılarının gururla anlatılması derginin göze çarpan özellikleridir. Ve bu yüzden kadın dergisi olmadığı halde matbuat incelenirken dikkate alınması gereken dergilerden biridir.

Umumiyetle bu dergilerde dini herhangi bir motife rastlanmamıştır. Demokrat Parti’nin ortaya koyduğu liberal fikirlerin varsayıldığı bir ortamda kadın dergilerinin herhangi bir köşesinde dini hayata dair bir örnekleme görülmemesi ilginçtir. Bu durum çeşitli saiklerle izah edilebilir.

1.2.2.1. Hanımeli Dergisi

Hanımeli Dergisi Ocak 1948 yılında Halil Lütfi Dördüncü⁹⁵ tarafından yayımlanmaya başlamıştır. 1953 yılına kadar basılan ve aylık olarak çıkarılan bu dergiyle ilgili İlyasoğlu-İnsel, Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk kadınının sahip olduğu hakları fazla yorulmadan elde ettiğı ve derginin kadının ilerlemesine katkıda bulunmak amacı taşıdığını⁹⁶ belirtmiştir. Derginin teknik müdürü Münir Hayri Egeli⁹⁷’dir. Dizildiğı yer Murat Kerman Mürettiphanesi,

⁹⁴ 20. Asır, Sayı 5, 1952.

⁹⁵ 1893 Selanik doğumlu Halil Lütfi, meslek hayatında bilgi birikimi fazla ve tecrübeli kişiliktir. Selanik Terakki Lisesini bitirdikten sonra İstanbul’da Darülfünun’da Hukuk eğitimi almıştır. Rumca, Almanca ve Fransızca bilmektedir. Tanin Gazetesi ile basın yolculuğı başlayan Dördüncü: İleri, Vakit, Yenigün, İstiklâl, Tasfir-i Efkâr, Vatan gazeteleri ile devam etmiştir. Hüsna Keres, *Hanımeli Dergisinde Türk Kadını (1948-1950)*, Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023, 11.

⁹⁶ Aynur İlyasoğlu, Deniz Insel, “Kadın Dergilerinin Evrimi”, *Türkiye’de Dergiler ve Ansiklopediler*, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1984, 165.

⁹⁷ 1903 İstanbul doğumlu Münir Hayri Egeli, İstanbul Muallim Mektebi’ni bitirdikten sonra Fransa Sarbonne Üniversitesi psikoloji bölümünden mezun olmuştur. Mustafa Kemal Paşa’nın isteğı üzerine Paris’te Türk Haberler Bürosu kurmuştur. Yine Mustafa Kemal Paşa’nın isteğı ile sinemaya yönelmiştir. 1938 Doğan Güneş, 1951 Cem Sultan ve Yavuz Selim ve Yeniçeri Hasan, 1952’de ise Yıldırım Beyazıt ve Timurlenk filmlerine imzasını atmıştır. 1970 yılında vefat etmiştir. Keres, *Hanımeli Dergisinde Türk Kadını (1948-1950)*, 11.

basıldığı yer ise Tan Matbaası'dır. İdare yeri olarak Ankara Caddesi, 98 Tan Matbaası içinde-İstanbul belirtilmiştir. Telefon numarası: 24310-24319'dur.⁹⁸

1947 yılına kadar çıkarılan kadın dergilerinin sahiplerinin ve yayın sorumluları olarak kadınlara rastlamadığımızı göz önünde bulundurursak, tüm sayıları İstanbul'da basılan Hanımeli Dergisi'nin Ocak 1948 yılında yayın sekreteri koltuğunda bir kadın, Hüsniye Balkanlı⁹⁹ görev almıştır.¹⁰⁰

Dergi yayın hayatına sayısı 50 kuruştan satılacak şekilde başlamıştır. Kapağında okuyucudan, derginin ilavesi olan paftasını müvezzilerden yani dağıtıcılardan istemeleri gerektiği yazmaktadır. İlk sayfasında yıllık abone fiyatının 600 kuruş, altı aylık abone fiyatının 300 kuruş, üç aylık abone fiyatının 150 kuruş olduğu yazmaktadır. Abonelere her türlü neşriyat ve hizmet servisinin %10 eksigi ile temin edileceği de belirtilmektedir. Derginin ilk sayısının kapağında "Moda-Model-Elişi-Sanat Mecmuası" yazmaktadır. Derginin kapak sayfasıyla son sayfası renklidir fakat aralardaki sayfalarda siyah beyaz sayfalarla renkli sayfalar görülmektedir.¹⁰¹ İlk üç sayının kapak sayfasında "Her ay 40 sayfa" yazmaktadır. 4. sayıdan itibaren bu bilgi yer almamaktadır, nitekim sayfa sayısı düşmüştür. Keres, derginin ilk sayısının, ön kapak ve son kapak dahil 40 sayfadan oluştuğunu, 43 Aralık 1950'de yayımlanan 36. Sayının 34 sayfadan oluştuğunu ortaya koymuştur. İlk sayı ve son sayı arasındaki kağıt kalitesi ve kağıt renginin farklı olduğunu, ilk sayıda renklerin soluk olduğunu, kağıdın dayanıklılığının az olduğunu, son sayıda renklerin canlı olduğunu, kağıdın dayanıklılığının ilk sayısındaki kağıt yapısına göre daha fazla olduğunu, derginin tüm sayılarında renk tonunun sarı olduğunu da eklemiştir.¹⁰²

1. sayıdan 5. sayıya kadarki sayıların kapak sayfasında geleneksel kıyafetle resmedilmiş bir kadın yer alırken 6. sayıdan itibaren kapaklarda resmedilen kadın figürleri geleneksel Türk kadınından çok modern Batı kadınına andırmaktadır.

Derginin ilk sayısından itibaren "Okuyucularımıza Soruyoruz" başlığı ile okuyucudan taleplerini dergiye iletmeleri istenmiştir. İkinci sayfasının sağ alt köşesinde yer alan bu anonim yazıda "Bu sayıda hangi yazıları beğendiniz, hangi yazılar sizi daha çok ilgilendirdi? Hangi konuları beğenmediniz. Onların yerine neler konmasını istiyorsunuz. Hanımeline daha ne gibi yazılar ve resimler bulmak istiyorsunuz. Bunları birkaç satırla bize bildirmek

⁹⁸ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 1.

⁹⁹ Hüsniye Balkanlı Hanımeli Dergisi'nde birçok yazıya imzasını atmıştır. Dergide tefrika olarak yayımladığı Aşk ve Nefret romanını kitap haline getirmiştir. Ayrıca Dişi Kuş ve Güzel Hatice romanlarını yazmıştır. Keres, *Hanımeli Dergisinde Türk Kadını (1948-1950)*, 9.

¹⁰⁰ Aslı Davaz-Mardin, *Kadın Süreli Yayınları Hanımlar Aleminden Rosa'ya*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı-Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 1998, 20.

¹⁰¹ Hanımeli, Sayı 1, 1948.

¹⁰² Keres, *Hanımeli Dergisinde Türk Kadını (1948-1950)*, 9.

zahmetini esirgemeyiniz. İstanbul’da isteklerinizi dilerse telefonla veya idarehanemize uğrayarak bildirmeniz mümkündür. HANIMELİ, sizindir.” denilmektedir.¹⁰³ 9. sayıya kadar bu istek devam etmiş, 9. sayı itibarıyla ikinci sayfanın sağ alt köşesinde okuyucuyla interaktif bir iletişimi sağlamak adına “Sevgili okuyucularımıza: HANIMELİ sizin fikirlerinize uygun bir şekilde çıkmak istiyor. İsteklerinizi birkaç satırla bize bildirmek zahmetini esirgemeyiniz.” denilmektedir.¹⁰⁴

Dergi yazarlarından bazıları Adnan Fuat Aral, Selma Emre, Bedriye Özer, Ahmet Tevfik’tir.¹⁰⁵

Hanımeli Dergisi’nin 1948 yılında neşredilen 12 sayının tümüne erişilmiş, çalışmamızda faydalanılması için titizlikle incelenmiştir. Derginin diğer sayıları ile ilgili bilgilere literatürdeki ikincil kaynaklar aracılığıyla erişilmiştir.

1.2.2.2. Familya Dergisi

Familya Dergisi Temmuz 1949-1954 yılları arasında 15 günde bir çıkarılan dönemin popüler dergilerindendir. Derginin sahibi Ekrem Ark, yazı işlerini fiilen idare eden Feruze Ark’tır. Basıldığı yer Vakıf Matbaası, çıkarıldığı yer Net Kitabevi-İstanbul’dur. Telefon 21345’tir.¹⁰⁶

Künyesinde “Haftalık Siyasi İhtimai Kadın Gazetesi” denmektedir, “Münevver Zümreyi Alakadar Eden Bütün Meselelerden Bahseder” yazılıdır. Derginin üst segmentten insanlara hitap etmesi amaçlanmıştır. Derginin fiyatı 5 kuruştur. 17. sayıdan itibaren sadece yerli malı ürün reklamları verirken, 35. sayıdan itibaren yabancı marka malı ürün reklamları yer almaya başlamıştır.¹⁰⁷

Dergi Hanımeli Dergisi ile kıyaslanacak olduğunda içeriğinde görsellerin yalnızca reklamların verildiği bölümde olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Hanımeli Dergisi’nde kadın figürleri bolca resmedilirken Familya Dergisi’nde bu görsellere rastlamak mümkün değildir.

Derginin 1952 tarihli 62. Sayısında “Bu sayıdan itibaren La Familia mecmuası okuyucularına en son moda göre her sayıda birer PATRON VERİYORUZ.” denilerek derginin ek vereceği duyurulmuştur.¹⁰⁸

¹⁰³ Hanımeli, Sayı 1-8, 1948, s. 2.

¹⁰⁴ Hanımeli, Sayı 9-36, 1948-50, s. 2.

¹⁰⁵ Koçer, *Demokrat Parti Döneminde Kadın*. Daha detaylı bilgi için Bkz. EK-19

¹⁰⁶ Familya, Sayı 59, 1951, s. 1.

¹⁰⁷ Koçer, *Demokrat Parti Döneminde Kadın*, 168. Daha detaylı bilgi için Bkz. EK-19

¹⁰⁸ Familya, Sayı 62, 1952, s. 1.

Derginin 1954 tarihli 108. sayısında “Pek yakında Küçük Gazete” duyurusu yapılarak haftalık müstakil siyasi gazete çıkarılacağına dair okuyucuya bilgi verilmiştir.¹⁰⁹

Derginin 1952 tarihli 69. Sayısında “100 Kr. İle 401. sayıdan itibaren yepyeni bir seri ile 37x38 boyunda fevkalade kumaşlı elbise ve elişli Patronu, Türkçe Familya Mecmuası, 108 sayfalı La Familia Mecmuası” verileceği duyurulmuştur. La Familia Mecmuası derginin benzer isimle çıkarılan başka bir sayı dizisidir. İspanyolca dilinde çıkarılan bu derginin sayfalarının tercümeleri Familya Dergisi’nde verilmiştir. “Rakipsiz bir fiyat, yepyeni bir seri ile bütün dünyanın en çok satılan ve en çok sevilen mecmuasını, en yakın dostlarınıza bilhassa tavsiye ediniz.” diye de eklenmiştir.¹¹⁰

Derginin 1954 tarihli 109. Sayısında “Bu sayıda 125 Kr ile Resimli Gazete, Keten Kumaş El İşi Paftası, Elbise Patronu, 100 Sahife La Familia ve Türkçe Familya’yı Bayinizden İsteyiniz” denilmiştir.¹¹¹

Derginin tüm sayıları renksizdir. Hanımeli Dergisi’nde az da olsa renkli kısımlar olması nedeni ile 50 kuruştan satıldığı, Familya Dergisi’nin de renksiz basılmasından dolayı 5 kuruştan satıldığı basımdaki renk maliyeti farkını gözler önüne sermektedir.

Derginin 1951 yılında neşredilen 59. sayısına, 1952 yılında neşredilen 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 82, 83, 84, 85, 86. sayılarına, 1953 yılında neşredilen 87, 88, 89, 91. sayılarına, 1954 yılında neşredilen 108, 109 ve 110. sayılarının tümüne erişilmiş, çalışmamızda faydalanılması için titizlikle incelenmiştir. Derginin diğer sayıları ile ilgili bilgilere literatürdeki ikincil kaynaklar aracılığıyla erişilmiştir.

1.2.2.3. Ev-İş Dergisi

Ev-İş Dergisi 1937 yılı Nisan ayında yayın hayatına başlamıştır. Her ayın on beşinde çıktığı belirtilen derginin moda, el işleri ve kadın dergisi olduğu belirtilmiştir.¹¹² Alışılmış dergi boyutundaki Ev-İş moda, elişli, güzellik, sağlık ve makyaja önemli ölçüde yer ayırırken savaşın olumsuz etkilediği ekonomik koşullar nedeni ile 1940 yılı itibarıyla yılda bir defa özel sayılar çıkarılmıştır. Oysaki Hanımeli ve Familya dergilerinde araştırmalarımıza göre böyle özel sayıya rastlanmamıştır. Ulaşabildiğimiz kadarıyla Ev-İş dergisi 8. özel sayısı 1948 yılı başında yayımlanmıştır. Aylık olarak çıkarılan bu dergide okuyuculara cevap köşesinde okurların türlü konularda sordukları sorulara cevap verilerek okurlarla daha yakın ilişki kurma

¹⁰⁹ Familya, Sayı 108, 1954, s. 1.

¹¹⁰ Familya, Sayı 69, 1952, s. 1.

¹¹¹ Familya, Sayı 109, 1954, s. 1.

¹¹² Aslı Davaz-Mardin, *Kadın Süreli Yayınları Hanımlar Aleminden Rosa’ya*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı-Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 1998, 31.

yoluna gidilmiştir.¹¹³ Hanımeli ve Familya Dergileri’nden farklı olarak okuyucuyla daha bir iletişim halinde olan bir dergi olması nedeni ile bu iki dergiden farklılaşmaktadır.

Derginin kapak sayfaları renkli, içindeki bazı sayfalar renkli, bazıları da renksizdir. 1937 yılında yayımlanan 8. sayıda¹¹⁴ derginin ilgili sayıdan itibaren 40 sayfa olacağı belirtilmiş, 1938 yılında yayımlanan 10. sayıda¹¹⁵ da okurlara derginin gelecek sayısında sayfalarını arttıracığının müjdesi verilmektedir. Bu sayede dergide daha mütenevvi¹¹⁶ yazılar yer alacağı ve sayısı gittikçe artan reklamların üzerinde yazı olan sayfalarda yer kaplamasının önüne geçileceği dolayısıyla hem yazılara hem de reklamlara daha geniş yer ayrılabilceği belirtilmiştir.¹¹⁷

Söz konusu dergi yayın hayatına 1937’de başladığına göre diğer iki dergiden daha tecrübeli olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan çalışmamızda incelenen tarih aralığında da faaliyetlerine devam ettiğinden incelememize dahil edilmiştir. İlerleyen kısımlarda dergide incelenen bazı başlıklar tezimizde incelenen yıllardan daha önceki bir tarihte çıkarılmış Ev-İş dergisinin içeriğinden olsa da kadınlara verilen tavsiyeler, yüklenen misyonlar ve kadınlara verilen ilhamlar tezimize konu olan tarih aralığındaki kadın imajına ışık tutmaktadır.¹¹⁸

Ev-İş Dergisi’nin 1937 yılı Nisan ayında çıkarılan ilk sayısında derginin sahibi ve idarecisi Tahsin Demiray (1903-1971)¹¹⁹,ın “Niçin Ev-İş?” yazısına rastlarız. Türkçü kimliğiyle tanınan Demiray yazısında “Bugünkü müterakki, milliyetçi, inkılapçı, halkçı, devletçi ve lâyük vasıflara varan cumhuriyetimiz kurulduğu günden beri daimi oluşun hızı içinde bunu kendi kendime sormuş ve ancak on yıla varan bir araştırmadan sonra bunun karşılığını kendim bulabilmişim. Bu (Ev) idi. İnkılapların, bütün bariz vasıflarile cumhuriyetin ve Türk heyeti içtimaiyesinin bariz dayanağı Ev dir ve Ev olmakta devam edecektir. Bugünkü içtimai heyetin ve onun kuvvetli rejiminin meydana gelişi Ev den olsaydı artık buna mesele halinde el koymağa lüzum kalmazdı. Fakat bu bir dehanın eseri olduğundan

¹¹³ Derginin “Okuyucular” başlıklı kısmında okurların gönderdiği mektuplar mevcuttur. Okuyucu mektupları genel itibarıyla okurların soruları üzerine yazılmıştır. Örnek vermek gerekirse bir okur “Boyum 1.58, 56 kiloyum. Kalçam 86, basenim 91 geliyor. Bu ölçüler tamam mıdır?” diye sormuştur. Dergi “1.58 boy için 53,5 kilo olmanız lazımdır. Kalçalarınız fazladır. Üst kalça 84, alt kalça 89 olmalıdır.” diye cevabını yollamıştır. Bu mektup ve mektuba gönderilen cevaptan kilo, boy, kalça ve basen ölçülerinin kesin olarak bir güzellik algısını şekillendirdiği sonucunu çıkarabiliriz.

Ev-İş, Sayı 4, 1937.

¹¹⁴ Ev-İş, Sayı 8, 1937, s. 1.

¹¹⁵ Ev-İş, Sayı 10, 1938, s. 19.

¹¹⁶ Türlü, çeşitli

¹¹⁷ Daha detaylı bilgi için Bkz. EK-19

¹¹⁸ Ev-İş, Sayı 2, 1937, s. 7.

¹¹⁹ Recep Ertürk, “Cumhuriyet Döneminde Bir Le Playci Tahsin Demiray”, *Sosyoloji Dergisi*, 3/1, 1989, 107-146, 107.

heyeti içtimaiyemizin ve dolayısıyla rejimimizin dayanağı olan Ev e¹²⁰ inmek ve ona zamanın ihtiyaçlarına göre düzen vermek lazımdır. İşte bugün, payına düşen vazifeleri iyi bilen inkılabın öz unsuru sıfatile Ev e ve onun işine çalışmak istiyoruz.”¹²¹ diyerek yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin temellerinin ‘Ev’de atılacağını ve zamanın ihtiyaçlarına göre ‘Ev’e düzen vermek gerektiğini derginin misyonunun bu minvalde devam edeceğini açıkça belirtmektedir.

Ev-İş Dergisi yazarları Türk kadınının ev bilgilerini, ev ve el işleri başta olmak üzere kadınların muhtaç oldukları tüm mühim bilgilere yer verdiklerini belirtmişlerdir. Ülkede esaslı, özlü bir kadın gazetesi çıkıncaya dek en tanınmış kalemlerin, doktorların ve profesörlerin Ev-İş Dergisi’nde yazdıklarını da eklemişlerdir.¹²² Dergide örgü ve dikişten yemek ve modaya, yemek tariflerinden güzellik ve görgü kurallarına kadınların ihtiyaçlarını karşılayacak onların işlerini görecektir önemli konulardan bahsedilmiştir. Dergide kadına dair kuruluşlardan haberler, kısa hikayeler, okurlardan gelen mektuplar da yer almıştır. Bu dergi benzer dergiler neşriyata başlayıncaya kadar kadınlara her konuda yol gösterme olma amacı gütmüştür. Derginin kağıdı, kapağı bol resimli kaliteli baskısıyla uzun ömürlü bir dergi olmuştur. Derginin her sayısında kadınların gerek kırsalda gerek kentte ya da özel hayatında ve sosyal hayatında üretici olmaları gerektiğine yönelik özendirici bilgiler sunulmuştur.¹²³

Derginin 1941 yılı Özel Sayısı ilk sayfasında bir önceki yıl ve 1941 yılında birer (Yıllık sayı) sayı çıkarmak suretiyle -dünya felaketine rağmen- hizmetini genişletmeye çalıştığı yazılmıştır.¹²⁴ Daha sonra gelen sayfada İsmet İnönü’ye duyulan minnettarlığı göstermek maksadıyla “Dün ateş cephesinde Türk milletinin makus talihini yenen ve bugün ölüm dirim savaşında milletini ateş dalgaları dışında tutan, yarına olan güvenimizin temeli Büyük Şef” diyerek İnönü’nün fotoğrafı paylaşılmıştır. 1941 yılına girerken Türkiye’nin II. Dünya Harbi’ne girmeyişinden dünya savaşından gelen felaket dalgalarını kendi emniyet sahaları dışında tutabilmiş olmasından da gurur duyulduğu dergide şu şekilde dile getirilmiştir. “İkinci yıllık sayısını sevimli okuyucularına sunan Ev-İş, büyük bir sevinç ve derin bir heyecan duymaktadır. Fakat hemen ilave etmeliyiz ki, bu sevinç ve heyecan, Ev-İş’in kendi eserinden değil, Türk milletinin 1941’e elemsiz, kedersiz ulaşmış olmasından ve her zaman olduğu gibi, emniyetle bakabilmesinden gelmektedir. Tarihte eşi görülmeyen büyük ölüm dirim savaşının girdaplandığı noktalardan birinde bulunan Türkiye, geçen 1939

¹²⁰ Yazıdaki ifadeler orijinaline uygundur.

¹²¹ Ev-İş, Sayı 1, 1937, s. 3.

¹²² Ev-İş, Sayı 2, 1937.

¹²³ Ev-İş, Sayı 3, 1937, s. 69.

¹²⁴ Ev-İş, Özel Sayı, 1941.

ve 1941 yıllarında felaket dalgalarını kendi emniyet sahaları dışında tutabilmişse, bunun sırrı sarsılmaz iradesinde ve ırki asaletindedir. Türk milleti bu defa bir savaşla değil, savaşları milli misak sınırlarının dışında tutabilmek suretile yepyeni bir muvaffakiyet örneği meydana getirmektedir. Bu muvaffakiyet, sadece silahımızdan da değil, kadınlı erkekli bütün Türk milletinin üstün millet kıymetlerinden, hakkına ve gücüne güveninden vücut bulmaktadır. Dünya tarihinin bu görülmemiş ölüm dirim savaşının bütün felaketli ihtimalleri hesaba katıldığı halde, onu hor görür derecede soğukkanlılık gösteren tek millet olarak 1941'e derin bir heyecanla giriyoruz.”¹²⁵

Yayın hayatına kadın romancıları tanıtmakla devam eden dergi seçkin mesleklerle girmiş kadınlar hakkında resimli kısa biyografiler sunmuştur. 1945 yılında kadın şairleri, 1946 yılında kadın hekimleri, 1947 yılında milletvekili, mimar ve mühendis kadınları, 1948 yılı 8. özel sayıda avukat kadınları anlatan başlıklarla bu konularda bilgiler vermiştir.

Derginin 1937 yılında neşredilen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. sayılarına, 1938 yılında neşredilen 10, 11, 12. Sayılarına ve 1941 yılı Özel Sayı'ya erişilmiş, çalışmamızda faydalanılması için titizlikle incelenmiştir. Derginin diğer sayıları ile ilgili bilgilere literatürdeki ikincil kaynaklar aracılığıyla erişilmiştir.

1.2.2.4. Yelpaze Dergisi

Yelpaze Dergisi 18 Haziran 1952 tarihinden 22 Mart 1967 tarihine kadar haftalık çıkarılan kadın dergisidir. Derginin sahibi Alaeddin Kırıl¹²⁶, mesul müdürü Mukadder Kırıl'dır. Derginin yayın süresi hayli uzun olmuştur.¹²⁷ Ancak bu çalışmanın sınırları çerçevesinde 1960 yılından sonraki sayıları çalışmaya dahil edilmemiştir.

İlyasoğlu ve İnsel, “Dergide kapak dahil üçüncü hamur kağıt, kapaklarda çok renkli yabancı illüstrasyonlar, içte ise iki renkli baskı ve bol fotoğraf kullanılmıştır. Dergi bu formülü ile 1960'lara kadar ayakta kalabilmiştir.” yorumuyla derginin şeklen özelliklerini kavramamıza yardımcı olmuşlardır.¹²⁸

Dergilerin ön kapaklarında genellikle kadın erkek bir arada verdikleri mutlu pozlar resmedilmiştir.¹²⁹

¹²⁵ Ev-İş, Özel Sayı, 1941.

¹²⁶ Çağrı Kara, 1940-2019 Tarihleri Arasında Türkiye'de Yayınlanmış Kadın Dergilerinde Toplumsal Cinsiyet Sunumunun Dönemsel İncelenmesi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kişilerarası İletişim Bilim Dalı, 2023, 147.

¹²⁷ Koçer, *Demokrat Parti Döneminde Kadın*, 6.

¹²⁸ İlyasoğlu ve İnsel, “Kadın Dergilerinin Evrimi”, *Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler*, 179. Daha detaylı bilgi için Bkz. EK-19

¹²⁹ Bkz EK-8, EK-9

Sayıları İstanbul'da basılan derginin içeriğinin üçte biri fotoromanlardan oluşmaktadır. Bu dergi ilk defa çıkarılmaya başladığında sadece fotoromanlardan oluşmaktayken 13. Sayısından itibaren kadının sosyal yaşamına dair haberler de dergide yer almaya başlamıştır. Kadın dergilerinde aşk hikayelerinin en fazla görüldüğü dergi Yelpaze'dir. Önceleri sadece çizgi roman/resimli romanlara yer verirken ilerleyen sayılarında hikayeler de anlatılmaya başlanmıştır.¹³⁰

Derginin okuyucu kitlesi popüler kültür meraklısı, kolay olabileceği ünlülere ya da tiplere öykünen kadındır. Üçte birini fotoromanlar, üçte birini tanınmamış yerli yazarlar tarafından yazılmış romantik öyküler, diğer üçte birini de hafif müzik dünyasından haberler, plak listeleri, ünlü sinema yıldızlarının dedikoduları, fal ve bulmacalar oluşturur. Moda zaman zaman yer alır.¹³¹

Derginin 1958 yılında neşredilen 6. sayısı ile 1960 yılında neşredilen 14. sayısına erişilmiş, çalışmamızda faydalanılması için titizlikle incelenmiştir. Derginin diğer sayıları ile ilgili bilgilere literatürdeki ikincil kaynaklar aracılığıyla erişilmiştir.

¹³⁰ Aslı Davaz-Mardin, *Kadın Süreli Yayınları Hanımlar Aleminden Rosa'ya*, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı-Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 1998, 20.

¹³¹ İlyasoğlu ve İnsel, "*Kadın Dergilerinin Evrimi*", *Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler*, 178.

İKİNCİ BÖLÜM

HANİMELİ, FAMİLYA, EV-İŞ VE YELPAZE DERGİLERİNDE KADIN İMAJI

Dergilerde kadınlara atfedilen rollere geçmeden önce neden ev işleri kadınlara ait olarak görülmüştür, bu sorunun cevabını milattan önce yaşamış Antik Yunan filozofu Platon (M.Ö. 428-348) 'da buluyoruz. Kumaş dokuma, hamur işi yapma gibi eve dair işlerin kadınlara özgü işler olduğu düşüncesine ilk olarak Platon'un 'Devlet'inde rastlarız. Platon kadının devlet işine katılabileceğini belirtirken, öte yandan kadına özgü işler olarak nitelendirdiği ev işlerinin dışında kalan işlerde erkeğin kadına görece daha üstün olduğunu da vurgulamaktan kendini alıkoyamamıştır. Platon'a göre kadın pekala devlet yönetimine katılabilir, fakat cinsiyet olarak güçsüz kabul edildiğinden devlet yönetimindense daha kolay işlerde çalıştırılmaları gerekmektedir.¹³² Aristo (M.Ö. 384-322)'da ise bu ayrımın daha da keskinleştiğini görürüz. Öyle ki ataerkilliği savunduğu eseri 'Politika'da yöneten ve yönetilen olmak üzere dünyada 2 ayrı insan tipi olduğunu ve kadınların zeka bazında erkeklerden daha aşağı bir seviyede olduğundan yönetilen konumunda olduğunu vurgulamıştır. Düşsel bir eşitlik ilkesi uğruna doğaya karşı çıkmanın hem bireyin hem toplumun çıkarlarına ters düşeceğini düşünmektedir.¹³³

Kadın-erkek eşitsizliğine dair görüşler 1789 Fransız Devrimi'ne kadar aynı doğrultuda devam etmiştir. 17. yüzyılda ortaya atılan görüşlere göre kadınlar erkeklerin gözetimi altında, erkeklerin hizmetinde ve erkeklerin hoşuna gideceği şekilde eğitilmesi gereken ikincil vatandaş konumundadır. Fransız Devrimi ile beraber kadınlarla erkekler arasında eşitlik ve özgürlük kavramlarının gelişmeye başlamasıyla kadınların erkekler karşısında köle konumundaki rolünden kadınların erkeklere bağımlılığının fiziksel zayıflıklardan kaynaklanmasından eğitim ve kültür bakımından da zayıf kaldığına, bu bağlamda kadınlara eğitim hakkının tanınması gerektiğine kadar pek çok görüş ortaya konmuştur.

20. yüzyıla gelindiğinde ise kadın-erkek arasındaki eşitsizlik yeni bir boyut kazanmıştır. Öyle ki antropolog, evrimci, insan biliminin kurucusu Lewis Henry Morgan (1818-1881) anaerkilliğin ataerkillikten önce var olduğunu vurgulamış, Morgan'ın vurguladıklarına ek olarak Alman filozof, sosyalist tarihçi ve siyaset bilimci Friedrich Engels (1820-1895) 17. Yüzyıldan kalma kadının fiziksel yapısı gereği erkeklere bağımlı olduğu görüşünü reddederek kadının bağımlılığını ekonomik nedenlere ve özel mülkiyete dayandırmıştır. Kadın ekonomik olarak zayıf olduğu için kadın-erkek arasında eşitsizlik

¹³² Platon, *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, M. A. Cimcoz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 34. Baskı, 2017, 152.

¹³³ Oya Çitçi, *Kadın Sorunu ve Türkiye'de Kamu Görevlisi Kadınlar*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1982, 8.

vardır. Engels'e göre kadının erkekle gerçek anlamda eşit olabilmesinin ön koşulu özel mülkiyetin ortadan kalkması, kadının toplumsal üretime katılması, ev işlerinin yükünden kurtulması ve yasal eşitliğin de aynı zamanda sağlanmasıdır. Sınıf ayrımına cinsiyetler arası bir noktadan bakan Kanadalı feminist yazar, aktivist Shulamith Firestone (1945-2012)'a göre sınıfsal sistemin önüne geçmek için kadınların başkaldırması ve üretim araçlarının denetimini ele geçirmesi gerekir. Firestone, düşlediği düzende kadınların çocuk doğurma yükünden kurtarılmasını, çocuk bakımının tüm toplumca üstlenilmesini, kadın ve çocukların ekonomik bağımsızlık ve siyasal özerkliğe kavuşmasını, kadın ve çocukların toplumsal yaşama tümüyle katılmalarının sağlanmasını öngörmektedir.¹³⁴

Koçer, Cumhuriyet dönemi kadın dergilerinin Demokrat Parti Dönemi kadın dergilerine kıyasla daha uzun soluklu olduğunu, eğitici ve öğretici yanlarının daha çok ön plana çıktığını, modernleşme projesi kapsamında Cumhuriyet devrimlerini arka arkaya gerçekleştiren Türkiye'de kadının toplumsal kültürün aktarıcısı ve neslin devamı rolleri gereği dergilerde üzerinde daha fazla yoğunlaşıldığını anlatmaktadır.¹³⁵

Kısaca 1945'ten sonra çıkarılan kadın dergileri daha önceki dönemlerde çıkarılan kadın dergilerinin kadın merkezli perspektifinden sıyrılarak aile merkezli, daha çok eşin ve çocuğun mutluluğunun merkeze konulduğu kültürel dergicilik anlayışına evrilmiştir. Yemek, sağlık, çocuk bakımı, magazin, moda, güzellik, eliş gibi konular dergilerin sıkça işlediği konulardır. Kadın ister çalışsın ister ev kadını olsun tüm kadınlara yönelik her türlü bilgiyi barındıran dergiler giderek yaygınlaşmaya başlamıştır.

Nihayet 1950'lerde ülkenin yaşadığı değişim sebebiyle toplumun her kesimi gibi kadın ve kadına yönelik yayınlar da etkilenmiştir. Daha önce belirtildiği üzere evin her bireyine seslenen aile dergileri basın hayatında boy göstermeye başlamıştır. Velhasıl aileye yönelik, magazin türünde olan, ünlülerin yaşamlarına, moda, sanat, edebiyat gibi çeşitli konulara yer veren dergiler yayın hayatına katılmıştır.

2.1. Geleneksel Kadın İmajı

Tarihsel süreçte kadının toplum ve aile içindeki konumunu değişen siyasi konjonktür, gelişen ekonomi ve içinde bulunduğu ülkede kadına atfedilen görev ve değer yargıları belirlemektedir. 1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanı Avrupa'nın baskısı sonucu ortaya çıkmıştır. Bunlar aynı zamanda Osmanlı toplum yapısını esaslı biçimde değiştiren iç değişim araçlarıdır. Yani dış baskılarla gerçekleşen bir yenilik olarak karşımıza çıkmıştır.

¹³⁴ Çitçi, *Kadın Sorunu*, 12.

¹³⁵ Koçer, *Demokrat Parti Döneminde Kadın İmajı*, 3.

Ancak bu durum toplumsal bir ikilem yaratmıştır. Kendinden daha üstün bir sosyo-politik düzen hissiyle benimsenmiştir.¹³⁶ Bu ikilem geleneksel kültüre yabancılaşma yaratmıştır. Zira Avrupa'dan alınan her şey daha üstün olarak telakki edilmiştir. Dolayısıyla Tanzimat reformları Avrupa'nın siyasi ve kültürel sistemlerinin üstünlüğü fikrini kabul ettirmiştir. Bu değişim yabancı unsurlarla yerli unsurların bir karışımı olduğu için toplumun temel kültürel, politik sınırları aşılmadığı değişikliklerde halkın yaşam standardını arttırdığı sürece bu yabancılaşma kontrol altına alınabilir durumda idi. Geleneksel modernleşmenin ana hedefi bakıldığında bürokrasinin hizmet kapasitesini arttırmak ya da halkın hayat standardını yükseltmekten çok merkezi yönetimi güçlendirmektir. Dolayısıyla bunun yıkıcı etkileri söz konusuydu. Cumhuriyet ile beraber bu eski düzenin sembolleri, kurumları, kalıpları yıkıldı. Yeni kalıplar ve ideolojiler ortaya çıktı. Sonunda milliyet ve millet biçiminde yeni hisler kültürel kırılma şeklinde yönetici elitler tarafından keskin biçimde ortaya çıktı. Bu süreç sekülerizm olarak ifade edilmiştir. Karpas'a göre sekülerizm diye tarif edilen şey "Aslında bir geleneksel, kültürel kimlik kaybıydı. Bu, devleti koruması ve devamını sağlaması beklenen emperyal, sosyo-kültürel sistemin yıkılması sonucunda ilk olarak yönetici elitlerin kendi içinde gerçekleşti. 19. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde ve sonrasında Müslüman Ortadoğu'da, modernleşmenin yönünü büyük ölçüde II. Mahmud'un ve Tanzimatın reformları tayin etti. Bu reformların uyandırdığı tepkiler ve karşı tepkiler, modernleşmenin yönünü belirlemede en az reformların kendileri kadar hatta belki de daha önemliydi. [...] Bürokratik elitler tarafından benimsenen "modernleşme" ve "yeniliği" gerçekte Avrupalılaşma olarak gördüler ve bunu da Müslümanların tarihsel ve kültürel kimliğine ve nihayetinde de politik bağımsızlığına karşı bir tehdit saydılar. [...] Önce ıslahat, daha sonra muasırlaşma, asrileşme ve garplılaşma olarak bilinen modernleşme yönetici elitlerin hem ideolojisi hem de güçlerinin yegane meşruiyet kaynağı haline geldi. [...] Modernleşme kavramları, liberalizmi, anayasacılığı, parlamentarizmi ve demokrasiyi birincil olarak kabul ettikten sonra, gelenek karşıtı bir ideoloji olarak kaldılar. 1950'lerde yönetici grubu toplumsal desteğe sahip bir parti tarafından iktidardan uzaklaştırılmasıyla, ekonomik gelişme modernleştirilme özdeşleştirildi."¹³⁷

Bir tarafta inanç sistemiyle bağdaşmayan maddi büyüme, öte taraftan bürokrat aydınların halktan farklı bir çizgiye gelmesi ile ideolojik bir modernleşme kavramı gelişmiştir. Modernistler ile muhafazakarlar arasında bir bölünme aydınların da liberalizm ve

¹³⁶ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011, 444-450.

¹³⁷ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*, Çev. Akile Zorlu Durukan, Kaan Durukan, Ankara: İmge Kitabevi, 1. Baskı, 2002, 80-82.

meşrutiyetçilik gibi kavramları benimsemeleri bu tür ideolojik duruşlar toplumsal değişimleri normal sınırlarının ötesine atmıştır. Eski ile yeni farkı ortaya çıkmıştır.¹³⁸

Kapitalist sanayinin gelişmeye başladığı 20. yüzyıl ortalarından itibaren kadının evin içindeki rolü değişmeye başlamıştır. Kadın işgücünün kullanılmaya başlanması sonucu tüm kapitalist ülkelerde kadınlara eşit eğitim hakkı tanınmış, kadınların evle sınırlı kalan hayatları kapitalizmin kadınları toplumsal üretime girmesini zorunlu kılmasıyla beraber aldıkları eğitimi evin dışındaki hayatla birleştirerek toplumda yeni bir yapı oluşturmalarına zemin hazırlamıştır. Görünürde üretimin sürekliliği için kadın toplumsal hayata katılmasına rağmen üretimde erkeğin arkasında ikincil unsur olarak telakki edilmiştir. Cumhuriyetle beraber radikal reformlarla laiklik temelinde yeni bir modernleşme süreci başlamıştır. Bu bağlamda kadınlara hukuki, siyasi hakların sağlanması sürecine geçilmiştir. Kadınlara hukuki ve siyasi hakların sağlanması batılılaşma çabalarının önemli bir tamamlayıcısıdır.¹³⁹ Gelecek nesillere yeni kültürel değerlerin aşılanmasında kadının aile içindeki rolü önemli olduğundan, kadının statüsünün değiştirilmesi kültürel değişimin sağlanmasında etkin rol oynayacaktır. Kadınların ev içinde yaptığı işler yani ev işleri, kapitalist toplumlarda iş hukuku kategorisine girmeyen özel bir faaliyettir. Kadınların üretim sürecinden yaygın biçimde dışlanması, onların toplumsal karar alma süreçlerinin de dışında kalması anlamına gelmektedir. Hemen hemen tüm modern kapitalist toplumlarda, siyasi kararlar söz konusu olduğunda kadınlar erkeklerden önemli ölçüde daha geri plandadır. Geri kalan karar alanı ise ev ve aileye ilişkin konularla ilgilidir.¹⁴⁰

Öte yandan sosyal ve politik kararların sorumluluğu, asıl görevi üretimi sürdürmek olan, üretim sürecine dahil olan kişilere aittir. Kadın olması gereken yerde olursa toplumu kendi saygınlığına uygun yönetir. Refah ve saadet de bu saygınlığın peşinden gelir. Toplumu bu saygınlığa uygun yönetme bilinci de yine kadının doğasına içkin içgüdüden gelmektedir.

¹³⁸ Suat Beylur, “Muhafazakâr Düşünce ve Sosyal değişim”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/3, 2022, 1205-1215.

¹³⁹ Tanzimat döneminde kadınlarla ilgili önemli birkaç kanun şu şekildedir: “1867 tarihli Tevsi-i İntikal Nizamnamesi ve 1912 tarihli Emval-i Gayr-ı Menkulenin İntikalât-ı Hakkındaki Kanun-u Muvakkat’ de erkek ve kız çocuklar arasındaki eşitlik ilkesi korunmuştur. 27 1869 yılında kadına birey olma hakkı veren ilk kanun Tabiiyyet-i Osmaniye Kanunnamesidir. 28 1881 yılında da kadınlar için bir diğer önemli kanun olan Sicill-i Nüfus Nizamnamesi yayınlanmıştır. Bu kanunla devlet Osmanlı tarihinde ilk kez evlilik kurumuna müdahale ederek ona resmi bir boyut kazandırmıştır. Bahsi geçen Nizamname ’den önce evlilik sivil bir kurum olarak imamlar tarafından kısırlarken, resmi bir statü arz etmemektedir. Böylece evliliğin bu statüsü değiştirilmiş, çiftler evlilik için resmi izin almak zorunluluğunda bırakılmış ve imamlara nikâh memuru olarak resmi sıfat verilmiştir.” Polat, *İkinci Dünya Savaşı’nda*, 5.

¹⁴⁰ Bedia Akarsu, *Modern Toplumda Kadın*, İzlem Yayınları, 1963, 26.

Saygınlıkla yönetilen toplumlar yeni imkanları elde etme fırsatını da yakalamış olur ve böylelikle daha mutlu bireyler ve pek tabi toplumlar ortaya çıkar.¹⁴¹

Kültürel olarak aile bireylerinin ev işlerini yerine getiren kadının kendisine atfedilen ev işi görevini yerine getiremediğinde dışardaki iş hayatından vazgeçme eşiğine kadar geldikleri ve ayrılma düşüncesini yadsıdıkları, kadınların işgücünün yok sayılma noktasına geldiği görülmektedir. Kadınların çalışma hayatına katılmasındaki ön koşul geleneksel olarak ev işlerinin gördürülmesi için gereken ücretin kadınların çalışma hayatında kazanabilecekleri ücretten daha fazla olmasıdır. Yani halk diliyle toparlamaya çalışırsak anlatılmak istenen astarı yüzünden pahalı olduğu için kadının çalışmasına itiraz edilmektedir. O halde kadının dışarıda iyi bir ücret karşılığında çalışması gerekmektedir. Bu da her zaman mümkün olmamaktadır. Kadınların kamu ekonomisine katılması için toplum genelinde adeta böyle bir ön koşul sunulmaktadır. Kaldı ki kadınlar toplumsal ekonomiye, kendileri ev ekonomisini idareye zorlandığında dışarda en az avantajlı ve düşük maaşlı sayılabilecek işlerden gündelikçilik, çocuk bakıcılığı, çamaşırcılık gibi işlerde çalışarak katılabilmektedir. Dışardaki işlere katılamadıklarında da ev işleri yapmalarının yanı sıra aile işi olarak nitelendirilen işler yapmaktadırlar. Kırsal bölgelerde aile işi diyebileceğimiz tarımsal faaliyetleri de içine alan çoğu faaliyet kadınlar tarafından yürütülmektedir. Kırsal yerleşmelerde kadınların büyük çoğunluğunun içinde yer aldığı "aile" görünüşü, birçok durumda ataerkil geniş aile özelliği gösteren aileye bağlı işletme organizasyonu görünüşündedir.¹⁴²

2.1.1. Ev Kadını

Çalışmamıza konu edilen dergilerin ortak bir temel dayanak noktası vardır. Bu nokta “ev”dir. Söz konusu dergilerin yazarları dönemin rejiminin “ev” e yeterince temas edemediğini, zamanın ihtiyaçlarına göre ev hayatının yeterince düzenlenemediğini ifade etmişlerdir.

II. Dünya Savaşı boyunca yaklaşık bir milyon askerin silah altında tutulması, devletin paraya ihtiyacını artırmış, tasarruf edilebilir ve gelir getirebilecek her şey sıkı denetim ve kontrol altında tutulmuştur. Savaşın yol açtığı ekonomik sıkıntıların giderilmesi için ise geçmişten bugüne akıllara gelen ilk yöntem olan tasarruf yoluna gidilmiştir. Böylelikle, devletin idamesi ve mevcut durum ve gelecek için kısmi bir güvenlik sağlanmış, ancak çoğu insan için oldukça zor ve sıkıntılı bir dönem olmuştur.

¹⁴¹ Nermin Abadan Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, 1979, 133.

¹⁴² Ahmet Makal, “Türkiye’de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emeğine İlişkin Gelişmeler”, *SBF Dergisi*, (2001), 128.

Bununla beraber II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra da Türkiye'deki ekonomik durumun toparlanması kolay olmamıştır. Bu durum elbette kadın yaşamına, ev hayatına da yansımış, hükümetin ekonomik politikalar çerçevesinde aldığı sert tasarruf tedbirleri uygulanmaya başlamıştır. Her ne kadar yönetsel anlamda tasarruf tedbirleri uygulanmış olsa da bunu insan hayatına yansıtmak babında da kadınlar basın yayın aracılığıyla matbuatla yönlendirilmiştir. Ev ekonomisinin temeli sayılan kadının tüketimi kontrol altına alması, tasarrufa yönelerek ev idaresini sağlaması, kendi yaşamında da tüketimden çok üretime odaklanması amacıyla, savaş sonrası çıkan pek çok kadın dergisinde bu konulara odaklanılmıştır.

Ev-İş Dergisi “İdeal Ev Kadını” başlığıyla okuyucuyla soru cevap şeklinde iyi ev kadını olup olmadıklarının testi yapılmıştır.¹⁴³ Kadınlara çeşitli sorular sorularak verilen cevaplara göre ideal ev kadını tahayyül edilmeye çalışılmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomik buhran kadınları ve kadınların ev yaşamını şekillendirmiştir. Savaş sonrası ekonomide, kalkınma zorunluluğu bulunan ülkemizin doğal veya beşeri farketmeksizin kıt olan kaynaklarını en verimli şekilde kullanmak için israfı önlemeye yönelik tasarrufa teşvik edici politikalar benimsenmiştir. Tek parti döneminde başlayan ve Demokrat Parti tarafından da uygulanan İthal İkameye Dayalı Sanayileşme Politikası ile enflasyonist uygulamalar sonucunda Türk parasında meydana gelen değer kaybı ekonomik dengeleri alt üst ettiği için toplumsal değerler de hızla değişmeye başlamıştır.¹⁴⁴

Tasarruf sadece savaş ya da olağanüstü zamanların konusu değil, savaş sonrası dönemin de konusudur. II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru siyasi anlamda yalnızlaşan Türkiye ekonomik anlamda da kelimenin tam manasıyla yalnızlığa sürüklenmiştir. Savaş sonrası ihtiyaçların karşılanabilmesi için elde kalan kısıtlı sayıdaki kaynakların mümkün olabildiğinde en idareli şekilde kullanılması zorunluluğu doğmuştur.¹⁴⁵ Bu bağlamda devlet askeri anlamda her an savaşa girecekmiş gibi önlemler alırken toplumsal bazda da önlemler alarak sivil halkı korumaya yönelik kanunlar, talimatnameler ve nizamnameler yayınlamış, siper ve sığınak kazma, maske temin etme, karartma uygulamalarına gitme, tatbikat yapma gibi önlemler almıştır. Ekonomik ve askeri önlemlerin ön plana çıktığı bu dönemde

¹⁴³ Ev-İş, Sayı 5, 1937, s. 22.

¹⁴⁴ Kadri Unat, “Atatürk Sonrası Türkiye: İnönü Dönemi'nden 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine”, *Başlangıcından Günümüze Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Ed. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2022, 282.

¹⁴⁵ Osman Uluyol, “Türkiye’de Ailelerin Tasarruf Yapma Alışkanlıkları ve Tasarrufları Değerlendirme Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 167-179, (2011), 167.

Türkiye'nin her bölgesinde o bölgeye özgü düzenlemeler yapılmıştır.¹⁴⁶ Bunun için de dönemin en popüler kitle iletişim araçlarından dergiler vasıtasıyla halka tasarruf bilinci aşılanmaya çalışılmıştır. Bu bilinci aşılamanın en kısa yolu kadın dergileri aracılığıyla toplumun temel taşı aileyi, dolayısıyla ailenin de temel kurucusu olan kadını tasarruf yapmaya yönlendirmektir. Kadın tasarruf yaparsa gelecek nesillere aktarılacak bir ekonomik değer ortaya çıkacak ve ülke ekonomisi bu sayede kalkınacaktır. Dönemin dergilerine bakıldığında kadınlara evdeki malzemeye yemek yapma önerileri, evdeki malzemeye kendi kozmetik ürünlerini kendilerinin üretebileceği hususunda püf noktalar, evdeki malzemeye kıyafet dikimi gibi “Ev” e dair tavsiyeler verilmiştir. Örneğin; Hanımeli Dergisi 1948 yılı 1 nolu sayıda¹⁴⁷ ‘Eskilerden Yeni’ başlığı adı altında eskiyen kıyafetlerin boyanarak ve yeniden dikilerek onarımı anlatılmıştır. Elbiselere yama yaparak uzun vadede onları kullanabilme hali o zamanlarda başlayan ve sonrasında da gelenek halini alan bir tasarruf şekli olmuştur.¹⁴⁸ İlgili dönemde tasarrufa yönelik başka örnekler vermek istersek; çocukların kıyafetleri saklanarak sonra sahip olacakları çocuklara giydirmek, ayakkabılara pençe yaptırıp boyatmak, toplu taşıma kullanmak -Özellikle 1930’lu yıllarda gelişip yaygınlaşmaya başlayan dolmuşçuluk kültürü Türklere özgü bir toplu taşıma şeklidir, ne taksi ne de otobüs gibi olan bu toplu taşıma türü taksiye binip daha yüksek ücretler ödemek ya da otobüse binip gidilecek yolu uzatmak yerine insanlara daha makul bir alternatif sunmuştur.-, aynı zamanda kadının güvencesi sayılan altın takıları gerektiğinde bozdurmak üzere tasarruf yapmak için satın almak,¹⁴⁹ evlerde kağıtları kutuları, poşetleri tekrar tekrar kullanmak, meyve sebze artıklarını hayvanlara vermek, eskiyen elbiseleri biraz terzilik becerisiyle yeni elbiseye dönüştürmek, evliliklerde eşlerden birini müsrifliğe kaçırırsa tutumluluğa teşvik etmek, yaptığı harcamaları frenlemek gibi daha da arttırılabilecek pek çok örnek verebiliriz.¹⁵⁰

Türk halkının yapması istenilen tasarruflar atasözleriyle de vurgulanmıştır. Şüphesiz atasözleri halkın yaşadığı durumları az ve öz şekilde anlatır. Tasarrufun önemini vurgulayan atasözlerimize örnekler: “Sakla samanı, gelir zamanı.”, “Hesapsız harcanan para, insanı düşürür dara.”, “Ak akça kara gün içindir.” “Ayağını yorganına göre uzat.”, “Damlaya damlaya göl olur.”, “Çok arpa, atı çatlatır.”, “Az yiyen az uyuyan melek olur, çok yiyen çok uyuyan helak olur.” Tasarrufun önemi atasözlerimize kadar sirayet etmiştir fakat tasarrufun

¹⁴⁶ Ceren Utkugün, *İkinci Dünya savaşı Yıllarında Türkiye’de Ekonomik Sıkıntıların Sosyal Hayata Etkileri (1939-1945)*, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, 469.

¹⁴⁷ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 25.

¹⁴⁸ Kamil Toygar vd., *Kültürümüzde İsrafın Önlenmesi Tasarruf ve Yerli Malı*, Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayın No:16, 1996, 9.

¹⁴⁹ Türk Aile Ansiklopedisi 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay. Cilt:3, Ankara, 1991, 973.

¹⁵⁰ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 25.

sorumluluğunun kadında olduğu pek çok atasözü de bulunmaktadır. “Yuvayı dişi kuş yapar.”, “Erkek dere kadın benttir.” sözleri açıkça tasarrufu asıl yapması gereken kişinin kadın olduğunu göstermektedir.¹⁵¹

Erken yaşta yerli malını kullandırmaya teşvik etme ve tutumluluk bilincini kazandırmaya yönelik okullarda ilk kez 1946 yılında “Yerli Malı Haftası” kutlanmaya başlanmıştır. Bu yılın seçilmesi tesadüf değildir. Ard arda gerçekleşen dünya savaşları ve 1946 yılında hala devam eden II. Dünya Savaşı’nın oluşturduğu ekonomik darboğazla mücadele için yabancı kaynaklara para akışı sağlamaktansa bilhassa talebeleri yerli malına teşvik etmek bu sayede de toplumsal bilinç oluşturmak için yapılan bu kutlamalar milli kalkınmamıza katkıda bulunurken tüm topluma yerli malının anlamını ve önemini de kavratmıştır.¹⁵²

Kadının evin içinde evin hanımı, eş, çocuklarının anası, ev idaresinden sorumlu kişi sıfatlarında emek sarf etmesi Türk geleneklerine göre kadın fitratının zaruri bir icabı gibi görünse de kadınların II. Dünya Savaşı’ndan sonra bozulan ülke ekonomisine evin dışındaki hayatta erkekler gibi iş hayatına katılmasından evin içinde ise tasarrufa yönelmesinden ileri gelmektedir.

Bilindiği üzere, II. Dünya Savaşı’ndan sonra sanayileşmenin ve bunun sonucu olarak ekonominin gelişmesiyle beraber toplumun refahı artmıştır. Buna bağlı olarak kişi başına düşen gelir arttıkça kadınların toplum nazarında statüsü de artma eğilimi göstermiştir. Kırsaldan kentlere göçün sonucunda kadınların ücret karşılığındaki işlerde çalışarak kendi kendilerini istihdam etmeleri sosyo-ekonomik anlamda bir refah göstergesi olmuştur. Fakat ekonomiyle ilintili tüm bu iyi gelişmeler her ne kadar kadınların çalışma hayatında refah anlamında bir iyileşme gibi gözükse de günümüzde dahi kadınlar erkeklerle aynı sosyo-ekonomik düzeye erişebilmiş değildir. Kadınların işgücüne katılması, çalışma hayatındaki sosyo-kültürel değerleri erkeklerin çalışma hayatındaki etkinliğine nazaran arka planda kalmıştır. Sonuçta tarihsel gelişim sürecinde kadınlarla erkeklerin çalıştıkları alanlar cinsiyetçi pencereden yorumlanarak sosyo-kültürel bağlamda kadına analık ve ev kadınlığı

¹⁵¹ Ersoy, Ali Fuat, Demirci, Aybala, “Geçmişten Günümüze Türk Ailesinde Tasarrufa İlişkin Değişimler”, 297. Erişim 12.01.2024.

¹⁵² İsmet İnönü’nün Atatürk döneminin başbakanıyken 1929 tarihli meclis konuşmasının ardından halkı tutumlu yaşamaya ve yerli malı kullanmaya özendirmek amacıyla Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyetin 1930’dan sonra özellikle mektep, üniversite, halkevi gibi yerlerde yerli malı ve tasarruf haftaları kutlanmış, konferanslar yapılmış, yurtiçi ve yurt dışında konu ile ilgili sergiler organize edilmiştir. Derya Çakıcı, “Atatürk Dönemi Yerli Malı Kullanımı ve Milli Tasarruf Çabalarında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin Yeri”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl/Vol. 8, Özel Sayı, (2023), 2345.

rolü biçilmiştir. Kadın çalışma hayatında var olsa bile evin idaresi, çocuklarla ilgilenilmesi görev olarak kadınlara addedilmiştir.¹⁵³

Ekonomiyi anlatabilmek için dergiler büyük puntolarla konuları çarpıcı hale getirmek için atasözleriyle büyük puntolarla başlıklar atmışlardır. Örneğin, “Ayağını yorganına göre uzat!” başlığıyla vurgulanmıştır. Öte yandan ekonominin toplumu nasıl etkilediğini anlamak için dönemin dergilerini incelediğimizde kadına dair dergilerde sabah evden birlikte çıkıp çalışmaya giden bir karı koca göz önüne alındığında erkeğin mesai bitiminde arkadaşlarıyla kahveye gidip oturduğunu ve kocası gibi tüm gün çalışan kadının ise koşa koşa evine dönüp yemek pişirdiği, şayet yemeği hazırsa sofrayı hazırlamak gibi başka işlerle ilgilendiği görülmektedir. Hatta eğer yemek ve sofraya hazırsa “Boş durma kocanın ve çocuklarının söküklüklerini dik” gibi talimatlarla çarpıcı şekilde verilmiştir. Daha da ileri giderek Hanımeli, Familya ve Ev-İş dergilerinde kadının da kocasının yaptığı gibi her akşam mesai çıkışında birkaç saat gezip eğlenmesi halinde evdeki karışıklık halinin yanı sıra aile bütçesi üzerinde açacağı delik de vurgulanmak istenmiş, adeta kadına “mesai çıkışı bile olsa gezme, eğlenme, eve gel işlerini yap” denilmiştir. Derginin bu bakış açısı kadına hem para kazanma hem de kadının o parayı kendisi için değil de ailenin düzenini sürdürmesi için kullanma misyonlarını yüklemiş ve bu minvalde mesaj verilmiştir. Bu mesaj kadını ikinci sınıf vatandaş olarak görme niteliğindedir. Yani kadını ekonomik bakımdan özgürleştirmek yerine sanki bir sömürü aracı olarak gören bir zihniyet karşımıza çıkmaktadır. Adeta ayağını yorganına göre uzatacak olan kişi erkek değil, kadındır. Dergide aynı görev erkeğe yüklenmemiştir. Bu görevin neden erkeğe değil de kadına yüklendiği sorgulanmamıştır.

Hanımeli Dergisi’nin 1948 yılındaki 6. Sayısının “Biz Bize” bölümünde “İsraf Ettığımız Büyük Servet” başlıklı yazı paylaşılmıştır. Yazıda “Biz malımıza ne kadar itina eder, en küçük bir kırpıntımızın bile zayi olmaması için ne kadar çırpınırız. Türk kadını dünyanın en ekonomik kadınları arasındadır, diyen meşhur muharrir ne kadar haklıdır. Yüzyıllardan beri benimsediğimiz bir gelenekle sandıklarımızda, evlerimizin kıyı bucaklarında küçük kırpıntıları saklar, zamanı gelince bunları bir hazine gibi kıymetlendirmesini biliriz. Büyükannelerimiz, annelerimiz bize her gün bu konuda örnekler verirler.” denilmektedir.¹⁵⁴ Bu yazıdan da anlaşılmaktadır ki Türk kadını geleneksel olarak malına sahip çıktığı ve zamanı gelince de malını değerlendirmesini iyi bildiği için dünyadaki diğer kadınların ötesinde en ekonomik, en tasarruf sahibi kadındır.

¹⁵³ Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 241.

¹⁵⁴ Hanımeli, Sayı 6, 1948, s. 2.

Ev-İş Dergisi'nin 1938 yılındaki 10. Sayısının kapağında bir ağaç tepesinde çalı çırpıdan yapılmış leylek yuvasının üzerinde mutlulukla duran bir aile resmedilmiştir.¹⁵⁵ Kapak resminde tebessüm ederek çocuğuna bakan anne bir taraftan da eşine sarılmaktadır. Çocuk da mutludur bu resimde. Hem anne-babanın hem de çocuğun kıyafetleri iyi durumdadır. Erkeğin üzerinde ropdöşambır, içinde gömlek, kravat vardır. Ropdöşambır bizlere Avrupalı erkeklerin evin içindeki giyim tarzının Türklere yansıdığını göstermektedir. Erkeğin gömleği ve kravatı da ayrıca bir şıklık göstergesidir. Kadının üzerinde ise o dönemin popüler kıyafet kombini olan bluz-etek vardır. Çocuk da sade rahat bir kıyafet giymiştir. Üçü de iyi giyimli, bakımlı ve de huzurlu görünmektedir. Kapaktaki yazı resimle uyumlu olarak seçilerek ailenin aslında neden leylek yuvasında resmedildiğini bize anlatmaktadır: “Yuvayı yapan dişi kuştur.”

Kadın burada adeta yuvasını yapan, yuvasını diri tutan, yuvasında huzurla ailesiyle birlikte olan dişi leyleğe benzetilmiştir. Aslında bu cümlelerin derinliği derginin çıkarılan tüm sayılarında, içeriğinde kadınlara yönelik verilen tüm yemek tariflerinde, eliş örneklerinde, cilt bakım tavsiyelerinde, eş ve çocuk bakımı püf noktalarında, sağlık önerilerinde gizlidir. Dergi kadına hitap etmektedir. Ve daha derginin ilk sayfasını açmadan bile kadına yuvayı kurma misyonu derginin kapağında yüklenmiştir.

Kadın dergilerinde verilen örnekler de eşyanın ömrünün uzatılmasının ancak ve ancak kadının o eşyaya gösterdiği ihtimamla mümkün olabileceği şeklindedir. Öyle ki sökükle kıyafetler vaktiyle onarılmadığı takdirde o kıyafetin yırtılacağı ve dolayısıyla giyilemeyecek hale geleceği öngörüsünden yola çıkarak, kadına bu süreci takip etme görevi verilmiştir. Zira vaktinde onarımla o eşyanın ömrünün uzun olacağı ve dolayısıyla aile bütçesine katkıda bulunacağı mantığı hakimdir. Dergilerde aynı zamanda sadece çalışan kadının değil para kazanacak maddi veya ilmi gücü olmayan kadınların da evin içinde ev idaresini sağlamaya yönelik masrafları kontrol altından tutması gerektiği tavsiye edilmektedir. Öyle ki o yıllardaki dergilerin verdiği tavsiyeler dikkatlice incelendiğinde kadınlara yönelik sürekli bir tasarruf yapma vurgusu göze çarpar. Örneğin kadının evde sürekli hizmetçi tutmak yerine arada bir gündelikçi almak, sürekli hizmetçi tutuyorsa hizmetçiye yaptığı masrafı eve ait öteberiyi, eşinin ve çocuklarının çamaşır ve elbiselerini bizzat kendi dikerek, ütüyü ve kolay bizzat kendi yapmak suretiyle telafi etmesi öğütlenmektedir.¹⁵⁶

Dergilerde kadınlara Amerikalı ev kadınları örnek gösterilmiştir. Familya Dergisi'nde “Amerikalı ev kadını” başlığında Amerikalı ev kadınının vaktini nasıl geçirdiği, kaç saatini ev

¹⁵⁵ Ev-İş, Sayı 10, 1938. Bkz. EK-5

¹⁵⁶ Ev-İş, Familya

işlerine ayırdığı, ev işlerinden artakalan zamanda istirahat ve eğlenceye ne kadar zaman ayırdığı sorulmuştur. Bu soruların cevabını bulabilmek için Cornell Üniversitesi'nden ev idaresi uzmanının kasaba, köy ve şehirli ev kadınlarının oluşturduğu 250 kişi üzerinde inceleme yaptığı yazıda belirtilmiştir. İncelemeyi yürüten Dr. Eleanor Weigand elde edilen sonuçları Amerikan Ev İdaresi Birliği'ne bildirmiştir. İncelemeye göre, 44 yaşlarında orta halli bir çiftçi kadın günde dokuz saat çalıştığını, bunun 7.6 saatini ev işlerine ayırdığını bildirmiştir. Bu çiftçi kadının yemek hazırlamak, bulaşık yıkamak, çamaşır, pazar alışverişini yapması için harcadığı zaman sıradan bir şehirli kadının bu işlere ayırdığı zamandan daha fazladır. Buna mukabil çiftçi kadının uyku ve dinlenmeye ayırdığı vakit daha fazladır. Çiftçi kadın en çok yemek pişirmesini sevdiğini, en hoşlanmadığı ev işinin de ev temizliği olduğunu belirtmiştir. Şehir kadının günlük meşgalesi ise bambaşkadır. Günlük çalışması 8.1 saat tutmaktadır. Bir çiftçi kadınına nazaran el tutacak meşgalesi daha az olduğu için 7.4 saat ev işlerine yeterli gelmektedir. Hemen hemen bütün ev kadınları gibi en çok sevdiği meşgale yemek pişirmek, en az sevdiği meşgale ise bulaşık yıkamaktır. Şehir kadınının yaşayış tarzı ailesine, şahsına ve cemiyet faaliyetlerine daha fazla vakit ayırmasını mümkün kılmaktadır. Tahmin edilebileceği gibi en uzun çalışan dışarıda bir işe sahip şehirli ev kadınıdır. Dışarıda vazifesi olan kadın günde 11.5 saat çalışmaktadır ki bunun 6.8 saati dışarıdaki işine aittir. Dışarda çalışan kadın ev işlerine ayırdığı saatlerden kısmakla beraber cumartesi ve pazar günlerini ev işlerine ayırmaktadır. Bu yoğun çalışma programına karşılık ev kadınının uykuya, dinlenmeye, kendi bakımına ve cemiyet hayatına ayıracağı vakit nispeten azdır. Sıradan bir ev kadını günde dokuz saat çalışırken sekiz saatten biraz fazlasını uyku ve dinlenmeye ayırmakta, dört saatini cemiyet ve eğlence hayatına ayırmakta, iki saatini de şahsi bakımına ayırmakta olduğu yapılan incelemenin sonuçlarında yer almaktadır.¹⁵⁷

Hanımeli Dergisi'nde "Yazlık Ev ve İş Elbiseleri" başlıklı yazıda çoğunlukla kadınların evde iş görürken en eski ve en kirli kıyafetlerini giydiklerinden, fakat aniden bir misafirin ya da eşin eve gelebileceğinden bahsedilmektedir.¹⁵⁸ Kadınlara iş görürken de zarif ve temiz olmaları yazıda öğütlenmektedir ve basit ve ucuz şekilde eski kıyafetlerden bozup yapılabilecek ev içinde giymelik iş elbisesi takdimleri yapılmaktadır.

Dergilerdeki bir başka bakış açısına göre de kadın çalışma hayatında kazanamadığı parayı israf ve dağınıklığa mahal vermeyerek evin idaresini yaparak pekala çıkarabilir. Kadının gelirle gider arasında dengeyi sağlayamaması, gelirle gider arasındaki farkın

¹⁵⁷ Familya, Sayı 108, 1954, s. 7.

¹⁵⁸ Hanımeli, Sayı 6, 1948, s. 30.

açılması, diğer aylar kazancın artmaması ve de savurganlığın azalmadığı durumlar felaketlere yol açmaktadır.

Yine dergilerde müsrif bir erkekle evlenmenin çoğunlukla aile saadetini bozmayacağı, fakat müsrif bir kadınla evlenmenin büyük felakete yol açacağı, erkeğin elinin açık olmasının hatta biraz da müsrif olmasının iyi bile olabileceğinden bahsedilirken kadının müsriflikten uzak evin kasap, bakkal ve manav ihtiyaçlarına ayırdığı paranın haricinde bir kısım parayla kıyafet alması bir kısım parayı da eğlenmeye ayırması, daha sonra kalan para miktarı az bile olsa bunu bir kenara ayırmasının beklendiği de açık açık ortaya konulmaktadır. Şaşırtıcı bir şekilde erkeğin müsrif olması dergilerde olumsuz bir durum gibi yansıtılmazken kadının müsrif olmasının felakete yol açması gibi bir durumla mübalağa edilmesi cinsiyet ayrımcılığının da konusudur. Bu da mevcut dönemde erkeklerin tasarruf anlayışından uzak olsalar bile kadınların tasarruf yapmalarına dair onlara yapılan cinsiyetçi baskının kanıtıdır.

Savaş ekonomisinin etkisiyle tasarruf evde yemek yapımından çocuk bakımına kadar etkisini göstermiştir. Öyle ki dergilerde oyuncakların ateş pahası olduğundan ve kadınların evde artık kumaş parçalarından oyuncak biblolar bile yapabilecekleri belirtilmiştir. Oyuncak nasıl yapılır tarif edilerek kadınların oyuncaklara bütçe ayırmasına gerek kalmamıştır.¹⁵⁹ Tasarruf yapmak, israf etmemek ülke ekonomisi için oldukça önemli bir değerdir ve bu değer ancak ve ancak ailede başlarsa tüm ülke düzeyine sirayet edebilir. Görüldüğü üzere ailede yapılan tasarrufun ise mihenk taşı kadındır. Bu bağlamda II. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında da aileleri, özellikle de kadını tasarrufa teşvik edecek pek çok kadın dergisinin piyasaya sürüldüğü görülmüştür. Önceki bölümde de anlattığımız dergilerden Ev-İş Dergisi'nin 1. sayısında “Kadın ve Çocuk Çamaşırları Nasıl Tamir Etmeli?” başlıklı yazıya eski bir Türk sözü olan “Yamalı fakat temiz” sözüyle giriş yapılmıştır. Yama ve tamirin bir kadının işgüzarlığını¹⁶⁰, kadınlığını gösteren en büyük vasıta olduğunu, hiçbir erkeğin yamamayan, tamir etmeyen kadını kibar saymadığından, herhangi bir şeyi biraz eskidi diye atmanın hatta kadınlığın şanına yakışmadığından, bir çocuğun yamanmış pantolonuna bakarak o yamalarda anasının veya kız kardeşinin sevgisini, ihtimamını görebileceğimizden bahsedilmektedir.¹⁶¹ Aynı derginin 2. sayısında “Kadın ve Çocuk Çamaşırları Nasıl Tamir Etmeli?” başlıklı yazıda da yine çamaşırların onarımı konusuna değinilmiştir.¹⁶²

Derginin ilk sayısında paylaşılan pratik ve ayıp kapatan yamalar ve tamirler yazısında kombinezonların, geceliklerin, külotların ve çocuk çamaşırlarının nasıl tamir edildiği

¹⁵⁹ Ev-İş, Sayı 8, 1937, s. 18.

¹⁶⁰ Bugün olumsuz anlamda kullandığımız “İşgüzar” kavramı dergide olumlu anlamda kullanılmıştır.

¹⁶¹ Ev-İş, Sayı 1, 1937.

¹⁶² Ev-İş, Sayı 2, 1937.

anlatılmıştır. 2. sayısındaki yazıda da tuvaletler/abiyeler, gelinlikler ve yazlık kıyafetler eskimiş görünümünden şık ve yeni bir görünüme nasıl kavuşturulur bunun püf noktaları verilmiştir. Örneğin ev kadınlarına, kıyafetlerde eskiyen yer kollar ise eskiyen kısmı kesip kıyafeti kısa kollu ve şık hale getirebilecekleri önerilmektedir. Tuvaletler ve yazlık kıyafetler çabuk demode olabilen kıyafetler olduğundan bu tarz elbiseleri ziyan olmaktan kurtarmak ev kadınına yakışır bir davranış olur. Gelinlikler de aynı şekilde boyları kısaltılarak yeni bir görünüme kavuşmuş olur. Kısaca dergilerin hepsinde kıyafetlerin ziyan olmaması için onarma, boyama, kesme ve yeniden şekillendirme önerileri verilmiştir. Dönemin şartlarını düşünecek olursak kıyafetleri ziyan etmeden yeni bir hale getirerek tekrar kullanıma kazandırmak ev kadınlarının tasarruf planının bir parçasıdır. O halde ev bütçesindeki tasarruftan mesul en birinci kişi ev kadınıdır.¹⁶³

Sonuç olarak dergilerde kadınlara hitaben kıyafetlerini, aksesuarlarını yapmaları söylenirken sıklıkla ‘az masrafla’ ve ‘kendiniz’ kelimelerinin vurgulandığını görürüz. 1945-1960 arası çıkan dergilerde verilen mesajları ortak paydada buluşturacak olursak kadınlara hitaben az masrafla kendiniz yapınız, ediniz vurgusunun olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

2.1.2. Anne

Bilindiği gibi Türk toplumunda ailenin önemi büyüktür. Meşru zemin içerisinde birlikte yaşama gayesiyle bir araya gelen insanların özellikle kadınların toplum ve devlet içerisindeki yeri, önemi her fırsatta dile getirilen bir konudur. Toplumun mutluluğu, onu meydana getiren ailelerin mutluluğuna bağlıdır. Ailedeki mutluluk da kadının mutluluğuyla mümkün olabilmektedir. Kadınların dünyaya çocuk getirme, onu büyütüp yetiştirme, ona ilk eğitimini verme gibi önemli rolleri dergilerde sıkça sözü edilen rollerindendir.¹⁶⁴

Kadın dergilerinde değinilen bir mevzu yuvayı yaratanın, çocuğunu talim terbiye edenin kadın oluşudur. Terbiye ilimdir, onu öğrenmek inceliklerini tatbik etmekle olur. Değişen dünyada her anne şüphesiz evladını bir rehber olabilecek surette yetiştirmek ister. Dergilerde kadının anne olarak ailenin temel taşı olduğu, para kazandığı ve ailesini beslediği, babanın aile içinde annenin yerini tutamayacağı belirtilmiştir.

“İş Kadınından Evvel Ev Kadını” gibi başlıklı yazılarda bugünkü sosyete aile kadınının aynı zamanda iş kadını yerine konulduğu, iş kadını sıfatının kadınlarda esas olması lazım gelen “aile kadını” ve “ev kadını” ödevleriyle aykırı olacak bir şekilde tecelli etmemesi

¹⁶³ Ev-İş, Hanımeli, Familya

¹⁶⁴ Ahmet Gündüz, “Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5/5 (2012): 129-148, Erişim 16.04.2024.

gerektiği, kadının çalışmasının çok tabii olduğu ve en önemlisi kadının hayatın olağan akışındaki ödevini ileri sürerek aile ocağını ikinci plana bırakmaması gerektiği vurgulanmıştır. Erkeğin ideal yuvarın, karısının ve çocuklarının ihtiyaçlarını temin ederken kadın da yeri geldiğinde evde, yeri geldiğinde dışarıda görevini en geniş şekilde yerine getirmelidir. Kadın tahayyül edildiği gibi yalnız çocuk yetiştirmek ve ev işlerini yapmakla mükellef birer şahsiyet olarak telakki edilmemelidir. Kadın her şeyden evvel ideal bir aile yuvası kurabilmek için her müşkülle mücadele edebilecek bir karakterde olmalıdır. Mesela Hanımeli Dergisi 1948 yılında neşredilen 1. sayısında kadınların annelik rolüyle alakalı kadınların çocuklarıyla arkadaş olması gerektiği, kadınların kendini çocuklarının yaşına indirmeleri gerektiği bu sayede çocuklarının annelerinin sayelerinde yeni bir hayat bulduğu söylenmektedir.¹⁶⁵

Kadın dergilerinde kadına anne rolünün biçilmesine yönelik Doğan, Osmanlı döneminde de Cumhuriyet döneminde de ve nihayet 1980'li yıllara kadar uzanan Cumhuriyet sonrası dönemde çıkarılan kadın dergilerinde kadının gelecek nesillerin annesi ve yaratıcısı olarak tanımlandığı düşüncesindedir.¹⁶⁶

Türk kadının iş hayatında yer alması gerektiğine dair düşünceler bir kenara bırakılırsa dönemin popüler kadın dergilerinden “Ana” dergisinin 17 Haziran 1939 tarihli 17. sayısında genç kadınlara “Türk Kadınının ideali ne olmalıdır?” diye sorulduğunda kadınların iş hayatını gaye olarak almadığı, kadının ancak mecbur oldukça ve memleket kadının çalışmasına ihtiyaç duydukça bu gayenin peşinden koşması gerektiği, böyle bir ihtiyaç olmadığında tüm zamanını evine, eşine ve çocuklarına ayırması gerektiği, toplumdaki iş bölümü baz alındığında bu şekilde bir yönelimin topluma daha faydalı olacağı söylenmiştir. Dergide dikkat çeken bir husus o dönem Türkiye için “nüfusa ihtiyaç duyulan ülke” ifadesinin kullanılmasıdır. Dergiye göre nüfusa ihtiyaç duyulan bir ülkede pek tabii kadın ev hayatında aktif olmalıdır. Dergide analık vazifesi kutsanmıştır. Kadının hem iş hayatındaki rolünü hem de ev idaresindeki rolünü aynı mükemmellikte yapabilecek olması her ne kadar ihtimaller arasında sayılsa da böyle bir durumun istisnai olacağı toplumda iş bölümü yapmanın kadınlar için de daha anlamlı olacağı analık vazifesinin hepsinin önünde geldiği anlatılmaktadır.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 32.

¹⁶⁶ Setenay Nil Doğan, “Kadın Gazetesi (1947-1979): Continuities and Changes in the Kemalist Women's Discourses on Nation and Women”, *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 11(104), s. 310-320 (2024), 311, ROR Id: <https://ror.org/0547yzj13>, Erişim 11.03.2024.

¹⁶⁷ Ana, Sayı 17, 1939, s. 13.

Hanımeli Dergisi'nin Ocak 1948 tarihli 1. Sayısında kucağında bebek olan bir kadın resmi karşımıza çıkmaktadır. Resimde baba bebeği severken kadın bebeğin annesi olarak koruyucu bir görev üstlenmiştir.¹⁶⁸

Çalışmamıza konu olan dergilerde kadına biçilen annelik rolü kadınlara yeni nesillerin yaratıcısı olması ve nesillerin yetiştiricisi olmasından dolayı Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren desteklenen ve her fırsatta dile getirilen bir roldür. Mustafa Kemal, "Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerinin teminidir. Binaenaleyh kadınlarımız da âlim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecatı tahsilden geçeceklerdir. Sonra kadınlar hayatı içtimaiyede erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin muin ve müzahiri olacaklardır."¹⁶⁹ diyerek kadının analık vazifesinin önemine, her koşulda yükselmelerinin bir zorunluluk olduğuna ve gelecekte erkeklerle birlikte aynı yollardan geçerek Türk milletini beraber yücelteceklerine dair düşüncelerini ifade etmiştir.

Eski Türklerde aile yapısı babayı merkeze koyan patriyarkal/pederşahilik¹⁷⁰ aile sistemi eksenli bir yapıdır. Çok evliliğin pek görülmediği eski Türk toplumunda ataerkillik çeşitli farkları dolayısıyla pederşahi yerine pederi olarak adlandırılmış İran ve Roma'daki gibi babanın mutlak hakimiyeti söz konusu olmayıp kadının ve çocuğunun da çeşitli haklarının olduğu bir aile tipidir. Yani ev kurmak anlamında kullanılan ev-bark olma deyişi aileyi bir mabed gibi kutsal görmüştür. Yani kısaca Türklerde yeni bir aile kurulması mabed kadar kutsal bir çatı inşası olarak telakki edilmiştir.¹⁷¹ Bugünkü sistemi andırır nitelikteki bu yapıda erkek merkezde olmasına rağmen kadın ailede saygıdeğer bir konuma sahiptir. Manevi değerler anadan çocuğa aktarılırken çocuk üzerinde annenin sözü babadan daha etkilidir. Bu nedenle kadın dergilerinde de "Çocuk Terbiyesi" başlıklı yazı dizisinde kadınlara çocuklarını yalancılığa teşvik etmemeleri,¹⁷² çocuklarına sürekli soru sormaktan ziyade çocuğun kendiliğinden bir şeyler anlatmasını beklemeleri gerektiği öğütlenir. Sonuçta Eski Türklerde olduğu gibi bugün de aile içinde evde düzenini sağlayan kadındır. Hem aile hayatında hem de toplumsal hayatta kadının fikrine ihtiyaç duyulur. Nihayetinde çocuğu asıl yetiştiren annedir. Bugünkü çalışma hayatında kadınlar ne kadar işlerin merkezindeyse eski Türklerde de

¹⁶⁸ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 9.

¹⁶⁹ Hande Gülen, "Kemalist Modernleşme'de Aile, Ulus, Kadın ve Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu (1925- 1927) Dergileri", s. 152-164, 155, Erişim 16.04.2024.

¹⁷⁰ <https://sozluk.gov.tr/?q=patriyarka&aranan=>, Erişim 12.04.2024.

¹⁷¹ İbrahim Tellioglu, "İslam Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (2016), 209-224, 211, Erişim 16.04.2024.

¹⁷² Ev-İş, Özel Sayı, 1941, 17.

kadınların erkek gücünden geri kalır yanları yoktur. At binmek, ok atmak ve silah kullanmak gibi o zamanın erkeksi sayılabilecek vasıflarını en az erkekler kadar iyi başarmışlardır. Bunun bir örneği olarak Milli Mücadele Dönemi'nde Türk kadını yine başrolde görmekteyiz.¹⁷³

2.1.3. Başarılı Eş

Kadın dergilerinde “Aile Hayatında İdeal Kadın” gibi başlıklı yazılarda belirtilmektedir ki Türkiye’de aile hayatında kadının rolünün, terbiye ve bilgisinin, yuvanın saadeti için elzem olduğu fikri işlenmiştir. Bu fikir ve düşüncelerin cumhuriyetle başlamasına rağmen II. Dünya Savaşı’na gelindiğinde henüz tam tekamüle ermediğini görmekteyiz. Ayrıca, incelediğimiz dergilerde kadının en mühim vazifesinin çocuk yetiştirmek olduğunun altı çizilse de eski zamanlardan savaş sonrası döneme gelindiğinde kadının tek vazifesinin yalnız çocuk doğurmak ve çocuk yetiştirmek olmadığı, erkek gibi hem fikren hem beden hem de ideal itibarıyla yükselmesinin icap ettiği anlatılmaya çalışılmıştır.¹⁷⁴ Bu kadın dergilerinde yakın zamana kadar kültürün, medeniyetin en ileride olduğu Avrupa memleketlerinde bile kadınların birçok medeni haklardan mahrum bırakıldığı, evlerde hapsedildiği, tahsil görmediği gibi ev hizmetlerini yapmakla mükellef bir birey haline getirildiklerinden bahsedilmiştir.¹⁷⁵

Türkiye’de cumhuriyet öncesi dönemde medeni haklardan yoksun yaşayan kadınlarımızın o zamanın şartlarına göre erkeklerle omuz omuza hem mekteplerde, hem de hayatta birlikte yol arkadaşlığı yaptığı, birçoğunun erkeklerden daha fazla kazandığı, kimseye muhtaç olmadan refah içinde yaşadığı belirtilmiştir. Daha birçok Avrupa memleketinin kültür itibarıyla yüksek konumda sayılabilecek olanlarında bile kadınlar millet mümessilliklerine Türk kadınlarından daha geç kavuşmuşlardır. Türkiye’nin 1926’da Medeni Kanunu’nu tatbik ettiği İsviçre’nin kanunun alındığı esnada kadınlarına seçme ve seçilme hakkını henüz tanımamış olması Atatürk’ün Türk kadınına ne kadar çok değer verdiğini anlatmak için verilen en güzel örnektir.¹⁷⁶ Kadınlarımızın tüm bu hak kazanımlarına, kısa zamanda diğer milletlerin kadınlarına kıyasla ezeli kabiliyetlerini ispatlarına karşılık dergide kadınlardan en

¹⁷³ Sedef Bulut, “Türkçülerin Penceresinden Osmanlı’da Kadın Meselesi ve Orta Asya Referansı”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:10, 313-336, 326, Erişim 16.04.2024.

¹⁷⁴ Muzaffer Sezer, Aile Hayatında İdeal Kadın, *Ana*, Sayı:12, 1939, 8.

¹⁷⁵ *Ana*, Sayı 12, 1939, s. 8.

¹⁷⁶ Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde kadın haklarına yönelik birtakım haklar verilirken siyasi haklar verilmemiştir. 1930’da Belediyeler Yasası ile belediye başkanı seçilme hakkı, 26 Ekim 1933’te muhtar olma hakkı, 5 Aralık 1935’te milletvekili seçme ve seçilme hakkı ile Türk kadını Avrupa kadınlarına göre oldukça erken bir dönemde siyasi haklar elde ederek toplumda hak ettiği yeri almıştır. Necdet Aysal, “Eğitim, Kültür ve Hukuk Alanlarında Yapılan Düzenlemeler”, *Başlangıcından Günümüze Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Ed. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2022, 191; Emel Doğramacı, *Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişimde Türk Kadını*, ATAM Yay., Ankara, 1993, 22.

çok beklenen, en ziyade alakadar olmaları lazım gelen muhitin yuvaları olması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Çalışmamıza dahil edilen dergilerde bir kadın için en mukaddes, en yüksek mabedin evi olması gerektiği, yuvasını muhafaza etmesi gerektiği, yuvasının saadeti uğruna gerekiyorsa çalışması gerektiği yönünde öğütler verilmektedir. Kadının her şeyden evvel kocasıyla alakadar olması gerektiği, kocasının maddi ve manevi düşüncelerini anlaması gerektiği, kocasının hakiki ve dürüst bir yol arkadaşı olarak onu her anlamda desteklemesi gerektiği dergide ön plana çıkan ana düşüncelerdir. Kaldı ki dergiye göre kadının evdeki tek görevinin kocasıyla alakadar olması olmadığı gibi sadece sağlıklı bir çocuğu dünyaya getirmek değildir. Kadın çocuğunu küçük yaştan itibaren hem kültür, hem terbiye hem de vatan hisleriyle yetiştirmelidir. İyi terbiye, disiplinle harmanlandığında çocukta sağlam karakterin temeli atılmış olur. Bu durumda en mühim vazife kadına düşmektedir.¹⁷⁷

Öte yandan üzerinde çalıştığımız dergilerde kadının aile bütçesindeki yerinin erkeğinkinden çok daha yüksek olduğu vurgulanmıştır. Çünkü çalışan kadın evine yalnız para vermekle kalmayıp bu paranın sarfedilmesinde de en mühim rolü oynamaktadır. Evde tasarruf ve iktisada riayet edilmesine, alınan eşyanın daha çok dayanmasına dikkat etmektedir.

Bu dergilerin verdiği ana düşüncelerde günümüz anlayışına ters düşen bir düşünce vardır ki o da tam olarak şöyledir: Ana Dergisi'nin 1939 yılı 12. sayısında “Aile Bütçesi ve Kadın” başlıklı yazıda erkeğin sabahdan akşama kadar çalıştıktan sonra iş çıkışı bir iki arkadaşıyla kahve içmeye giderken aynı şekilde kadının da bu şekilde mesai sonrası birkaç saat eğlenmeye gitmesinin evdeki işlerin öylece kalakalmasının yanı sıra aile bütçesinde açacağı deliğe neden olacağının tasavvur dahi edilemediği belirtilmiştir.¹⁷⁸ Yani sabahdan akşama kadar çalışan kadının mesaisi biter bitmez koşa koşa evine dönüp yemek pişirmese de hazırlanan yemeğe ve sofraya bakması, kocasının ve çocuklarının söküklüklerini dikmesi gerektiği algısı yansıtılmıştır. Dergi yazarı bu vurguyu yapmasındaki amacın kadının kendi zevki için sarfedeceği ve bütçesinden eksilecek olan parayı kastetmeksizin bundan ziyade bakımsız bir evin sefilliğini gözler önüne sermek olduğunun altını çizmiştir. Yazar aile bütçesi adına şu soruları da sormuştur. Evet yemek yapılmıştır fakat yapılan yemek için ne miktarda erzak tüketilmiştir, yapılan yemek nasıl servis edilmiştir? Ve yine evet çamaşırlar yıkanmıştır fakat kopuk düğmeler, söküklük dikişler, delinen çoraplar gözden geçirilmiş midir? Şayet geçirilmediyse bugün sökülen bir yer yarın yırtılmaz, öbürsü gün de giyilemeyecek bir

¹⁷⁷ Ev-İş, 20. Asır, Familya

¹⁷⁸ Muazzez Tahsin Berkand, “Aile Bütçesi ve Kadın”, *Ana Dergisi*, 12 (1939), 15.

hale gelmez mi?¹⁷⁹ Yazara göre kadın bu hususlara dikkat ederse evdeki eşyanın ömrü de uzun ömürlü olur, aile bütçesi de daha düzgün olur.

Genellikle kadına eş-anne rolünün empoze edilmesi kadının hem iş hem de aile hayatında bir baskı hissetmesine neden olmuştur. Kadınlar için iş hayatında sosyalleşme, bütünleşme, eşitleme veyahut özgürleşmenin pek bir karşılığı olmamıştır. Aynı zamanda kentlerde pazarlara girememeleri, gelişen sanayi sektöründe yer alamamaları onları daha fazla eğitim almaktan veyahut emeklilik gibi hizmetlerden de alıkoymuştur. Kadınlar iş hayatında var olamadıklarında bile aile bütçesine katkı yapmak için parasal karşılığı olmayan üretimler yapmaya devam etmiştir.

Hanımeli Dergisi'nin Biz Bize adlı köşesinde kadının en büyük sorumluluğunun evini hem kendisi hem de eşi ve çocukları için temiz, toplu, samimi ve şirin bir yuva haline getirmek olduğu vurgulanmıştır.¹⁸⁰

Ev-İş Dergisi'nin 1951 yılında neşredilen 171. sayısında “Kadının En Birinci Vazifesi Ev Kadını Olmaktır” başlıklı yazı Amerikan bir gazeteci tarafından kaleme alınmıştır ve kadının evin içindeki geleneksel rollerini ön plana çıkarmıştır. Ev-İş Dergisi de tıpkı Hanımeli ve Familya gibi kadının ev kadınlığı rolüne atıf varken, kadının eş rolüne Ev-İş Dergisi diğer iki dergiye göre daha az vurgu yapmıştır.¹⁸¹

Yelpaze Dergisi'nin 1956 yılı 225. sayısında¹⁸² “Erkekler Hangi Kadınlardan Hoşlanmazlar?”, başlığı altında “Mütebessim bir kadın, neşeli bir yuva; tertipli ve intizamlı bir kadın; muntazam bir ev yapar. Erkek ise bütün bu mühim faktörlere ufak rotüşler yapmakla iktifa eder. Velhasıl, yuvanın saadeti, rahatı, huzur ve intizamı, kadından beklenir.” denilerek kadınların şayet yalnız kalmak istemiyorlarsa en azından hoşlanılmayan kadın tiplerini bilip ona göre hareket etmeleri istenmiştir. Buna göre klasik bir algıyla kadına erkeği mutlu etmek üzere rol model biçildiği görülmektedir. Oysaki çağdaş kadın anlayışında kadının partnerini mutlu etmek zorunda olmadığı, her ikisinin de karşılıklı anlayış göstermesi gerektiği fikri bu anlatıda yer almamıştır.

Her halukarda kadınların iyi anne ve başarılı eş olarak geleneksel rolleri vurgulanmaktadır, ancak kadınlar işgücüne sosyal bir hedefe ulaşmak için değil, ailenin hayatta kalma sorununu çözmek için katılmaktadır. Kadınlar için çalışmak çoğunlukla geçici bir durumdur ve çoğu kadın ailesinin mali sıkıntılarını gidermek amacıyla çalışma hayatına

¹⁷⁹ Berkand, “Aile Bütçesi ve Kadın”, 15.

¹⁸⁰ Karabulut, “Bir Cumhuriyet Kadını Yazılarından Tanımak”, 703-719.

¹⁸¹ Koçer, *Demokrat Parti Döneminde Kadın*, 118.

¹⁸² Yelpaze, Sayı 225, 1956.

atılır. Bu nedenle iş hayatında kadın çalışanlar devir daim yapan bir çalışan gruptur ve belirli faaliyet alanlarında yoğunlaşmışlardır.

Özetlemek gerekirse kadınların ev hayatında öncelikli olarak üstlendiği anne ve eş rolleri, kadınların toplumdaki sınıfsal konumları ve ataerkil toplum anlayışının getirdiği cinsiyetler arası ayrımla şekillenmektedir. Özkaya ve Eraslan'ın yazısında ataerkil yapının cinsiyetler arası bir ayrıma neden olduğu gerçeğinden yola çıkarak toplumun her kesiminden kadının bilinçlendirilmesi, toplumsal cinsiyet kalıplarından arındırılması, cinsiyetçi iş bölümünün önüne geçilmesinin öneminden bahsedilmektedir.¹⁸³

2.2. Çalışan Kadın İmajı

Umumiyetle incelediğimiz dergilerde sorgulanan bir önemli husus iş sahibi kadın mı, ev kadını mı konusudur. Aslında kadınların çalışması konusu Türklerin tarihi kadar eski bir konudur. Ev-İş Dergisi'nde bu konu şu şekilde değerlendirilmiştir: Çiftçilikle ve hayvancılıkla geçimini sağlayan ailelerin var oldukları zamandan itibaren kadınla erkek elbirliğiyle çalışmışlardır. Kadın ve erkeğin arasında bir iş birliği söz konusudur ve neredeyse evliliklerin tamamı bu iş birliği üzerine kurulmuştur. Ev kadını eve kapanan kadın değil, evini rahat ve sıcak hale koymasını bilendir.¹⁸⁴

Cumhuriyetin ilanından sonra hukuk alanında erkekle eşit haklara sahip olan eğitim, öğretim ve iş olanaklarından yararlanabilen kadına yönelik yayınlarda artık toplumsal konular ele alınıp işlenmeye başlanmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile ev yaşamında olduğu kadar toplumsal yaşam ve iş yaşamında da başarılı kadın tipi o dönem dergilerinin kadına bakış açısını oluşturmuştur. Çalışmamıza konu olan dergilerde yer alan genel vurgu kadının evde olduğu kadar dışarda da üretken olması gerektiğidir.¹⁸⁵

Tarihsel süreçte başta tarım ve imalat sanayii olmak üzere kadınların iş gücü dağılımında büyük rol oynarken vasıflı kadın iş gücünün artmasıyla kadınlar erkeklerin artık pek de tercih etmediği, sosyal faydaya hizmet eden bankacılık ve öğretmenlik gibi mesleklerde yoğunlaşmışlardır.¹⁸⁶

¹⁸³ Olcay Özkaya, Aylin Eraslan, *Kadın Dünyası Üzerine Araştırmalar (Tarih, Göç, Ekopolitik, Hukuk ve Edebiyat)*, Ed. Olcay Özkaya, Aylin Eraslan, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2021.

¹⁸⁴ Ev-İş, Sayı 3, 1937.

¹⁸⁵ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 12, Ev-İş, Sayı 4, 1937, s. 18.

¹⁸⁶ Özellikle öğretmenlik kadının geleneksel annelik işlevinin uzantısı olarak görüldüğünden hem geçmişte hem de günümüzde kadınların en çok tercih ettiği mesleklerden biri olmuştur. Öğrenim düzeyini yükseköğrenime yükseltebilen şanslı sayılabilecek kadınlarımız daha çok öğretmenlik, sağlık, hukuk gibi alanlarda kendilerini gösterebilmişlerdir. Bu meslek gruplarının dışında kadınların üst düzey yöneticilik veya ticaret gibi alanlarda faaliyet göstermeleri pek mümkün olmamıştır. Kadınların yöneticilikte sayılarının az olmasının en birincil nedeni geleneksel ailevi sorumlulukları, evlenip çocuk sahibi olduklarında iş yaşamından ayrılmak zorunda

Geleneksel olarak kadın hemen hemen her toplumda yönetenden çok yönetilen olma durumundadır. Politikada bir adım geride durmaları, eğitim olanaklarından erkeklerin yararlandığı kadar yararlanamamaları, resmi kurumlarda erkeklerden daha düşük statüde yer almaları üretim süreçlerine katılmalarını geciktirse de üretim şekillerinin belirleyiciliği hususunda aktif rol oynadıkları gerçeğini de değiştirmemektedir.¹⁸⁷ Kapitalist toplumlarda ev kadınlığının kadınlar üzerinde toplumsal bir sorumluluk olmaktan çıkarılması, ekonomik işlevlerinin üretim ilişkilerini yeniden şekillendirmesinin ön koşuludur.¹⁸⁸

Yapılan araştırmalara göre kamu kurumlarında kadın yönetici sayısının zamanla artmasının temel nedeni ekonomik zorunluluğun kadınları ev dışında çalışmaya zorlamasıdır.¹⁸⁹ Ayrıca genel olarak eğitim seviyesinin artması ve kadının çalışmasına karşı öne sürülen olumsuz bakış açısının değişmeye başlaması kadınların işgücüne katılımını kolaylaştırmaya başlamıştır. Dahası kadınların ekonomik özgürlüklerini ele almak istemeleri, daha yüksek bir yaşam standardı yakalayabilme arzusu, yönetimde yeni kademelerin açılmasıyla kadınlara uygun yeni çalışma sahalarının açılması, teknolojik ilerleme sonucunda kadının ev işlerindeki rolünün azalması kadınların iş hayatına atılmasında çok önemli rol oynamıştır. Esasında kadınların iş yaşamında aktif olmasının yolunu açan 3 ana basamak vardır onlar da öncelikle ekonomik zorluklarla beraber tek taraflı gelirin yeterli olmayışı, daha yüksek bir yaşam standardı isteği ve de artık tamamıyla erkeklerin kazancından bağımsız

kalmaları, geleneksel olarak toplumun kadınların idarecilik pozisyonunda çalışmasına alışık olmayışıdır. İkincil olarak arka planda yer alan nedenler ise kadınların fiziki olarak erkeklere oranla daha zayıf kalması, düşük seviyede eğitim görmüş olmaları ve bu iki geleneksel bakış açısı hesaba katıldığında işe alınırken erkeklere nazaran daha az tercih edilmeleridir. Köylerde ücretsiz tarım işçisi olarak çalışan kadınlar kentlere göç ettiklerinde hem ekonomik anlamda hem de prestij anlamında meslek bulmaları eğitim bazında da pek mümkün olmamıştır. Bu konuda çok sayıda istatistiki çalışma yapılmıştır. Çalışmamızın kapsamı dışında kalması itibarıyla geniş bilgi almak için bkz. Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 1979.

¹⁸⁷ Genel kanıya göre toplumsal cinsiyet rollerini geleneksel ya da romantik değerler ışığında ele alan ideolojilere göre siyaset, erkeklerin tekelinde olan toplumsal bir roldür. Bu değer özellikle kültürel sistemin cinsiyet ayrımını desteklediği ülkelerde geçerlidir. Ülkemizde erkeklerin ev işi ve çocuk bakımı gibi geleneksel kadın sorumluluklarını yüklenmesi süreci uzun bir sürece dayanmaktadır. Bu çalışma bir anlamda erkeklerle kadınların toplumsal roller alanında mutlak bir bütünleşme yaratıldığının farkındalığına varılması için hazırlanmıştır. Makal, "Türkiye'de 1950-1965 Döneminde", 142.

¹⁸⁸ Makal ve Toksöz, *Geçmişten Günümüze*, 185.

¹⁸⁹ Unat, Frederick Frey'in 1920-57 döneminde yaptığı bir araştırmaya göre erkek milletvekillerinin %62'si üniversite mezunu, %10'u lise ve dengi bir okul mezunu, %11'i ise daha düşük bir eğitim düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Erkeklerin öğrenim durumu bu denli yüksek iken kadın temsilcilerin eğitim durumu da erkeklerin eğitim durumu kadar yüksektir. Meclisin dışında yerel yönetimlerde ise kadınların çoğunluğu ev hanımıdır. Merkezdeki kadınların temsil ettiği kitleye göre taşradaki kadınların temsil ettikleri kitleyle aralarındaki bağ daha güçlüdür çünkü eğitim seviyeleri benzerdir. Tespitlerimize göre; mecliste seçmeni temsil eden kadın parlamenterin eğitim seviyeleri temsil ettikleri kitlenin eğitim seviyesinden çok daha yüksek olduğundan yerel yönetimlerde halkı temsil eden kadın yöneticinin eğitim seviyesi de halkın eğitim seviyesine benzer olduğundan yerel yöneticiler merkezdeki yöneticilerden daha başarılıdır. Bu başarının arka planında yerel yöneticilerin halka yapacakları hizmeti anlatırken daha sade daha halk diline yakın sade bir dil kullanmaları da etkili olmuştur. Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 388.

ekonomik bir özgürlük alanı oluşturma arzusudur.¹⁹⁰ Tespitlerimize göre tüm bunların ortak kümesi ise günün sonunda kadınların yine kendilerinin konfor alanlarından ziyade aileleri için çalıştıkları gerçeği ile karşı karşıya kalmamızdır.

Kadınların çalışma hayatına katılması, emekçinin üretime katkı sağlaması noktasında ihtiyaç duyulan emek gücü istihdamını artırırken kadının öncelikli sorumluluğu olarak kabul edilen ev işlerinin sürdürülmesi ve ailesinin bekasının sağlanması olan kadına yüklenen cinsiyetçi rollerin dağılmasının önünü açmıştır. Kadınların toplumsal üretim sürecine erkeklerden daha sonra ve görece daha az katılmaları karar alma mekanizmalarında yer almalarını hem geciktirmiş hem de en yaygın karar alma mekanizması olan politik süreçlerde erkeklere oranla daha arka planda yer almalarına neden olmuştur.¹⁹¹ Kadınların bizatihi kendisinin de politikaya karşı bir sorumluluk duygusu beslememekle beraber sorumlu hissettikleri tek kurumun aile olmasından mütevellit politikaya ilgi duymaları eşlerinin desteğiyle mümkün olmakta, artmakta ya da azalmaktadır. Politikayla ilgilenen kadınlar da zaten politikacı ailelerden gelmekte, ailelerinden ilham alarak bu geleneği sürdürmektedir.¹⁹²

Ev-İş Dergisi'nin Temmuz 1937 yılı 4. sayısında "Sabihalarımız" diye bir sayfaya yer verilmiştir. Bu sayfada dergi yazarlarının Türk kadınının vasıflarını ifade eden adın hangisi olduğunu araştırdığını ve neticede bu adın Sabiha olduğuna hükmettiklerinden bahsedilir. Sabiha ismi sırasıyla Sabâ-Sabah-Sabahat-Sabih-Sabiha olarak dönüşerek son halini almıştır ve bu isimler latif rüzgar, başlayan gün, güzellik, dilberlik, bir bebek kadar saf ve temiz manalarına gelmektedir. Bu manalar dergi yazarlarına göre Türk kadınını ifade etmektedir. Türk kadınının Cumhuriyet devriminden sonra iş hayatında nasıl muvaffak oldukları araştırıldığında da Türk kadınına en çok yaraşan ismin Sabiha olmasına hükmetmelerinde hiç de haksız olmadıklarını anlamışlardır. Çünkü Türk kadınlarına açılan hemen hemen tüm iş sahalarında birer Sabiha'ya rastlanmaktadır. Derginin örnek gösterdiği Sabiha'lardan biri Sabiha Gökçen'dir. Sabiha Gökçen ilk kadın savaş pilotudur. Askeri uçakla isyanlara katılarak gösterdiği üstün yetenek ve başarıyla Türk kadınının kahramanlığının canlı bir örneği olmuştur. Tüm dünya tarafından takdir edilmektedir.¹⁹³

Bir diğer Sabiha isimli kadın kahramanımız, Hakim Sabiha Başarır'dır. Küçük yaşta babası Anafartalar'da şehit düşen Sabiha Başarır kendi çabasıyla hukuk fakültesinden mezun olmuş Konya Ağır Ceza Mahkemesi Âza Muavinliğine tayin olmuştur. Ülkemizin yetiştirdiği

¹⁹⁰ Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 245.

¹⁹¹ Makal, "Türkiye'de 1950-1965 Döneminde", 141.

¹⁹² Gülsün Bilgehan bu hususta verilebilecek iyi bir örnektir. Bilgehan, 25 Şubat 1957'de Ankara'da doğdu. Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün torunu ve gazeteci Metin Toker ile Özden Toker'in kızıdır. <https://www.gulsunbilgehan.com.tr/>. Erişim 16.03.2024.

¹⁹³ Ev-İş, Sayı 4, 1937, s. 18.

başarılı hukukçularımızdandır. Ülkemizin göğsünü kabartan bir diğer başarılı rol model Sabiha adlı kadın kahramanımız Müfettiş Sabiha'dır. Hukuk fakültesi bitirdikten sonra İktisat Vekaleti İstanbul iş bürosu müfettişi olarak göreve başlayarak ülkemizin gurur kaynağı olmuştur. Ressam Sabiha Rüştü Berlin, Münih ve Paris'te resim tahsili görmüş, Fransız gazetelerinde çok takdir görmüş ressamımızdır ve dergideki sayfamızda içinde bulunulan dönemde İstanbul'da büyük inkılabı resmetmekte olduğuna dair bilgiler verilmiştir. Balıkesir Milletvekili Sabiha Gökçül, Sivas Milletvekili Sabiha Görkey, Heykeltıraş Sabiha, ilk kadın gazeteci Sabiha Zekeriya milletimize, memleketimize hizmet etmiş münevver Türk kadınlarından birkaçıdır.¹⁹⁴

Derginin 1938 yılı 10. sayısında geçmiş zamanda kadınların neler icra ettiğinden bahsedilmiştir. Örneğin iki Mısırlı kadın bitkilerin bazı hastalıklara iyi geldiğini, Pamfila adında Romalı bir kadın ilk dokuma tezgahını, Babilli kadınların sulama kanallarını, 17. yüzyılda Benshoten adlı bir Alman kadının dikiş yüzüğünü, Sophie Asher adında bir kadın 1819 yılında pasta yapmak için bir nevi toz ve kremayı, Mme Merekel adlı bir kadın 1825'te sürtme eylemiyle yanan ilk kibriti keşfetmiştir. Bunlara benzer daha pek çok örneğin yer aldığı keşif sayfası Türk kadınının takdirine bırakılarak adeta kadının gücünü, zekasını, kabiliyetini gözler önüne sermek ve Türk kadınına örnek oluşturmak maksatlı dergide yerini almaktadır.¹⁹⁵

Her dergide olduğu gibi Yelpaze Dergisi'nde de hitap ettiği kitleye örnek teşkil etmesi için kariyer sahibi kadınlar ile yapılmış röportajlar yayınlanmıştır. Doktordan terziye, yazardan sanatçıya kadar tüm bu kadınların başarı öyküleri röportaja konu edilmiştir. Röportajlarda kadınların eşlerinin düşüncelerine de yer verilmiş eşleri bu başarılı kadınlardan herhangi bir ev kadınlığı rolü beklemediklerini, eşlerinin çalışma hayatına katılmasını desteklediklerini belirtmişlerdir.¹⁹⁶ Sonuçta Yelpaze, pek çok alanda başarılı kadınları sayfalarında tanıtarak, kadınlara örnek bir rol model sunmuştur. Okuyucularına onların da başarılı kadınlar gibi olabileceğinin cesaretini vermek üzere kaleme alınan bu yazılar okuyucuyu düşünmeye, üretmeye ve çalışmaya sevk etmektedir.

Dergide isim yapmış şöhretli Türk kadınlarıyla yapılan röportajlar sıkça yer almaktadır. Diğer dergilerde olduğu gibi bu dergide de Türk kadının her bakımdan takdire değer olduğu vurgulanmıştır. Meslek sahibi ideal bir kadının aile saadetinin de bununla doğru

¹⁹⁴ Ev-İş, Sayı 4, 1937, s. 18.

¹⁹⁵ Ev-İş, Sayı 10, 1938.

¹⁹⁶ Oysaki dönemin siyasi gazetelerine bakıldığında karısı çalışan erkeklerin eşleri çalıştığı için onların üzerinden tenkit edildiği açıktır. Yani kadın dergilerinde kocaların eşlerinin çalışmasından rahatsız olmadığı imajı verilirken siyasi müstakil gazetelerde tam tersi durum mevcuttur. Bolat, "1930- Kadınlara İntihap", 34.

orantılı olduğu, iş ve aile hayatını bir arada yürütebilen kadının maharetli olduğu dile getirilmiştir. Bu bağlamda politikacı bir kadın için de evini ve çocuğunu düşündükçe temiz bir politikayı yürütebileceği varsayımı ortaya atılmıştır. Zira analık içgüdüsüyle bir kadının herhangi bir işte yalana ve kötülüğe başvurmayaacağı dile getirilmiştir.

Çalışmamızda tanıtılan diğer kadın dergileri gibi Yalpaze Dergisi de moda, evlilik, eş olarak kadın, ev kadını gibi konuları içerik edinmiştir. Diğer dergilerde olduğu gibi bu dergide de kadının çalışma hayatında olması gerektiği vurgulanmış, ekonomik koşullarını iyileştirmesi vurgusu yapılmıştır. Bu vurgu yapılırken kadının ev kadınlığı rolü de aynı ölçüde empoze edilmeye çalışılmıştır.

Hanımeli Dergisi'nde de iş ve tahsil hayatındaki genç kadınlara kıyafet modelleri sunulmuştur.¹⁹⁷ Modellerin paylaşıldığı sayfada derginin birçok üniversiteli ve iş hayatındaki okuyucudan mektuplar aldığı, okuyucuların dergiden hem modaya hem de iş hayatına uyan modeller istedikleri yazmaktadır. Buna karşılık dergi de okuyucularına iş gömleği, iş ve okul elbiseleri modelleri sunmuştur. Derginin bu paylaşımına bakarak okuyucu kitlesinin çalışan kadınlar olduğunu, kadınların iş hayatında giydikleri kıyafet modellerine ihtimam gösterdiğini yorumlayabilmekteyiz.

Yine Hanımeli Dergisi 1948 yılı 6. Sayısında “Ayın Sohbeti” bölümünde “İş Kıyafeti Meselesi” başlıklı yazı yer almaktadır.¹⁹⁸ Yazıda okuyuculardan sık sık iş kıyafeti önerisi talep edildiği ve derginin Türk kadınında iş hayatına her bakımdan uyma bilincinin yerleştiğine memnun olduğu bahsedilmektedir. Yazının yazarı kadın olduğundan okuyuculardan bu tarz talepler gelmesine hem memleket hem de kadınlık adına memnun olduklarını da eklemişlerdir.

18. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşen Sanayi Devrimi ile beraber bilim ve teknik alandaki yeni keşifler kadınları geleneksel görevlerinin dışına itmeye başlamıştır. Evin dışında yeni görev ve sorumlulukların yüklenmesine yönelik teşvikler gerçek hayatta karşılığını ancak II. Dünya Savaşı'nın sonlarında bulmuştur. Kadınların evin dışındaki hayatta varoluş mücadelesi hemen hemen özgürleşme mücadelelerinin de paralelinde bir mücadeledir. Her ne kadar Türkiye'de de durum böyle gibi gözükse de kadınların erkeklerle aynı şartlarda, aynı haklarla sosyal ve siyasal hayatta var olabilmesi Atatürk dönemi inkılaplarına rast gelir. Batıda kadınlar siyasi hakları için mücadele ederken Türk kadınına devrimlerle bu haklar

¹⁹⁷ Hanımeli, Sayı 4, 1948, s. 6.

¹⁹⁸ Hanımeli, Sayı 6, 1948, s. 3.

doğrudan kadınlara tanımıştır.¹⁹⁹ Bu bağlamda Türk kadınının Batılı hemcinsi gibi mücadele etmediği sonucunu çıkarabiliriz.

Ülkemizde endüstrileşmenin yeni başladığı Cumhuriyetin ilk yıllarında hem erkekler hem de kadınlar istihdam edilmekte zorlanırken, erkeklerin geleneksel olarak rağbet gösterdiği meslekler kadınlar tarafından da ilgi görmüştür. Kadınların çalışma hayatına teşvik edilmesi ve erkeklerle yan yana çalışmalarına özendirilmesine dair ideolojinin ayak sesleri daha 1923 yılının Şubat ayında İzmir İktisat Kongresi'nde duyulmaya başlamıştır. Daha sonra kadınlar, erkekler ve çocuklar için düzenlenen çalışma 1936 yılında çıkarılan İşçi Kanunu ile desteklenmiş, seferberlik dolayısıyla ülkedeki işgücü açığını doldurmak amacıyla çıkarılan 1940 tarihli Milli Korunma Kanunu'yla da kadınların çalışma hayatındaki yeri sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır.²⁰⁰

Kadınların doğrudan çalışma hayatına katılmasına katkı sağlamasa da kadınlara evin dışında bir hayatın kapılarını açan ve 1932'de kurulmuş olan Halkevleri, bünyesinde barındırdığı kütüphane, kurs ve eğlence etkinlikleri ile kadınların topluma karışmalarını sağlamıştır. Halkevleri eğitim faaliyetlerinin yanı sıra kültürel faaliyetlerle de toplumun her kesiminden insanını sosyalleştiren kurumların başını çekmiştir. Atatürk, Halkevleri ile ilgili “Partimizin Halkevleriyle bütün yurttaşlara kucakını açması vatanda sosyal ve kültürel bir devrim yaptı.” diyerek vatandaşın halkevlerinde sosyalleşeceği gerçeğini doğrular nitelikte konuşma yapmıştır.²⁰¹

Cumhuriyetin ilk yıllarında siyasi kadrolarda yerini alamayan kadınlar neredeyse erkeklerle aynı statüde değerlendirilmiş erkekler nasıl endüstri alanında iş bulamayıp hizmet sektöründe şanslarını denedilerse kadınlar da tarım dışı faaliyetlere yönelmeye başlamışlardır.²⁰²

Tarım dışı faaliyetlerden özellikle halıcılık alanında çalışan kadınların evlerinde halı dokuyarak arka planda bir ev sanayisi oluşturması da uzun sürmemiştir. Avrupa'da çalışan

¹⁹⁹ Hüner Tuncer, “Türk Kadınının Geçirdiği Evrimin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu”, *Atatürk Araştırma Dergisi*, Cilt:VI 16 (1989), 171.

²⁰⁰ Ahmet Makal, Gülay Toksöz, *Geçmişten Günümüze Kadın Emeği*, Ankara, İmge Kitabevi, 2015, 287.

²⁰¹ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20659>. Erişim 16.04.2024.

²⁰² II. Dünya Savaşı sonrası ekonomide tarımda yaşanan değişiklikler neticesinde ek gelir ihtiyacı hasıl olmuş, ek geliri kente göçmemiş, kırsal alanda tarımsal faaliyetin dışında bir iş koluyla elde etmeye çalışan nüfus arasında kadınlar yoğunluktadır. Bu dönemde tarım dışı faaliyet dendiğinde akla gelen en geleneksel çalışma alanı halı dokuma tezgahlarından oluşan küçük atölyelerdir. Özellikle kadınlar bu tezgahlarda çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmaktadır. Tabiatıyla 1945-1960 yılları arasında kırsal kesimde tarım dışı faaliyetlerde çalışan kadınların sayısı artınca çalışma hayatında iyileştirmeler yapılması hasıl olmuştur. Zamanla kadınların düşük maaşlarla kötü koşullarda çalıştırılmasıyla kadın işçilerin çalışma koşullarını iyileştirmek için sosyal politikalar geliştirmeye yönelinmiştir. Bu durum 1960 yılına gelindiğinde her tezgahta aşağı yukarı 3 kadının istihdam edildiği ve bunların büyük bölümünün ücretlilik statüsünde olduğu söylenebilir. Makal, “Türkiye’de 1950-1965 Döneminde”, 118-130.

nüfusun hammaddeyi tüccardan alıp işlenmiş mal olarak geri vermek için kendi evlerinde ve kendi mülkiyetlerinde olan ya da kiraladıkları araç-gereçlerle işlemesi sürecinin Türkiye'deki karşılığı, ürettikleri ürünlerin mülkiyet hakkına sahip olmayarak parça başına ücret alarak kendi evlerinde halı dokuyan bir kesimdir.²⁰³ Türkiye’de evde bu şekilde çalışanların çoğunun kadının Avrupa’daki evde çalışma sisteminin aksine sermayeye sahip olmayıp parça başına ücret alması kapitalist ev sanayinin oluştuğunun göstergesidir.

Türkiye’de II. Dünya Savaşı yılları sonrasında dokuma sanayinin yavaş yavaş fabrikalaşması, atölyelerin fabrikalara evrilmesiyle kadınlar işsizlik tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Haliyle tarımda hasat işinde makineleşmeye gidilmesi kadınların istihdam alanını daraltmıştır. Evlerde halı dokuyan kadınlar bizzat fabrikalarda istihdam edilmeye başlanmıştır fakat bu kadınlara fabrikaların üretim bölümünde dinamik görev verilmeyip gelişmelerini kısıtlayan ve çok yoğun emek gerektiren departmanlarda görev verilmiştir. Üstüne üstlük bu kadınlar fabrikalarda düşük ücret karşılığında çalıştırılmışlardır.²⁰⁴ Hizmet sektöründe de çalışan kadınların yarısına yakını vasıflı olmasına rağmen, orta vasıf işçi gerektiren çoğu iş alanında yürütülen faaliyetler daha çok “erkek” faaliyeti olarak görüldüğünden bu kadınlar çalışma hayatında var olmak isteseler de yine de işsizlik tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır.²⁰⁵

Köyden kente göç, gelişmekte olan ülkelerde kadınların çalışma hayatını etkileyen majör değişim olmuştur. Bu süreçte kadınların hem ev hayatını hem de dışarıdaki iş hayatını etkilerken, iş türlerinin kadın-erkek işi olarak belirlenmesine dair ülkemizde süregelen geleneksel bakış açısı da yaygınlaşmaya başlamıştır. Ülkemizin endüstrileşme yolculuğunda cinsiyetler arası rol dağılımları keskinleşmeye başlarken iş türleri de “kadın işi”, “erkek işi” olarak kategorize edilmeye başlamıştır.²⁰⁶ İş seçme konusunda kadınların önlerine konulan

²⁰³ Ahmet Makal, *Türkiye’de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963*. Ankara, 2002, 189.

²⁰⁴ Genellikle Türkiye’de kadın emeğinin ücretsel olarak karşılığı ise tarihsel süreçte kadın aleyhine gelişmiştir. Şüphesiz bu durum iş gücü niteliği ve sağladığı verim bakımından cinsiyet özelinde yapılan bir değerlendirmedir. Kaldı ki iş gücünün niteliği ve sağladığı verim erkeklerin sağladığı verime denk olsa bile kadın emeğine dair toplumsal değer yargıları yine ücretleri kadınlar aleyhinde belirlemektedir. İş gücü emeğinin farklı boyutta değerlendirilmesinin farklı sebepleri vardır. Öncelikle kadınların, erkeklerin göre daha düşük seviyede kalması, kadınlara tanınan kariyer imkanlarının eksikliği, belki de mesleki eğitim imkanlarının daha düşük kalması önemli bir faktör olarak görülmüştür. Üstelik doğumlar kadınlara iş hayatında el çektirmektedir. Bu da nedenlerden bir tanesi olarak görülmektedir. Makal, “Türkiye’de 1950-1965 Döneminde”, 148-151.

²⁰⁵ Makal, *Türkiye’de Çok Partili Dönemde*, 145.

²⁰⁶ Öte yandan toplumsal normlar da meslekleri kadınlara ve erkeklere yönelik olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Genel itibarıyla kadınların erkeklerle aynı süre, aynı zorluk ve aynı şartlarda eğitim görmelerine rağmen, yönedikleri mesleklerin erbablarına düşük ücret verilmesi, halkın gözünde bu meslekleri kadın işi olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur. Yine bir mukayese yaparsak kadınlar erkeklere kıyasla daha düşük ücret kazanırlar ve çalışma şartları erkeklere oranla daha meşakatlidir. Esas itibarıyla eğitim durumu ilköğretim ve altı düzeyde olan kadınlar genellikle geleneksel el işleri, hediyeelik eşyalar ve çeyizlik eşyalar üzerine çalışmışlardır. Hasan Aslan, “Ev-Eksenli Çalışan Kadınların Sosyal ve Ekonomik Hayatlarına İlişkin Bir Saha Araştırması: Denizli İli Örneği”, *Fe Dergi*, 8/1 (2016), 70, DOI: 10.1501/Fe0001_00000000152, Erişim 16.04.2024.

cinsiyetçi filtre, kadınların erkeklere nazaran daha az eğitim-öğretim görmüş olması ve de ev hayatında üzerlerine yüklenen sorumluluklar nedeni ile iş hayatında erkekler kadar aktif olamamışlardır. Kadınların iş hayatında iş değişikliği oranı arka planda evdeki görevleri ve cinsiyete dayalı mesuliyetleri göz önünde bulundurularak daha yüksek olduğundan işverenler erkek çalışan işçiye yönelik mesleki gelişim eğitimi vermiş ve dolaylı olarak kadınların iş hayatındaki gelişimi engellenmiş bunun bir sonucu olarak da kadınların ortalama çalışma süreleri kısalmıştır. Kadınlar dışarıdan, mesleki kimliklerinin ötesinde anne ve eş olarak algılandığından geleneksel anlamda annelik ve eş rollerine herhangi bir şekilde ters düşecek çalışma ortamlarında zaten bulunmazlar ve bulunsalar bile ilk terk edecekleri yer çalıştıkları yerler olduğundan en başta iş hayatında kalıcı olmamışlardır. Her ne kadar köy kadını tarım alanında erkekler kadar çalışmış olsa da yine de kentlerdeki çalışma hayatında erkeklere yapılan mesleki gelişime yönelik yatırım köylerde tarım alanında çalışan kadınlara yapılmamıştır çünkü köy kadını hem tarım alanında yoğun şekilde çalışmıştır hem de geçen bu süre zarfında öğrenime vakit ayıramamıştır. Tüm bunların kent hayatında bir karşılığı yoktur.²⁰⁷

Türk kadınına iş hayatını mı yoksa yuvasını mı tercih etmesi gerektiği sorulduğunda kadınların çoğunun cevabı kadınların yerinin yuvası olması gerektiği, ancak zaruriyet olduğunda kadının çalışabileceği yönünde olmuştur. Bunu biraz daha açmak gerekirse kadınların çoğu iş hayatını amaç olarak görmedikleri ve böyle bir gaye peşinde koşmadıkları belirtilmiştir. Esas itibarıyla kadın ihtiyaç duyduğunda çalışmalıdır. Böyle bir zaruri durum ve ihtiyaç olmadıkça kadının yuvasına ve çocuklarına odaklanması cemiyette iş bölümü bakımından daha faydalı olacaktır. Yuva kurulduktan sonra iş bölümünün yapılması hem kadının hem erkeğin yuvasındaki saadeti için son derece önem arz etmektedir.

Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılında yayımlanan 2. sayısında kadınların çalışıp çalışmaması gerektiğine dair çalışan kadınlara sordukları bir anket çalışması yer almıştır. Bu çalışmada çalışan kadınlara; "Çalışmaktan memnun musunuz?", "Acaba çalışan bir kadın mı, yoksa ev kadını mı evini daha fazla mesut edebilir?", "Çalışan kadın, ev işlerini de yapmaya vakit bulabilir mi?" soruları sorulmuş meslekleri mimar, doktor, gişe memuru, avukat, öğretmen, diş hekimi olan çalışan kadınlar, kadının vaktini tanzim edebildikten sonra pekala ev işlerine de vakit ayırabildiğini, çalışmaktan memnun olduklarını, bir erkeğin kazancının o günün hayat şartlarına göre evinin masraflarını karşılayamadığını, çalışan kadının evine yardımı olduğu için evini daha fazla mesut edebildiğini, çalışan kadının hayat şartlarını

²⁰⁷ Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 23.

anladığını, ev kadınlarının hayat şartlarını çalışan kadınlar kadar iyi bilmediklerini, çalışan kadının vazifesi ne olursa olsun kocası ve çocuklarıyla mesut olmasını bilmesi gerektiğini söylemişlerdir.²⁰⁸

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye gibi genç nüfusa ihtiyaç duyulan ülkelerde kadının evdeki yeri iş hayatında kendisine duyulan ihtiyaçtan daha fazla önemsenmiştir. Dönemin gazetelerine göre Türk kadınının hem iş hayatındaki vazifesini hem de evinin ve çocuklarının idaresini aynı anda aynı mükemmellikle yerine getirebilmesi elbette mümkündür. Fakat mevzu öncelik meselesine geldiğinde Türk kadınının tercihleri ve öncelikleri de aşıkardır: evi ve çocukları. Türk kadınına hal böyle iken bir yandan neden tahsil gördüğü de sorulmuş ve Türk kadınının cevabı yine ona yakışır şekilde "İyi bir ana ve iyi bir ev kadını olmak için." şeklinde olmuştur. Öte yandan önceliklerden bahsetmişken Türk halkı çalışan bir kadına ve kendini ilim ve ihtisasa adanmak isteyen bir kadına asla eleştirel gözle bakmaz, fakat kadının yerinin yuvası olduğunu asli vazifesinin evin idaresi olduğunu düşünür.

Öyle görünüyor ki halkın geleneksel olarak bu düşünceye evrilmesinde 1926'da kabul edilen Medeni Kanun'un etkisi çoktur. Medeni Kanun Türkiye'de kadın hakları serüveninin dönüm noktasıdır.²⁰⁹ Türk kadınları elde ettikleri medeni ve siyasi haklardan çoğunluğunu Batıcıların geleneksel Osmanlıcılık anlayışına karşı yürütülen mücadele sayesinde kazanmıştır. Bu yüzdendir ki Türk kadınının Batılılar gibi uzun ve meşakkatli süreçlerden geçerek haklarını kazanması gibi bir durum söz konusu değildir. Türk kadınının haklarını kazanımı tepeden inme yeniliklerle olmuştur desek yanılmış olmayız. Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin toplumsal yenilenme sürecinde kadınlara tüm yasal hakları kazandırması tek çırpıda olmuştur. Tüm dünyada kadınların yasal haklarını kazanması için uygun koşulların oluşması beklendikten sonra haklar sağlanırken Türkiye'de kadınlara tüm yasal haklar hukuki düzenlemelerle verildikten sonra toplumsal uyum süreci ve toplumun bu yenilikleri kabullenip benimsenmesi beklenmiştir.²¹⁰ Velhasıl Medeni Kanun ile kadın resmen hukuki bir kişilik kazanmış, veraset, velayet, evlenme, boşanma gibi erkeklerin sahip olduğu haklarla aynı statüye sahip olmuşlardır. Medeni Kanun'da kadına tanınan hak ve ödevlere kısımına bakıldığında kadın, her şeyden önce ev kadını ve eş olarak değerlendirilmektedir, kadının hak ve ödevleri ev kadını ve eş olma görevine göre düzenlenmiştir. Öyle ki, kadının ödevleri eve ve çocuklara bakmak, evi idare etmek, kocasından kendisinin ve çocuklarının bakımını sağlamasını istemek olarak sıralanmıştır. Kanunun evli kadınları doğrudan ev kadını olarak

²⁰⁸ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 12.

²⁰⁹ Necdet Aysal, "Eğitim, Kültür ve Hukuk Alanlarında Yapılan Düzenlemeler", *Başlangıcından Günümüze Türk Cumhuriyeti Tarihi*, 191.

²¹⁰ Aydemir, *İkinci Adam*, 85-105.

nitelendirdiği ve eğer kadınlar çalışıyorlarsa bu çalışmasının en temel amacının aile bütçesine katkı sağlamak, kocasının ve çocuklarının menfaatini sağlamak olduğu hususundaki görüşü açıktır.

Sonuçta 1926 yılında çıkarılan Medeni Kanun'da kadınların çalışmasına yönelik esaslar da belirlenmiştir. Bu esaslarla kadınların erkeklerle eşit biçimde her alan ve mevkide çalışabilmeleri kısıtlanmıştır, kadınlar yalnızca kocaları izin verirse makamların uygun gördüğü alanlarda çalışabileceklerdir.

Daha sonraki süreçte gelişen dünya düzeni ile birlikte değişen dünya düzeninde, çalışan kadınların çoğunlukla, ailelerinde ikinci çalışanı oluşturdukları söylenebilir. Kadınların çok az bir kısmı aile geçiminden sorumlu oldukları görülmektedir. Berktaş, Osmanlı toplumunda Tanzimat sonrasında yaşanan değişimlerin, kadınlar açısından bir yandan eşitlik yönünde adımlara yol açsa da, diğer yandan bu eşitliğin çerçevesinin devlet tarafından çizilmesine ve deyim yerindeyse kadınlar üzerinde yeni bir "efendi"nin de ortaya çıkmasına yol açtığını savunmaktadır. Öyleyse kadınlar üzerinde hem olumlu hem de olumsuz sayılabilecek bu gelişmelerin Demokrat Parti'nin liberalizm ideolojisi gereğince 1950-1960 yılları arasında görülmemesi gerektiği çıkarılabilir.²¹¹

Çoğunlukla dergilerde çalışan kadın örneklemelerine yer verildiği açıkça görülmüştür. 20. Asır Dergisi'nde EK-6'daki dergi kapağında fotoğrafının da verildiği Perihan Sözeri anlatılmıştır.²¹² Perihan Sözeri'nin Klasik Türk Musikisinin aşağı yukarı 600 yıllık repertuarını 5 yıl süren sıkı ve titiz bir mesai sonunda hıfzettiğinden, Türk Musikisinin belli başlı üstatlarının Sözeri'yi yetiştirdiğinden, radyoda neşriyat yaptığında en çok telefon alan sanatçıların başında Sözeri'nin geldiğinden, şarkı güftelerini temiz bir Türkçe ile söylediğinden, zeki olduğundan, şiir ve nükteden çok hoşlandığından bahsedilmektedir. Tüm bunlar anlatılırken Perihan Sözeri'nin evli ve bir çocuk sahibi olduğu, güzel yemekler yaptığı ve misafirlerine ikramda kusur etmediği de eklenmektedir. Kadınların başarılı iş yaşamları anlatılırken ev hayatındaki başarılarına da vurgu yapıldığı gözlenmektedir.

Bilindiği gibi toplumsal değerler sistemi, toplumun alt yapısını biçimlendiren ve toplumun her kesiminin olduğu gibi kadınların da benimsediği değerler ve normlar bütünüdür. Şüphesiz bu değerler toplumun üretim ilişkileri ve ideolojik yapısı değişse bile ataerkil düzen devam ettikçe kolay kolay değişebilen değerler değildir. Bu nedenledir ki kadınların kendilerini algılayış biçimleri, kadının toplumdaki yerinin ne olduğuna ve ne olması

²¹¹ Fatmagül Berktaş, *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, 98.

²¹² 20. Asır, Sayı 1, 1947, s. 24.

gerektiğine ilişkin görüşler uzun yıllar boyunca tartışılsa bile temelde aynı doğrultuda kalmıştır.

1950’li yılların başında değişen dünya koşullarıyla beraber bütün dünyada kadınlar her gün biraz daha fazla evlerinin dışında iş hayatına atılmış, hayatını kazanma zarurietini hissetmişlerdir.²¹³ Federal Almanya’da 1950’de yapılan bir ankette 1948-1950 yılları zarfında kadın işçi sayısında erkek işçi sayısındaki artıştan bile bir hayli yüksek oranda bir artış yaşanmıştır. Fransa’da da aynı artış söz konusudur. 1932’de çalışan kadınların erkeklere

²¹³ 1954-1955 yıllarında kadın memurların hayli kalabalık olduğu Ankara şehrinde muhtelif vekaletler ve bankalarda çalışan kadın memurlar üzerinde kadınların aile bütçesine katılma şekline dair bir araştırma yapılmıştır. Amaçlarından biri kadın kazancının ne nispette bir tasarruf hürriyeti sağlayabildiğini görmek olan bu araştırmada şu soruların cevapları da bulunmaya çalışılmıştır: Aile içinde yaşayan kadınların aile bütçesine iştirak şeklini, –aylık gelirlerini tamamen aile bütçesine mi tahsis etmektedirler, aylık gelirlerinden bir kısmını mı aile bütçesine tahsis etmektedirler- bir aile kurumunda yaşayan kadınlar aylık gelirlerini başka bir aile üyesine teslim ederek mi aile bütçesine katkıda bulunmaktadır yoksa aile bütçesini bizzat kendileri mi idare etmektedirler, bir aile kurumunda yaşayan kadınlar aylık gelirlerinden ne kadar kendilerine ayırabilmektedirler, kazançlarından tasarrufta bulunabilmektedirler mi, tasarruf edilen para kimin adına yatırılmaktadır, kadın işini bıraktığında aile bütçesinden hangi masraflardan kısılmak zorunda kalınmaktadır ve kadın bu işsizlik sürecini borç almaksızın ne kadar süre tolere edebilmektedir? Araştırmanın yapıldığı kadınlardan bir kısmı kazancını ailede mevcut başka kazançlara eklemek isteyen bir kısmı da ailesini sadece kendi kazancıyla geçindirmek zorundadır. Yine araştırmanın yapıldığı kadınlardan bir kısmı aile içinde yaşamalarına rağmen kazançlarını tamamen kendi şahıslarına tahsis etmekte ve ailenin ortak masraflarına iştirak etmemek isteyen bir kısmı da aile içinde olmayıp yalnız yaşamaktadırlar. “Kadınların Çalışma Saikleri ve Kadın Kazancının Aile Bütçesindeki Rolü” adlı kitapta “Bütçe Şekli ve Kadının İştirak Nisbeti Hakkındaki Sonuçlar” başlığında geçim durumlarına göre kadınları 4 ana tip şeklinde sınıflandırmış, bunlardan bir kısmının kazancının ailede diğer üyelerin kazancına eklendiği (normal tip), bir kısmının sırf kendi kazancıyla aileyi geçindirdiği (aile geçindiren tip), bir kısmının aile kurumunda yaşadığı halde kazançlarının tamamını kendilerine tahsis ettikleri ve ailenin umumi masraflarına iştirak etmedikleri (kazancı şahsına ait tip), bir kısmının da yalnız yaşadığı (yalnız yaşayan tip) belirtilerek geçim durumlarına göre kadınları dört esaslı kategoriye ayırmıştır. Yapılan araştırmada aile içinde yaşayan, bu ailede kendisinden başka bir veya birkaç kişinin daha çalıştığı ve kazancının bir kısmını diğer üyelerin kazancına ekleyen kadınlar normal tip olarak nitelendirilmiş olmakla beraber araştırmanın yapıldığı 776 kadından 546’sını oluşturmaktadır. Aile içinde yaşayan ve bu ailede kendi kazancından başka kazancı olmayan aile geçindiren tip için ise aile geçimi tamamen kadının omuzlarındadır. Aile geçindiren tip araştırmaya katılan kadınların %19’unu oluşturmaktadır. Kazancı şahsına ait tip tanımında kadınların bir kısmı aile içinde yaşamakta ailenin müşterek masraflarından karşılıksız olarak faydalanmakta ve kazançlarını kendi zati masraflarına -giyim, eğlence, tasarruf gibi- tahsis etmektedirler. Çalışan kadın tipinin bazı zihinlerde uyandırdığı ilk fikir hemen daima bu tiptir ve kadın çalışmasının ihtiyarılığı ve fuzuliliği iddiası da daima bu tipleri düşünerek ileri sürülür. Kazancı şahsına ait tip araştırmanın yapıldığı 776 kadından %3’ünü oluşturmaktadır. Yalnız yaşayan tip olarak nitelendirilen kadınlar da aile mesuliyeti taşımadıkları gibi içinde başka kazanç sahiplerinin de bulunduğu bir ailenin müşterek masraflarından da karşılıksız olarak faydalanmazlar. Araştırmada bu tipin yüzdelik oranı %7,8’dir. Araştırmada aile kavramı kanuni anlamıyla değil, sosyal manada aynı çatı altında yaşayan ve ortak masrafları bulunan toplum birimi olarak değerlendirilmiştir. Ailenin kazancını da kadın ya da erkeğin tek başına kazancı olarak değil, ailedeki aylık kazancın nüfus başına düşen miktarının esas alındığı bir yöntemle değerlendirdiğini görmekteyiz.

Araştırmanın ana amacı çalışan kadının aile bütçesine kazancının tümüyle mi ya da bir kısmı ile mi iştirak ettiğinin ayrımını yapmak, kadının hayatını bizzat kazandığını, kadının iktisadi istiklaline, tasarruf hürriyetine kavuştuğunu okuyucuya anlatmaktır. Yapılan araştırma çalışan kadının kazancından bir miktarını aile bütçesine katarken bir miktarını kendi serbest tasarrufuna ayırmasını destekler niteliktedir zira ailedeki bağlılığın maddi ihtiyaç bağlarının yarattığı bir bağlılık değil de manevi irtibatların doğurduğu bağlılık olduğu savunulmaktadır. Bu bağlamda maddeten birbirine muhtaç durumda olmayan insanların arasında kurulabildiği düşünülmektedir. Ufak ya da büyük masraflar için bir kadının kocasının ya da ailesinin kazancına başvurması için kadının çalışma külfetini temin etmesi gerekmektedir ve çalışan kadınlarımızın çoğu araştırmanın yapıldığı dönem için konuşulacak olursa kazancını ailelerine vakfetmektedirler. Hamide Topçuoğlu, *Kadınların Çalışma Saikleri ve Kadın Kazancının Aile Bütçesindeki Rolü*, Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları:4, 1957, 2-33.

kıyasla oranı 1/5 iken 1952’de bu oran 1/3’e çıkmıştır. Kadınların hemen hemen her meslek grubunda iştiraki söz konusudur. 1950’lere gelindiğinde dikkat çeken bu artış İsveç, Amerika, Japonya, İspanya, Mısır ve İtalya’da da kendini göstermiştir. Hal böyleyken Türkiye’de de aynı oranda bir artış II. Dünya Savaşı sonrası döneme rast gelir. II. Dünya Savaşı yıllarına kadar Türkiye’de kadın emeği en çok zirai alanda kullanılırken bu yıllara kadar çalışan nüfusun büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktaydı. 1945’te kadın emeğinin %96.8’i ziraat sahasına tahsis edilmiş bulunmaktayken bu oran 1950’de %96’ya, 1955’te ise %95.9 a düştü.²¹⁴ Ziraat sahasında kadınlara tahsis edilen bu yüksek orandaki düşüşün en büyük göstergesi kadınların ziraatten başka meslek kollarına yönelmiş olmalarıydı.

Dergilerde kadınların istifadesine sunulan yazılarda kadınların başka meslek dallarında da var olduğu, hatta bu meslek dallarında muvaffak olduğu örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır. Rıdvan Tezel’in kaleme aldığı “Çekirgelerle Araştırma Yapan Bir Kadın Doktorumuz” başlıklı yazıda Türk kadın doktor Saadet Ergene ile yapılan röportaj okuyucuya sunulmaktadır.²¹⁵ 20. Asır Dergisi’nin “İlim Dünyasında Yenilikler” serisindeki yazıda Dr. Saadet Ergene dört senedir çekirgelerin bulundukları ortamla renk uyumlarını araştırdığını beyan etmektedir. İlgili yazıda doktorluk mesleğini layığıyla icra eden bir kadının başarıyla yürüttüğü çalışmalarını okuyucuya aktarmak amaçlanmıştır.

Kadının çalışma hayatına katılması sadece ailesine yardım şeklinin değişmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış, bu değişikliği değişen dünya düzeninde farklılaşan iktisadi zaruriyetler neticesinde yaşamak mecburiyetinde kalmıştır. Yapılan çalışmada aile içinde yaşayan kadınların yüzde sekseninin kazancını olduğu gibi aile bütçesine katmakta olduğu ve tek başına kazanç sahibi olmanın sağlayacağı tasarruf imkanını kendilerine tanımadıkları anlaşılmıştır. Kadınlar ailelerine kendilerini beden ve manen adadıkları gibi tüm kazançlarını da onların istifadesine sunarak kazançlarının en büyük kısmını ailenin müşterek masraflarına ayırmaktadırlar. Kadınların büyük çoğunluğu aile içinde bütçenin idaresini bizzat kendisi üstlenirken, bir çoğunluğu da kazancını aile içinde bütçeyi idare edecek birine teslim etmektedir.²¹⁶

Öte yandan yapılan işin niteliği ve değeri düşmeye başladığında söz konusu iş “kadın işi” olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Yapılan iş yaratıcı olmaktan ziyade yardımcı bir statüde alt hiyerarşiye hizmet ediyorsa o iş kadın uğraşı bir iş olmaktan öteye gidemez.

²¹⁴ Topçuoğlu, *Kadınların Çalışma Saikleri*, 15.

²¹⁵ 20. Asır, Sayı 13, 1952, s. 27.

²¹⁶ Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 99.

Ülkemizde ekonomik anlamda erkek istihdamı öncelikli olduğundan kadınların istihdamı da erkeklerin istihdamına göre şekillenmiştir. Hal böyle olunca erkekler hem nitelik hem de ücret bazında daha üst segment işlere yöneldiğinden kadınlara düşük ücretli işlerde çalışmak düşmektedir. Özellikle büyük iş krizlerinde kadına zar zor iş imkanı tanınırken erkeklerle aynı işi yapmalarına rağmen yarı ücret aldıkları görülmektedir.²¹⁷ Anlaşılan odur ki düşük ücretli işlerin çoğu kadınlar tarafından yapılmaktadır. Halen pek çok ülkede kadının çalışmaya ihtiyacı olmadığı, vakit geçirmek için çalıştığı düşüncesi hakimdir.

Kadınların düşük ücretle çalıştırılmasını önlemek için onların daha iyi eğitilmeleri gerekmektedir. Hamilelik, doğum gibi doğal durumların getirdiği dezavantajdan sıyrılmaları için de sosyal tedbirlerin alınması lazım gelmektedir. Öte yandan kadınların iş hayatında daha rekabetçi ve başarılı olma eğiliminde olmaları nedeniyle rekabeti artırma olasılıkları daha düşüktür. Başka bir deyişle kadınların iş hayatına dair bu tutumları onları hızla kolay tercih edilebilir ve kabul edilebilir bir konuma getirmiştir. Kadınların iş hayatında aktif olarak çalışması aile bütçesinde rol oynayan birincil faktör olarak görülmezken aile bütçesine giren ek gelir kalemi olarak görülmektedir. Bu bağlamda Kazgan kadınların toplumdaki yerinin, yaşadıkları ülkenin gelişme düzeyi, kapitalist düzende bağlı bulundukları toplumsal sınıf ve toplumun kültür değerleri bütünü tarafından belirlendiğini savunmaktadır.²¹⁸

İncelenen dergiler, kadınların önde gelen meslekleri icra ettiği ve bunlara dair örneklerin verildiği pek çok yazıyı barındırmaktadır. Bu yazılara bir örnek 20. Asır Dergisi'nde "Kanatsız Melekler" başlıklı yazıdır.²¹⁹ Yazıda "Türkiye'nin birçok yerlerinde, fakir muhitlerde ve köylerde doktor yoktur. Gezici hemşireler sosyal bir davanın hal yolundadır. Gezici hemşireleri yalnız büyükşehirlerde değil Türkiye'nin en uzak köylerine kadar kanat germiş görmek istiyoruz. Böylece Türkiye'nin sağlık davası büyük bir zafer kazanacaktır. Şehrimizin bilhassa kenar mahalleleri yalnız belediyececilik değil, sıhhat mevzuunda da tam manasıyla bakıma ve himayeye muhtaç durumdadır. Buralarda yaşayan her aile umumiyetle fakir, çocuklar da bu yüzden hastalıklı ve zayıftır... Bu muhitlerde faaliyet gösteren Kanatsız Melekler dediğimiz gezici hemşireler de olmasa bu biçareler büsbütün kimsesiz kalacaklar" diyerek adeta Türkiye'nin sosyolojik analizi yapılmıştır.

²¹⁷ Göksel, *Yaşadığımız Yüzyılda*, 41.

²¹⁸ Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 137.

²¹⁹ 20. Asır, Sayı 2, 1952, s. 18-19.

Hanımeli Dergisi’nde de “Kadın Meslekleri” bölümünde Kızılay Hemşire Okulu tanıtılmıştır.²²⁰ Bu yazıyla kadınlara meslek seçecekleri zaman Kızılay Hemşire Okulu’nu da hatırlardan çıkarmamaları gerektiği öğütlenmektedir.

Yine aynı dergide kadınlara “Cumhuriyetin 25. yılında Türk kadının kazancının ne olduğu, onu hangi vazifelerin beklediği sorulmuştur. Anket yapılarak kadınlara fikrinin sorulduğu bu yazının yazarı bir kadın yazar, Samime Köpük’tür. Öğretmen Muzaffer Hanım cumhuriyetin kadına birçok haklar verdiğini, kadınların bu haklarını serbestçe kullanabildiğini, öğretmenin ve yetiştirmenin en güzel zevkinin öğrencilerini büyük bir adam olarak görmek olduğunu söylemiştir. Memur Latife Dinç 25 yıllık Cumhuriyet tarihinin kadınlara serbesti ve yaşama hakkı verdiğini ve bu sayede memur olabildiğini, evi aksatmamak kaydıyla kadının çalışması gerektiğini, binlerce memur kadına sorulsa hepsinin evinde olmak isteyeceğini belirtmiştir. İdareci bayan Handan Boraganlı “Bir memleketin yükselmesi, kalkınması, medeni kisve ile cihan muvacehesine çıkabilmesi ancak o memleketin kadınlığının çalışması ve yükselmesi ile kabildir. Bir zamanlar kadını ancak kafes arkasında barındıran Türk cemiyeti medeni alemde muhakkak ki birçok nimetlerden mahrum kalıyordu. Atatürk inkılabının kadınlarımıza bahsettiği imkanlar sayesinde Türk kadını tahsilini en yüksek dereceye götürmüş, erkekler gibi düşünmek, teşebbüs etmek ve onlar gibi başarmak yoluna girmiştir.” demiştir. Avukat Meziyet Temel de cumhuriyetin Türk kadınına bütün kapıları açtığını, Medeni Kanun’un kabulüyle Türk kadınının hakettiği mevkiyi bulduğunu ifade etmiştir. Çalışan kadınların bu söylemlerine dayanarak Türk kadınının Mustafa Kemal’e minnettar olduğunu, çalışmalarını Atatürk’e borçlu olduklarını, çalışmaktan memnun olduklarını ancak ev kadınlığını da aksatmamaları gerektiğini düşündüklerini söyleyebiliriz.²²¹

Hanımeli Dergisi’nde “Kadın İşe Giderken Süslenmeli midir?” başlıklı yazıda²²² birçok erkeğin kadının işe giderken düğüne gider gibi bilezik takmasını, manikür yapmasını ve ruj sürmesini ayıpladığı, kadının işe giderken sade kıyafetlerle makyajsız ve ziynetsiz gitmelerini uygun bulduğu yazmaktadır. Dergi yazarı ilk etapta bu düşünceye katıldığını belirterek odak noktasını çarpıcı bir yere çekmek istemiştir. Yazara göre talebe de iş başındaki memur da aynı kıyafeti giymelidir. Yazar bir adım daha öteye giderek kadını, süse fazla düşkün olduğu için kabahatli bulmaktadır. Fakat yazara göre kadını süslenmeye sevk eden asıl sebep erkeklerin şık ve süslü kadınlara düşkün olmasıdır. Erkeklerin vazife başındaki

²²⁰ Hanımeli, Sayı 9, 1948, s. 21.

²²¹ Hanımeli, Sayı 11, 1948, s. 6.

²²² Hanımeli, Sayı 11, 1948, s. 7.

süslü kadınlara ilgi göstermekten vazgeçmedikçe hiçbir kuvvetin kadınları işe süslü ve makyajlı gitmekten vazgeçiremeyeceği yazmaktadır.

Sonuç itibariyle; toplumda kadının asıl sorumluluğunun başta eşine ve ailesine karşı olduğu bakış açısı geniş kitleler tarafından uzun yıllar boyunca benimsendiği için kadının ailesine karşı yüklendiği bu sorumluluğa dair inanç kırılmamıştır, sanki kadınlar tarafından kırılmak da istenmemiştir. Kadının kendisi de örneğin politika gibi ciddi karar alma mekanizmalarının bulunduğu iş süreçlerinde yer almaktansa ev işleriyle ilgilenmeyi ve çocuk bakmayı tercih etmiştir. İşte kadınların toplumsal üretim sürecine katılması onları toplum nazarında ikincil unsur olmaktan uzaklaştıracaktır, bu durum onları sırf cinsiyeti dolayısıyla ikinci sınıf birey konumuna düşürmeyecektir. Eşit ve özgür olmalarının önündeki engel kaldırılacak dolayısıyla kitleler tarafından benimseneceklerdir.

2.2.1. Köylü Kadın

Kadın dergilerinin köy kadınlara yaklaşımı köylü kadının evin dışında çalıştığı, bu yüzden herhangi bir maaş ya da sosyal haklara sahip olmadığı gerçeği üzerinden ele alınmıştır. Şehirdeki kadın imajının aksine kırsal alanda kadının üreticiliği erkeklerin üreticiliğinden bir adım ötesindedir. Buna göre ailenin bekası için çalışan köylü kadını kış için kışlık yiyecek ve yakacak hazırlar, tarlayı sürerek kışa hazırlar ve şehirli kadının aksine aile planlaması düşünmeden iş gücü oluştursun diye fazla çocuk doğurur. Bu bakış açısının alt yapısında dini motifler görmek de mümkündür. “Her çocuk kismetiyile doğar” sözüyle çocuk doğurması doğal karşılanır.

Türkiye'nin hızla gelişen kapitalist ekonomisi ve ihtiyaçları toplumda cinsiyet rollerinin sınıf yapısıyla yakından ilişkili olması hızlı değişimlere yol açmıştır. Bu konuda en önemli örnek iç ve dış göçün etkisiyle oluşan yeni nüfus dağılımıdır. Böylelikle Türkiye'de yaşanan tüm değişimler kadın nüfusun belli bir kısmını etkilemiştir. Savaş sonrası kapitalizmin erken evrelerinde köy kesiminde yaşayan kadınların ücretsiz işçi statüsünde çalıştırılmaları²²³, başlık parası geleneğinin sürdürülmesi, kadınların istihdam süreçlerinde ve çalışma hayatında karşılaştığı zorluklar uzunca bir müddet Türkiye’de yoğun gündem oluşturmıştır.²²⁴

²²³ Ataerkil aile yapısı gereği ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar, tarih boyunca süre gelen kültür gereğince üretimde bulunmuş ancak emek piyasasında yer almamıştır. Kadınların ücretsiz işçi statüsünde çalışmaları iş hayatlarında sosyo-ekonomik merdivenin en alt basamağından bir adım yukarıya çıkamamaları anlamına gelmektedir. Yılmaz, M., Zoğal, Y., “Kadının İşgücüne Katılımının Tarihsel Gelişimi ve Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler: Türkiye ve Avrupa Örneği”, *Econword*, İtalya, 2015, 4. Erişim 12.01.2024.

²²⁴ 1950-1965 arası Türkiye’de kadın işgücü döneminin özetleyecek olursak; bağlı bulunduğu şartlar kadının toplumdaki yerini belirlemektedir. Türkiye’de tarımda ve ekonomide yaşanan yapısal değişim ve gelişimler ağırlıklı olarak kadınları gerek tarımda gerekse tarım dışı faaliyetlerde ücretsiz işçi statüsünde çalışmaya zorlamıştır. Değirmenci, ataerkil düzende kadın için biçilmiş kaftanın, kadının evdeki rolünü etkilemeden

Kadınların yasal anlamda her mesleği icra edebilmesine karşın ülkemizin sosyo-ekonomik yapısına bakarak en çok etki ettikleri alanın tarım olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Kadının üreticiliği kırsal alanda erkekten daha fazladır. Kırsaldan kente, kırsaldan Türkiye dışına göçlerde kadınlar tarım alanındaki gelişmişliklerini korumuştur. Türkiye'nin tarım ülkesi olması nedeniyle çiftçi ailelerin kızlarını tarımda yardımcı bir işgücü ve erken yaşta evlendirilerek bir nevi yatırım sermayesi olarak görmeleri özellikle kırsal kesimde kadınların eğitimine erkeklerden daha az önem verilmesinin birer sonucudur. Unat bu sonucu tarımın, ücretsiz çalışan eğitimsiz kadınların deposu haline geldiğini öne sürerek böyle yorumlamıştır.²²⁵ Özellikle kırsal kesimde kadınlar ev hayatlarındaki faaliyetin karşılığı olarak ücretsiz aile işçisi statüsünde çalışmışlardır. Eğitim düzeyi arttıkça tarımda çalışan kadın sayısı da azalmaya başlamıştır.

Tarımda üretim görevini üstlenen kadınların çoğu, ailedeki iş bölümünün getirdiği bir sorumluluk duygusuyla herhangi bir gelir elde etmeden çalışmalarının karşılığını ailede bazen bir baba veya bir erkek kardeşe ya da kocaya vermişlerdir. Kadınların emeklerinin karşılığını kendilerinin değil de başkalarının almasının en güzel örneği kırsal kesimdeki başlık parası uygulamasıdır. Erkek tarafı oğullarının evlenmesi karşılığında kız tarafına başlık parası öder çünkü başlık parası aslında kadının evlendikten sonra erkeğin ailesinin yanında tarım faaliyetlerinde çalıştırılacağına taahhüdü gibidir. Böylelikle kadın evlendikten sonra ömrünü kocasına ve kocasının ailesine adayan, hem evde hem tarlada çalışan, düşük maliyetle yüksek verimlilik gösteren bir makine konumundadır. Aile geçindirmeye yönelik kadınların tüm bu yaptıkları hesaba katıldığında başlık parasının yüksek ücretlere dayalı olması da anlaşılmaktadır. Geleneksel adet ve göreneklerin halen uygulandığı kırsal kesimlerde kız çocuklarından daha küçük yaşlarda evi çekip çevirme ve çocuk bakımı gibi işler beklenmekte; adeta kadınlar, önce kendi ailelerinin evlendikten sonra da gelin gittiği ailenin hizmetçisi gibi muamele görmektedir.²²⁶

Şayet kadınlar aileleri için ücretsiz olarak çalışma görevini üstlenmeselerdi tarım alanında aynı işi ücretli işçiler veya makineler yapacaktı. Bu sebeple kadınların özellikle tarım alanında ücretsiz aile işçisi statüsünde çalışması ücret haddine bağlı olmasa da piyasadaki emek arz-talep dengesini doğrudan etkilemiştir. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışmadıkları,

yapabileceği yarı zamanlı, evde parça başı çalışma, ucuz ve esnek emek gücü gerektiren işler olduğunu belirtmektedir. Songül Demirel Değirmenci, "Kadının Geleneksel Rolünün Sosyal Yardımlarla Pekiştirilmesi ve Güvencesizleştirilmesi", *Toplumsal Cinsiyetin Kadınlık İnşası ve Kadının Dezavantajlı Konumu*, Ed. Sultan Okumuşoğlu, Ankara: İksad Yayınevi, 2021, 26.

²²⁵ Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 151.

²²⁶ Yücel Gelişli, "Türkiye'de Kadın Eğitiminin Bugünkü Durumu", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:40 (2014). Erişim 16.04.2024.

ücret karşılığında emek piyasasında var oldukları zamanda da aldıkları eğitim sahip oldukları yetkinlikleri kısıtladığından bunun sonucu olarak aldıkları ücret de erkeklere kıyasla daha düşük olmuştur. Gerek tarım alanında ücretsiz aile işgücü olarak çalışmaları gerek işverenlerinin erkek olduğu iş yerlerinde ücretli çalışmalarına rağmen kazandığı parayı harcama özgürlüğüne sahip değillerdir.

Öyle ki köyden kente göçte plansız yerleşmenin ve gecekondulaşmanın bir sonucu olarak kırsaldaki kadın; gündelikçi, hademe, kapıcı, hizmetçi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentteki kadınlara sunulan imkanlardan pek çoğunun kendisine sunulmadığı kırsal kesim kadınına eğitim gerektirmeyen iş yüklenmiştir. Yaptıkları işler nedeniyle genç yaşta yıpranan köy kadını tarladaki ağır yükün bir benzerini de evde hem eşine, çocuklarına hem de eşinin ailesine bakmak zaruriyetini yaşar. Çoğu zaman çocuklarını bile en ilkel koşullarda doğururlar ve doğan çocuklarının iyi eğitilmesi için oturmuş bir aile hayatları ve sosyal düzenleri dahi yoktur. Aslında Türk toplumunda gelenek ve görenekleri dikkate alarak değer yargılarına saygı gösteren ve saygıyı da en çok hakeden kadın kırsal kesim kadınlarıdır. Genel olarak iktisadi görüşe göre aile, eve giren paranın toplandığı ve nereye harcanacağına dair kararların verildiği ve gelirin yönetildiği önemli bir kurumdur. Tarımsal toplumda kadınlara ev işlerinin yanı sıra erkeklerle birlikte tarlada çalışmak gibi birincil bir misyon yüklenirken daha önce tarlada çalışarak hane halkının gelirine katkı yapan kadını modernleşmeyle birlikte erkeğin yanında iş hayatına katılan, evin gelirine erkeğin getirisi kadar katkı yapan ana unsur olarak görürüz.

Köylü kadına Hanımeli Dergisi'nde yapılan bir atıfa göre; ailede devamlı saadet için kadınlara hangi muhitte yetiştirilse o muhitin insanını eş olarak seçmeleri öğütlenmiştir. Bu minvalde şehirli bir erkeğin köylü bir kadın ile uzlaşabilmesinin nadir ve güç olacağı vurgulanmıştır.²²⁷ Dergilerde adeta “Davul bile dengi dengine” atasözüne gönderme yapılarak kadınların hayal dünyasından uzak, gerçeğe en yakın seçimler yapabilmeleri için yol gösterilmiştir.

Sonuçta kadın dergilerinde kırsalda yaşayan kadına yönelik kayda değer pek bir bilgi tespit edilememiştir. Çalışmalarımızda doğrudan kırsal kesim kadınına hitap eden bir kadın dergisi tespit edilememiştir. Oysaki bu dergiler kadınlar arasında sınıfsal ayrım yokmuşçasına içeriğinde kentli kadın modeli barındırarak köylü kadın modeline yer vermemişlerdir. Bu durum da kadın dergiciliğinde kadınları hemcinsleri arasında negatif bir ayrımcılığa sürüklemektedir.

²²⁷ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 33.

Köyden kente göçten sonra şehirlerde kentli kadınla köylü kadını arasında sosyo-kültürel bakımdan eşitsizlik daha çok ön plana çıkmıştır. Zira kırsaldan kente gelen kadın kentli kadının çocuğuna bakmakla, ev işlerini yapmakla ilgili işler yaparak düşük ücret karşılığında çalışmak zorunda kalmıştır. Bu sefer bu durum kırsal kadını kentli kadının arka planında ikinci sınıf çalışan konumuna düşürmüştür.

1950 yılından itibaren kırsal kesimde nüfus artışının yoğun olması, tarımda makineleşme sonucunda tarımsal işgücü fazlalığının oluşması, toprakların büyük toprak ağaları tarafından sahiplenilmesi ve toprakların miras usulüyle dağılması, ulaşım imkanlarının gelişmesi ile Türkiye’de köyden kente bir nüfus hareketliliği oluşmuştur.²²⁸ 1960’tan sonra kentlere göç başladığında yukarıda değinilen aile tipi farklılaşmaya başlayacak, başlık parası geleneği gibi birtakım uygulamalar yok olacak, geniş aileler çekirdek aileye dönüşecektir.

Hanımeli Dergisi’nin 1948 yılında neşredilen 9. sayısında “Yurdda ve Dünyada Neler Oluyor?” başlıklı yazıda yurdun dört bir yanındaki kadınlardan haberler yer almıştır. Yazıda Nazilli köy kadınlarının biçki-dikiş sergisi açtığı, köy kadınlarının 7 ay gibi kısa bir süre açtığı bu serginin beğeniyle karşılandığı yazmaktadır.²²⁹

2.2.2. Şehirli Kadın

Kırsal alanlarda yaşayan kadınlar toprak işçileridir. Kentlere göç başladığında ise toprak işçiliği yerini sanayi işçiliğine bırakmıştır. Gelişmekte olan sanayi ve hizmet sektörüne dair çalışma hayatında neredeyse hiç bulunmayan kadınlar toplumsal normlar ve geleneksel bakış açısı baz alındığında “kadın işi” denilebilecek işlerde çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmaya çalışmışlardır.²³⁰

Kadınların toplumsal, siyasi ve ekonomik konumu tarihsel süreç boyunca değişerek onları yedek işgücü olarak ikinci plana atarken aile bütçesinin bilfiil ana unsurlarından olmak yerine bütçeye sadece katkıda bulunmaları fırsat bilinerek ucuz iş gücü olarak değerlendirilmekte ve sömürülmektedirler.²³¹ Bahsi edilen statüde kadınların çalışması

²²⁸ Feridun Merter, *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler Malatya Örneği*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1990, 98.

²²⁹ Hanımeli, Sayı 9, 1948, s. 28.

²³⁰ Bakıldığında, II. Dünya Savaşı sonrası yıllarda nüfusun yaklaşık %80’i tarım alanında çalışırken bu çalışan nüfusun yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Dokuma-giyim, tütün, paketleme alanlarına dair hafif imalat sanayi iş kolları ve tarıma dair tüm faaliyetler “kadın işi” olarak anılmıştır. Fiziksel açıdan daha fazla güç gerektiren, yorucu-yıpratıcı sayılabilecek ağır sanayi işleri erkek işleri olarak anılmıştır. İş kollarının kadın ve erkek işleri olarak anılması, söz konusu iş türlerinin herhangi birinde ağırlıklı olarak çalışan kadın ve erkek nüfus göz önünde bulundurularak cinsiyete dayalı bir ayrımla ayrıştırılmaya başlanmıştır. Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 242.

²³¹ Sare Aydın Yılmaz, “Cinsiyet Adaleti Perspektifinden Türkiye’de Kadının İş Gücüne Katılımı”, *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, Ed. Şule Albayrak, Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, 2016, 19, DOI: 10.21798/kadem.2017225028. Erişim 16.04.2024.

aslında tam olarak ev kadınlığı rolünün uzantısı olarak aile bütçesine yaptıkları katkının devamı niteliğindedir.

Kırsal kesimde tarımda makineleşme, teknolojik gelişmeler, köyden kente göç gibi büyük yapısal değişimlere yol açan faaliyetlerle birlikte kadınların çalışma hayatına katılması da gecikmemiştir. Kadınların iş gücüne katılmasındaki en büyük alan çiftçilik iken büyük şehirlere göçle birlikte başlayan kentleşme sürecinde kadınların kırsal kesimde yürüttükleri çiftçilik rolünün kentte karşılığının olmaması sonucunda en çok göç alan kentlerde kadınların istihdam oranının çok düşük olduğunu anlayabiliyoruz.²³²

Türkiye’de kadın yaşamına dair eğitim, çalışma hayatına katılım, kadına verilen değerdeki görüş farklılıkları, kadına yakıştırılan rol ve kadının toplumdaki yeri konusunda yol göstericidir. Bu bağlamda toplumun kadına yakıştırdığı yer ve ona biçtiği rol önemlidir. Bunları anlayabilmek için temelde iki düşünceyi anlamak gerekir. İlki, kadının evde öncelikle anne ve eş olarak değerlendirilmesine ilişkin düşünceler, ikincisi ise kadın için ideal yaşam biçimine ilişkin düşüncelerdir. Kadınların her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de “Eşit Eğitim Hakkı”na sahip olduğu ve eğitim hakkının, tüm ülke vatandaşları için erişilebilir bir hak olduğu her yerde vurgulanmaktadır. Bu minvalde kadınların bizatihi kendisi öncelikle anne ve eş olarak eğitilmesi gerektiklerini, anneliğin kadınlar için başlı başına bir değer olduğunu düşünmektedir.

Dergilerde şehir kadının gördüğü tahsile bir gönderme Hanımeli Dergisi’nin 2. Sayısında yapılmıştır.²³³ “Ailede devamlı saadet için” başlığıyla yapılan öğütler bölümünde kadınlara eşlerinin onlardan en çok iki derece yüksek olabileceği, ilkokul mezunu bir kadının yüksek tahsilli bir adamla uzlaşabilmesinin oldukça zor olacağına dair fikirler verilmiştir. Bir şehirli kadın ne kadar iyi tahsil görürse görsün eşinin de bir o kadar tahsil görmesi ve kadından en çok iki derece daha yüksek tahsil görebileceği dergide kabul görmüştür.

Toplumsal değerlerin sonucu kadınların öncelikle anne ve eş olarak yetiştirilmelerine koşut olarak kendilerini öncelikle anne ve eş olarak algılamaktadırlar. Bu nedenle temel ilgi alanları evleri ve aileleridir.²³⁴ Kadınların toplumdaki konumuna ilişkin tutumlarını belirleyebilmek için sorulması gereken ikinci temel soru bir kadın için ideal yaşam biçiminin ne olması gerektiği sorusudur. Dergilerde şu sorular sorulmuştur: Bir kadının belli mesleki yetkinlikte olup ihtiyaç duyduğunda mı çalışmalıdır, başarılı bir iş kadını mı olmalıdır, iyi bir

²³² *Kırsal Alan Kadınının İstihdama Katılması: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Dünya Bankası Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2000, s. 18.

²³³ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 33.

²³⁴ Çitçi, *Kadın Sorunu*, 242.

ev kadını mı olmalı²³⁵, iyi bir anne ve eş mi olmalıdır? Bir kadın için ideal yaşam biçimini, öncelikle ev kadınlığı ve iş kadınlığı rollerini birleştirmek olarak tanımlayabiliriz. Zaten bir kadının içinde bulunduğu ev hayatının içinde iş de vardır. Kadınlar hem ev kadınlığını hem de iş kadınlığını bir arada yürütmektedir. Kadınlara “başarılı kadın” denildiğinde zihinlerinde nasıl bir kadın modeli canlandığı hususu sorulduğunda çoğunluğu başarılı kadını iyi bir eş ve iyi bir anne olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma ek olarak bazıları da iyi bir ev kadınlığının yanı sıra sosyal faaliyetlerde de başarılı kadın olmayı sayar.²³⁶

Kadınların iş gücüne katılımındaki düşüşün arka planındaki bir neden de köyden kente göçtür. Köylerde tarım işçisi olarak çalışan bir kadın kente göç ettiğinde kent yaşamının gerektirdiği mesleki tecrübe ve yetkinlikte olmadığından kentteki iş hayatına katılamamıştır. Bu sebeple 1950'li yıllarda kentlere göç eden kırsal kesim kadınları genellikle evlerde hizmet etmek üzere iş bulabilmişlerdir.²³⁷ Hizmet sektöründeki işler haricinde kentteki iş hayatına katılamayan kadınların sayısı artarken kentlerdeki kadın işgücü de azalmaktadır. Fakat zamanla evlerde kurulu tezgahlarda ve ağırlıklı olarak dokuma işlerinde ya da fabrika niteliği taşımayan küçük atölyelerde çalışmaya başlayan kadınlar, geniş bir biçimde fabrika niteliğindeki sanayi kuruluşlarında da istihdam edilmeye başlanmıştır.²³⁸

Bununla birlikte geleneksel İslam toplumlarında kadınların aile dışı faaliyetlere katılması pek rastlanır bir durum değildir. Unat, İslam ülkelerinde kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ekonomik bakımdan kendi kendilerine yeterli olma gibi bir amaca yönelmediklerini savunmaktadır. Unat, tarım dışı hizmette bulunan kadın oranının Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan Türkiye'ye, Türkiye'den Latin Amerika'ya arttığını da eklemiştir.²³⁹

Yine bu süreçte kırsal alandan kentsel alana göç hareketi, nüfusun artmasıyla birlikte konutların yetersizliğine sebep olmuştur. Ekonomik şartların giderek ağırlaşması ve göç eden ailelerin kent yaşamına uyum sağlayamaması, dar gelirli bütçeleriyle hayatta kalmaya çalışması, gecekondu sayısında artışı da beraberinde getirmiştir.²⁴⁰ Gecekonduya yerleşen bu

²³⁵ Hürriyet Gazetesi'nin 14.8.1955 tarihli sayısında da dergilerde sorulan sorular gibi “İyi bir ev kadını mısınız?” başlığı altında soru-cevap ile ölçülen ideal kadınlık sınavı yapılmıştır. O dönemin dergilerinde nasıl ideal kadın resmi çizildiyse gazetelerinde de ideal kadın tahayyülü görmek aynı ölçüde mümkündür. Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2020, 248.

²³⁶ Hanımeli, *Familiya*, 20. Asır

²³⁷ Eylem Kaya, “An Overview of Turkish Women's Status in Turkey”, *Toplum ve Demokrasi*, 2 (5), Ocak-Nisan 2019, s. 211-219, Erişim 16.04.2024.

²³⁸ Makal, *Türkiye'de Çok Partili Dönemde*, 175.

²³⁹ Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 134.

²⁴⁰ Sedef Bulut, “Milli Korunma Kanunu Çerçevesinde Türkiye'de Kira Denetimi Meselesi (1940-1960)”, *Belgi Dergisi*, C.2, S.20, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2020/II, ss. 2627-2656, Erişim 16.04.2024.

aileler sürdürmeye çalıştıkları köy geleneklerinin yanı sıra kentin imkanlarını da benimsemeye başlamışlardır. Bu sosyolojik süreç ara geçiş dönemini yansıtır.²⁴¹

Türkiye’de 1950’li yıllarda kadın ve çocuk istihdamının erkeklere oranla fazla olması aslında II. Dünya Savaşı’nın uzantısı olarak kabul edilir. Öyle ki Türkiye bu savaşa fiilen katılmasa bile ülkede seferberlik ilan edilmesiyle birlikte tüm erkeklerin silah altında tutulması kadınların ve çocukların işgücüne katılımını kaçınılmaz hale getirmiştir. Kadınların istihdamını olumlu yönde etkileyen bir etken erkek nüfusun iş gücüne katılamaması olmuştur. Ardı arkası kesilmeyen savaşlar nedeni ile fabrikalar, atölyeler ve de devlet daireleri kadın çalışanlarla dolmaya başlamıştır. İş sahalarında erkeklerden kalan boşluk kadın istihdamına zemin hazırlamıştır. Savaşların kadın ve çocuk istihdamını olumlu olarak etkilemesi kaçınılmazdır. Kadınların ekonomik ve kamusal alana katılabilmesi için eğitim ve meslek sahibi olması, bir devlet politikası olarak benimsenmiştir.²⁴²

Kentlerde ve kırsal alanlarda erkek işgücü bulunamaması sonucu kadınlar fabrikalardan atölyelere, yol yapımından sokak temizliğine kadar birçok iş sahasında varlığını göstermeye başlamıştır. Hatta devlet dairelerinde kadın memur çalıştırılmasına da bu dönemde başlanmıştır.²⁴³ Zamanla kadınlar erkeklere nazaran eğitim ve yetkinlik bakımından da düşük düzeyde kaldığından görece üst segment işlerde yer alamamaya başlamış, halı dokumacılığı gibi yoğun emek isteyen işgücü niteliği gerektirmeyen iş kollarına yönelmişlerdir. Özellikle küçük kentlerde kadınların yaklaşık %95’inin geleneksel iş kolu olan dokuma sanayisinde faaliyet gösterdiğini görmekteyiz.

İncelenen dergilerde kentli kadınların daha çok ülke dışına açılıp gezip gördüğüne dair yazılar da mevcuttur. 20. Asır Dergisi’nin “Yeni Avrupa Adım Adım” serisinde Şehrâzad Tedirgin’in kaleminden “Tek Başına Bir Türk Kadınının Yeni Avrupa’da Bir Senesi” başlıklı yazı yer almaktadır.²⁴⁴ Yazıda bir Türk kadınının özgürce Avrupa’yı dolaşması anlatılmaktadır. Aynı sayının “Münih’te Gece Hayatı” başlıklı yazısında ‘Belkıs Hanımın Avrupa Notları’ adı altında Almanya’daki hayat anlatılmıştır.²⁴⁵ Belkıs Hanımın portresinin de yer aldığı sayfada “Ömrünün yarısı, Avrupa şehirlerinin lüks muhitlerinde geçen sosyetenin çok iyi tanıdığı Belkıs Hanım, son seyahatlerinin en meraklı notlarını bize

²⁴¹ Leyla Kırkpınar, *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1998, 221.

²⁴² Fatmagül Berktaş, “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No 7, 2004, 16. Erişim 12.01.2024.

²⁴³ Makal, “Türkiye’de 1950-1965 Döneminde”, 120.

²⁴⁴ 20. Asır, Sayı 1, 1947, s. 27.

²⁴⁵ 20. Asır, Sayı 1, 1947, s. 28.

vermiştir. Müstakil birer yazı halindeki bu enteresan ve sürükleyici notların neşir hakkı yalnız mecmuamıza aittir.” denilerek yazar, derginin bu anlamda özel olduğuna vurgu yapmıştır.

Kentlerde ise kadınlarla erkekler kıyaslandığında kadınların kendileriyle aynı eğitimi alan erkeklere göre daha az oranda iş hayatına atıldığı gözlemlenmektedir. Öte yandan eğitimsiz kadınların bu şekilde bir rekabet durumu yoktur fakat eğitim almış kadınların kentlerde erkeklerin istihdamına karşılık rekabet halinde olmak gibi bir sorunsalı vardır. Kentlerde erkeklerin istihdamına karşılık kadınların bu rekabet ortamında karşılaştığı bir zorluk da buldukları işin gerektirdiği eğitim düzeyi ve cinsidir. Kadınların eğitim düzeyleri ne kadar düşerse buldukları işin niteliği eğitim seviyelerine paralel olarak bir o kadar düşük olmuştur. İlköğretim seviyesinde eğitim alan bir kadın toplumda düşük statü sayılabilecek meslekleri icra edebilmektedir. Orta seviye eğitim veren kız enstitüleri gibi kurumlar ise kadınlara ev kadınlığı rolünü empoze etmeye çalışmıştır.²⁴⁶ Amacı öğrencilerini iyi bir ev kadını olmak için hazırlamak ve kadınlar için uygun görülen mesleklere yönleltmek olan bir eğitim kurumu toplum içinde kadının belli başlı mesleklerde görev alması için zemin hazırlamıştır. 1928’de açılan Kız Enstitüleri’nin²⁴⁷ ve devamında açılan Akşam Kız Sanat Okulları’nın amacı Batı tarzı modernitenin geleneksel ev kadınlığı modelini Türk kadınına benimsetmektir. Bu okullar evde moderniteyi sağlayıp Türk kadınının Batılı ev kadını gibi olması için eğitim vermiştir. Kız Enstitüleri’nin bir diğer önemli görevi de kadınlara yeni anne modelini öğretmektir. Yeni annelik modeli gelecek nesilleri yetiştirirken geleneksel ve duygu yoğun bir yetiştirme çeşidinden ziyade bilimsel verilerin ışığında yeni yöntemlerin kullanıldığı bir yetiştirme çeşidini desteklemektedir. Böylece bu sayede nesillerin üreticisi ve sürekliliğini sağlayan anne, bilimsel annelik rolüyle yeni nesilleri bilimin ışığında yetiştirecektir. İncelediğimiz kadın dergilerinde Kız Enstitüleri ile ilgili bir içeriğe Hanımeli Dergisi’nde rastlamaktayız.²⁴⁸ “Hanımeli Kız Enstitülerinde” başlıklı yazıda “Memleketin her tarafında, her gün biraz daha muvaffakiyetle yurt kadınlığına hizmet eden enstitülerimizin faaliyetleri hakkında muhabirlerimizin bize gönderdikleri malumatı büyük bir iftiharla sütunlarımıza alıyoruz.” denilerek enstitülerden gururla bahsedilmiştir. Dergilerin kadınlara

²⁴⁶ Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, 184.

²⁴⁷ Mesleki teknik eğitim veren okullarda kız ve erkeklerden farklı uzmanlık dalları oluşturulmuştur. Kız enstitüleri için oluşturulan programların amacı “Talebeyi iyi bir ev kadını olabilecek hale getirmek, [...] aynı zamanda onu meslek sahibi yaparak hayatı iş kadını olarak kazanmasını temin etmektir.” Bu okullarda genel kültür ve meslek dersleri olmak üzere iki farklı program uygulanmıştır. Bu kurumlarda sipariş atölyeleri kurulmuştur. Söz konusu atölyeler dışarıdan alınan siparişleri üreterek bir ticarethane gibi de çalışıyordu, öğrencilere ücret de veriliyordu. Bu meyanda Kız Enstitüleri ve Akşam Kız Sanat Okulları adeta bir atölye gibi çalışmışlardır. Aynur Soydan, “Kadın Kimliğinin Oluşması Çerçevesinde Mesleki Teknik Eğitim (Cumhuriyet İdeolojisinin Kuruluş Sürecinde Kız Enstitüleri 1923-1940)”, Sayı:1 (2013), 275-277. Erişim 16.04.2024.

²⁴⁸ Hanımeli, Sayı 8, 1948, s. 30.

vurgulamak istediği ev kadınlığı ve anne rolüyle Kız Enstitüleri'nin kuruluş misyonunun örtüşmesi nedeni ile Hanımeli Dergisi'nde bu enstitülerden haberler yer alması çok doğal karşılanacak bir durumdur. Bergama, Maraş, Yozgat, Giresun, Tarsus, Gaziantep Kız Enstitüleri'nden muhabirlerin getirdiği haberlerin derlendiği yazıda kız öğrencilerinin kendi zevklerine göre yaptıkları kıyafetlerin büyük alaka ve takdir topladığı, yine kızların yaptığı el işi, dikiş-nakış işlerinin sergilerde çok beğenildiği anlatılmıştır.

İncelediğimiz dergilerde şehirli kadın figürü daha çok bakımlı, ayna karşısında kendine özen gösteren, süslü bir kadın modelidir.²⁴⁹ Dergilerde genellikle şehirli kadın makyajlı, kendine düşkün, modayı takip eden bir figürdür.

Dergilerde çalışma hayatında olmayan kadının maddi anlamda evi geçindirecek bir yetisi olmasa da evin içinde çalışmak suretiyle erkeğin getirdiği paradan azami fayda sağlayabileceği yönünde bir görüş desteklenmektedir. Böylece kadının aile bütçesine katkısı sadece çalışma hayatına katılarak değil, evdeki idareleri, iktisatları ve yardımlarıyla da mümkün olur. Aile bütçesinde hakiki bir denge sağlanabilmesi için kadının her şeyden evvel evin geliri ile gideri arasında tam bir uygunluk yaratmaya çalışması gerekmektedir. Öyle ki dergilerde kadının sarfedebileceği para miktarını bilmeye ihtiyaç hissetmeden düşünmeden masraf yaptığında ay sonunda bütçesinde açığının olması ve bu açığın diğer aylar kazanç artmaz veya sarfiyat azaltılmazsa gitgide büyüyerek felaketleri bile doğurabileceği yazılmıştır. Kadın erkeğin kazandığı paradan eve harcanmak üzere ayrılan parayı harcadıktan sonra her ay az miktarda bile olsa kenara ayırabilmelidir.

Sonuç olarak; II. Dünya Savaşı sona erdiğinde Türkiye'nin uluslararası konjonktürde ekonomik olarak yalnızlaştırıldığı bir dönemde kadına atfedilen görev, o zamanın imkanlarıyla neredeyse imkansız bir görevdir. Çünkü piyasada ekonomiyi düzeltecek olan her ne kadar devlet ise evde ekonomiyi yönetecek olan yegane kişi kadındır. Bu durum özellikle savaş sonrası çıkarılan dergilerde kendini daha çok hissettirmiştir. Kadının önce kendi ailesine, sonra da topluma yapacağı iş ve hizmet tüm iş ve hizmetlerin üzerinde gelir, en değerlisi, en özelidir. Kısaca tespitlerimize göre kadın dergilerinde kadına biçilen rol ütöpiktir.

Kentli kadının önüne çıkan yeni bir zorluk kreş bulmak ve onun maliyetini karşılamaktır. Çocukların bakımını üstlenen kadının çalıştığı müddetçe çocuklarını bırakabileceği kreş bulması ve bu kreşin maliyetini karşılaması çok mümkün değildir zira aldığı ücret bu maliyeti karşılamaya yeterli değildir. Geleneksel olarak aile içinde çocuk

²⁴⁹ Hanımeli, Sayı 11, 1948, s. 17.

bakımını üstlenen taraf kadın olduğundan ve kadınlar erkeklere nazaran düşük statülü ve düşük ücretli işlerde çalışıp çocuğunu kreşe bırakacak kadar yüksek ücret kazanamadığından evdeki yükleri erkeklerden fazladır. Aydın ve Yıldız'a göre, çalışan kadınların, fiziki güç ve uzmanlık gerektirmeyen gıda, tütün gibi işkollarında yoğunlaşmalarının, ücretlerin düşük olmasının hem nedeni, hem de sonucu olduğunu savunmaktadır.²⁵⁰ Bu noktadan hareketle çocuk doğurma-yetiştirme, ev işleri gibi kadının evdeki sorumluluklarının kadınların dışarıda çalışma performansını olumsuz yönde etkilediğini söyleyebiliriz.

Netice itibarıyla 1950'li yıllarda çok sayıda vasıfsız ve eğitimsiz sayılabilecek eğitim seviyesi düşük insanın kentlere geldiğini görmekteyiz. Ancak o yıllarda şehirlerde yatırımlar, sanayi ve hizmet sektörü fazla gelişmediğinden şehirlerin ekonomik vaziyeti bu gelen kesimi istihdam etmeye hazır değildir. Menderes'in 1960'lardan sonra özellikle vurguladığı kentsel yatırım politikası sonucunda yavaş yavaş yeni iş yerleri açılmaya başlamış, hızla gelişen hizmetler neticesinde kadın kesimini işe almak için ihtiyaç hasıl olmuştur.

²⁵⁰ Abdullah Aydın, Murat Yıldız. "1950-1960 Döneminde Türkiye'de Kadın Hareketlerinin Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme", *Yasama Dergisi*, 33, 56.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HANIMELİ, FAMİLYA, EV-İŞ VE YELPAZE DERGİLERİNDE İŞLENEN KONULARIN TEMALARI

3.1. Güzellik ve Cilt Bakım Tavsiyeleri

İncelenen dergilerde kadının kendi kremini kendi yapması için verilen tariflerden, kontrol altında tutulması gereken kilo dahil ve hatta güzelliğe dair pek çok noktaya atıf yapılmıştır.

Dergilerde makyaj, saç ve giyim konularını gündeme taşıyarak Türk kadınının dış görünüşü ile modernliği yakalaması gerektiğinin altı çizilir. Dergilerin kapak resimlerindeki kadınlar genellikle Avrupalı kadınlardır.²⁵¹

Hanımeli Dergisi'nin Ocak 1948 tarihli 1. Sayısında bir kadın kendini beğenerek elindeki aynaya bakmaktadır.²⁵² Resimlerde kadınların iyi görünümlü olmalarına bilhassa özen gösterilmiştir.

Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılı 4. Sayısında kadınlara adeta güzellik dayatmaları yapılmıştır. "10 Yaş Daha Genç Görünmek İsterseniz?" başlıklı yazıda kaşların şeklinden, yanakların rengine, yüze masaj yapılmasından alnı kırıştıracak kaş hareketlerinden kaçınılmasına, dişlerin beyazlığından genç gösteren saç rengi önerilerine kadar birsürü tavsiye verilmiştir.²⁵³

Kadın dergilerinde yüz ve cilt bakımı, makyaj tavsiyeleri, spor ve egzersiz hareketleri, diyet, beslenme tüyoları, estetik kaygılar ve estetik ameliyatları, vücut ölçüleri, göğüs güzelliği gibi kadın vücuduna dair kadınları ilgilendirebilecek her konu ele alınmıştır.²⁵⁴

Dergilerde kadınlara erkeklere nasıl güzel görüneceklerinin, onları nasıl etkileyeceklerinin tüyoları verilerek kadınlık tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Dergilerin hemen hemen hepsinde ana tema kadının erkeği nasıl elde edeceği ve nasıl idare edeceğidir. Güzellik de bu temanın en etkili araçlarından biridir. Nihayet dergilerde kadınlara güzelleşmek adına bol bol tavsiyeler verilmektedir. Bu nedenle makyaj ve estetik işlemler dergilerde desteklenen güzellik araçlarından sadece birkaçıdır.²⁵⁵

20. Asır Dergisi 1953 yılında neşredilen 33. sayısında²⁵⁶ kadınların cilt sağlığını desteklemek ve ciltlerini güzelleştirmek için meyve ve sebze ağırlıklı beslenmeleri gerektiği,

²⁵¹ Hanımeli, Sayı 12, 1948

²⁵² Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 9.

²⁵³ Hanımeli, Sayı 4, 1948, s. 12.

²⁵⁴ Ev-İş, Özel Sayı, 1941, s. 14.

²⁵⁵ Ev-İş, Özel Sayı, 1941, s. 58.

²⁵⁶ 20. Asır, Sayı 33, 1953, s. 21. Bkz. EK-10

midelerini karıştırarak ağır yemeklerden kaçınmaları gerektiği öğütlenmektedir. Aynı sayfada Paris'ten moda haberleri de verilmektedir. Moda, güzellik sayfalarında Avrupa'daki gelişmeler yakından takip edilmiştir.

Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılı 6. sayısında "Manikürümüzü kendimiz yapalım" ve "Saçımızı kendimiz keselim"²⁵⁷ başlıklı yazılar verilmiştir. Dergilerde kadınların güzel ve bakımlı olması beklenirken bunları kendilerinin yapması gerektiği vurgusu da yapılmıştır. Güzellik önemsenen bir kıstas iken bu güzelliğin bütçeyi sarsmadan kendi maharetleriyle elde edilmesi de göz ardı edilmeyecek bir ayrıntıdır.

Ev-İş Dergisi'nin 1937 yılında neşredilen 4. sayısında güzelliğin sırrının olmadığı, şartının olduğu söylenmiştir. Kadınların ciltlerine özen göstermeleri gerektiği, makyajlarını mutlaka sildikten sonra uyumaları gerektiği, ciltlerine masaj yaparak diri tutmaları gerektiği öğütlenmektedir.

Aynı derginin 7. sayısında kadınlara dudaklarının bakımına dikkat etmeleri tavsiye edilmiştir. Dudakların cazibesini, sıhhatini ve de güzelliğini devam ettirecek rujların reklamı yapılmıştır. Dergide fiziki görünüme hayli önem verildiği gibi vücudun bölümlerinin güzelliği de önemsenmektedir. Aynı sayıda yüz buruşukluklarını gidermek için Avrupalı pek çok kadının estetik güzelleşme ve gençleşme için ameliyata başvurduğu, ameliyatla elde edilecek neticenin derinin çekilip yeniden gerilmesi olduğu, bunun sıhhate ve gençliğe kavuşmak demek olmadığı, kırıksıklıkları önlemek için sıhhat kaidelerine uyulması gerektiği, vücudun sakinliğini ev hayatının dışında da muhafaza etmek gerektiği öğütlenmektedir. Elbette kadınlara bilgi vermek maksadıyla ameliyatların nasıl gerçekleştiği de anlatılmaktadır fakat bundan evvel kadınların sıhhatine dikkat etmesi gerektiğine dair vurgu söz konusudur.

İncelediğimiz dergilerde kadınlara olgunluk tanımı da yapılmıştır. Olgunluk çağında; hoplayıp zıplamanın, ağaca tırmanmanın, kelebek peşinde koşmanın çocukluk çağından kalma tatlı hatıralar olarak silinmeye yüz tutacağından bahsedilir. Olgunluk çağı aile kurma, yuva ve istikbal yolculuğuna hazırlık dönemi olarak görülür. Dergide İsveç, Norveç, Almanya, Danimarka ve İngiltere gibi Batılı memleketlerde genç kızların olgunluk çağının 18 yaşında başladığı; Suriye, Irak, Mısır ve Arabistan gibi Ortadoğu memleketlerinde genç kızların olgunluk çağının 8-12 yaş aralığında başladığı; Türkiye'de ise genç kızların olgunluk çağının 14 yaşında başladığından söz edilir. Dergilerin çıkarıldığı dönemdeki Türkiye'nin durduğu yere bakacak olursak belirtilen bu yaş aralıkları bile Türkiye'nin doğuyla batı

²⁵⁷ Hanımeli, Sayı 6, 1948, s. 26, 27.

arasında bir sentez olduğunun, ne tam bir Batı ülkesi, ne de bir Doğu ülkesi olduğunun göstergesidir.

Dergilerde olgunluğun tanımı yapılırken kadınlara regl iken başlarına gelebilecek fizyolojik, psikolojik etkiler de belirtilmiştir. Dergide regl kelimesi yerine “adet, aybaşı” gibi günümüzde pek tercih edilmeyen kelimeler kullanılmıştır.

Dergilerde sıkça vurgulanan bir başka konu da Türk kadınının güzelliğidir. Türk kadınları bütün dünyada gözlerinin, saçlarının ve tenlerinin güzelliğiyle meşhurdur. Bunu Türkler değil yabancılar söylemektedir. Ülkemizde mükemmel bir iklim, ırkımıza dünyaca namılı bir güzellik veren tabiat var oldukça Türk kadınlarına güzelliğin temelleri olan bütün güzellikler bahşedilmeye devam edecektir. Dergilerde Amerikan ve Avrupalı kadınların daha güzel olduğu düşüncesine şiddetle karşı çıkılır. Dergi yazarları Türk kadınına haksızlık edilmesine asla razı değildirler. Bu noktada kadınlarımıza yapacakları tek şeyin tabiatın kendilerine verdiği güzelliğin esaslarını iyi kullanabilmeleri, iyi işleyebilmeleri, bu temellere dayandırarak tenlerine, saçlarına ve gözlerine uygun bir şık bir kıyafet bulmaları gerektiği söylenir.

Göz bakımı da dergilerde ihmal edilmeyen konulardır. Kadınlara gözlerine sürme, kirpiklerine rimel sürmesi önerilmektedir. Kadınların güzel gözlerini bir kömürlük penceresinden bakarcasına güzelleştiren bu makyaj tüyolarıyla yanak ve yüz boyanmayıp makyajın bir ahenk içinde olması tavsiye edilmiştir.

İncelediğimiz bu dergiler kadınlara birtakım egzersizler de tavsiye etmeden geri durmamışlardır. Mesela kadınların otururken, kalkarken vücut postürlerine dikkat etmeleri için tavsiyeler de yer almaktadır. Oturup kalkarken, servis yaparken alelade değil asaletli bir duruş sergilemeleri tavsiye edilmektedir. Mesela otururken dik oturmaları, eğilirken dikkatle eğilmeleri şeklinde tavsiyeler görmektediriz. Bu beden hareketlerinde bedenlerini düz tutmaları, bacak egzersizi yaparken bacak açıklıklarının nasıl olması gerektiği, diz çökerken ayakların içeriye doğru olmaması dışa dönük olması aksi takdirde yürüyüşlerinin bozulacağı gibi yürüyüş önerilerine dair bilgiler kaleme alınmıştır. Hatta yüzlerinin kırışmaması için de ifadelerinde yüz mimiklerine dahi dikkat çekilmiştir. Böyle pozisyonlarda çenelerinin sarkmaması için çenelerini omuzlarından ileride tutmaları, yüz kaslarını serbest bırakmaları tavsiye edilmiştir. Nihayetinde kadın; tüm bu dergilerde bedenine, duruşuna, yüz ifadesine, giyimine, kuşamına, makyajına, oturuşuna, kalkışına dikkat etmesi gereken bir cins olarak okuyucuya tasvir edilmiştir. İşin tuhaf tarafı bu dergiler kadın bedeni için güzellik ölçülerini yıldan yıla da değiştirmektedir. Kadınların boy-kilosuna göre olması gereken ölçüler örneğin

(Boy:151 cm, Kilo:50 kg, Göğüs:79 cm, Bel:60 cm, Kalça:80 cm, But:46 cm) gibi göğüs ve kalça ölçüleri yazılarak kadınların daha narin ve daha zarif olması için çağrı yapılmıştır.²⁵⁸

Bakıldığında, kadınlarda ihtiyarlama belirtileri baş göstermesi durumunda dergilerin yine tavsiyeleri vardır. Estetikten ziyade sözlü ifadeleriyle ilgili uyarılar vardır. Hatta yaşlarını gizlemek üzere tüyolar verilmektedir öyle ki söyleyecekleri tek bir sözün çabucak yaşlarını ele verebileceğini, bu noktada dikkat etmeleri gerektiği öğütlenmiştir. Kadınların ihtiyarlamanın etkilerinden ekseriyetle kaçmaları ve temkinli olmaları empoze edilmiştir. Dergilerde tavsiyeler yalnızca genç kadınlara yönelik olmayıp yaşlı kadınlara da verilmiştir. Bu dergiler yaş gözetmeksizin tüm kadın kitlesine hitap etmek üzere yayımlanmış dergilerdir.²⁵⁹

3.2. Moda, Elişi ve Örgü Tavsiyeleri

İncelediğimiz dergilerden Hanımeli Dergisi, 1948 yılında neşredilen 2. sayısında²⁶⁰ gece davetlerine katılan kadınlara birtakım tavsiyeler yer almaktadır.²⁶¹ Örneğin güzel bir kostüm ve bunu iyi tamamlayan bir makyajla etrafta alaka uyandıracakları ve hoş görünecekleri düşünülmektedir. Bu durumu, bakımlı saçlar ve bakımlı ellerle giyimin ahengi birleştiği zaman bir güzelliği ifade ettiği yazmaktadır.

Dergilerde kadın modasına dair yazılar, güzellik önerileri, dönemin sinema yıldızlarının giyim analizleri, jimnastik ve yoga hareketleri ile cilt bakımı da yer bulmaktadır. Kadınların hangi ortamda nasıl davranmaları gerektiğine dair ipuçları veren dergide modaya uygun giyinmek önemlidir. Toplantıya gidildiğinde erkeklere nasıl yaklaşmaları ve nelere dikkat etmeleri gerektiğine dair çeşitli uyarılar yapılmıştır.²⁶²

Genellikle bütün dergilerde dış görünüş bakımından Batıyı örnek alan ancak kendisinden geleneksel cinsiyetçi roller gereği beklenen öncelikler olduğu vurgulanan bir kadın imajı vardır. Kadınlardan giyimiyle kuşamıyla Batılı gibi olmaları istenirken bir taraftan da annelik ve ev kadınlığı vazifelerini aksatmamaları gerektiği vurgulanmıştır. İçeriğinde giyim modasının yanı sıra, saç modası, aksesuar, eliş örgü modeller, çantalar, kemerler, eldivenler gibi kadın görünümüne dair akla gelen her şeyi barındırırlar. Saç tokaları için baş süsü denilmiş, kadınlara tokalarını eksik etmemeleri, süslenmeleri öğütlenmiştir. Dikiş

²⁵⁸ Ev-İş, Özel Sayı, 1941, s. 14.

²⁵⁹ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s.34, Hanımeli, Sayı 4, 1948, s.12, 13, Familya, Sayı 60, 1952, s. 3, Familya, Sayı 61, 1952, s. 1, Familya, Sayı 62-63, 1952, s. 1, Ev-İş, Özel Sayı, 1941, s. 88, 98, 108, 122.

²⁶⁰ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 3.

²⁶¹ Bkz. EK-12

²⁶² Hanımeli, Sayı 2, 1948.

dersleri adı altında yazılan sayfalarda bir kadının en zevkli işlerinin başında kendi dikişini hiç olmazsa en basit modellerden biçip dikip ve giymek olduğu vurgulanmıştır.²⁶³

İncelediğimiz Ev-İş Dergisi'nin 1937 yılı 1. sayısında kadınların yaz mevsimi için giyebilecekleri yaz elbiseleri modelleri verilmiştir.²⁶⁴ Modeller anılırken sade ve zarif oldukları vurgulanmıştır. Elbiseler diz altında, rahat bir modelle tasarlanmıştır. EK-13'te görüldüğü gibi elbise modeli Türkiye'de kadınlara önerilen klasik elbise modelidir. Görseldeki kadınlar elbiseleri topuklu ayakkabıyla kombinleyerek şık bir görünüm sergilemektedirler.

Dergilerde kadınlara vücutlarını iyi tetkik etmeleri, vücut kusurları varsa kusurun ne olduğuna bağlı olarak küçük hilelere başvurabileceklerini, kusurları bu hilelerle gizleyerek endamlarını güzelleştirmeleri gerektiği söylenmiştir. Boylarına göre kıyafet seçimi tavsiye edilmiştir. Yani hanımların bu hususlara dikkat etmeleri istenmiştir.

İncelediğimiz bir diğer dergi Hanımeli'nde örgü, moda, eliş gibi konuları sıklıkla yer almaktadır. Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılında yayımlanan 3. sayısında Amerikan modelleri yerine Paris'te yeni moda ve modellerin çıktığına şahit olmaktayız. Bu dergide ilk defa ve diğer dergilerden önce bu modellerin resimlerinin ve esaslarının verildiği gururla anlatılmaktadır.²⁶⁵

Adı geçen derginin 1. sayısında Bebeğimin Sayfası başlıklı bölümde kadınlara bebekleri için kanaviçeden zeybek kıyafeti nasıl yapılır bunun tarifi verilmiştir. Kadınlara çocuklarına radyoda zeybek çalarken dinletmeleri de tavsiye edilmiştir. Kıyafetlerde Türk motifleri, Türk ezgileri dergilere konu olmuştur. Kadınların bebeklerini eğitmeleri için bebeklerine şiir ezberletmeleri tavsiye edilmiştir. Tespitlerimize göre kadın dergisi olmasına rağmen bu dergide Türk motiflerine, Türkçülüğe bir vurguya rastlamaktayız.²⁶⁶

Aynı derginin tasarrufa yönelik bir başka tavsiyesiyle karşılaşırız: Elbiselerimizi nasıl boyarız vb. gibi başlıklar vardır. Örneğin kumaş pardösüleri su geçirmez hale getirmek için yöntemler verilmiştir. Bu tarz bilgiler kıyafetlerin uzun ömürlü olması için kadınlara tavsiyeler veren sayfalardandır.

Genelde bütün kadın dergilerinde saç şekli hususunda verilen öneriler de olmazsa olmazdır. Buna göre kadınların özen göstermesi gereken saç modellerinin tek tek detaylıca anlatıldığını görüyoruz. Doğal olarak dönemin saç modası dergilerde titizlikle takip edilerek modeller görsel olarak okuyucunun beğenisine sunulmuştur.

²⁶³ Hanımeli, Sayı 11, 1948, s. 9.

²⁶⁴ Ev-İş, Sayı 1, 1937. Bkz. EK-13

²⁶⁵ Hanımeli, Sayı 3, 1948, s. 12.

²⁶⁶ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 10.

Aksesuarlar da en az kıyafetler kadar dergilerde çoğunlukla yerini almıştır. İlgili döneme dair şıklığın bir göstergesi de eldiven takmaktır. Eldivenin yıkanması, kurutulması kısacası bakımı bile dergilerde sayfalar dolusu anlatılmıştır. Kadınların taktıkları yüzükler de dergilere konu olmuştur. Yüzük takarken kadının her zaman sadelikten yana olması gerektiği, kadının her daim sade ve mütevazı olmayı tercih etmesi gerektiği vurgulanmıştır.²⁶⁷

İncelediğimiz dergilerde milli elişi örnekleri adı altında inkılap kadını tasvir eden yastık kılıfı dikimi dikkatleri çekmiştir. Bu, tarihimizi yansıtan olayların evin içinde eşyalarda yer alması ince bir detaydır.

Son bir ek olarak bu dergilerde erkeklerin kıyafetlerine de dokunulduğunu görüyoruz. Buna dair kadınlara erkek gömlekleri, erkek gecelikleri ve erkek iç pantolonlarının nasıl tamir edileceği yönünde bilgiler verilmiştir. Hatta kadınların çocuklarına kundak ve çocuk elbiselerini dikmeleri için levazımat ve yöntemler dahi ihmal edilmemiştir.

3.3. Giyim

Bilindiği üzere II. Dünya Savaşı'nın şartları sosyal yaşamın her alanını etkilemiştir. Etkilerin yoğun olarak görüldüğü alanlardan birisi de kadın giyimidir. Giyim; toplumsal olaylar, yaşam biçiminin değişmesi, kültürel değişim, ahlaki-etik değerlerin değişmesi, politik değişimler, toplumun sosyo-ekonomik yapısının değişmesi, teknolojik gelişmeler neticesinde yeniden şekillenir. Savaş dönemi ülke ekonomisini her alanda etkilemiştir. Öyle ki, giyim sektöründe kumaşların nasıl ve ne şekilde üretileceğini bile etkilemiştir. Bu süreçte kadınlar ordu dahil birçok alanda erkeklerin yerini aldığından savaş sona ererken fabrikalarda, tarlalarda çalışan kadınların giyim tarzı pratik ve rahat bir dönüşüm içine girmeye başlamıştır. Böylece kadınların sosyal hayatta aktif rol almasıyla birlikte giysiler sadeleşmiş, bir tür sivil üniforma tarzına geçilmiştir. Öyle ki kadın elbiseleri vücuda sıkı oturup, boyları da hemen diz kapağının altına inmiştir. Haliyle hakim olan askeri havanın etkisiyle, sivil moda da askeri üniformalardan izler taşımaya başlamıştır. Vatkalı omuz, apoletli ceketler popülerleşmiş, bol cepli, bol paçalı pantolonlar dikilmeye başlanmıştır. Savaşın olumsuz ekonomik etkileri sebebi ile kıyafetlerdeki gereksiz detaylar atılmış asgari düzeyde ekonomik bir bütçeyle gösterişsiz kıyafetler dikilmeye başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kıyafetler en yalın halini almıştır. "İdare ve tamir et" kampanyası yürürlüğe girmiş, rasyonellik, kemer sıkma ve kullanışlılık anlayışı yaygınlaşmıştır. Ev terziliğinin ve örgünün popüleritesi artmış, hükümetlerin ve moda dergilerinin desteklediği kampanyalarla kadınlar eski yün kıyafetlerini

²⁶⁷ Ev-İş, Sayı 3, 1937, s.78.

söküp yenilerini örmeye başlamışlardır. Zaten tam olarak bu noktada kadın dergilerinde örgü örme taktikleri ve en sade, gösterişsiz halleriyle kadın kıyafetleri kadına model oluşturmıştır. Çalışmamızda incelenen kadın dergilerinde tematik olarak en çok görülen konu kadın giyimidir, dergileri incelediğimizde kadın giyimine dair verilen kıyafet modelleriyle dönemin sade kıyafet anlayışını ve kadınları “idare et-tamir et” anlayışıyla var olan kıyafetlerini söküp yeni kıyafetler dikmeye özendirildikleri bir anlayışı görmekteyiz.²⁶⁸

Bu bağlamda II. Dünya Savaşı sonrası çıkarılan dergilerde kadınlara kıyafetlerine ilişkin tavsiyeler askeri kıyafetlere uygun renklerdeki palto, etek, bluz ve hatta çorap, eldiven, şapka, bere gibi aksesuarlar olmuştur. Savaştan sonra kıyafet alanında herkese hitap eden özgür bir moda anlayışı hakim olmaya başlamıştır. Bu dergilerde Türk kadınına pantolon yerine en çok etek bluz²⁶⁹ kombinasyonları önerilmiştir. Resimleri çizilen eteklerde pile kullanılmıştır. Kıyafetin sosyal imkanların ve statünün bir tezahürü olduğu ve buna bağlı olarak değişimlere maruz kaldığı içinde bulunduğumuz yüzyılda açıkça görülmektedir.

1950’li yıllardan başlayıp Demokrat Parti Hükümeti’nin sona erdiği 1960 yılına kadar çıkarılan dergiler ise genelde yabancı kadın dergilerinin tesirinde yayın yaptığından kadınlara yenilikçi, özgür kıyafet tercihleri sunulmaya başlanmıştır. Her ne kadar bu dönemde yabancı dergiler vasıtasıyla Türk kadın dergileri moderniteyi hedef gösterse ve Demokrat Parti iktidara gelirken modernizmi takip edeceğine dair taahhütler verse de esasında durum böyle olmamıştır. Tespitlerimize göre tüm dünyada kısa etek ve dar paça pantolon modası Türk kadınlar tarafından daha geç tarihlerde benimsenmiştir.²⁷⁰

Türk kadınlarının kısa etek modasını daha geç bir tarihte benimsemesinin adeta bir kanıtı olarak Hanımeli Dergisi’nin 1948 yılında neşredilen 7. sayısındaki “Hollywood’da Yaz Modelleri”²⁷¹ başlıklı yazıyı örnek gösterebiliriz. Yazıda kısa etek için çalışan Amerikalı modacıların Hollywood yıldızlarını kendi tarafına çekmek için çabaladıklarından fakat bu çabalarına rağmen uzun etek modasının hükmünü sürdüğünden bahsedilmektedir. Görüldüğü gibi 1948 yılında da Türk kadınlarına uzun etek modasından bahsedilirken Hollywood yıldızları örneklenmiştir. Öyle ki incelediğimiz dergiler modası geçmeyen uzun eteğin mizahını okuyucuya sunmak için içeriklerinde karikatürlere dahi başvurmuşlardır.²⁷²

²⁶⁸ Saliha Ağaç, Şule Çivitci, Başak Boğday Saygılı, “Cumhuriyet’ten Günümüze Kadın Giyim Kültüründeki Değişimler Üzerine Bir Araştırma”, 8, Erişim 16.02.2024.

²⁶⁹ Bkz. EK-14

²⁷⁰ Ağaç, Çivitci, Boğday Saygılı, “Cumhuriyet’ten Günümüze Kadın Giyim Kültüründeki Değişimler”, 8, Erişim 16.02.2024.

²⁷¹ Hanımeli, Sayı 7, 1948, s. 28.

²⁷² Hanımeli, Sayı 10, 1948, s. 26.

Yine bu dergilerde kadın kıyafeti olarak klasik tayyör dikimine de sıklıkla rastlarız. Kadınlara dikmeleri için tayyör modelleri kol, cep, etek bölümleri ayrı ayrı cmler şeklinde verilerek detaylı anlatılmıştır. Neredeyse bir terzi becerikliğinde işçilik isteyen modeller tüm kadınların istifadesine sunulmuştur. Bundan şunu anlamaktayız ki kadınlarımız kendi kıyafetlerini kendileri dikecek kadar hem maharetli hem de tutumludurlar. Dergilerde aynı zamanda iyi giyinmenin gerekliliği de sıkça vurgulanır. Kadının baş meziyetleri arasında görülen iyi giyinme tabii ve makul bir kadın ihtirasıdır.²⁷³

Giyim sektöründe Amerikan modasının hakim olması nedeni ile Familya Dergisi'nde verilen reklamlarda Amerikan tarzına bir atıf söz konusudur. Dergide verilen bir reklamda “Her türlü giyim ihtiyaçları taksitle” sloganıyla “Bayan ve baylar için Amerikan makası hazır palto, pardösü, manto, trençkot, spor ceket, pantolon ve çocuk takımları”nın Moda Giyim Salonu’ndan kolayca temin edilebileceği duyurulmuştur.²⁷⁴

İncelediğimiz Hanımeli Dergisi’nin 1948 yılında yayımlanan 1. sayısında bu kıyafetler tasarruf çerçevesinde ele alınmıştır. Buna göre iyi giyinmek, güzel ve sevimli görünmenin anahtarıdır. Ancak, dünyanın buhranlı ve hayatın pahalı olduğu bu günlerinde aile bütçesini sarsmadan ya da evin erkeğine yük olmadan bunun nasıl yapılabileceğine dair geniş açıklamalar yapılmıştır. Kadınların sürekli kıyafete para vermemesi için kıyafetlerini modası geçmeyen renklerden satın almaları gerektiği, kıyafetlerini mümkün olduğunca ayrı parçalar halinde örneğin etek, ceket, tayyör birbirleriyle kombin yapılacak şekilde seçmeleri gerektiği söylenmektedir. Dergilerde kıyafetle ilgili sayfaların genelinde “Kolay”, “Ucuz”, “Zarif” gardırop tabirlerini görürüz. Kısaca söylemek gerekirse dergilerin moda sayfaları kadınları ucuz fakat zarif giydirmeye üzerine kurgulanmaktadır.²⁷⁵

Kısaca, dönemin dergilerine bakacak olursak evde temizliğin nasıl yapılacağından çocuğun nasıl giydirileceğine, çorba tariflerinden kadın elbisesinin nasıl dikileceğine, hangi renklerin moda olduğuna, saçlarda ne tarz tokaların güzel duracağına dair günümüzde teknolojiye dayanarak dijital ortamlarda neyi araştırıp öğreniyorsak dergilerde de şüphesiz eksiksiz bunları bulabilmekteyiz.

Özet olarak dergilerde kadın kıyafeti olarak dönemin modası olan kıyafetlerin dikimi verilmiştir. Kadınlar modayı hem dergilerden takip edebilmekte hem de kendileri dilediği gibi bedenlerine uygun kıyafetler dikebilmektedirler. Ev-İş Dergisi’nin özel sayı dizilerinde kadınların iş hayatında giymeleri için bir kıyafet belirlenip “Her ay bir iş” başlıklı yazıda

²⁷³ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 19.

²⁷⁴ Familya, Sayı 108, 1954, s. 5.

²⁷⁵ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 19.

dikimi tarif edilmiştir. Dergilerde sıklıkla değinilen konu kadın zarafetidir. Kadınların giydiği tuvalet, dönemin kadın dergilerinde zarafetin vurgusu olarak ön plana çıkmıştır. Kadınlara tuvalet giymelerinin yanında kemer, düğme, çanta, iskarpin ve şapka gibi teferruatlara da önem vermeleri, renklerde birbirine zıt ahengi bulup sadelik içinde kibar bir buluşla giyinmenin dikkat edilmesi yönünde tavsiyeler verilmiştir.

3.4. Reklam Bölümleri

Çalışmamızın kapsadığı yıllar arasında çıkarılan kadın dergilerinin reklam bölümlerinde okurların sosyal profillerine uygun elişi mağazası, iplik, bebek maması, kitap ve yayınevi ile kadın hijyen ürünleri reklamlarına rastlanmaktadır. Bunlara ek olarak yabancı marka saat, elektrik süpürgesi, dikiş makinası gibi ürünlerin reklamları da yapılmıştır.

Ev-İş Dergisi'nin 1937 yılındaki 7. Sayısında “Moda Albümü” adındaki bir gazetenin reklamı yapılırken “Bütün İstanbul, Bütün Türkiye, Bütün Şık Bayanlar yalnız Moda Albümü'nü alırlar.” yazılmıştır. Aslında dergide kullanılan yazının puntosunun büyüklüğü bazı ipuçları vermektedir. Reklama biraz detaylı baktığımızda o döneme dair modanın kalbinin İstanbul'da attığını ve aslında tüm Türkiye'ye de İstanbul'dan yayıldığını çıkarabiliriz. Ayrıca reklamda “Moda Albümü moda ve giyim istihbaratını doğrudan doğruya Paris'ten alır.” diye nokta atışı adres de verilmektedir. Buna göre moda ilk önce Paris'ten doğacak, İstanbul'a gelecek, İstanbul'dan da bütün Anadolu'ya yayılacaktır. Dolayısıyla dergide moda konusunda Batı'dan esinlenildiği, Batı'nın örnek alındığını rahatlıkla söyleyebiliriz.²⁷⁶

Aynı derginin 1938 yılı 10. Sayısında yayımlanan verilen bir reklam sayfasında soğuk algınlığı için önerilen “Tabiî Kaynak” adında bir ürünün reklamı örnek olarak verilebilir.²⁷⁷ Karı-koca arasında geçen bir diyalogla reklama başlanmıştır. Kadın erkeğe söz konusu ürünü koyduğu içeceği uzatarak onun için hazırladığını belirtmektedir. Öyle ki ürün kocasının sıhhatini muhafaza etmek ve dolayısıyla da aile saadetini sürdürmek isteyen her kadının en mükemmel yardımcısı olarak lanse edilmiştir. Ürünün aile reisi için en güzel ikram olduğu, ev kadınının bu ürünü bilmesi gerektiği ve eşine mutlaka içirmesi gerektiği de eklenmiştir. Reklam verilirken bile kadının en başta kocasının sağlığını düşünmesi ve buna göre önlem alması gerektiği imajı çizilmiştir. Diğer sorumlulukların yanında kadına bir de kocasının sağlığını korumak da vazife gibi aksettirilmiştir. Diğer kısımlarda olduğu gibi dergilerin

²⁷⁶ Ev-İş, Sayı 7, 1937, s. 342.

²⁷⁷ Ev-İş, Sayı 10, 1938. Bkz. EK-15

reklam bölümünde de hastalıklara karşı kocasını korumak, kocasının sıhhatini düşünmek kadının görevidir.

İncelediğimiz kadarıyla reklam bölümlerinde en çok ağırlıklı ürün parfüm ve kozmetik sektörüne ayrılmıştır. Reklama ayrılan ürünlerde kabaca bir tasnif yapmak gerekirse en başta kozmetik, daha sonra ilaç ve tekstil, moda, temizlik malzemeleri, beyaz eşya, kişisel bakım, aksesuar, gıda, dekorasyon, mutfak ürünleri vb. gelmektedir.

Hanımeli Dergisi’nde nasıl pek çok çeşitli konuya değinildiyse Familya Dergisi’nde de Hanımeli Dergisi’nde olduğu gibi örgü, moda, eliş gibi konuların yanında makyaj ve güzellik tüyolarından evde yemek yapılmasına kadar pek çok konu yer almıştır. La Familia adıyla da çıkarılan dergide sağlık, kozmetik, ilaç, diş macunu, konserve, örgü ipi, ruj gibi geniş yelpazeli ürünlerin reklamları yapılmıştır.²⁷⁸

İncelediğimiz dergilerde moda sektöründe kullanılan reklamların teması daha çok duygusal iken kişisel bakım ürünlerinde daha çok rasyonel bakış açısı ön plana çıkmaktadır. Bu da marka bilinirliği ile duygusal bağı arttırılması isteğiyle açıklanabilir. “Diğer yandan kişisel bakım, kozmetik ürünleri kişinin cildine uygulanan ürünler olduğu için çoğu zaman ürün hakkında bilgi vermek ve faydalarının yazılı olarak sunulmasının daha etkili olduğunun düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Reklamı yapılan ürünün işe yararlılığına, kalıcılığına, kullanışlılığına ve kalitesine dair gösterilen kanıtların veya reklam içi bilgilendirici metinlerin kişisel bakım veya kozmetik ürünlerine ilişkin satın alma kararlarını etkilediği düşünülmektedir.”²⁷⁹ Bu amaçla dergiler kanıta dayalı reklam çekiciliğini bir metot olarak benimsemişlerdir. Bu dergilerin hedef kitlede güven sağlaması, ürünün tercih edilmesi reklam çekiciliğine önem verilmesini gerektirmiştir.

Sonuçta dergilerdeki haber ve reklamların hitap ettiği hedef kitlenin tüketime ilişkin tercih ve tutumlarında çok etkili olduğu söylenebilir. Bu reklamlarda rasyonellik ve duygusallığı yan yana görüyoruz ve bilgilendirici olmaktan ziyade algıya yönelik olduğunu tespit etmekteyiz.

3.5. Sağlık ve Spor

Kadın dergilerinde sağlık konusuna değinme şekli genelde görseller eşliğinde yazı dizileri şeklinde olmuştur. “Sıhhi nasihatler” adı altında kadınların sağlığına iyi gelebilecek alternatifler sunulmuştur. Örneğin Ev-İş Dergisi’nin 1938 yılının 11. sayısında kadınlara

²⁷⁸ Familya, Sayı 59, 1951, s. 3.

²⁷⁹ Elif Eşiyok, “Dergi Reklamlarındaki Reklam Çekiciliklerine Yönelik Bir İnceleme: All Dergisi Örneği”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5/2 (2017), 641-656, 654.

sağlık konusunda rahim kanseri hakkında bilgiler verilmiştir. Doğrudan profesör doktorun verdiği bilgilere dayanarak yazılan yazıda rahim kanserinin belirtileri, erken teşhisin önemi, tedavi sürecinde kadınlara cesaret vermek maksatlı tavsiyeler yer almaktadır. Kadınlarda en sık görülen kanser türünün rahim ve meme kanseri olduğu bilgisinden hareketle bu konular hakkında bilgiler verilmiştir.²⁸⁰

Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılının 6. sayısında sayının çıktığı mevsim yaz olduğu için “Ansiklopedi Sayfası” başlığında böcek ve sineklere karşı nasıl korunacağı ve haşerelerin nasıl öldürüleceği, hangi ilaçların etkili olduğu belirtilmiştir.²⁸¹

Sağlık sayfalarında sözü edilen konulardan biri de sağlık için spor yapılmasıdır. Örnek olarak Ev-İş Dergisi'nin ilk sayısından itibaren genç kızlara ve kadınlara vücut güzellikleri ve sıhhatleri için jimnastikle meşgul olmalarının gerekliliği vurgulanmıştır. Dergilerin hemen hemen hepsinde vücut jimnastiğinin, ayak jimnastiğinin sağlık için yapılması gereken spor türlerinden olduğu hatırlatılmıştır. Aynı derginin 1941 yılı özel sayısında kadınlara rejim yapmaları önerilmiştir. Yani, bazı kadınlara kilo vermek rejim tavsiyesi, bazılarına da rahatsızlığına göre neyi tüketeceğine dair tavsiyeler verilmiştir. Kadınların ve dolaylı olarak eşlerinin, çocuklarının sağlığı için besinlerin nasıl muhafaza edileceği, nasıl tüketileceği dahi dergilerde belirtilmiştir. Örnek verecek olursak bir yumurtanın seçimi, muhafazası gibi bilgiler kadınlara verilmiştir. Burada verilen bilgiler hem bilgilendirici, ikna edici ve etkileyici bir reklam olarak algılanabilir.²⁸²

Genel olarak incelediğimiz bütün bu kadın dergileri insan sağlığına dair tehlike oluşturabilecek hastalıklar için de dergilerde alınacak önlemler ve ilgili hastalığın detayları tek tek anlatılmıştır. Adeta bir sağlık rehberi halinde kadınlara kendilerinin ve ailelerinin sağlıklarını nasıl koruyacaklarına dair bilgiler verilmiştir.

Dergilerde çocuk sağlığına dair tavsiyeler de göze çarpmaktadır. “Yavrunuzun Sağlığı” gibi samimi başlıklar altında bebeklerin, çocukların ne zaman ne yemeleri gerektiği, bu besinlerin ne kadar zamanda bir ve ne kadar ölçüde vermeleri gerektiği yönünde kadınlarımıza eğitici-öğretici bilgiler verilmiştir. Burada da yine bilgi verici bir reklamla karşı karşıyayız. Dergide çocuk bakımı temalı sağlıklı çocuklar yetiştirilmesine ilişkin tavsiyelerin yoğunluktadır.²⁸³

²⁸⁰ Ev-İş, Sayı 10, 1938, s. 6, Ev-İş, Sayı 11, 1938, s. 6.

²⁸¹ Hanımeli, Sayı 6, 1948, s. 11.

²⁸² Ev-İş, Özel Sayı, 1941, s. 7, 17, 27, 37, 47, 57, 67, 77, 87, 97, Ev-İş, Sayı 4, 1937, s. 18, Hanımeli, Sayı 11, 1948, s. 39.

²⁸³ Ev-İş, Sayı 4, 1937, s. 12.

Dergilerdeki çocuk sağığı ile ilgili sayfaları irdelediğimizde verilen bilgilerin günümüz tıp çevrelerinin verdiği tavsiyelerle örtüşmediğı sonucuna varmaktayız. Örneğın Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılındaki 2. sayısında “Anneler bebeğınızı nasıl besliyorsunuz?” başlıklı yazıda “Doğumu takip eden ilk 24 saat zarfında annenin göğsünden gelen Kolostrom adlı faydasız mayı yerine şekerli su verilir.” diye kadınlara bebeklerine şekerli su vermeleri tavsiye edilmektedir. Oysaki günümüz tıbbında yeni doğan çocuğa annenin doğumdan sonra ilk olarak kolostrom vermesi, bunun bebeğın bağışıklığı için elzem olduğı bilgisi verilmektedir. Buradan şunu tespit edebiliriz: sağııkla ilgili verilen bazı bilgilerin günümüz için geçerliliğı kalmamıştır.²⁸⁴

Kadın dergileri aile bireyleri için kilo kontrol cetveli vermeyi de ihmal etmemiştir.²⁸⁵ Öyle ki doktorların yazdığı yazı dizisinin birinde şişmanlık tedavisi sayfası da yer almaktadır. Kadınların fiziki güzelliğini bozabilecek her türlü sağıık problemi dergilerde ele alınmış, doktorların önerisiyle kilonun kadın güzelliğini olumsuz etkilediğı fikrinden yola çıkarak bunların önüne geçebilmek için doktorlar tarafından önlemler okuyucunun takdirine sunulmuştur. Günümüzde de obezite çağın en büyük problemlerinden biri olarak görölmektedir. Dolayısıyla buradaki tavsiye güncelliğini korumaktadır.

3.6. Yemek Tarifleri

Üzerinde çalıştığımız dergilerde yemek tarifleri bölümü de mevcuttur ve bu dergilerde günün mönüsü liste halinde okuyucuya sunulmuştur. Hatta bebek mamasının tariflerinin verildiğı ve dolayısıyla çocuklar için sağııklı yemek hazırlamanın püf noktalarına değinen yazıların sayısı hayli fazla olduğı görölmektedir.

Pek çok pasta ve yemek tarifi verilerek okurlarla paylaşılmıştır. Ev yemekleri adı altında kadınların evde rahatlıkla pişirebileceğı yemekler seçilmiştir. Derginin çıktığı mevsime göre yaz yemekleri-kış yemekleri diye ayrıma gidilerek yemek tarifleri verilmiştir. “Hangi aylarda yenilir” başlığıyla verilen söz dizisinde mesela hangi balığın hangi ayda tüketilmesine kadar faydalı bilgiler de verilmiştir.²⁸⁶

Adı geçen dergilerde meyvelerin, sebzelerin çürümeden veyahut çürümeye yakın nasıl değerlendirileceğı hususuna da sıklıkla değinilmiştir. Meyveden yapılabilen marmelat, reçel, komposto gibi çeşitli seçeneklerin de sunulduğunu görmekteyiz. Örneğın ayvadan yapılan hem reçel hem murabba²⁸⁷ tarifi verilmiştir. “Elmadan neler yapılır?” başlığı altında elma

²⁸⁴ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 15.

²⁸⁵ Ev-İş, Özel Sayı, 1941, s. 7.

²⁸⁶ Ev-İş, Özel Sayı, 1941, s. 74.

²⁸⁷ Murabba bir reçel türüdür.

tatlısı, elmalı ekmek, elma yangını, elma kayganası, elma klaketi; “Kestaneden neler yapılır?” başlığı altında kestane gatosu, kestane dağı, buzlu kestane, kestane marmöladı, kestane fondanı adında pek çok türden yiyecek çeşidi tarifi verilmiştir.²⁸⁸

Genel olarak baktığımızda; bu çok yönlü tarifler meyveyi, sebzeyi ziyan etmemek, her şekilde değerlendirebilmek üzerine kurulu bir zihniyetin tezahürü olarak değerlendirilmelidir. Dergilerde kadınlara verilen ev yemeği tarifleri aslında savaştan sonra ülkenin zayıflayan ekonomisiyle baş edebilmek için evde yapılması gereken ufak çaptaki tasarruf tedbirleri zincirinin belki de ilk halkasıdır.

3.7. Sosyo-Kültürel Yaşam

Çalışmamıza dahil edilen bütün kadın dergilerinde kadınların dergiye danışabileceği tüm konuları -moda, yemek, güzellik, adap, ev işleri- günümüzde çokça kullandığımız “Güzin abla” tarzında dergi yazarlarına sorarak derginin okuyucuya verdiği cevaba göre sosyo-kültürel yaşamlarına yön verdiklerini görmekteyiz.

Tezimizin ana konusu olan dergilerde kadının aileyi kurma, bir arada tutma, ailenin başını çekme görevlerine ilişkin Ana Dergisi’nde “Şerefli bir ocak, bir yuva kuran her kadın, her ana göğsünü gere gere söyleyebilir: Aileyi yaratan odur...” denilmiştir.²⁸⁹ Ayrıca insan ilişkilerinde de en kritik rolü evde kadın hatta çocuğu varsa anne oynamaktadır. Kadının zekası, arabuluculuğu sayesinde tüm aile bir arada tutulur, aile fertleri huzur ve barış içinde yaşar.

İncelediğimiz dergilerde II. Dünya Savaşı sonrası döneme dair gündelik ev yaşamlarında kadınların çok yönlü olduğuna pekala kanaat getirebiliriz. Mesela kadınlar kendi aralarında görüşmek için özel sebepler aramazlar. “Geçerken uğramak”, “Kahveye gelmek”, “Oturmaya gitmek” bunlardan bazılarıdır. Bu dönemde maddi durumu görece düzgün olan kadınlar kendi aralarında “kabul günü” adını verdikleri bir faaliyetin içine girerler. Bu kabul günleri, kadınların kıyafetlerine ihtimam gösterdikleri adeta bir tören havasında geçmektedir. Yine bu kabul günlerinde kadınlar genç bekar oğulları varsa onlara eş adayı bakarlar bu sebeple bu kabul gününe yetişkin genç kızları getirmek adettendir. Kabul günlerinde kadınlar sohbet ederlerken bir yandan da örgü örерler, dikiş dikerler veya nakış işlerler. Konuşulan mevzular zengindir. Ev işleri, doğumlar, ölümler, çocuklarının mürüvvetleri, gelin-kaynana çekişmeleri, çocuklarının sorunları, okudukları kitaplar,

²⁸⁸ Ev-İş, Sayı 10, 1938, s. 13.

²⁸⁹ Emine Ortaç, “Aile ve Kadın”, *Ana*, Sayı:3, 1939, 26.

izledikleri sinema filmleri... Bu kabul günlerine kimi zaman ölünün arkasından dua ve mevlüt okuma gibi dini ritüeller de ilave edilir.

Kadınların bir başka aktiviteleri de yaz ayında erkeklerin yoğun olmadığı yerlerde denize girmeleri, açık hava sinemasına gitmeleri, büyükşehirlerde gazino kültüründen olan gündüz matinelere gitmeleri gibi faaliyetlerdir.

Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılında neşredilen 1. sayısında "Hanımeli'nin Şakaları" yazısı adı altında²⁹⁰ 'Her yaşın bir dili var.' başlığıyla paylaşılan yazıda bir kadının doğumundan yaşlılığına kadar süregelen yolculukta yaşadıkları, şiirsel bir dille anlatılmıştır. Dergide şiirlerin, sağlık, hukuk ve dünya kadınlarına ilişkin haberlerin yanı sıra Yunan, İran, İngiliz kadınların yaşamlarından kesitler yer almaktadır.

İskambil kağıtlarıyla oyun tarifleri verilirken öte yandan hoşça vakit geçirecekleri yazı dizileri de dergilerde yer almıştır. Ayrıca dergilerde özlü sözler de her daim verilmiştir. Yine bazı dergilerde musiki sayfaları görülmüştür. Burada notalarla beraber müzik parçaları okuyucunun istifadesine sunulmuştur.²⁹¹ Verilen müzik parçaları Türk müziğine ait parçalardır. Dergilerde dönemin revaçta olan roman ve şiirlerin adları, yazarlarıyla birlikte verilmiştir. Diğer siyasi günlük gazetelerdeki gibi tefrika²⁹² şeklinde olmayıp basılmış bir romanın, kitabın yazarıyla röportajlarının verildiği ve romanın (Aşk-ı Memnu, Mai ve Siyah, Eylül, Yüksek Ökçeler gibi) tanıtıldığı²⁹³ yazılar okuyuculara aktarılmıştır. Genel kültüre büyük katkısı olan bu bölümler kadınların hafızasında yer edindiği gibi bir yandan da dergilerin didaktik yönünü ortaya koymaktadır.

Ev-İş Dergisi sanata dair gelişmelerin de yer verildiği "mizah bilgileri" başlığı altında kimi zaman Nuri Sami Karol imzası ile kimi zaman imzasız yayınlanan yazılarda kemanın nasıl icat edildiğini, senfoni üstatları ve oratoryo gibi genel kültür alanında bilgiler verilmiştir. Nihayet bir yandan kadına ev idaresi hakkında bilgiler verilirken, bir yandan da iş hayatında başarılı olan ünlü kadınlar tanıtılmış ve kadın, üretici olmaya özendirilmiştir.

Kadınlara dergilerde resimler üzerinden nasihatler verilmiştir. Bu nasihatlerde de kadınların kocalarıyla uyum içinde olmaları, ailenin huzurunu bozmamaları tavsiye edilmiştir. Kadına düşen ana görev ailenin ve evin huzurunu sağlamaktır. Evde yaşı ileri olan babaanne

²⁹⁰ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 9.

²⁹¹ Ev-İş, Sayı 6, 1937, s. 26.

²⁹² Dilimize Arapçadan geçen bu kelime fark sözcüğünden türetilmiş, tasavvuf terimi olarak kullanılmış ancak biz Osmanlı döneminde süreli yayınlarda bölüm bölüm yayınlanan birbirini tamamlayan yazı dizisi olarak kullandık. "Sözlükte ayırma, ayırt etme, parçalama, dağılma, parçalanmışlık anlamlarındaki tefrika terim olarak belirli bir dini, fikri veya siyasi birliğe sahip insan topluluklarının bölünüp parçalanmasını, fırkalara ayrılmasını ifade eder." Tuncay Başoğlu, "Tefrika", Türk İslam Ansiklopedisi, 40.cilt, (2011), 279-281, 279.

²⁹³ Ev-İş, Sayı 9, 1937.

ya da annearne rolündeki kadınlar aile içindeki sorunları çözmekte hakem rolü üstlenmişlerdir. Burada yaşlı kadınlara bilgelik-hakemlik atfedildiğini görüyoruz.

Ele aldığımız dergilerde halkı tasvir ederken “Düşmanlar” başlığı altında şu bilgilere rastlanmıştır: Örneğin toplu taşımada kaba ve nezaketsiz davranışlarda bulunanlar, yüksek sesle konuşanlar, yaşlılara yer vermeyenler, kavgacılar tenkit edilmiştir. Anladığımız kadarıyla medeni davranmayan, görgü kurallarından uzak bazı tipler için sinema ukalaları, gazete ortakçıları, sual hastaları ve sözde kibar şeklinde tipoloji görüyoruz.

Ev-İş Dergisi’nde kadın okuyucuya verilen tavsiyelerden bir ilginç olanı da “İyi Geçinmenin Sırrı” konulu yazıdır. Yazıda erkeğe karşı hoşgörölü olmanın temellerinden bahsedilmiştir. Bu minvalde kadınlara; sabah eşleri tıraş olurken dikkatlerini dağıtacak bir şey yapmamaları aksi takdirde eşlerinin yüzlerini yanlışlıkla kesebileceği, eşleri bir şeyle meşgulken ve hesap kitap işleriyle uğraşırken onların dikkatini dağıtmamaları konularında öğütler verilmiştir. Bir diğler tavsiye de lokantada yemek yerken garsona seslenme işini eşlerine bırakmaları gerektiği, erkeğin egoist olduğu, otoritesinin sarsılmasını istemeyeceğidir. Yine bir yere gidileceği zaman bir dakika istemek yerine kaç dakika lazımsa onu söylemeleri aksi takdirde eşlerinin sinirlenebileceği, böyle bir durumda erkek sinirlense bile kadının sükûnetle kalması gerektiği tavsiye edilmiştir. Hatta eşlerin göz hapsine aldığı, kadınların eşlerine koşulsuz şartsız itaat etmeleri gerektiği öğütlenmiştir. Öte yandan manasız kıskançlıklardan kaçınmaları her iki tarafa da öğütlenmiştir. Üstelik tavsiyeler sadece kadınlara verilmemiştir.²⁹⁴

“İyi Geçinmenin Sırrı” başlıklı yazıda şuna da rastlanmıştır. Evlilik hayatında çıkan sorunların erkek tarafından çıkartılabileceği düşüncesini görüyoruz. Böyle durumda erkeklere de bu pürüzü giderme yönünde tavsiyeler verilmiştir. Mesela erkeklerin sadece dışarıdaki insanlar için değil evde karısı için de süslenmesi gerektiği, eşlerinin makyaj yapmalarına itiraz etmemeleri gerektiği, yemek sofrasında ya da otururken eşleriyle sohbet etmeyi ihmal etmemeleri gerektiği öğütlenmiştir.²⁹⁵

Yukarıda kadınlara verilen bu tavsiyelerde kadınların toplumsal hayatta ikincil planda, değersiz bir konuma, hatta adeta bir köle rolüne itildiği kanaatine varılmaktadır. Tarihsel olarak baktığımızda kadınlara reva görülen statü yukarıda belirttiğimiz bu tavsiyelerle vücut bulmuştur. Kadınların sadece kadın olmaktan doğan sorunlarını incelemesi, sorgulaması ve cinsler arası hiyerarşiyi ortadan kaldırması gerekirken bu toplumsal biçimlendirme patriyarkalizmi doğrulamaktadır. Bu davranış biçimi her ne kadar dinsel bir arka plana

²⁹⁴ Ev-İş, Sayı 9, 1937.

²⁹⁵ Ev-İş, Sayı 9, 1937.

bağlansa da günümüzde kabul edilebilir değildir. Zira bu bakış açısıyla kadın erkeğe hizmet eden bir objedir, özne değildir. Oysa bu süreçte Avrupalı kadınların durumu ve konumu feminizm kuramından kaynaklı birtakım bakış açılarıyla daha farklı bir yönde seyretmektedir. Dergilerin çıkarıldıkları dönemde Batıda kadınların sesleri sürekli olarak yükselmektedirler. Dergilerin Batının bu yönünü görmeyip de Türk toplumuna Türk kadınını erkeğin hizmetçisi gibi lanse etmesi eşitlik ilkesine aykırıdır.

Hanımeli Dergisi'nin Şubat 1948 tarihli 2. sayısında “Tarihte Türk Kadını” köşesinde Mihri Hatun anlatılmıştır.²⁹⁶ Anlatılana göre Mihri Hatun 15. yüzyılda yaşamış ünlü Türk kadın şairdir. Amasya’da doğmuştur. Babası Mehmet Çelebi adında bir kadındır. Asıl adı Fahrinnisa’dır, Mihri mahlasını babası vermiştir. Mihri çok güzel bir kadındır.

Hanımeli Dergisi'nin Mart 1948 tarihli 3. sayısında “Tarihte Türk Kadını” köşesinde Fitnat Hanım anlatılmıştır.²⁹⁷ Anlatılana göre Fitnat 18. Yüzyılda yaşamış Türk şairdir. Asıl adı Zübeyde’dir. Babası devrin alimlerinden Mehmet Esat Efendi’dir. Kardeşi şeyhülislamlık yapmıştır. Nakibül-eşraf Derviş Efendi adında şiirden ve musikiden anlamaz birisiyle evlenmiş ve bedbaht olmuştur. 1780’de ölmüştür. Mezarının Eyüp’te olduğu rivayet edilir. Dergilerde evlilik tavsiyeleri verilirken kadınlara aynı muhitten, aynı zevklere sahip beylerle yuva kurmaları önerilmiştir. Zira Fitnat Hanım’ın hayatı anlatılırken evlendiği kişi için “şiirden ve musikiden anlamaz” ifadesi kullanılması ve bu evliliğin sonucunda bedbaht olması kadınlara verilen tavsiyeleri destekler niteliktedir.

Hanımeli Dergisi'nin Mart 1948 tarihli 4. sayısında “Tarihte Türk Kadını” köşesinde Nigar Hanım anlatılmıştır.²⁹⁸ Anlatılana göre Nigar Hanım edebiyatımızın yenileşme devrinde ince ve duygulu şiirleriyle tanınmış bir Türk kadınıdır. Babası Macar Osman Paşa’dır. Babası musiki ile meşgul olan ve garp lisanlarına vakıf bir adam, annesi de şiiri seven aydın bir kadın olduğu için Nigar Hanım daha çocukluğunda güzel sanatlara ilgi duymuştur. İyi bir tahsil gören Nigar Hanım Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca ve Rumca dillerine aşina olduğu gibi batı ve doğu musikileriyle de meşgul olmuştur. Pek gençken evlenmiştir, fakat bu evlilik tam bir hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştır. Hassas bir yapıya sahip Nigar Hanım’ın yazılarında daima görülen hüznün bu aile saadetsizliğinin neticesi olarak kabul edilmektedir.

Hanımeli Dergisi'nin Şubat 1948 tarihli 2. sayısında “Hanımeli kadın dünyasının çeşitli davalarını vakit vakit eline almayı vazife bilmektedir.” denmiştir.²⁹⁹

²⁹⁶ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 19.

²⁹⁷ Hanımeli, Sayı 3, 1948, s. 18.

²⁹⁸ Hanımeli, Sayı 4, 1948, 34.

²⁹⁹ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 12.

Hanımeli Dergisi'nin Eylül 1948 tarihli 9. sayısında “Tarihte Türk Kadını” köşesinde Hubbi anlatılmıştır.³⁰⁰ Anlatılana göre Hubbi, kendinden evvel yetişen kadın şairlerin en iyisidir. Asıl ismi Ayşe'dir. Şiirlerde kullandığı mahlası Hubbi kadındır. Katip Çelebi Keşfü'z-zunûn eserinde Hubbi'nin Amasyalı olduğunu yazsa da diğer tezkereler İstanbullu olduğunu yazmışlardır. “Hurşide ve Çemşid” adlı üç binden fazla beyit yazdığı bir mesnevisi olduğu, ayrıca birçok kaside ve gazelleri bulunduğu şura tezkerelerinde belirtilmektedir.

Hanımeli Dergisi'nin Eylül 1948 tarihli 9. sayısında “Londra Olimpiyatlarında Şampiyon Kadınlar” başlıklı yazıda kadınların olimpiyatlardaki başarısı söz konusu edilerek kadınlarımızın bu başarıdan ilham almaları istenilmiştir.³⁰¹

Hanımeli Dergisi'nin Ekim 1948 tarihli 10. sayısında “Dünkü Türk Kadını” köşesinde Turhan Sultan anlatılmıştır.³⁰² Anlatılana göre Moskof illerine yaptıkları bir baskından dönen Tatar akıncıları, beraberlerinde birsürü ganimet ve esir getirmişlerdi. Bunlardan bir kısmı İstanbul'a gönderildi. Esirler arasında güzel vücudu, beyaz teni ve masmavi gözleriyle on dört yaşında bir Rus dilberi göze çarpmaktaydı. Bu kızı Valide Kösem Sultana hediye ettiler. Kösem Sultan oğlu Deli İbrahim'e bu Rus kızını cariyeye olarak takdim etti. Rus kızına “Turhan” adını verdiler. Turhan zekası ve kadınlığıyla Deli İbrahim'i kendine bağladı. Bir yıl sonra bir erkek çocuk doğurunca da sarayın seçkin simaları arasına girdi. Fakat onun tarihin meşhur kadınlarından biri haline gelmesi Deli İbrahim'in ölümünden sonradır. Oğlu sekiz yaşında “Dördüncü Mehmed” adıyla tahta çıktı ve böylece Turhan “Valide Sultan” oldu. Fakat sarayın esas hakimi yıllardan beri Kösem Sultan'dı ve yıllardan beri memlekette sözü geçer tek insan oydu. Bu iki kadın arasında iktidar mücadelesi kaçınılmaz bir hal aldı. Böylece tarihin en büyük gelin kaynana kavgası başlamış oldu.

Hanımeli Dergisi'nin Kasım 1948 tarihli 11. sayısında “Tarihte Türk Kadını” köşesinde Hürrem Sultan anlatılmıştır.³⁰³ Anlatılana göre Hürrem Sultan bir papazın kızıyken yeryüzünde bütün Müslümanlara hükmeden halifenin karısı oldu. Türk akıncılarının Rusya'dan kaçırıp getirdikleri bir esirdi, yüzlerce beldenin ve milyonlarca insanın efendisi oldu. Dergide tarihçilerimizin Hürrem Sultan'dan kendisini iyiliğe, ibadete ve hayır işlerine vakfetmiş bir kadın olarak bahsettiği belirtilmektedir.

Hanımeli Dergisi'nde kadın imgesi için Cumhuriyet ile birlikte gelen idealist ve mücadele ruhlu kadınlarımızdan esinlenilmiştir. Öyle ki derginin ilk sayısında Münir Hayri

³⁰⁰ Hanımeli, Sayı 9, 1948, s. 16.

³⁰¹ Hanımeli, Sayı 9, 1948, 20.

³⁰² Hanımeli, Sayı 10, 1948, s. 7.

³⁰³ Hanımeli, Sayı 11, 1948, s. 19.

Egeli “Kadın Davamız” başlıklı yazısında³⁰⁴ Türk kadınının haklarını başka ülkelerin kadınlarının haklarını elde etme mücadelelerine kıyasla daha az bir çabayla elde ettiğine ve Cumhuriyet ile birlikte kadınların müthiş bir ilerleme kaydettiklerine vurgu yapar.

Hanımeli dergisi de diğer kadın dergileri gibi sağlık ve hukuk konularını, modayı, giyim-kuşamı, elişini, yemek yapımını, örgü örmeyi, hikaye ve şiirleri konu edinir. Dergi oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Dergide dikiş dersleri, kumaş boyama işlemi, gecelik, gömlek dikiminden mont dikimine kadar her türlü kıyafet dikimi, dantel örme, masa örtüsü dikme, şapka dikme, güzellik sırları, sıhhat için jimnastik dersleri, annelere çocuklarının büyüme süreçleri ile ilgili öğütler, kendi evinin mimarı olabilmesi için kadınlara ev dizaynına dair öğütler, kış gecelerinde ailece oynamak için evde oyun yapma, aşka dair düşünceler, bilmece-bulmaca³⁰⁵, Türk motifli kazak örme taktığı, eski bardak-tabak altlıklarının yeniden moda oluşu, saç buklelerin nasıl yapıldığı, pazarda taze balığın nasıl seçildiği, tek tek sebzelerin pazarda nasıl seçilmesi gerektiği, bulgurun ayıklanması, kolay yoldan evin planının çizilmesi gibi gündelik hayata dair her şey bulunmaktadır. Öyle ki aile hayatında devamlı saadet için okurlara eş seçme konusunda öğütler bile verilmiştir. Evlilik çağındaki genç kızlara seçecekleri eşin iş sahibi olması ve kazancının bir kadını geçindirebilecek olması, seçecekleri eşle aralarında çok yaş farkı olmaması, hangi muhitte yetiştilerse o muhitin insanını eş olarak seçmeleri, dinlerinin, milliyetlerinin, fikirlerinin ayrı olmaması, eş olarak seçecekleri insanın tahsil bakımından en çok iki derece üstün olması, birkaç defa görüşmeden evlenmemeleri, başka bir ilişkiden yeni çıkmış bir erkeğe şans verirken dikkatli olmaları, para ve mevki için evlenmemeleri, annesine, ailesine fazla bağlı bir erkekle evlenmemeleri gerektiği, karakteri ve ahlakı herkesçe mazbut erkekleri seçmeleri gerektiği öğütlenmiştir.³⁰⁶ Adeta Türk toplumundaki sosyal kültürel dokuya uygun atasözü ve deyimleri gerçekleştirircesine vurgu yapılmıştır.

Hanımeli Dergisi’nin Ocak 1948 tarihli 1. sayısında ‘Dünya Kadın Aleminden Haber’ başlıklı yazı dizisinde İran kadını tanıtılmıştır. Kadınlarımıza dünyadan haberler verilerek kadınların yaşantılarına dair bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır.³⁰⁷

Hanımeli Dergisi’nin yine Şubat 1948 tarihli 2. sayısında ‘Yürük Kadını’ başlıklı yazıda Yürüklerin/Yörüklerin yüzyıllardan beri kutsal birer emanet gibi yaşattıkları gelenekleriyle bize eski Türklerin yaşayışlarını hatırlattıkları, yürük kadınının eşine kutsal bağlılığı, eşinin kırdı, tarlada, dağda çalışırkenki en büyük yardımcısı olduğu, sert ve yorucu

³⁰⁴ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 3. Bkz. EK-1

³⁰⁵ Bkz. EK-17

³⁰⁶ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 33.

³⁰⁷ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 16.

işlerle karşı karşıya kalsa bile bu işleri metanetle göğüsleyebildiği, aile müesseselerinin kadının üstünlüğüne dayandığı, erkeğe bağılıklarının erkeklerle eşit haklara sahip olmalarına engel olmadığı, misafirperverliğinin dillere destan Türk misafirperverliğinin en güzel örneği olduğu, evlenirken eşini bizzatihi kendi seçebildiği, zeki ve açık zihniyetli olduğu, en modern zevklere sahip olduğu anlatılır.³⁰⁸

Hanımeli Dergisi'nin Ocak 1948 tarihli 1. sayısında 1500 yıl önceki Türk kadını anlatılmıştır. Bu yazıda Eski Türklerde kadının sadece ailenin temeli değil, ailenin hakiki idarecisi olduğundan, dünyanın en eski kadın hükümdarlarının Türklerden çıktığından, Türk hükümdarların erkek gibi ata binen, kılıç kullanan savaşçılar olduğundan bahsedilmiştir. Yine en eski fermanlarda “Hakan ve hatun buyururlar ki” diye söze girildiğinden, 1500 yıl önce Türklerde kadın bu denli kıymetli bir yerdeyken Batıda kadının bir süs, hatta bir eğlence vasıtası ve hatta bir alışveriş objesi sayıldığından bahseder. Türk kadını eski devirlerde erkeğin hayatına tam manasıyla eşlik etmekte, savaşta erkeğiyle birlikte savaşmakta bunlara ek olarak ev kadınlığı da yapmaktadır. Günümüzde Samsun ili sınırları içinde yer alan Amazon Köyü binlerce yıl öncesinin Amazon kadınları olarak bilinen bu savaşçı kadınların kent-devletler kurup anaerkil şekilde yaşadıkları, kurdukları devleti kendi kendilerine yönettikleri bir düzeni anlatır. Yazıda Bizans kaynaklarında Türk kadınının misafirlerine mükellef bir sofraya kurduğu, o sofraya layık kıymetli taşlarla işlenmiş kemerler, takılar takarak ipekli kıyafetlerle bezendiği, çatalla yemek yediği belirtilir ve tarihte yemekte çatalı kullanan ilk uygarlığın Türkler olduğu eklenir. Türk kadınının giyiminin, ev kadınlığının, misafirperverliğinin, zarafetinin yüzyıllar öncesinden harikulade olduğu belirtilerek kadın yüceltilmektedir.³⁰⁹

Derginin bu anlatımıyla 1948 yılının sosyo kültürel dokusu irdelenmiş ve kadının değersiz olduğu gerçeğinden hareketle bu dergilerde aslında İslamiyet öncesi Türk kadınının daha değerli olduğu laiklik Orta Asya Türk tarihi referans gösterilerek anlatılmıştır. Burada Cumhuriyet kadını yüceltmeye çalışılmıştır.

Dergilerde en yakın dostlarımız olan evcil hayvanlar da unutulmamıştır. Evcil hayvanlarımıza evde nasıl bakılır, üremelerine nasıl yardım edilir içeriği hayvan dostu yazılar da dergilerde yerini almıştır. Okurlara evcil hayvanlarına neler yaptırabilecekleri, onlarla nasıl vakit geçirebileceklerine dair bilgiler verilmiştir.³¹⁰

³⁰⁸ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 8.

³⁰⁹ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 5.

³¹⁰ Ev-İş, Sayı 9, 1937, s. 19, 23.

Ev-İş Dergisi'nin 1937 yılı 9. sayısında "Nasıl Yemek Yemeliyiz?" başlıklı yazıda Türklerin yemek kültürüne dair bir yemek daveti verildiğinde bazı önemli ayrıntılara yer verilmiştir. Davetli sayısı fazlaysa servis işinin uşaklara bırakılması, davet daha küçük çaplıysa ev sahibesine ya da bir genç kıza verilmesinin uygun düşeceği yazmaktadır. Oysaki büyükşehirlerde bu kriterleri karşılayacak aile sayısı mahduttur. Servis sofrada bulunan kadınlara erkeklerden daha evvel yapılmalıdır. Servisi ilk yapılacak kadın, yaşı veya mevkii icabı en fazla saygı gösterilendir. Yani dergiye göre sofranın onur konuğuna öncelik verilmelidir. En son servis yapılacak kişi ev sahibesidir. Ev sahibesi de yemeğini aldıktan sonra ikram sırası erkeklere geçer. Servisi ilk yapılacak erkek, yaşı veya mevkii icabı en fazla saygı gösterilendir. Yemekte gülmek, gülünecek şeyler söylemek doğru değildir. Sofrada konuşmanın da konuşmamanın da ölçüsünü tutturmak gereklidir. Sofradaki görgü kurallarından, yemek nasıl yenir, davet nasıl verilir, misafirlikte davranış nasıl olmalıdır adab-ı muaşeret kurallarından bahsedilmektedir.³¹¹

Derginin yukarıda verilen kıstasları Türk toplumuna uygun olmamakla beraber, topluma Amerikanvari bir servis tarzını model olarak sunmaktadır. Oysaki Türk toplumunda özellikle kırsalda kadının özellikle evin gelininin değil sofraya oturmak, sofranın yanına bile yaklaşmadığını geleneklerden bilmekteyiz. Ayrıca bu dönemde kaç ailenin evde uşakları olabilir? Burada derginin hitap ettiği kitle marjinal bir aile çevresidir. Fakat yemek servis kültüründe dahi bir Amerikanvari tarzın empoze edildiği çok açıktır.

Dergilerde yenilik olarak karşımıza kartvizit modelleri çıkmaktadır.³¹² Daha önce Türk toplumu tarafından pek de bilinmeyen bir uygulamadır. Bu daha çok iş adamları, devlet memurları gibi kişilere hitap ederken muhtemelen devlet dairesinde çalışan kadınlara önerilmiştir. İlgili sayfada kartvizit nasıl olmalıdır, nerelerde kullanılır, ne zaman gönderilir bu bilgilere yer verilmiştir.³¹³

Demokrat Parti Dönemi'nde Amerikan yanlısı bir politikanın izleri kendini siyasi ve ekonomik alanda Amerika tarafından yapılan yardımlarla gösterirken, topluma Amerika'nın

³¹¹ Ev-İş, Sayı 9, 1937, s. 16-17.

³¹² Ev-İş, Sayı 12, 1938, s. 8.

³¹³ Kartvizit: Firma veya şahıs hakkında bilgilerin aktarıldığı bu kartlar, 18. yüzyılda Viyana, Londra ve Berlin'de büyük aileler tarafından kullanılmıştır. 19. yüzyılda yaygınlaşmaya başlamış ve zaman içinde iş hayatının vazgeçilmezi haline gelmiştir. Firma ya da şahısların isteği üzerine hazırlanmaktadır. Avrupa'da başlayan bu kartvizit uygulaması Osmanlı'da adres kartı, ziyaretçi kartı, reklam bileti şeklinde adlandırılmıştır. Kişileri tanıtmamanın ötesinde modayla ilgili olayları anlatmak için de kullanılmıştır. Ayrıca tiyatro, gösteri, düğün davetiyeleri, partiler, balolar için kullanılan gravürlerden mülhemdir. Böylece başlangıçta mesleki bir faaliyet gibi karşımıza çıkan bu uygulama zamanla görgü kuralı haline gelmiştir. Günümüze kadar çeşitli formatları gelişmiştir. İncelediğimiz kadın dergilerinde Amerikanvari olarak kadınlara sunulmuştur. Her ne kadar incelenen dergiler Amerikan stili göstermeye çalışsalar da uygulamanın tarihi Fransa'ya kadar uzanmaktadır. Adını Fransızcadan almıştır: Carte de visite. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.04.2024.

siyasi gündemi ve güncel olayları dergiler aracılığıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde Sovyetler'den uzaklaşıldığı, Amerika'ya yaklaşıldığı dergilerde bahsedilen olayların başlıklarından bile anlaşılmaktadır. Türkiye'nin izlediği bu politikaya örnek teşkil edecek şekilde dergilerde geçen konulardan bahsetmek yerinde olacaktır.

20. Asır Dergisi'nde Türkiye gündemine dair zamanın ses getiren olayları yer almıştır. 1953 yılı 21. sayısında Rusya'dan kaçan Türkler³¹⁴, Amerika'da Başkanlık Seçimi gibi siyasi, ekonomik ve sosyal olaylar bizatihi dergide yer almıştır.

Derginin müteakip sayılarında Amerika'daki başkanlık seçimleri özellikle yakından takip edilmiştir. Eisenhower'ın başkan seçilip seçilmeyeceği yan başlıklar halinde belli sayılarda hatırlatılmış, başkanlık tipi yönetim şekli uzun uzun açıklanmış, Amerikan kanunlarından Amerikan geleneğinden bahsedilmiştir.³¹⁵

Aynı derginin sanat sayfasında “Yüzyıllar Boyunca Amerikan Resmi” başlığında Amerikan ressamların ünlü resimleri anlatılmıştır.³¹⁶

20. Asır Dergisi, 1953 yılının Mart ayı 33. sayıda “Amerika'da Türkiye” başlıklı yazıda Amerika'nın Teksas eyaletine bağlı Dallas şehrinde bir “Türk Haftası” yapıldığı yazılmıştır. Bu süreçte bütün Amerikan gazetelerinin Türkiye hakkında zengin programlarla neşriyatlar yaptığı görülmüştür.

Hanımeli Dergisi'nin 3. sayısında “Amerika'da Kadın Yazarlar” başlıklı yazıda dünyada en fazla kadın romancı yetiştiren ülkenin Amerika olduğuna dikkat çekilmiştir. Yazıda Amerika'nın kadın romancıları desteklediğinden bahsedilirken Amerikan kadınları Türk kadınları için örnek gösterilmiştir.³¹⁷

Familya Dergisi'ni Hanımeli Dergisi ile karşılaştırılacak olursa belli başlarda temalarda farklılık görülmektedir. Söz konusu bu iki derginin adından yola çıkarsak Familya Dergisi'nde sosyal konulara daha çok değinilmesi beklenirken Hanımeli Dergisi'nin sosyal içeriklerinin daha doyurucu olmasına ve Türk tarihine atıfta bulunmasına karşılık, Familya Dergisi'nin Amerikan kadın tipolojisine vurgu yaptığı görülmüştür. Oysaki Familya Dergisi'nin 1954 tarihli 108. sayısını referans alarak ilgili yılın Demokrat Parti'nin daha

³¹⁴ Boraltan Köprüsü Katliamı ya da Boraltan Faciası, Türkiye'ye sığınan 195 Türk uyruklu Azerbaycanlı Sovyet askerinin 1945 yılında mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde Sovyetler Birliği'ne iadesi sonrası yaşanan katliamdır. Bu olayı da ilk defa DP Tekirdağ milletvekili Şevket Mocan dile getirmiştir. Şevket Mocan'ın hayatı da 20. Asır 1953 yılı 44. sayısında anlatılmıştır. Mocan'ın Sovyetler'e temsil edilen Türk mültecilere ilişkin soru önergesi 1951 yılında verilmiştir. İktidarın tek parti dönemine yönelik eleştirileri babında bu önergeyi görmek mümkündür. Bu olay özellikle Türkçüler tarafından çok tartışılmıştır.

<https://www.ismetinonu.org.tr/boraltan-koprusu-olayi-agustos-1945/>. Erişim 16.04.2024.

³¹⁵ 20. Asır, Sayı 29, 1953.

³¹⁶ 20. Asır, Sayı 7, 1948.

³¹⁷ Hanımeli, Sayı 3, 1948, s. 16.

özgürlükçü dönemine rast gelmesine rağmen Türk tarihinden örnekler vermek yerine Amerikan modeli ön plana çıkarması Türk-Amerikan ilişkilerine matuftur. Dergilerde verilen bu örneklemelerden yola çıkarak dönemin iktidarının Amerikan yanlısı politika izlediğini, toplumun Amerikan toplumuna benzetilmek istendiğini, bu değişimin kadınlardan başlatılmak istendiğini çıkarabiliriz. Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Türkiye-Amerika ekonomik temelinde güçlü bir ilişki ağı geliştirilmiştir. DP döneminde Menderes bir meclis konuşmasında ABD'ye olan maddi manevi minnettarlığını dile getirmiştir.³¹⁸ Bu bağlamda bu derginin Amerikan kadınına örnek göstermesi dönemin konjonktürü gereği olduğu kanısına varabiliriz.

Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılında yayımlanan 2. sayısında kadınların öğrenmeyi en çok istediği konuların başında Amerikan kadınının hayat tarzı olduğu belirtilmiş ve "Newyork Mektubu" başlıklı yazıyla bu kadınların hayatı tanıtılmıştır.³¹⁹ Yukarıdaki paragrafta anlatıldığı gibi sinema aktörlerinin hayatının gözler önüne serilmesinde de bu etkiyi görebiliriz. Öte yandan Demokrat Parti kurulduğundan beri Amerikan hayranlığı dergi yazarlarına kadar sirayet ettiğinden dergilerde çoğunlukla Amerika'nın ve Amerikan kadınlarının övüldüğünü görürüz. Öyle ki Amerika için bütün milletlerin takdirini üzerinde topladığı konuşulmaktadır. Dergilere göre Amerikan kadını dünya kadınları arasında önemli mevki işgal etmektedir. Birçok ırkların birleşmesi neticesinde her ırkın en üstün vasıflarını almıştır. Her türlü hürriyete fazlasıyla sahip olan Amerikan kadını bunu doğumuyla kazanmış olup mensup olduğu cemiyette yapıcı rol oynamıştır. Doğumundan beri eşit muamele gören Amerikan kadını, şark ve hatta bazı Avrupa memleketlerinde olduğu gibi erkek kardeşlerinden aşağı ve farklı bir durumla karşılaşmaz. Aile içinde ona hürmet edilir. Ona yapılan bu muamele şımartma mahiyetinde olmamakla beraber akli başına gelen her Amerikan kadınına yapılan sıradan bir muameledir. Aile içinde sonsuz ilgi, itimat ve sevgi ile büyüdüktan sonra cemiyette de güven ve ilgiyle karşılaşır. Cemiyet, Amerikan kadınının sosyal, moral ve fiziki bakımdan üstün olması için ilmin, kültürün, fennin bütün imkanlarını kullanır. Erkek arkadaşlarıyla da istediği gibi samimi olur. Sinemada, tiyatrodan, gezmede, sporda, derslerde, piknikte, teniste, plajda erkeklerle beraber olması dedikoduya mahal vermez çünkü her zaman erkeklerle tanışmak, gezmek, buluşmak, gecedan sabaha kadar dans etmek özgürlüğüyle büyümüştür. Sosyal faaliyetlerde bulunması derslerine tesir etmez, çalışkandır. Erkek arkadaşıyla istediği gibi vakit geçirebilir ailesi değil buna engel olmak, bu duruma kolaylık bile sağlayabilmektedir. Evlendiğinde de yuvasında mutlu, huzurlu olmayı

³¹⁸ <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/demokrat-parti-donemi-turkiye-abd-iliskileri/>. Erişim 14.05.2024.

³¹⁹ Hanımeli, Sayı 2, 1948, s. 28.

başarır. Amerikan kadınının hayatı tüm detaylarıyla dergide anlatılırken muazzam memleketin muazzam kuvveti diye anılmaktadır. Bağcı Menderes Hükümeti'nin iktidara geldiğinden beri dış politikada tarafsızlık siyasetinin amansız bir karşıtı olduğunu ve bu konuda hiçbir şekilde esneklik göstermediğini ifade etmektedir.³²⁰ Bu noktadan yola çıkarak dergilerde Amerikan kadınlarının bu kadar övülmesinin arkasındaki sebebin dergi yazarlarının ve dergi idarecilerinin Demokrat Parti sempatanlığının olduğu ve Demokrat Parti'nin açıkça hedef gösterdiği Amerika idealizmi olduğu çıkarılabilir. Şayet Demokrat Parti yönünü Sovyetler'e çevirip rejim olarak Sovyetler'e dönük bir politika izleseydi bu tavrın etkisini şüphesiz kadın dergilerinde de görebilirdik. O zaman dergilerde Amerikan kadını yerine Rus kadınının örnek gösterilirdi. Dolayısıyla kadın dergileri çıkarıldıkları zamanın rejiminden bağımsız değillerdir.

Amerikan idealizmini göstermek için bir başka örnek vermek gerekirse yine aynı derginin 3. sayısında Amerika'daki kadın yazarlar sayfasına bakmak yeterlidir.³²¹ Derginin bu sayısında "Newyork Mektubu" başlıklı yazı dizisinde dünyada en fazla kadın romancı yetiştiren memleketin Amerika olduğu, hiçbir memleketin Amerika kadar değerli kadın muharrir yetiştirmedeği, çok fazla okunan roman basılmadığı, bu kadın romancıların aynı zamanda dürüst bir ev kadını ve de iyi bir anne olduğu yazmaktadır.

Familya Dergisi'nin Aralık 1951 tarihli 59. Sayısında "Bir Amerikalı Bir Ton Yemek Yiyor" başlıklı yazıda Amerikalıların yeme alışkanlıklarından ne kadar yemek yediklerine dair bilgiler verilmektedir.³²²

Familya Dergisi'nin Mart 1952 tarihli 66. Sayısında "Amerikalılar Ne Düşünüyorlar" ve "Amerikalılar Bahçecilikten Hoşlanıyorlar" gibi küçük başlıklarla Amerikan vatandaşlarının ev hayatlarından bahsedilmiştir.³²³ Buna göre her beş Amerikalı aileden ikisinin evlerinde sebze veya çiçek bahçeleri vardır.

Yine aynı derginin Nisan 1952 tarihli 67. sayısında "Birleşik Amerika'da Buz Üstünde Patinaj" patinajın Amerikalılar tarafından çok sevildiği anlatılmaktadır.³²⁴

Familya Dergisi'nin Nisan 1954 tarihli 108. Sayısında Amerikalı bir ev kadınının vaktini nasıl geçirdiği, kaç saatini ev işlerine ayırdığı, bunlarda arta kalan zamanını istirahat ve eğlence için nasıl ayırdığı sorusuna yanıt bulunmaya çalışılmıştır. Orta halli çiftçi bir kadın günde 9 saat çalıştığını, bunun 7.6 saatini ev işlerine ayırdığını, şehirli bir ev kadını günde 8.1

³²⁰ Hüseyin Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, Ankara: Orion Kitabevi, 2019, 234.

³²¹ Hanımeli, Sayı 3, 1948, s. 16.

³²² Familya, Sayı 59, 1951, s. 2.

³²³ Familya, Sayı 66, 1952, s. 8.

³²⁴ Familya, Sayı 67, 1952, s. 8.

saat çalıştığını, 7.4 saatini ev işlerine ayırdığını, hem dışarıda çalışan hem de ev kadını olan bir kadın günde 11.5 saat çalıştığını, bunun 6.8 saatinin dışarıdaki işini oluşturduğunu, ev işlerine ayırdığı saatlerden de kısıntılar yaptığını beyan etmiştir.³²⁵

Dergilerde tespit ettiğimiz ortak bir unsur da sinema ile ilgili verilen bilgilerdir. Bu bağlamda kadınların beğendiği Amerikan sinemasının sevilen simaları yer almıştır. Örneğin 1937 yılında yayımlanan *Ev-İş Dergisi*'nin 2. Sayısında olduğu gibi Amerikan sinemacılığının reklamları, aktörleri dönemin dergilerinin işledikleri ortak konulardan biridir. Clark Gable, Robert Montgomery, Franchot Tone, Robert Taylor, Gary Cooper³²⁶ gibi çok sevilen film artistlerinin fotoğrafları boy boy dergilerde yer almıştır. Bu dergilerde ağırlıklı olarak Amerikan sinemacılığı ele alınıp işlenmiştir.

Amerikan sinemasının (Hollywood) popülerlik kazanmasında dergilerin etkisi yadsınamaz. Avrupa sinemasının dergilerde bahsedilmemesi, sadece Amerikan sinemacılığının ön plana çıkarılması adeta Amerikan emperyalizmini gözler önüne sermektedir. Böylelikle Amerikan hayranlığının tezahürünü görmekteyiz. Günümüzde egemen olan sinema anlayışı tartışmasız Hollywood filmleridir. İncelediğimiz dergilerde Hollywood ile ilgili geniş bilgiler yer almıştır. Örneğin 20. Asır Dergisi'nde "Hollywood'un Yedi Temel Taşı" başlıklı yazıda³²⁷ artistlerin, müzisyenlerin, senaristlerin, operatörlerin, rejisörlerin, film sahiplerinin ve film acentelerinin Hollywood'un temel taşları olduğundan bahsedilmiştir. Emil Ludwig³²⁸ tarafından kaleme alınan bu yazının epey ilgi topladığı da yazıda belirtilmiştir. Hollywood filmleri sadece ülkemize değil dünyaya ihraç edilmiştir. Bu bağlamda Fransız yazar Guy Hennebelle'nin Amerikan İmparatorluğu adı altında Amerikan sinemacılığını anlatması bu düşüncemizi teyit etmektedir. "Batı Avrupa'nın komünizme kaymasından korkuluyordu. Marshall Planı'nın çerçevesinde düşünceleri şartlandırmak, onlara Amerikan yaşam tarzının değerlerini övmek söz konusuydu."³²⁹ Amerikan film sektörü şirketler üzerinden dünyaya Amerikan emperyalizmini empoze ederken diğer ülkelere bu filmlerin gösterilmesi yönünde kotalar zorunlu hale getirilmiştir, adeta Hollywood mutlak bir silaha dönüştürülmüştür. Zira Amerikan sinemasının "Önemli özelliklerinden biri de güçlü ekonomik kuruluşların bünyesinde (entité) tamamen farklı, çok sayıda etkinlik sektörünü bir

³²⁵ *Familiya*, Sayı 108, 1954, s. 7.

³²⁶ *Ev-İş*, Sayı 2, 1937, s. 25.

³²⁷ 20. Asır, Sayı 2, 1947, s. 6.

³²⁸ Bir dünya şöhreti olan Emil Ludwig, Bosle'deki milletlerarası film konferansında sunduğu "Hollywood'un Yedi Temel Taşı" adlı makalesinde bu tezi ileri sürmüştür. Emile Ludwig harp esnasında Amerika'da idi. Uzun müddet Hollywood'da bulundu. Harp biter bitmez İsviçre'deki evine döndü. Kendi müşahade ve tecrübelerine dayanan ve konferansta bir İsviçre muhabiri tarafından okunan yazısı bir hayli alaka topladı. 20. Asır, Sayı 2, 1947, s. 6.

³²⁹ Guy Hennebelle, "Amerikan İmparatorluğu", *Marmara İletişim Dergisi*, 3 (1993), 68.

araya getiren birleşmelerin (konglomeraların) kuruluşudur.”³³⁰ Hennebelle’ye göre “Üçüncü Dünya’ya ‘sözümone’ yardımın ideolojisinin savlarının aksine az gelişmiş ülkelere hatta Avrupa’ya yardım eden ABD değil, Amerikan kapitalizminin semirmesine katkıda bulunanlardır.”³³¹

3.8. Okuyucu Mektupları, Bilmece-Bulmaca, Anketler, Testler, Karikatürler

Dergilerde bilmece-bulmaca, karikatür sayfalarının yanı sıra eğlence adı verilen bölümler de yer almıştır. Dergilerin genellikle ilk sayfalarında “Okuyucularımıza Soruyoruz” başlığı altında kadınlara ilgili sayıda hangi yazıları beğendikleri, hangi konuları beğenmedikleri, onların yerine hangi konuların konmasını istedikleri, ne gibi yazılar ve resimler görmeyi istedikleri de sorulmuştur. Kadınların dergilerin içeriklerinden memnun olup olmadıkları bu sayede sorgulanmış ve okuyucunun zevkine bırakılmıştır. Yani derginin editörleri ve okuyucuları arasında interaktif bir ilişkinin olduğunu söyleyebiliriz. Dergiler okuyucuya her türden görev vererek bunu hem kendileriyle hem de dergi sahipleriyle karşılıklı iletişim haline getirmeyi başarmışlardır.³³²

Hanımeli Dergisi’nin 1948 yılında çıkarılan 8. sayısında “Hanımeli’nin Eğlence ve Bulmacaları”³³³ başlıklı yazıda kördüğüm fotoğrafları verilerek okurlardan düğümü çözmeleri istenmiştir. Okurların bu tarz uğraşlarla vakit geçirmeleri için bunun gibi birçok sayfa da derginin diğer sayılarında yer almaktadır. Aynı sayıda “Resim ve Yazı ile Ruh” başlıklı yazıda okurdan dergiye resim ve el yazılarını göndermeleri istenmiş, gönderilenlere bakarak okurların kader ve gelecekleri hakkında yorum yapılabileceği belirtilmiştir. Yapılacak yorumu görebilmek için okurun bu sayede diğer sayıları da alması bir nevi garantilenmiş, okurla dergi arasında bir bağ kurulmuştur.

Bu bağlamda dergilerde okurlardan görülen yüksek alakaya şükran borcunu ödeyebilmek için bütün abonelerine hediye gönderildiği de bir vakıdır. Genellikle evde kullanılmak üzere gönderilen bu hediyeler yastık kılıfı, masa örtüsü gibi faydalı olabilecek ev tekstilleridir. Örneğin Familya Dergisi’nde parasız ikramiye kuponu tevziatında kazananların listesi verilmiştir.³³⁴ Bu minvalde okuyuculara cep saati, La Familya ipekli mendili, gümüş yüzük, dikiş sepeti, dolma kalem, nakış bezi ve kitap hediye edilmiştir. Bu hediyeler dergilerin satışının artmasında şüphesiz etkilidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Cumhuriyet

³³⁰ Hennebelle, “Amerikan İmparatorluğu”, 72.

³³¹ Hennebelle, “Amerikan İmparatorluğu”, 64.

³³² Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 38.

³³³ Hanımeli, Sayı 8, 1948, s. 35.

³³⁴ Familya, Sayı 85, 1952, s. 12.

Gazetesi'nin halkı yerli malı kullanmaya özendirmek amacıyla verdiği kuponla başlayan promosyon faaliyetleri kadın dergilerinde okuyuculara teşekkür olarak ev tekstili ürünleri göndermesiyle devam etmiştir. 1960'tan itibaren Türk basınında Hürriyet Gazetesi aracılığıyla gerçek lotaryacılık³³⁵ dönemi başlamıştır. Bu konuda öncülüğü kadın gazeteleri değil, günlük siyasi gazeteler yapmıştır. Hatta Hürriyet Gazetesi'nin okuyucularına “Hürriyet İstikrazı” tahvillerini kupon karşılığı dağıttığı bilgisini burada vermemiz gerekir. Aslında bu promosyon, kadın dergilerinde beğeniyle karşılanırken diğer kendi aralarında rakip olan siyasi gazeteler bu promosyon verme işini rekabete sürüklediği için tepki göstermektedirler. Dergiler bu uygulamaya gelirlerini ve tirajını arttırmak için sıcak bakmaktadır. Haliyle bu durum demokratik gelişmenin bir sonucu olarak görülebilir. Bu bağlamda dergiler halkla aralarındaki iletişimi başka bir boyuta taşımış olmaktadır. Söz konusu bu promosyon faaliyetleri günümüzde vazgeçilmez bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.³³⁶

Dergilerde dikkat çekici test konuları genellikle kadınların evlilik ve özel hayatlarına ilişkin yapılan testlerdir. Örneğin Ev-İş Dergisi'nde “İdeal Koca İmtihanı” diye yapması için okuyucuya test sunulmuştur.³³⁷ Sunulan testte şu sualler yer almıştır: Örneğin “Karınıza haber vermeden yemeğe arkadaş çağırır mısınız?”, “Hizmetçinizin önünde karınızı tenkit eder misiniz?”, “Karınız yemek masasına çiçek koyduğu zaman ‘Kaldır şunu canım, kimse kimseyi göremiyor.’ der misiniz?”, “Karınız sizin tıraş takımınıza dokunduğu zaman homurdanır mısınız?”, “Diş macunu tüpünü açık bırakmak adetiniz midir?” Bu testlerde okuyucunun verdiği cevaplara göre puanlama yapılmıştır. Bu puanlamalardan en az puanı alan kadınlara “Kocalarınız baş belasıdır.” denilip derhal kadınların annelerinin evlerine dönmeleri tavsiye edilmektedir. Testin sonucunda en düşük puandan en yüksek puana giderken kadınlara eşleri hakkında tavsiyeler şu şekilde verilmiştir: Kadına kocasının tehlikeli olduğu, kocasını tahsis etmeye (ayırmaya) çalışması, kocasının fena biri olmadığı, iyi-kötü geçinebilecekleri, kocasının iyi olması, etrafın onları kıskanabileceği, kocasının ideal olduğu, ideal kocayı elinden kaçırmamaya dikkat etmesi gerektiği, kocasının ideal olması. Sonuncu puanlamada ideal kocanın hemen hemen hiç olmadığı, yeniden suallere başlayıp dürüst cevaplar vermeleri ironik şekilde istenmiştir.

Dergilere gelen okuyucu mektupları³³⁸ ise çoğunlukla okurların bir konuda dergi yazarlarına danışmak, onlardan bilgi almak için gönderilmiş mektuplardır. Dergiler,

³³⁵ Lotarya: İsim ve numara çekilerek oynanan şans oyunlarının genel adıdır. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 12.04.2024

³³⁶ Semra Atılğan, “Basın Ekonomisi ve Promosyon”, *Marmara İletişim Dergisi*, 3 (1993), 233-237, 234.

³³⁷ Ev-İş, Sayı 9, 1937, s. 20-21.

³³⁸ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 32. Bkz. EK-16

okuyucuları bir müşkülleri, tereddütleri, düşünceleri, sormak istedikleri bir mevzu eğer varsa derhal dergiye yazmaları noktasında yüreklendirir cinsten yazılar da barındırmaktadır. Okurların dergilere gönderdikleri yazıları aynen yayımlanarak alt kısma da dergi yazarlarının cevapları yerleştirilmiştir. Örneğin kadın okurlar boy ve kilolarını, kalça ve basen ölçülerini yazarak ölçülerinin ideal olup olmadığını sormuşlar dergi yazarları da cevaben kilosunun boyunun ne kadar olması gerektiğini yazmışlardır. Okurların danıştığı bir diğer konu örneğin okurun örmek istediği süveterin hangi renkte olması gerektiğini sormasıdır. Modaya uygun hareket etmek, o koşullarda beğenilen vücut ölçülerine sahip olmak okurlar tarafından kaygılandıkları hususlardır ki zaten dergilerde de kadınlara bunların hangisinin doğru olduğuna dair öğütler verilerek okuyucuya belli kalıplar empoze edilmeye çalışılmıştır.

Hanımeli, Ev-İş dergilerinde kadınların başrolde olduğu karikatürler de yer almaktadır. Kadınların gülünç duruma düştüğü, fakat öte yandan da aşağılanmadığı, okuyucuyu eğlendiren karikatürler sayıca fazladır. Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılı 1. sayısında³³⁹ “Karılar ve Kocalar Karikatürü”nde kıskanç koca figürü tasvir edilmiş kadın-erkek ilişkileri gülünç, öte yandan da düşündürücü şekilde kadınların okuması için sunulmuştur. Ev-İş Dergisi'nin 1937 yılında neşredilen 1. sayısında da karikatürlere yer verilmiştir.³⁴⁰ Eğlence sayfalarında rast geldiğimiz bir sayfa da Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılında neşredilen 8. sayısında “Hanımeli'nin Şakaları”³⁴¹ başlıklı yazıdır. Karı-koca arasında geçen bir diyalogla kadına yapılan bayram kıyafeti alışverişi konu edilmiştir. Aynı şekilde dergilerde fıkralar da vardır, fıkralar da dergilere tıpkı karikatürler ve eğlence köşesi gibi renk katmıştır. Hanımeli Dergisi'nin 1948 yılı 6. sayısında “Hanımeli'nin Neş'e Sayfası” başlıklı yazıda resimlerle fıkralar verilmiştir.³⁴²

Kısa kısa pek çok sayıda verilen fıkralarda günlük hayatta da rahatlıkla şahit olabileceğimiz diyaloglar nüktedan şekilde verilmiştir. Bu fıkralardan bir örnek vermek istersek; Müdür yeni memura; “Başkatip yapacağın işleri söyledi mi?” diye sorar. Memur “Söyledi efendim. Siz gelince kendisini uyandıracağım.” diyerek cevap vermiştir. Örneği verilen fıkrada³⁴³ esasında devlet dairelerindeki görevin aksatılmasına dair bir eleştiri söz konusudur.

³³⁹ Hanımeli, Sayı 1, 1948, s. 28. Bkz. EK-18

³⁴⁰ Ev-İş, Sayı 1, 1937, s. 28.

³⁴¹ Hanımeli, Sayı 8, 1948, s. 17.

³⁴² Hanımeli, Sayı 6, 1948, s. 24.

³⁴³ Hanımeli, Sayı 6, 1948, s. 24.

SONUÇ

II. Meşrutiyet döneminde yapısal dönüşümlerin sağladığı özgürlükçü hava kadınların konumunu önemli yönde etkilemiştir. Okulların açılmasıyla beraber oluşmaya başlayan aydın kadın kitlesi bu süreçte lokomotif görevi üstlenmiştir. Toplumda anne ve eş rolünün ötesinde farklı bir statü kazanma çabaları yoğunlaşmıştır. Bu süreçte kurulan birtakım kadın dernekleri ve matbuat aracılığıyla kadınların erkekler ile aynı statüye erişme arzuları görünür hale gelmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde adeta patlama yapan Mehasin, Mefharet ve Demet gibi kadın dergileri siyasi konuları da tartışan dergiler olarak ortaya çıkmıştır. Resimli ve süreli yayın yapan bu dergilerde işlenen konular ağırlıklı olarak kadınların eğitimi, çocukların bakımı, yüz bakımı, kozmetik ve moda gibi konulardır. Dönemsel reform hareketleri kadınların toplumsal konumunu sürekli yükseltmiştir. Zira adı geçen bu dergiler bu sürece ivme kazandırmıştır.

1930'lara kadar yazılı basında eşit hak ve özgürlüklerini arayan kadın imajı verilmiştir. Çalıkuşu gibi romanlarda, Ev-İş gibi dergilerde, devlet eliyle bir kadın imajı oluşturulmaya çalışılmıştır. Burada daha çok erkekler kalem oynatmıştır. Dönemin aydınları "Kadın Psikolojisi" başlığıyla kadınlara verilmek istenen rol modele aykırı düşüncelere yönelik eleştiriler yapılmıştır. Hedef kitle ev kadınlarıdır. Ev kadınlarına Batılı hemcinslerinin evlerine ve eşlerine ne kadar sadık olduğu ütopyası gösterilerek teşvik edici resimler, karikatürler ve çeşitli çizimler bu dergilerde verilmiştir.

Cumhuriyet öncesinde çıkarılan kadın dergileri kendilerini modernlik açısından Batı'ya kanıtlamaya ve kabul ettirmeye çalışırken, Cumhuriyet ile birlikte çıkarılmaya başlayan kadın dergileri daha çok kadının fiziki görünümü, el becerisi, ev idaresi, çocuk eğitimi gibi üstünlüklerini öne çıkarmaya çalışmıştır. Fakat dergiler kadının bu meziyetlerini ön plana çıkarırken bir yandan da geleneksel düşüncelerin de önüne geçmeye çalışmışlardır. Cumhuriyet öncesinden cumhuriyet dönemine toplumda kadına yönelik değerler zamanla evrilerek kadın dergilerinin ana teması kendi ayakları üzerinde duran erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip kadınların anlatıldığı bir rol model olmuştur.

Cumhuriyet döneminin ikonografisi kadın imajı üzerinde şekillenmiştir. İyi bir eş, iyi bir anne olduğu kadar balolara katılan, dans kulüplerine giden, dernekler kuran bir kadın tipolojisi yaratılmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin içine düştüğü ekonomik sorunlar karşısında kadınların hayatında, ev hayatında yaşanan değişimler, tasarruf yöntemleri ve bunların nasıl uygulandığı Hanımeli, Familya, Ev-İş ve Yelpaze dergileri çerçevesinde ele alınmaya

alışılmış, Türk kadınının basın aracılığıyla nasıl yönlendirildiği, bu dergilerde ne tür iktisadi bilgiler verildiği analiz edilmeye çalışılmıştır.

II. Dünya Savaşı sonundan 1950’li yılların sonuna kadar uzanan tarihsel süreçte II. Dünya Savaşı ile birlikte ülkeler arası dengelerin değişmesiyle beraber ekonomik sıkıntılar baş göstermiş, diğer ülkelerle birlikte Türkiye de tasarruf yoluna gitmiştir. Kadın dergilerinde hedef kitle kadınlar olarak belirlenmiş olsa da tasarruf kadınlar vasıtasıyla topluma nüfuz etmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda bu dergiler kadının toplumsal konumunun inşasında önemli araçlardan biri olmuştur. Ele aldığımız bu dergiler erken Cumhuriyet döneminde çıkan dergilerden biraz daha farklıdır. Türk kadınına geleneksel rol biçmektedir. Türk kadınına iyi bir eş, iyi bir anne imajı verilmeye çalışılmıştır.

Kadın dergilerinin popülerleştiği dönemden 1960 yılına kadarki dönemin incelenmesi tesadüf değildir. Türkiye’de tek partili dönemin bittiği 1946 yılından Demokrat Parti’nin iktidarının sona erdiği 1960 yılına kadar, Demokrat Parti’nin iç ve dış politikada geçirdiği dönüşüm süreçleri de kadına atfedilen bu görevde önemli rol oynamıştır. Sadece bu süreçte dergicilik duraksamıştır. Artan okur yazar ve çalışan kadın oranına rağmen kadın dergiciliğinde fazla bir geleişme olmamıştır.

1950’lerde Demokrat Parti iktidarıyla özellikle Amerika olmak üzere Batıya açılan Türkiye’de dergicilik de bu açılımdan etkilenir ve ülkede Amerikanvari bir dergicilik ön plana çıkmaya başlar. Bütün dergilerde Amerikalıların yaşantısına ve Amerikalı nllere dair haberler yer almıştır.

Kültürümüzde daha çok II. Dünya Savaşı ile yaygınlaşmaya başlayan ve kadınların özellikle ev idaresinde tercih ettikleri birtakım tasarruf tedbirleri dergilerde geniş yer bulmuştur. Dergiler adeta bu amaca yönelik çıkarılmış gibidir. Hatta bu dergilerde fizyonomi tahlilleri dahi bu dönem dergilerinde boy göstermiştir. Dergi yönetici kitlesiyle okuyucu kitlesi arasında iletişim her daim sürdürülmüştür. Dolayısıyla bu dergilerin hedef kadın kitlesine ulaştıkları sonucuna varılmıştır.

Çalıştığımız Hanımeli, Familya, Ev-İş ve Yelpaze dergilerinde siyasi konuların işlenmediği sonucuna da varmaktayız. Kadın tartışmalarının olmadığı, siyasi konuların yer almadığı bu dergilerde gelenekselle Batıyı armonize eden maharetli kadın tiplmeleri yapılmak istenmiş, becerikli, aydın, görgülü, üretken, kültürlü, bilgili kadın tipolojisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kadınlardan toplum olarak beklenen davranışlar önceden empoze edilmeye çalışılmıştır. Sonuçta dergilerdeki kadın imajı Türk toplumunun geleneksel cinsiyetçi yaklaşımıyla bütünleşmiştir.

İncelediğimiz 4 kadın dergisi hitap ettiği kitle, satış fiyatı, yayın sıklığı konu içeriği gibi bakımlardan farklılıklar göstermektedir. Hanımeli, Familya ve Ev-İş dergileri kadının daha çok ev kadını rolüne vurgu yapmıştır, Ev-İş Dergisi'nde kadının eş rolüne diğer bu iki dergiden daha az yer verilmiştir. Yelpaze Dergisi daha çok fotoromanlarla aşk hikayesi anlatmıştır. Familya hitap ettiği kitle bakımından daha üst seviye okurları hedef alırken Yelpaze Dergisi popüler kültüre ilgi duyan okurların ilgisini cezbetmiştir. Familya Dergisi siyah-beyaz basıldığından bu dergi için diğer dergilerden daha ucuza satış fiyatı belirlenmiştir. Tüm bu farklılıkların ötesinde dergilerin hepsi içeriğinde kadına bir rol model çizmeye çalışmıştır. Ev kadını, annelik, eş rolleri bu rol modellerde ağır basmaktadır, fakat bunların dışında dergilerde tarihi bilgiler, güncel olaylar, eğlence sayfaları verilerek kadınların keyifli vakit geçirmesi sağlanmıştır.

İncelenen diğer dergiler için de bugünkü anlamda bir cinsellik konusu işlenmese de bu dergiler kadın için kendilerini erkeğine beğendirmek üzerine kurulu olumlu bir fiziken değişimi ve davranışı öğütlediğinden naif bir cinselliğe bir dokundurmanın söz konusu olduğu sonucuna varabiliriz.

Kadınlarla ilgili tüm dünyada sosyal, ekonomik, kültürel ve politik konularda kalkınmasını amaçlayan tüm dünya örgütlerinin çalışmalarına ve çabalarına rağmen gelişmeleri ne yazık ki çok hızlı olmamıştır. Bilhassa bu tablo kırsal kesimdeki kadınlar için daha da vahimdir. Kadınlar görünürdeki bu tablonun dışına pek çıkamamışlardır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra çıkan kadın dergilerine genel bir bakış attığımızda söz konusu dergilerin kadınları başta kılık kıyafet olmak üzere Batılı yaşam biçimine uyum sağlaması için özendirdiğini, sosyal ve siyasal yaşama katılım sağlaması için yönlendirdiğini, ülkenin kalkınmasında, savaş sonrası ekonomide sınırlı kaynak tüketimine paralel olarak tasarruf yapılmasında ve çalışma hayatında rollerinin arttırılması konusunda ideal iş kadını, ideal kadın vs. gibi tipler yaratarak onları bu konuda teşvik ettiğini kolaylıkla gözlemleyebiliyoruz.

Dergiler; yemek tariflerinden kıyafet dikimine, evdeki odaları süslemekten ev temizliğine, ideal eş seçiminden çocuk bakımına, müzik bilgisinden sofrada adabına, adab-ı muaşerete, vücut sıhhatinden jimnastiğe, kilo kontrolünden cilt bakımına, evcil hayvan bakımına kadar akla gelip gelebilecek her türlü bilgiyi vermekle birlikte kadınları ülkeyi kalkındırma çalışmalarının her dalında görev yapabilecek kadar bilgili, görgülü, kültürlü, donanımlı hale getirmek, yurt genelinde tasarrufa teşvik ederek ekonomiye katkı sağlamak gayesiyle çıkarılmıştır. Dergilerin bakış açısıyla; aileyi, ekonomiyi, toplumu ayakta tutan, diriltten, çocukları eğiten, yetiştiren, kendini de ailesini de eğiten, bilinçlendiren kadındır.

Yani bu süreçte çıkarılan kadın dergilerinde, önceki dönemlerde aile içinde, toplumda ezilen, üretimden uzaklaştırılan, iş bilmez ve cahil olarak nitelendirilen kadın modeli eğitilerek, bilinçlendirilerek ailede ve toplumda başı çeken, evi çekip çeviren, evin ekonomisini düşünen, dolaylı olarak ülke ekonomisine de katkı sağlayan bir kadın modeli yaratılmaya çalışılmıştır.

Kadının aile içinde yüklendiği görev ve sorumlulukların haricinde, ülke ekonomisine doğrudan dahil olma, iş hayatında yeni sorumluluklar üstlenme ve tüm bunları başarırken evde tasarrufu sağlama gibi çok yönlü bir konuma getirilmesi bu süreçte olmuştur. Kısaca siyasal, sosyal ve ekonomik durum kadının evin dışındaki hayatta somut özgürlükler elde etmesini sağlayacaktır.

Tezimizde incelediğimiz bütün bu kadın dergileri kadınlara yönelik çeşitli alanlarda pek çok öğretici bilgiyi içeriğinde barındırmış ve bu anlamda kadınlara yol gösterici olmuştur. Sonuç olarak baktığımızda, çağlar boyunca kadın hep bir şeylere bağımlı kalmıştır. Önce toplum kaidelerine, sonra ekonomik şartlara ve sonra da evdeki eşine. Her ne kadar kadınların isteklerini, düşüncelerini dile getiren kadın dernekleri kurulmuş ve kadın dergileri neşredilmiş olsa da toplum gerçekleri göz ardı edildikçe hiçbir kadının tam bağımsız ve özgür olmasını sağlayamaz. Kadınlar geleneklerin onlara sunduğu güvenlikten yararlanamamaları da gerçek özgürlüğe erişme olanağına henüz erişebilmiş değildirler. Erkeklere ekonomik bağımlılığı, ev işlerine ve çocuk yetiştirmeye bağlılığı öğreten bir toplumda sıkışıp kalmış durumdadırlar. Türk kadınlarının çağdaş olabilmelerinin ön koşulu toplumda sınıf ayrımının olmaması, özgürlük bilincinin gelişmesidir.

Araştırmamızın kaynak materyalini oluşturan bu dergiler tarafından resmedilen kadın imajının toplumda ne ölçüde benimsendiğine dair somut bir veri yoktur. Çizilen modeller o gününün kadını yansıtmaktan ziyade ona örnek oluşturmak üzere hazırlanmıştır. Söz konusu bu dergiler kırsal kesim kadınına hitap etmediği gibi bu kadınlara ulaşım ulaşılmadığına dair de elimizde net bir veri bulunmamaktadır. Ancak saptamalarımıza göre atılan bu temel üzerinden 1960'tan sonra çok ciddi kadın hareketlerinin geliştiğini söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Arşiv

TBMM Zabıt Ceridesi, 20, Mart 1930, devre: 3, c: 17, İçtima: 3.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, C. 1, 726-771.

Sürelî Yayınlar

Gazeteler:

Ekspres Gazetesi (6 Eylül 1955)

Dergiler:

Hanımeli

Familya

Ev-İş

20. Asır

Yelpaze

Ana

Ansiklopediler:

Atatürk Ansiklopedisi

İslam Ansiklopedisi

Kitaplar

Akarsu, Bedia. *Modern Toplumda Kadın*, İzlem Yayınları, 1963.

Albayrak, Mustafa. *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, 2004.

Altındal, Aytunç. *Türkiye’de Kadın*, İstanbul: Birlik Yayınları, 1975.

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayıncılık, 2019.

Aydemir, Şevket Süreyya. *İkinci Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, Cilt II, 1975.

Aysal, Necdet. “Eğitim, Kültür ve Hukuk Alanlarında Yapılan Düzenlemeler”, *Başlangıcından Günümüze Türk Cumhuriyeti Tarihi*, Ed. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2022.

Bağcı, Hüseyin. *Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar*. Ankara: Orion Kitabevi, 2019.

- Başıoğlu, Tuncay. “Tefrika”, Türk İslam Ansiklopedisi, 40.cilt, (2011), 279-281, 279.
- Berkes, Niyazi. *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Berktaş, Fatmagül. *Tarihin Cinsiyeti*. Metis Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Boratav, Korkut. *İktisat tarihi (1908-2007)*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008.
- Boratav, Korkut. *Türkiye’de Devletçilik*. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.
- Çavdar, Tevfik. *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1830-1950)*. c. I, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999.
- Çavdar, Tevfik. “*Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1950-1995*”, İmge Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, 2000.
- Çitçi, Oya. *Kadın Sorunu ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Yayınları, Ankara, 1982.
- Davaz-Mardin, Aslı. *Kadın Süreli Yayınları Hanımlar Aleminden Rosa’ya bibliyografya 1928-1996: (Dergiler, gazeteler, bültenler)*. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1998.
- Demircioğlu, Ebru, Yılmaz, Duygu. “Demokrat Parti Dönemi Kadın Dergileri”, *Kuruluşundan Darbeye Demokrat Parti (1946-1960)*, Ed. Dilşen İnce Erdoğan, İsmail Hakkı Demircioğlu, Serpil Seda Şimşek, Yeditepe Yayınevi, 3. Cilt, 2021.
- Demirel Değirmenci, Songül. “Kadının Geleneksel Rolünün Sosyal Yardımlarla Pekiştirilmesi ve Güvencesizleştirilmesi”, *Toplumsal Cinsiyetin Kadınlık İnşası ve Kadının Dezavantajlı Konumu*. Ed. Sultan Okumuşoğlu, Ankara: İksad Yayınevi, 2021.
- Doğramacı Emel. *Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını*, ATAM Yay., Ankara, 1993.
- Göksel, Burhan. *Yaşadığımız Yüzyılda Türk Kadınının Yeri*, Ankara, 1976.
- İlyasoğlu, Aynur, İnel, Deniz. “*Kadın Dergilerinin Evrimi*”, *Türkiye’de Dergiler ve Ansiklopediler*, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1984.
- İnuğur, M. Nuri. *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, 2005.
- Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Aylık Konferanslar 1953-1964*. Ankara, 1967.
- Kaplan, Leyla. *Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*. Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998.

- Karpat, Kemal H. *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*, Çev. Akile Zorlu Durukan, Kaan Durukan, Ankara: İmge Kitabevi, 1. Baskı, 2002.
- Kırsal Alan Kadınının İstihdama Katılması: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Dünya Bankası Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2000.
- Kocatürk, Utkan. *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999.
- Makal, Ahmet, Toksöz, Gülay. *Geçmişten Günümüze Kadın Emeği*. İmge Kitabevi, Ankara, 2015.
- Makal, Ahmet. *Türkiye 'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963*. Ankara, 2002.
- Merter, Feridun. *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler Malatya Örneği*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1990.
- Ortaylı, İlber. *Türkiye 'nin Yakın Tarihi*, Timaş Yay., İstanbul, 2010.
- Özkaya, Olcay, Eraslan, Aylin. “*Kadın Dünyası Üzerine Araştırmalar (Tarih, Göç, Ekopolitik, Hukuk ve Edebiyat)*”, Ed. Olcay Özkaya, Aylin Eraslan, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2021.
- Platon, Devlet, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, M. A. Cimcoz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 34. Baskı, 2017.
- Sander, Oral. *Siyasi Tarih (1918-1994)*. İmge Kitabevi, İstanbul, 2008.
- Teke, Cevdet. *Türk Siyasi Hayatında Memduh Şevket Esendal*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2023.
- Topçuoğlu, Hamide. *Kadınların Çalışma Saikleri ve Kadın Kazancının Aile Bütçesindeki Rolü*, Ankara: Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları:4, 1957.
- Toprak, Zafer. *Türkiye 'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016.
- Toygar, Kamil, Akmermer, İmdat, Tezcan, Mahmut, Kazmaz, Süleyman, Yamakoğlu, Cihan, Atacan, Veysel. *Kültürümüzde İsrafin Önlenmesi Tasarruf ve Yerli Malı*. Ankara, 1996.
- Unat, Nermin Abadan. *Türk Toplumunda Kadın*. Mart, 1982.

Tezler

Kara, Çağrı. *1940-2019 Tarihleri Arasında Türkiye’de Yayınlanmış Kadın Dergilerinde Toplumsal Cinsiyet Sunumunun Dönemsel İncelenmesi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kişilerarası İletişim Bilim Dalı, 2023.

Keres, Hüsnâ. *Hanımeli Dergisinde Türk Kadını (1948-1950)*, Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.

Kırkpınar, Leyla. *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1998.

Koçer, Dilara Nergishan. *Demokrat Parti Döneminde Kadın: 1950-1960 Arası Kadın Dergilerinde Kadın İmajı*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Polat, Fatma. *İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’de Kadının Günlük Yaşamda Yeri (1939-1945)*. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Uçar, Seda. *Kadın Düşün Dünyasında Türk Modernleşmesi ve Kadın İmgesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2020.

Utkugün, Ceren. *İkinci Dünya savaşı Yıllarında Türkiye’de Ekonomik Sıkıntıların Sosyal Hayata Etkileri (1939-1945)*, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Mezuniyet Projeleri

Yüksel, Fahriye Nur. *Türk Dergiciliğinde Kadın İmgesi*. Mezuniyet Projesi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, 2021.

Makaleler

Ağaç, Saliha, Çivitci, Şule, Boğday Saygılı, Başak. “Cumhuriyet’ten Günümüze Kadın Giyim Kültüründeki Değişimler Üzerine Bir Araştırma”. Erişim 16.02.2024.

Altınbaş, Zehra. “Anayasalarımızda Kadın Hakları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:V 14 (1989).

Aslan, Hasan. “Ev-Eksenli Çalışan Kadınların Sosyal ve Ekonomik Hayatlarına İlişkin Bir Saha Araştırması: Denizli İli Örneği”, *Fe Dergi*. 8/1 (2016), 70, DOI: 10.1501/Fe0001_00000000152. Erişim 16.04.2024.

Atılğan, Semra. “Basın Ekonomisi ve Promosyon”, *Marmara İletişim Dergisi*, 3 (1993), 233-237.

Aydın, Abdullah, Yıldız, Murat. “1950-1960 Döneminde Türkiye’de Kadın Hareketlerinin Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yasama Dergisi*. Sayı:33.

Aydın Yılmaz, Sare. “Cinsiyet Adaleti Perspektifinden Türkiye’de Kadının İş Gücüne Katılımı”, *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, Ed. Şule Albayrak, Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, 2016, 19, DOI: 10.21798/kadem.2017225028. Erişim 16.04.2024.

Balta Peltekoğlu, Filiz, “Dergiciliğin Gelişimi ve Türkiye’de Kadın Dergileri”, *Mamara İletişim Dergisi*, Sayı:9, Ocak 1995. Erişim 12.01.2024.

Berkand, Muazzez Tahsin. “Aile Bütçesi ve Kadın”, *Ana*, 1939.

Berktaş, Fatmagül. “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No 7, 2004. Erişim 12.01.2024.

Beylur, Suat. “Muhafazakâr Düşünce ve Sosyal değişim”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/3, 2022, 1205-1215.

Bolat, Bengül Salman. 1930- Kadınlara İntihap (Seçme- Seçilme) Hakkı Verilmesine Yönelik Tutumlar, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 10, Sayı 19 (Bahar 2014).

Bulut, Sedef. “Milli Korunma Kanunu Çerçevesinde Türkiye’de Kira Denetimi Meselesi (1940-1960)”, *Belgi Dergisi*. C.2, S.20, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2020/II, s. 2627-2656, Erişim 16.04.2024.

Bulut, Sedef. “Türkçülerin Penceresinden Osmanlı’da Kadın Meselesi ve Orta Asya Referansı”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:10, 313-336. Erişim 16.04.2024.

Çakıcı, Derya. “Atatürk Dönemi Yerli Malı Kullanımı ve Milli Tasarruf Çabalarında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin Yeri”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl/Vol. 8, Özel Sayı, (2023).

Çolak, Filiz. "Demokrat Parti Dönemi'nde TBMM'deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960)", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*. 10/32 (2017), 115, DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1132>. Erişim 16.04.2024.

Demirel, Özge. "Osmanlı Basınında Kadın Temsili: Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinden Bir Değerlendirme", s. 241-264, (2020), 244, DOI: 10.21798/kadem.2021266730. Erişim 16.04.2024.

Doğan, Setenay Nil. "Kadın Gazetesi (1947-1979): Continuities and Changes in the Kemalist Women's Discourses on Nation and Women", *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*. 11(104), 310-320 (2024), ROR ID: <https://ror.org/0547yzj1>. Erişim 11.03.2024.

Ersoy, Ali Fuat, Demirci, Aybala. "Geçmişten Günümüze Türk Ailesinde Tasarrufa İlişkin Değişimler". Erişim 12.01.2024.

Ersöz, Filiz Gülsevin. "Tanzimat ve Meşrutiyet Döneminde Kadın Haklarına İlişkin Basın Odaklı Genel Değerlendirme", *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, Gürsoy Akça Özel Sayısı, 5, s. 225-234. (2020). Erişim 31.05.2024.

Ertan, Mehmet. "Toprak Mahsulleri Vergisinin Esasları ve Sonuçları: Toprak Mahsulleri Vergisi II. Aşar mıydı?", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 14/2 (2018). Erişim 12.01.2024.

Ertürk, Recep. "Cumhuriyet Döneminde Bir Le Playci Tahsin Demiray", *Sosyoloji Dergisi*, 3/1, 1989, 107-146.

Eşiyok, Elif. "Dergi Reklamlarındaki Reklam Çekiciliklerine Yönelik Bir İnceleme: All Dergisi Örneği", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5/2 (2017), 641-656, 654.

Gelişli, Yücel. "Türkiye'de Kadın Eğitiminin Bugünkü Durumu", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:40 (2014). Erişim 16.04.2024.

Göksel, Burhan. "Türk Kadınının Siyasî Haklarını Kazanışının 50. Yıldönümü Nedeniyle Atatürk ve Kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 213-235. Erişim 16.04.2024.

Gülen, Hande. "Kemalist Modernleşme'de Aile, Ulus, Kadın ve Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu (1925- 1927) Dergileri", s. 152-164. Erişim 16.04.2024.

Gündüz, Ahmet. "Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi", *The Journal of Academic Social Science Studies*. 5/5 (2012): 129-148. Erişim

16.04.2024.

Hennebelle, Guy. “Amerikan İmparatorluğu”, Çev. Battal Odabaş, *Marmara İletişim Dergisi*, 3 (1993), 68.

Işık, Esra. “Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Dergilerinde Kadın İmajı: Ev Kadın Dergisi Örneği”, (2021), 222, DOI: 10.22559/folklor.1740. Erişim 16.04.2024.

Kanca, Osman Cenk. “1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/19 (2012), s. 47-63. Erişim 16.04.2024.

Karabulut, Sezen. “1950’lerde Kadının Sosyalleşmesinde Basının Önemi: Kadın Gazetesi Örneği”, *Belgi Dergisi*, Sayı 1 (Kış 2011/I). Erişim 16.04.2024.

Karabulut, Sezen. “Bir Cumhuriyet Kadını Yazılarında Tanımak: İffet Halim Oruz ve Kadın Gazetesi’ndeki Yazıları (1947-1963)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:21, Sayı:3, 2019, 703-719.

Kaya, Eylem. “An Overview of Turkish Women’s Status in Turkey”, *Toplum ve Demokrasi*, 2 (5), Ocak-Nisan 2019, s. 211-219, Erişim 16.04.2024.

Keçeci Kurt, Songül. “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadın Dergilerinde Aile ve Evlilik Algısı”, *Belleten Dergisi*, 79/286, 2015, 1073-1098.

Keskin, Ömer Ali. “Türk Siyasi Tarihinde Dörtlülük Takrir ve Takrire Kaynaklık Etmesi Bakımından Serbest Cumhuriyet Fırkası”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/2 (2021), s. 718-737.

Kılıç, Selda Malkoç, Yılmaz, Duygu Vefikuluçay. “Cumhuriyet Dönemi Kadın Dergileri (1923-1992)”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 17/10 (2019). [https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/671371#:~:text=Bunlara%3B%20Eli%C5%9Fi%20\(1930\)%2C,%2C%20Kad%C4%B1n%20Gazetesi%20\(1947\)%2C](https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/671371#:~:text=Bunlara%3B%20Eli%C5%9Fi%20(1930)%2C,%2C%20Kad%C4%B1n%20Gazetesi%20(1947)%2C). Erişim 23.02.2024.

Kırca, Süheyla. “Kadın Dergileri: Popüler ve Politik Söylemin Buluştuğu Yer”, *Kurgu Dergisi*. Sayı:17, s. 143-155, (2000), 143. Erişim 16.04.2024.

Makal, Ahmet. “Türkiye’de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emeline İlişkin Gelişmeler”, *SBF Dergisi*, (2001).

Ortaç E. “Aile ve Kadın”, *Ana*. Sayı:3, 1939.

Özkaya Duman, Olcay. “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Yüzüncü Yılında Tek ve Çok Partili Dönemde Kadın Temsilîyetinin Karşılaştırmalı Analizi (1935-1960)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:67, 2020, 369-401.

Özlük, Nuran. “Resimli Yirminci Asır’ın Türk Siyasi, Kültür, Düşünce ve Edebî Hayatındaki Yeri”, *Turkish Studies*, 6/3 Summer 2011, 1487-1508.

Parsova, Gizem. “Tanzimat Dönemi Aydınlarından Fatma Aliye”, *Akademik Bakış Dergisi*, 68, 2018, 124-139.

Payaslı, Volkan. “Tek Parti İktidarı’ndan Doğmuş Bir Denetim Organı: Müstakil Grup (1939-1946)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIV/28 (2014-Bahar/Spring), s. 175-197.

Sezer, Muzaffer. “Aile Hayatında İdeal Kadın”, *Ana*. Sayı:12, 1939.

Soydan, Aynur. “Kadın Kimliğinin Oluşması Çerçevesinde Mesleki Teknik Eğitim (Cumhuriyet İdeolojisinin Kuruluş Sürecinde Kız Enstitüleri 1923-1940)”, Sayı:1 (2013). Erişim 16.04.2024.

Şur, Şükrü. “Demokrat Parti ve Atatürk’ün Üç İlkesi: Cumhuriyetçilik, Laiklik ve Devletçilik (1950-1960)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 56, Bahar 2015, s. 147-176.

Takım, Abdullah. “Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 67/2 (2012). Erişim 16.04.2024.

Tellioğlu, İbrahim. “İslam Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (2016), 209-224. Erişim 16.04.2024.

Tuncer, Hüner. “Türk Kadınının Geçirdiği Evrimin Tarihçesi ve Bugünkü Durumu”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. Sayı:16, 1989.

Türk Aile Ansiklopedisi 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay. Cilt:3, Ankara, 1991.

Uluyol, Osman. “Türkiye’de Ailelerin Tasarruf Yapma Alışkanlıkları ve Tasarrufları Değerlendirme Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 167-179, (2011).

Yılmaz, Ayfer. “Halide Edip’te Kadın Hakları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 20, 1, 2013, 119-134.

Yılmaz, Merve, Zoğal, Yeliz. “Kadının İşgücüne Katılımının Tarihsel Gelişimi ve Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler: Türkiye ve Avrupa Örneği”, *Econworld*, İtalya, 2015. Erişim 12.01.2024.

İnternet Kaynakları

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3780.pdf>. Erişim 16.01.2024.

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/varlik-vergisi/>. Erişim 12.01.2024.

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nakiye-elgun-1880-1954/>. Erişim 16.04.2024.

<https://vekillerimiz.com/vekil/sehime-yunus-2128/>. Erişim 16.04.2024.

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/demokrat-parti-donemi-turkiye-abd-iliskileri/>. Erişim 14.05.2024.

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/dortlu-takrir/>. Erişim 12.01.2024.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20659>. Erişim 16.04.2024.

<https://www.tuicakademi.org/osmanlida-kadin-hareketleri-kadin-mecmualari/>. Erişim 16.06.2024.

<https://www.gulsunbilgehan.com.tr/>. Erişim 16.03.2024.

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/keriman-halis-ece-1913-2012/>. Erişim 12.01.2024.

<https://www.ismetinonu.org.tr/boraltan-koprusu-olayi-agustos-1945/>. Erişim 16.04.2024.

<https://www.atam.gov.tr/duyurular/turk-kadini-ve-kadin-hukukunda-devrim->. Erişim 22.04.2024.

<https://sozluk.gov.tr/?q=patriyarka&aranan=>. Erişim 12.04.2024.

<https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.04.2024. Erişim 24.04.2024.

<https://www.msb.gov.tr/DevletBuyuklerimizDetay/ahmet-naci-tinaz>. Erişim 16.04.2024.

<https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 12.04.2024.

EKLER

- EK-1** Hanımeli Dergisi, Sayı 1, Ocak 1948, Syf 3.
- EK-2** Hanımeli Dergisi, sayı 5, Mayıs 1948, Kapak
- EK-3** Familya Dergisi, sayı 60, Ocak 1952, Syf 3.
- EK-4** Ev-İş Dergisi, Eylül 1941 sayısı, Syf 88.
- EK-5** Ev-İş Dergisi 1938 Yılı 10. Sayı
- EK-6** 20. Asır Dergisi, sayı 52, Ağustos 1953, Kapak
- EK-7** 20. Asır Dergisi, sayı 5, Eylül 1952, Kapak
- EK-8** Yelpaze Dergisi, Sayı 6, Mart 1958, Kapak
- EK-9** Yelpaze Dergisi, Sayı 14, Mayıs 1960, Kapak
- EK-10** 20. Asır Dergisi, Sayı 33, Mart 1953, Syf 21.
- EK-11** Familya Dergisi, sayı 61, Ocak 1952
- EK-12** Hanımeli Dergisi, Sayı 2, Şubat 1948, Syf 3.
- EK-13** Ev-İş Dergisi 1937 Yılı 1. Sayı
- EK-14** Ev-İş Dergisi, 1941 Yılı Özel Sayı, Syf 5.
- EK-15** Ev-İş Dergisi 1938 Yılı 10. Sayı
- EK-16** Hanımeli Dergisi, Sayı 1, Ocak 1948, Syf 32.
- EK-17** Hanımeli Dergisi, Sayı 1, Ocak 1948, Syf 38.
- EK-18** Hanımeli Dergisi, Sayı 1, Ocak 1948, Syf 28.
- EK-19** Dergilerin Tablosu

Hanımeli

AYLIK Kadın, Moda, Model ve San'at MECMUASI

SAYI: 1 ★ OCAK 1948 ★ YIL: 1

Ayın sohbeti

Kadın Davamız

NASIL oturduğunuz yerden dünyanın büyüklüğünü ölçüp biçmezsek, bazı büyük hadiseleri de içinde yaşadığımız halde bütün azamete göremeyiz. İşte böyle adı söylenmeden içinde yaşadığımız çok büyük bir devirde, Türk kadınının başından geçmektedir.

Omrümün ve meslek hayatımın uzun bir kısmı Kız Mekteplerinde öğretmenlik ve müdürlükle geçti. Türk kadın gelişmesi tarihinde şüphesiz hatırlanacak bir yeri olan İsmet Paşa Kız Enstitüsünün kuruluş devrinde idare başında bulunuyordum. Bu fırsatlar bana 20 den fazla yıldanberi geçirdiğimiz kadın devrimi tarihini yakından yaşamak imkânını verdi.

İSTANBUL Üniversitesinde talebe iken ilk kadın arkadaşlarımızın sınıfı başları örtülü girdiklerini hatırlarım. Onlar, sınipta ancak ön sıralarda oturabilirlerdi. Aynı tarihlerde İstanbul Polisi çarşaf-ları, pelerinleri ve etekleri kısa kadınları kovalardı. Bir Türk kıza sahneye çıktı diye karakollarda sürüklenmişti. İlk hoca olduğum Trabzon kız orta okulunda talebem sınıfa başı örtülü girerdi. Kazara baş örtüsü düşen kızlara başlarını örtmelerini ihtar etmek emrini almıştım.

CÜMHURİYETİN yeni ilân edildiği yıllarda Ankara'da ilk okul kız ve erkek talebelerini, birbirlerine yakın iki çayırda Bahar Bayramına gönderdiğim için, Meclisi Umumi de: «Sübyanları fenalığa teşvik ediyorsun» diye hücumu uğramıştım. Aradan on yıl geçmeden o çayırda Musiki

Muallim Mektebi kuruldu. Kız ve Erkek san'at talebeleri yanyana çalışmaya başladılar. Balıkesir'de bir kız mektebi müdürü iken talebemi kısa kollu ve çok kısa etekli bir kıyafetle jimnastik şenliklerine çıkarmak emrini aldım. Şimdi bir çokları serbest meslek sahibi olan o kızlarımı buna ikna için neler çektiğimi bir ben bilirim, bir de Allah bilir.

ŞİMDİ, kadın Türkiye'-de Avukat, Hekim, Gazeteci ve akla gelen her meslekte erkekle beraber aynı ayarda değer verilen eşit haklı bir vatandaşdır. Kadın Türkiye'de haklarını baska memleketlerdeki hemcinslerinden çok daha kısa bir zamanda ve pek az zahmetle ayağına gelmiş bulmuştur.

İŞTE burada Türk kadınının büyük davası başlamaktadır. Biz, kadınlarımızın kendilerine mahsus ince zekâ ve eşsiz kabiliyetlerle birdenbire denemek kadar kısa bir zamanda karşılıklarına çıkan yeni hayata uymak yolundaki büyük gayretlerini hayranlıkla görüyoruz. Türk kadını son derece gayretle çalışıyor. Okuyor. Düşünüyor. Akla durgunluk verecek hamlelerle ilerliyor. Bir kelime ile Türk Kadını «Oluyor». Bu oluş, büyük bir geleceğin müjdesini taşıyor.

Biz içinde yaşadığımız için bu «oluş»u belki halâ bütün büyüklüğü ile gene göremiyoruz. Fakat, başka memleketlerde Türk kadını için yazılanlar bu varlığın tarihi şahitleridirler.

HANİMELİ, Türk kadınına bu hamlelerin de hizmet için çıkarılan bir yayındır. Onun ilk sayısının ilk ay sohbetini yazarken temennim, hemen gelecek sayıdan itibaren bu sütunları da değerli kadın kalemlerine terk etmektir. Kızlarım arasında bu sütunlarda kendi dâvalarını münakaşa etmek isteyenlerin yazılarını dört gözle bekliyorum.

Münir Hayri EGELİ

ETEKLER UZUYOR, PANTALONLAR KISALYOR
(MODA GAZETELERİ)
PENCEREDEKİ KADIN: — Acaba hangisi koca?...

Kızım sana söylüyorum

MODAYI, ilk yapanla hiç yapmayan gülünçtür. diye bir meşhur söz vardır. Elbette bilirsiniz. Ama, içimizde bir çoklarımız bile bu iki uçtan yakasını kurtaramaz. Bakarsınız, güzel, sevimli bir taze bilmem hangi modelde gördüğü bir elbiseyi yaptırmış sokağa fırlamıştır. Bütün gözler de üstünde... Eh, buna can mı dayanır? Arasıra bazılarının gözlerinde alaylı bir pırıltı görünüyorsa «Çekememezlik» der, o da onlara güler geçer. Bu tazeceğe sorarsanız da kendisini «en son moda» görür.

Acaba kim haldî?

Bana sorarsan, kuzum, sana derim ki:

«Bir Modayı ilk yapan, hiç yapmayan kadar gülünçtür.» Sonra moda bir az da, teşbih tuhaf ama, acı biber fidesine benzer. Kimisi tutar kimisi tutmaz. Onun için en iyisi bir yeni Moda çıktı mı, önce beklemeli. «ağ»ı solu bir az dinlemeli... O modanın tutacağına akıl kesince de uymakta gecikmemeli.

Sonra her moda, her model herkeze yakışmaz. Hele bir aynanın karşısına geç beğendiğin modeli şöyle bir yaptığını farzet.. Kendini o kıyafette gör. Ondan sonra bir de kendini o halde yabancu bir lüskançın gözü ile gör.. Öyle karar ver.. Aldanmaz, kârlı çıkarısın.

Ama asla ilk yapan sen olma kızım. Şimdi, bana diyebilirsiniz ki: Peki, ben yapmayım, o yapmasın... Yeni modayı ilk kim yapısın.

Kızım.. Hiç üzülme!.. Bu dünya durdukça parası çok akıllı kut insan eksik olmayacaktır..

Ama, diyeceksin ki, kuzum ben bütün bunları biliyorum. Eger, bilinenleri tekrarlayamazsak biz ihtiyarlara söz mü kahr.

BÜYÜK ANNE

Burun Güzelliği

İYİ BİR MAKYAJ İLE FİZİKİ KUSURLARINIZI GİZLEYEBİLİRSİNİZ

Aşırı derecede büyük ve geniş bir burun, güzel bir yüzün âhengini, manâsını bozar. Yaratılışın verdiği şekilleri tamamen değiştirmeye imkân yoktur. Fakat itinalı bir makyajla kusurlu tarafları gizlemek ve güzelleştirmek mümkündür.

Geniş bir burunu, normal bir şekilde göstermek için; devamlı olarak masaj yapınız. Masaj istikameti şu şekilde olacaktır:

Yanaklarınızın başladığı kısımdan, ta burnunuzun ucuna kadar, parmaklarınızı yavaş yavaş gezdiriniz.

Burun kanatlarınıza ve biraz da etrafına koyu renk makyaj fonu sürünüz.

Burnunuzun uç tarafı kalınca ise; pudranızın altına sürdüğünüz kremi hemen kurulamayınız ve gözleriniz için kullandığınız koyu renk farıdan bir parça alarak burun kanatlarınızın iki yanına çok hafif gölge veriniz.

Yüzünüzün diğer kısımlarını, buraya nisbeten daha kuvvetli olarak pudralayınız. Bu gölgeler, burnunuzu daha ince ve narin gösterecektir.

Eğer burnunuzun ucu çok uzunsa: Koyu makyaj fonundan burnunuzun ucuna üçgen şeklinde sürünüz. Bunu burun kanatlarınıza kadar uzatınız. Üstüne açık renk fondan hafifçe gezdiriniz, sonra pudralayınız.

Burnunuz çok kısa ise: Açık makyaj konuna beyaz krem katarak, burun kökünden, yani kaşlarınızın arasından başlayarak, burnunuzun ucuna kadar üçgen şeklinde sürünüz. Ve burnunuzu, yüzünüzün diğer kısımlarından daha az, fakat aynı renk pudra ile pudralayınız.

Sinema dünyasında, çehreleri Allahın pek lûtfuna uğramıyan

artistler, makyajcıların maharetli elleriyle, hayran olduğumuz bir güzelliğe bürünürler.

Muhakkak ki her kadın, bir makyajcı gibi mükemmel bilir.

ve maharete sahip olamaz; fakat biraz dikkat sayesinde, kendî kusurlarını düzeltip, gizli kalmış güzelliklerini meydana çıkarabilir.

... kininli GRİPİN başı ile kullanılır. GRİPİN, baş, diş, adale, sinir, lumbago ağrılarını teskin eder, romatizma ve siyatik tedavisinde faydalıdır.

KİNİNLİ GRİPİN

4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

Sûratle hazm olur ve derhal tesirini gösterir.

Gripin mideyi bozmaz, kalbi ve böbrekleri yormaz.

Üç losyon

Şunları bilmek lâzımdır. Krem-
lerinizi lanolin denilen ve cildi çok
kuvvetli olarak besleyen bu madde
ile imâl ediniz. Hem iktisadî, hem de
en iyi kremi yapmış olursunuz. Çün-
kü piyasadaki kremlerde bu madde-
yoktur. Ömrü çok olur. Aynı za-
manda da nazik veya buruşmuş de-
rilere iyi gelir. Biz bu kremlerde
stearin denilen ve mum yapılan ko-
yun yağından istifade etmiyeceğiz.

Kuru derililer için tonik losyon

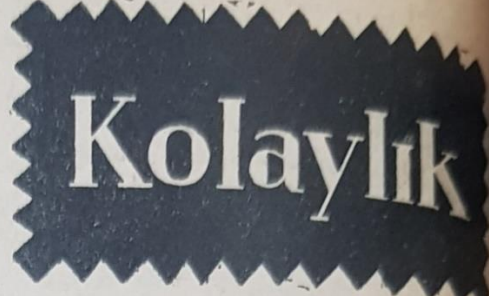
Hatmi çiçeği kökünü kaynatarak
filtreden 2-3 defa geçirerek süzünüz
ve altında hiç tortu bırakmayınız.
Elde edilen suya aynı miktarda pen-
be renkli gül suyu karıştırınız.

Normal deriler için

- 50 gram mai mukattar
- 15 gram hamamelis suyu
- 2 gram boraks

Yağlı ciltler için

Doğranmış taze nane yaprağı
kaynatarak üçte biri kadar mai mu-
kattar. Nane suyunu mai mukattara
karıştırmadan evvel iyice filtrele-
melidir. (Filtre şöyle yapılır. Huni-
nin içine yuvarlak bir kurutma kâ-
ğıdını pilise gibi katlayarak koyunuz
ve kendi kendine damlamaya bırakı-
nız.) Bu krem ve losyonlara fujer,
menekşe gibi esans ruhu ile koku-
landırmak lâzımdır.

Paslı anahtar nasıl temizlenir ?

Paslanmış anahtarların paslarını
çıkarmak için pek kolay bir usul
vardır. Bir kâseye yarıyarıya gaz ve
zeztin yağı koyarak içine anahtarları
atmalıdır. 12 saat beklendikten sonra
iyice silmelidir. Eğer anahtarın bir
yerinde pas lekeleri izleri kalmışsa
bunları 4 numaralı zımpara kâğıdı
ile temizlemelidir.

Yeşil salata

Yeşil salata yaparken ne kadar
çok yıkanırsa yıkansın daima yemekte
içinden yine küçük siyah böcekler
çıkarmak. Bilhassa bunlar titiz insanları
tiksinendirir ve iştihasını kaçırmak. Buna
mani olmak için salataları evvelâ bir
kap su içine limon suyu sıkarak dur-
durmali ve sonra yıkamalıdır.

YAVRUTÜRK

En güzel çocuk
mecmuası

Her Cumartesi çocuğunuzu
sevindirir. Neşe ve bilgisini
arttırır.

EK-6 20. Asır Dergisi, sayı 52, Ağustos 1953, Kapak

Kapak Resmi: Ses Sanatkarı Perihan Altındağ Sözeri, **Fotoğraflayan:** Turhan Koparan

EK-7 20. Asır Dergisi, sayı 5, Eylül 1952, Kapak

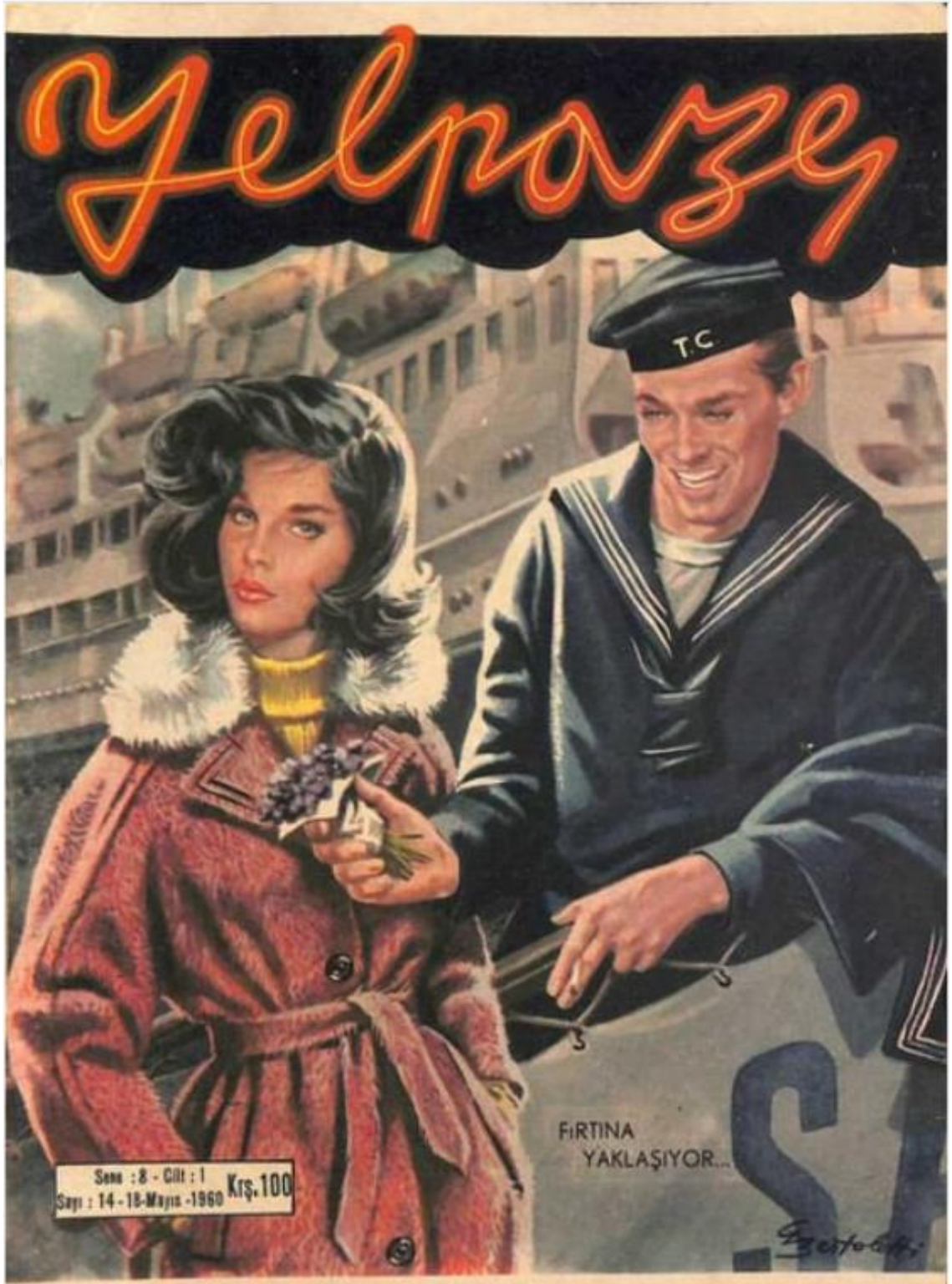
Kapak Resmi: İlk Türk Avrupa Güzeli Günseli Başar, **Fotoğraflayan:** Meftun Olguç

EK-8 Yelpaze Dergisi, Sayı 6, Mart 1958, Kapak

EK-9 Yelpaze Dergisi, Sayı 14, Mayıs 1960, Kapak

GÜZELLİK TAVSİYELERİ

Sebzeler ve Güzellik

Y OĞURT ve zeytinyağından sonra salatalık da en mühim güzellik vasıtalarından biridir. Güzellik kraliçesi veya artist olmayan kadınlardan biri cildinin kadife gibi pürüzsüz seffaflığını soranlara sınırlı açıklıyarak, sadece salatalık kullandığını söylemiştir! Böyle bir tavsiyede bulunmak için her zaman meşhur veya tanınmış bir şahsiyet olmaya lüzum yoktur. Ondan iyi nê-tice aldıktan sonra diğerlerine de tavsiye etmek muhakkak pek fayda-

lı bir düşüncedir. Taze kesilmiş salatalık dilimleri yüzü yapıştırıldığı takdirde sağlacak dercede müsbet netice elde edilir. Bunları bilhassa kırışık ve buruşuk noktalara koymalıdır. On dakika cilt üzerinde bıraktıktan sonra kaldırınca yüzün taze bir renge kavuşup, gerginleştiği görülür. Siz de bir defa tecrübe edin!

★

Maksat, cildin vitamin eksikliklerini telafi etmek olduğuna göre, vitaminli bol olan bütün meyvalardan bu yolda istifade etmeniz mümkündür.

Mesela havuç yemenin vücude olduğu kadar cilde olan faydasını asla aklınızdan çıkarmayın. Güzel ve duru beyaz ciltli bir Yunanlı kadının tavsiyesi şudur:

Akşam yemeklerinde inco kıyılmış lahanayı limonla ovarak zeytinyağı bol bir salata yapmak suretiyle yemeği ihmal etme. 2 Çok pismiş yumurta gaz yapmaması için, içine bir kaşık meyva tozu karıştırılmış soğuk sütü içip yatmak suretiyle cild güzelliğine sahip olmanız pek tabiidir, diyor.

Kadınların her zaman dikkat edeceği hususlar arasında, az etmek, az et yemek olmalıdır. Müttemim süzgeç meyvedan ve mümkün mertebe çiğ sebzeden istifade suretiyle temine çalışmalıdır.

Yazın çiçek, asir meyvaları dilim halinde yüzünüze yapıştırılır. Kışın bu tedbire elma, portakal gibi meyvaları yemek suretiyle bas vurulmalıdır.

Hakikat şudur ki, cild güzelliği mide ile başbaşa gider. Yoruca, ağır yemekler, karışık içki ve meşeler, bilhassa akşam yemeklerinde ciltte cilde tesir eden hususlardır.

Sivilcelerin ekseriya susuzluktan ileri geldiğini iddia edenler olmuştur. Bu yüzden de behemehal her gün bir bardak suyu yavaş yavaş içmeyi ihyad ediniz.

Ahçbaşı diyor ki:

Gelin bu hafta sizinle bir çay bisküvisi hazırlayalım... Isimsiz bisküviyi ben böyle hazırlarım:

- 4 Yumurta
- 8 Kaşık şeker
- 8 Kaşık yağ
- 1 Çay kaşığı pasta karbonatı ve vanilya, 7.50 gr. un.

Yumurtalarla şekeri iyice dövün. Vanilya karbonat yağı karıştırın hamur tahtası üzerinde duran unun içine karıştırın, hamur katılaşmaya kadar yoğurun, oklava ile yarım santim inceliğe açar şekilli kalıplarla keser hafif yağladığınız tepsi ile orta sıcaklıkta bir fırında pişmek üzere bırakın.

NONOŞ KENDİNE GEL!

Misafir olduğun yerde veya evde yemek yerken iki esası unutma, Ne tempo tutacak ne de can sıkacaksın.

Kadın Erkek Sırları

BİRDEN FAZLA KADINLA EVLENENLER, TEHLİKELİ ERKEKLER MİDİR?

NADİREN, Birden boşanmadan yarım düzine kadını evlenen erkek para peşindedir ve kadınlarla sırf münfaat uğruna münasebette bulunur. Diğer taraftan 1 numaralı karısını boşanmadan ikinci bir kadını evlenen erkek, kadınlardan, birincisine kafatutamiyacak ikincisine ise hakikati söyleyemeyecek kadar korkuyor demektir. Anne şefaatine muhtac erkek, kendisine iyi muamele eden bir kadını elde etmek için elinden geleni yapar.

Güzellik Düşmanları

★ Tecrüslü insanın zaafının alâmetidir, müteessis olmayın. Akşam yemeklerinde inco kıyılmış lahanayı limonla ovarak zeytinyağı bol bir salata yapmak suretiyle yemeği ihmal etme. 2 Çok pismiş yumurta gaz yapmaması için, içine bir kaşık meyva tozu karıştırılmış soğuk sütü içip yatmak suretiyle cild güzelliğine sahip olmanız pek tabiidir, diyor.

Bir Süeter Beş Kıyafet

İnce kalabildiğiniz takdirde, yalnız bir siyah süeterle günün her saatinde sık ve zengin gardroba sahip olabilirsiniz. Spor etekle eşarp, kapitoneli etekle ince bir altın kolye, emprimeli etekle eksantrik bir kemer ve kolye, spor pantolonla düz bir süeter. İşte az masrafla zarif görünen bir genç kızın sırrı.

Paris Moda Haberleri

1 953 BAHARİ hanımlarımız için hayli yüklü bir zenginlikte gelmiş bulunuyor. Açık başla gezme modasına nihayet verilmiş olması, bu yılın bir noktasını teşkil etmektedir. Şapkaların tayyörleri tamamladığı nazarı itibara alınırsa, sık bayanlarımızın terzilerle beraber şapkalarının da kapısını açındırmaya mecbur kılacakları tabiidir.

Geçen yazımızda belirttiğimiz gibi «Dior» pembe geniş şapkayı, güleleri güzel gösteren diye tavsiye ediyor. Buna karşılık «Givenchy» beyaz berele daha çok yer veriyor. Bütün teferrüatıyla şapka yenilik-

lerine bir göz atacak olursak, netice şu olur: Metro ve makine hasırlar, çiçek ve emprim şapkalar, siyah hasırla siyah dantel şapkalar, «İrşad» beyaz petenleri kadife ile süslüyen küçük şapkalar, «Yumusak» ismi verilen noktali ve çizgili tafta bereleler pek rağbettedir. Süs olarak kadife, vuallet, çiçek kullanılmakta.

Tüy'e çok az yer verilmektedir. Tayyör yakalarının bilhassa şapka hatlarını tabardız ettirmesi yalnız belli başlı hususiyetlerindendir. Renkler, pastel yeşil, pembe tonları bej, siyah bej mercan, mor tonları.

Familya

Sahibi: Ekrem ARK
Yan İşlerini İdare eden:
Feruze ARK
Çıkaran:
Net Kitabevi — İstanbul
Telefon: 21345
Baskın Yeri:
VAKIT MATBAASI

Fiati: 5 Krş.

15 günde bir çıkar

Sayı: 61 — 15 Ocak 1952

Cildiniz kuru ise ne yapmalısınız?

Yağ guddelerinin vazifesini yapmaması, cildin kurumasına sebep olur. Cildin kuruması ne ticesinde de yavaş yavaş buruşuklar ve kırışıklar baş gösterir. Böyle bir cildin rüzgâra, güneşe, havaya karşı mukavemeti azalır; en ufak bir tesir karşısında çatlıyarak, çirkin bir manzara arzeder.

Cildiniz kuru ise, hiç üzülmeyiniz; bunun da çaresi vardır. Yalnız azami derecede dikkat ve itina etmek lazımdır.

Yüzünüzü temizlemek için, kat'iyen sabun kullanmayınız. Daima güzellik sütü veya yağlı bir krem tercih ediniz. Makyaj

müstahzaratınızı (krem, pudra, kozmetik, ruj) yağlı ve en iyi cinsinden seçiniz. Sabah akşam yüzünüzü yağlı bir kremle masajlayınız.

Geceleri yatmadan evvel makyajınızı "Cleansing" krem ile iyice temizleyiniz. Bu kremin nasıl yapılacağını aşağıda tarif ediyoruz:

60 gr. Lanoline anhydre
100 gr. Cire blanche (beyaz balmumu)
60 gr. Beurre de cacao
50 gr. Alcool cetylque
500 gr. Vaseline liquide
Bu maddeleri temiz bir ema-

ye kap içine koyarak hafif ateşte eritiniz. Eridikten sonra evvelce hazırlanan, aşağıdaki solisyonu sıcak olarak, yavaş yavaş ilâve ederek karıştırınız. Be yazımtırak bir süt haline gelen kreminiz hazırlanmıştır. Soğuktan sonra boş bir krem hokkasına doldurup sıkıca kapayınız.

On dakika kadar buharda dursunuz. Yüzünüz iyice terler;

Solisyon şu şekilde yapılır:
250 gr. Kaynar su
15 gr. Borax
3 gr. Benzoate de soude
Hepsini iyice hallediniz.

ALTIN SAAT ELİŞİ MÜSABAKASI

La Familia'nın 20 inci yıl fevkalâde sayısı münasebetile Net Kitabevi tarafından da Altın saat elışı müsabakası tertip edilmiştir.

La Familia'nın 385. numarasından itibaren herhangi birinin içerisindeki bezini işlemek suretile (Altın saat elışı müsabakası) na iştirak edebilirler.

ALTIN İKRAMIYE

La Familia'nın 386 ncı sayısını bant ile beraber satın alan bütün okuyucular, altın ikramiyesinden istifade edeceklerdir.

No: 396

Hanımeli

AYLIK Kadın, Moda, Model ve San'at MECMUASI

SAYI: 2 ★ ŞUBAT 1948 ★ YIL: 1

Ayin sohbeti

Moda ne oluyor?

UZUN ve kısa etek dâvası halâ bütün dünya moda âleminin dilinde...

Amerikada bir «Kısa etek» cemiyeti bile kurulmuş; çok güzel bacaklı genç kızlar kısacık eteklerle eğlence yerlerine götürülüyor ve: «Bakın, diyorlar-mış, bu kızlara uzun etek giydirebilir misiniz?»

FRANSA'DA, büyük haftalık mecmualardan birisi yüzbinlerce okuyucusu arasında bir anket yapmış yüzde yetmiş kısa etek lehinde bulunmuş, fakat dünyanın her tarafında kısa etekle sokağa çıkmaya cesâret eden kadınlar görünmediği gibi moda mecmualarında da bütün yeni modellerin etekleri halâ uzundur.

BELİ çok inceltmek için yapılan gayretler o kadar muvaffak olmadı, fakat geniş kalça ve kalçalarda drape modası devam ediyor. Zayıflık moda değildir. Kalçalı ve göğsü dolgun, balık eti modadır.

KOLLAR az kısa, uzun ve çok kısa olmak üzere değişiklikler göstermektedir. Belde ve etekte kürk gittikçe çoğalıyor, yakalar el'an kapalıdır, fakat iyi haber alan modacılar önümüzdeki baharda modanın birden bire değişeceğini ve bu kadar uzun eteklerden sonra birdenbire şort denecek kadar kısa bahar ve yaz elbiselerinin geleceğini iddia ediyorlar, yalnız

en son modellerde önler biraz kısalmakta ve arkalar uzamaktadır. Hattâ tuvaletlerde yerde sürünen etekler bile vardır.

SAÇ artık bütün bütün başa toplanmıştır. Ense-den tepeye kadar muhtelif yerlerde topuz hakimdir. Alnın bir tarafına indirilmiş perçem ve bukleler çoğalmaktadır.

BU sene üstü fotoğraflı çanta ve şemsiyelerin moda olması için bazı gayretler vardır.

Şemsiyelerin sapları uzun kendileri kısadır. Spor kıyafetlerde, bunlara yün file kılıflar geçirilmektedir.

Ayakkabılar çok kısa ve ya çok yüksek ökçelidir, fakat desenler çok basitleştirilmiştir, tek taraflı ayakkabılar modadır.

Şapkalar tüllerle bizim eski baş örtülerimiz gibi çene altında bağlanmaktadır.

YUZ tuvaletinde başlangıcı kalın ve uçları ince kaşlar devam ediyor, fakat Çinli gibi yukarı kalkık uçlar tutulmamıştır.

Dudaklar kalındır, yanak bovaları gözün hizasında şakaklara kadar genişlemektedir, fakat renkleri yüze sürülen pudranın bir iki ton «oyusu» olarak seçilmektedir. En büyük yenilik sedef renkli turnak cilâlarıdır.

BU baharda tire örgü ve hattâ parmaksız eldivenlerin yayılması için kuvvetli bir cereyan vardır.

SİMDİ, bir az da çamaşır modasından bahsedelim. Uzun ve kloş etek modasının ısrarlı devamı çamaşırlara da tesir etmiştir. Etekler uzamış ve beller tamamiyle kloşlaşmıştır.

NEBAHET

Kadın: — Kavgâ mı ediyorlar?
Çocuk: — Hayır yeni bir dansı oynuyorlar!

GÜZELLİĞE DAVET

FARZEDELİMKİ bir gece toplantısına davetliyiz; her kadın gibi siz de beyenilmekten ve etrafınızda alâka uyandırmaktan tabii hoşlanırsınız; fakat nasıl? demeyin. Güzel bir makyaj ve iyi giyimle pekâlâ mümkün. Fırçalanmış saçlarınız, bakımlı elleriniz; ancak yüzünüzün teraveti ve giyiminizin ahengi ile birleştiği zaman bir güzellik ifade eder. Nasıl bir san'at eserinde renklerin birbirini tamamlaması istenirse, kadın güzellğinde de uygunluk aranır.

İşe ilk önce dinlenmiş temiz bir yüzün (bilhassa cildinizin pürüzsüz olmasına dikkat etmelisiniz) asıl hatlarını tesbit ile başlayabiliriz.

Gece için rujunuzun canlı kırmızı olmasını tercih ediniz; kapalı salonlarda sıcaklığın, renk üzerinde kıymetten düşürücü bir tesir yapmaması için yanaklarınızı bovadıktan sonra on dakika biralınız; bu arada gözlerinizin gölgelerini tamamlıyabilirsiniz. Isıkta cildinize en iyi gidecek bir pudrayla vücutunuzdaki mahlûgı temin ediniz. Sıcak bir hava varattığınız lavantaların cinsine haşlı olduğunu acla unutmayınız; eğer ihtivac varsa kaslarınızı tabiliğini hozmadan kalemle düzeltiniz.

Artık elbisenizi giyebilirsiniz.

Melike TOSUN

— Sana **Tabii Kanyak** hazırladım Ferdi.. hava soğuk.. üşüdüğünü tahmin ediyorum..

— Teşekkür ederim Selma.. beni okadar alıyordun ki.. sokaktan dönünce **Tabii Kanyagi** arıyorum.. adeta.. hem de ne kadar ucuz **Kırk kuruşa** aldığım şişe onbeş gündür daha bitmedi.

KOCASINI SEVEN

Soğuk havalarda ona *Tabii Kanyak* içirir

İnhisarlar idaresinin *Tabii Kanyagi* kocasının sıhhatini muhafaza etmek suretile aile saadetini himayeye uğraşan ev kadınının en mükemmel yardımcısıdır. Soğuktan üşümüş ve her türlü hastalık istidatlarını taşıyarak gelen aile reisi için en sevindirici ikram, bir kaşık *Tabii Kanyak* ilâve edilmiş bir fincan çaydır. Ev kadını bunu bilmeğe ve unutmamaya mecburdur.

DOKTORLAR DA BUNU TEYİT EDERLER.

Hasta olup sonra çareler aramak, ilâçlar almaktan ise, hastalanmadan evvel buna mani olabilecek tedbirler almak en doğrusudur. Soğuk algınlığına karşı alınacak en tabii tedbir ise, sıcak bir fincan çay içine bir kaşık kanyak koyup içmektir. Bu suretle kırıklığa ve üşümeğe karşı emniyette olabilirsiniz.

Tabii KANYAK temin ettiği büyük faideye rağmen çok ucuzdur.

15 santilitrelik bir şişe kırk kuruştur. 345

SOĞUĞA
KARŞI

TABII KANYAK

ANNELER

Dikkat edin
Kızınız
Uyanıyor!

Annemin derdi bitmez... Küçük iken kızına her türlü ihtimamı gösterir. Daha büyüyünce adını takibeder. Fakat tam serpilip geliştiği zaman annenin en çok endişe edeceği devir başlar.

BİR KIZIN hayatında en korkunç, en buhranlı devir muhakkak ki çocukluktan genç kızlık devrine geçiştir. Bunun maddi sıkıntılarını hepimiz hatırlarız. Fakat, başımızdan geçen buhranın büyüklüğünü çok azımız farketmişizdir.

Halbuki, bu devirde bir genç kız, sonradan çabucak unuttacağı ne büyük bir ruh buhranını geçirir. İlk devirlerde anlaşılmasız rüyalar görür. İçinde benliğinde bir türlü söndürülemiyen, itiraf edilemeyen bir şeyler yanar. Tecessüsü son derece artar. Yalan söylemeye istidadi pek çoğalır. Saatlerce ayna karşısında kalmak ister. Kitap kapaklarında, sinema filanlarında gördüğü öpüşme ve sevişme resimlerinin karşısından bir türlü ayrılmaz.

Vücudündeki küçük değişikliklerle pek meşguldür. Ondan evvelki devirlerde de bir türlü bağdaşmadığı kalabalıktan da ürkmektedir. Fakat, kendisine gizli gizli konuşacağı, sır dinleyip sır söyleyeceği arkadaşlar arar. Çok kereler yeni evli komşu ve akrabalarından ya da arkadaşlarından kadınlarla arkadaşlık etmek hevesine düşer. Sokakta peşine düşülmesinden sonuza bir haz duyar. Bazen, içindeki bu hazı kendisine de inkâr ederek

yet sert ve mutasassıp olur. Saatlerce dalar, ve düşündüğünü bilmeden düşünür.

Bunların yanında birdenbire boyu artar. Zayıflar.. İncebilir. Aman, buna dikkat etmeyi ihmal etmeyiniz. Çünkü, bu yaşta onun bütün guddeleri ihtilâl halinde olduğu için bu fazla boy atmaları vücutta iç ifrazat muvazenesizliğinden olabilir. İyi ve mütehassıs bir doktora göstermezseniz, kızınızın hayatı bile tehlikeye girebilir.

Sizi, bir hayli korkuttum belki.. Fakat iyi ettim sanıyorum. Çünkü, bu buhranlı devirde kızınız size muhtaçtır.

Evet, aziz anne, ilk yapacağınız şey kızınızla arkadaş olmaktır. Birdenbire kendinizi onun yaşına indiriniz. Anneliğin heybetini terk ediniz. Onun sadece akranı olunuz. Zaten, siz de halâ çok gençsiniz. Bunu pekâlâ yapabilirsiniz.

Sonra?.. sonrası kolay.. Sizin tecrübeniz onun size itimadıyla elbirliği edince kızınız yeni bir hayat bulur.

Bize Gelen Mektuplar

Sayın Hanımeli, ilânlarımızda derginizin çıkacağını duydum. Ve başı sıkılmış bir kız olarak size ilk önce ben dert yaşıyorum. Bana yardım ediniz..

Nişan gecemiz idi, mes'ut bir aile yuvasının temelini attıklarına herkes memnun gülünüyordu, eğleniyordu... Biz de yüzüklerimize bakarak seviniyorduk... Karşımızda mahallenin genç çocuklarından Nihat oturmuş, sarı tüyleri altın gibi parlak van kedisi yavrusu ile oynuyordu. Bir ara parmağındaki kalın yüzüğü çıkardı, kedi yavrusunun yumuk tüylü ayağına geçirdi. Nişanım yanımdan fırladı. «Bu adam ne demek istiyor?»

«Hiç bir şey.. onun adettir.. kedi yavrularını pek sever» diye teskinle çalıştım. Sen onun adettini nereden biliyorsun? - Bilmez olur muyum komşu çocuğu Nihat. - Vay demek isminide biliyorsun, aranızda bir şey var demek. Bana parmağımdaki yüzük, sana değil kediye lâykı demek istedi. - Emin ol aramızda hiç bir şey yoktur. - Diye anlatmaya çalıştım. Fakat sarhoştum. Annem, babam geldiler.. Hiddeti gittikçe artıyordu. Rıcalar ettik, yalvardık, söz anlatmak mümkün olmadı. - Kıp gitti. Artık misafirlerimize karşı ne durumda kaldığımızı siz düşünün...

Nişan bozuldu, fakat bir hafta sonra o geldi: «ben sarhoştum, kendime malik değildim. Ne yaptığımı bilmiyordum» diye yalvarıyor.

Babam, annem onu affetmemi istemiyorlar. «Peki, kabul ediyoruz, diyorlar kendine malik değildir, iradesiyle yapmadı, fakat iradesiyle kendini kaybedecek derecede içti ya.. Bir kaç kadeh atınca aile şerefi izzetli nefis tanınuyacak bir adamdan hiç bir za-

man iyi bir aile babası olamaz».

Arkadaşlarım ise onu çok sevimli buluyorlar, bu yakışıklı adamı kaybetmemi istemiyorlar: «Mademki özürlü diyor onu affet» diyorlar.

Sarhoş olduğu belli idi, bizde sarhoşlukla yapılan suçların bile cezaları hafifletiliyor..

Şimdi siz bana akıl verin, onu affedeyim mi? etmiyeyim mi? sabırsızlıkla cevap bekliyorum..

S. A.

Sevgili küçük, Satırlarından çok sinirli ve heyecanlı olduğumu anlıyorum.. Sana yazdığım cevap bilmem seni memnun edecek mi? Ben annemle babamın düşüncelerini pek haklı bulmuyorum. Biz daha sarhoşlukla yapılan suçları mazur görmeğe alışmışızdır.

Bir canı aklı başında iken yapamayacağı bir cinayeti kafayı kurunca yapabileceği için ceza hukukunda bazan sarhoşluk cezayı arttıran sebeplerdendir. Askerlikte de sarhoşken yapılan suçun cezası daha ağırdır.

Küçüğüm, bir şey daha söyleyim Ziya Paşa'nın (İşret insanın özü mü meydana koyar.) diye bir beyti de vardır. Demek nişanlanacağın, içki ile iradesi biraz zayıflayınca özünü meydana vermiş. Sarhoşluk beğenilecek bir şey değildir. Bununla beraber sana söyleyeceğim son söz onu affetme tavsiyesi olmayacaktır. Kalbine sor, eğer bu adamın bu atılganlıklarını hoş göreceksin kadar bir bağışlığın varsa, ileride geçimsizliklerine dayanabilecek kadar kendinde bir kuvvet duyuyorsan onu affedebilirsin.. küçüğüm.

GÜL TEYZE

Bir resmi nasıl büyütürüz?

Herhangi bir model veya resmi kolaylıkla büyütmek için resim evvelâ dört taraftan bir kare içine alınır. Eğer bir gönyeniz varsa bu iş daha kolay yapılabilir. Sayet yoksa evvelâ resmin altına paralel yani muvazi bir çizgi çiziniz. Bu çizgiyi dip, kaide kabul ederek çizginin bitim noktalarından aynı büyüklükte dik iki çizgi daha çiziniz. Ayrıca, bu diklerin arasındaki mesafenin seçmiş olduğunuz uzunluklara esit olmasını sağlayınız. Böylelikle muntazam bir kare elde edebilirsiniz. Maamaf düz kenarlı bir kitap veya her hangi muntazam dört köşe bir eşya da size bu işi görebilir. Herhalde bu işde karenin çok muntazam olması şarttır.

Şimdi, sıra esas karenin küçük karelere bölünmesine gelmiştir. Muayyen bir birim kabul edilerek büyüyenin her dört tarafına işaretleyiniz. İşaret edilen noktaların aralarını birleştirerek kareler meydana getiriniz. (Bu işde birimler 1 Cm. 2 Cm. 3 Cm. ... gibi alınabilir)

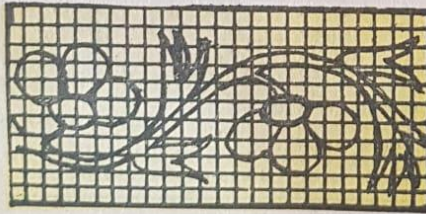
Artık resmimiz karelere bölünmüştür. Bunu başka bir kâğıda büyüterek geçirmek için resmimiz üzerindeki kaç kare varsa yeni kâğıda da o kadar kare yapmak lazımdır.

Yalnız, resmi kaç kare büyültmek istiyorsak yeni kâğıda çizeceğimiz kareleri de o kadar büyük çizmeniz lazımdır. Meselâ örnekle karelerimizi 2 santim çizdiğimizizi farzedelim. İki kere büyültmek istiyorsak her kareyi 4 santim, üç kere

büyültmek istiyorsak 5 santim olarak çizmeliyiz. Böylece büyüteceğimiz kâğıda esas karelerimizi çizmiş oluruz.

Kareler çizildikten sonra esas resmimizde bulunan her kare içindeki çizgilere bakılarak aynen yeni kâğıda kolaylıkla geçirilir. Yalnız bu işlemde kareler ne kadar ufak olursa resmimiz veya modelimiz o nisbette doğru olur.

Yukarıdan aşağı

- 1 — Bir nevi dolanmak
- 2 — Bir çok iş arasında.
- 3 — Benimsemek. 4 — Bir nevi dua. 5 — Binmeyen gitmek. 6 — İskanbilde bir kâğıt. 7 — Sonuna (L) ilâvesile bir nehir olur. 9 — Fecaat. 10 — Söz. 11 — Gürültüye vermek. 12 — Bir piyes adı. 16 — Biçki aleti
- 17 — Ters bir yemiş. 20 — Toprak içine açılmış su yolu
- 27 — Eller değil. 34 — Verme. 35 — Onun. 36 — Alçamış bulut. 38 — İçini çekmek. 40 — Ters kısa zaman. 43 — Temizlet. 44 — Dost. 47 — Koyulsa. 48 — Başına (B) ilâvesile bir nevi şapka olur. 49 — Bir mensucat fabrikamız. 51 — Uçsana. 52 — Yanar dağın tepesi. — 54 — Bir nevi suçuk. 55 — Bir kadın ismi. 58 — Ters bir erkek adı. 59 — İstanbulda bir semt. 62 — Başına T eklenirse eski paraların bir yüzü olur. 64 — Denizde mesafe. 66 —

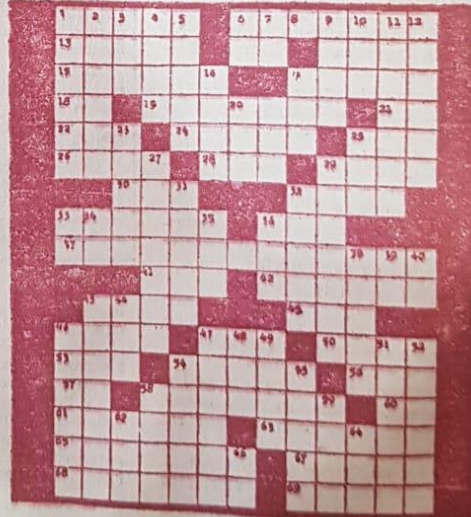
Test bir edat.

HANİMELİ'NİN BİLMECESİ

Soldan sağa

- 1 — İstanbulda bir sine- ma. — Bir şehrimiz. 13 — Araştırma. 14 — Bir Nota. — Çalışkan. 15 — Bir ka- dın adı. 18 — Nota. 19 — Alaturka şarkıda tempo. 21 — İki sessiz harf yanyana. 22 — Hastalıktan korunmak için yapılır. 24 — Zarif. 25 — Sol değil. 26 — Evin öden- miyen borcu. 28 — Ameri- kada bir film şirketi. 28 — Sarhoşların attıkları. 30 — Avuç içi. 32 — Her şeyin ucu. 33 — Duvar boyası. 36 — Çalgı takımı. 37 — Elek- triklenen. 41 — Bir tek sa- çın adı. 42 — Bir kadın is- mi. 43 — Demokraside ihti- yarların meydana getirdikleri meclis. 45 — Üç sessiz harf yanyana. 46 — Deler. 47 — Bir nevi pasta. 50 — Elbi- senin ucu. 53 — Yeşil saha. 54 — Mesuliyet. 56 — Es- ki Türkçede bir işaret. — Ters pokerde bir safha. 58 — Yardımlar. 60 — Hece. 61 — Yağmurluk. 63 — 1- şaret. 65 — Namlı bir peh- livan. 67 — Bir kadın is- mi. 68 — Sıklamak. 69 —

Evin gıda ambarı.

HİZMET SERVİSİMİZİN

BU SAYIMIZDAKİ PAKETÇİKLERİN FIAT LİSTESİ

HANİMELİ Hizmet Ser- visinin sizler için hazırladığı paketler:

(Sayfa 10) Önlük, biçil- miş olarak boyalı amerikân- dan, kanavice ve çamaşır ipeği ile birlikte 111 Nu- maralı paket 400 kuruştur. (Sayfa 12) Çocuk bere ve eldiveni için yün şişlerle beraber 650 kuruş. Yalnız 750 450 kuruştur. (Sayfa 15) Erkek kazağı için (Pengoen yünü 20 lira) or- ta yün 15 liradır. (Sayfa 23) Çeşitli sakı tohumları 250 kuruştur. (Sayfa 25)

Boyaların paketi 25 kuruş- tur. (Sayfa 26, 27) Dantel ön kapak oyaları için kuka- ların tanesi 35 kuruştur. (Sayfa 28) Mendil opal ve kukası ile beraber 125 ku- ruştur. (Arka kapak sayfa 39) üzeri çizilmiş olarak masa örtüsü ve altı peçe- tesi ile beraber Avrupa ke- tininden olursa 45,5 lira, yerli ketenden 25 lira bo- yalı keten Amerikan'dan olduğu takdirde 15 liradır. Yalnız koton 10 lira Mo- lina 6 liradır.

İsmarladığınız eşya sipa-

rişin bize geldiği günden itibaren en çok üç gün zar- fında taahhütlü posta paketi halinde adresinize gönderi- lecektir. Paketler modeller- de tarif ettiğimiz şekil ve renklerde ambalajlı olarak hazırlanmıştır. Buraya posta ücretini ilâve edemiyo-ruz, çünkü Türkiye'nin muh- telif yerlerine posta paket

ücretleri değişiktir. Burun- duğunuz yerlerden 3 kiloya kadar olan paketlerin posta ücretini öğreniniz, bu mik- tarı sipariş ettiğiniz eşya- nın bedeline ekleyiniz.

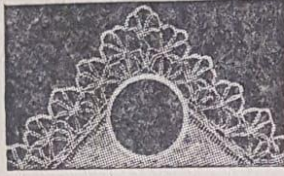
Bütün patronlar, posta ücreti dahil, 100 kuruştur. Çocuk elbise ve manto pa- tronları 50 kuruştur.

Mendil modası yenileniyor

Mendil kadın zarafetinin kadın güzelliğinin bir araya geldiği ve en iyi anlatıldığı eşyadır. Yüz yıllar boyunca mendil, rengi ile şekli ile, kullanışlı ile kadın düşüncesinin ifadesi olmuştur. Bu yıl emndil modası gene birinci plana giriyor. Hem de bir hayli yeniliklerle ortaya çıkıyor. Biz bunlardan bir örnek veriyoruz.

B U sene mendil markası yerine ve başka türlü süsler yerine dört tarafı çevreleyen şantel modası kendisini göstermektedir. Zaten dantel bu yılın

başlıca modasını teşkil etmektedir. Bu gün örneğini verdiğimiz mendil, opal veya ince keten üzerine yapılmak için hazırlanmıştır. Mendil kenarı 150 numara ince dantel kukası ile örülmüştür.

Bunu yapmak için ise, önce kumaşın kenarından 4,5 sap iplik çekmekle başlamalıdır. Sonra etrafı yarım santimetre kesilecektir. İncecik kıvrılacak ve 16 numara iğnesi ile sık iğne örülecektir. Bunun üzerine beş sıra daha örünce mendil tamamlanmış olacaktır.

1 — Birinci sıra 8 tane sık iğne

ile beş zincir çekilir. Ve dört atlanır mendilin dört kenarı hazırlanır.

2 — 8 sık iğne üzerine yine beş zincir çekilir. Dördüncüye batırılır. Bir daha aynı şey tekrar edilir ve onun yanındaki başlığa 15 zincir çekilip dört defa aynı deliğe batırılır. Böylece dört büyük ilmik olur.

3 — Dört büyük ilmiğin her birine beşer zincir çekilerek ayrı ayrı batırılır. Son dört veya beşinci ipliklerin birleştikleri yere 15 zincir çekilip dört büyük ilmik daha yapılır.

4 — En son sıra 7 zincir çekilir ve dört büyük ilmik yine ayrı ayrı alınır.

5 — Yedi zincirin üzerine yedi defa sık iğne vurulur. Böylece

mendil kenarı tamamlanmış olur.

NOT: Bu mendillerin malzemesini HİZMET SERVİSİ'miz hazırlamıştır. (211) numara ile isteyiniz. Fiyatları 38 inci sayı-mızdaki listededir.

GÜZELLİK SIRLARI

Kışın havanın sertliğinden kendinizi korumak için şunlara dikkat ediyor musunuz?

Her sabah sokağa çıkarken dudaklarınıza hafif yağlı bir krem sürünüz.

Ellerinizi çatlamaktan korumak için bir şişeye biraz gliserin koyunuz, iki çorba

kaşığı gliserine yarım limon sıkınız, ellerinize sürünüz.

Burnunuzun kızarmasını istemiyorsanız, her sabah kalkınca burnunuza bol bol so-

ğuk su çekiniz. Eğer bu suyun içine bir kaç damla gomanol damlatırsanız, nezleye karşı da koruyucu bir tedbir almış olursunuz.

Gözlerinizin fazla sulanmasını ve soğuktan göz nezlesi olmasını önlemek istiyorsanız, her akşam yatar-ken aşağıdaki ilacı kullanınız:

Bir cezve suya 10 damla olmak üzere eczanede yaptıracağınız: Okaliptol, Mantol, Gomenol, Alkol'dan mürekkep bir ter-kibi su kaynarken damlatıp buğusunu koklayınız.

Her akşam yatar-ken yüzünüzü bir cez-

ve süt ile güzelce o-ğunuz.

Asla yatağınıza tuğla veya sıcak su şişesi almayınız.

Her akşam yatar-ken bir bardak portakal suyu içiniz.

Eğer yüzünüzde hafif buruşukluklar başlıyorsa bunları el-ma kabukları ile oğunuz.

Kışın, kendi bakımınız için aklımıza gelenler bunlardır. Siz de müküllerinizi so-runuz.

Hanımeli 'ne Karikatürler

KARILAR ve KOCALAR

KISKANÇ KOCA — Sen "çorabını rahat düzelt. Ben kimsenin bakmasına meydan vermem.

BAYAN — Bana bak, çocuğun vazifelerini bitirmeden dışarı çıkamazsın.

BAY — Aman karıcığım, şu kadına oak Uzun etek modası ne güllünc oluyor!

EK-19 Dergilerin Tablosu

Dergi Adı	Sıklığı	Yayın Tarihi	Yazarlar
Hanımeli	Aylık	1948-1953 ?	Adnan Fuat Aral, Selma Emre Bedriye Özer, Ahmet Tevfik
Familya	15 günde bir	1949-1954	İffet Halim Oroz
Ev-İş	Aylık	1937-1952	Süleyman Alpata, Nuri Sami Koral Vedad Yonca, Melek Bal Salime Sağman, Nejode Suntekin Yasemin M.Rona, Zeki Tükel
20. Asır	Haftalık	1952-1960	Kenan Harun, Bedii Faik, Üçüncü Yıldız Nejdet Köktürk, Refik Halid, Hıfzı Topuz Orhan Boran, Ali Atal, Falih Rıfkı Atay Refik Halit Karay, Zahir Güvenli Baki Süha Ediboğlu, Hasan Ali Ediz Hamdi Varoğlu, Bedri Ruhselman Saffettin Pınar, Mithat Sertoğlu Salih Murat Uzdilek, Naki Tezel
Yelpaze	Haftalık	1952-1967	Kenan Orkan, A.Tevfik, Adnan Tahir Şehbal Aygen, Bedriye Adnan Özer Suavi Soner, Bülent Oran, Hamdiye Arlona Müşerref Köktürk, M.İrfan Hasan Kemal Atalay, Sabahat Fizmer Ogün Karay, Mehmet Şeyda, Necmi Onur Hasan Koloşi, Zafer Sülek Yusuf Kenan Ekşioğlu, Bedirhan Çınar İhsan Boron, Sezen Cumhuri Fethi Akbal, Fuat Ülkümen

*Bu tabloda Hanımeli, Familya, Ev-İş ve Yelpaze Dergileri'ne ait bilgiler Dilara Nergishan Koçer'in "*Demokrat Parti Döneminde Kadın: 1950-1960 Arası Kadın Dergilerinde Kadın İmajı*" adlı doktora tezinden alınmıştır; tablodaki 20. Asır Dergisi'ne ait bilgiler ise Nuran Özlük'ün "*Resimli Yirminci Asır'ın Türk Siyasi, Kültür, Düşünce ve Edebî Hayatındaki Yeri*" makalesinden alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Yağmur Buket Peker, 2014 yılında T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Siyasi İşler Başkanlığı'nda stajını yapmıştır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 2016 yılında mezun olmuştur. Lisans döneminde Polonya'nın Krakow şehri Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego'da erasmus yapmıştır. 2021 yılında Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde yüksek lisans programına başlamıştır. 2022 yılında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Adalet Bölümü'nden de mezun olmuştur. İyi derecede İngilizce, başlangıç seviyesinde Almanca bilmektedir.

